ដោយ ឆ័ត្រា ព្រេម ឫទ្ធី

វប្បធម៌ - អក្សរសាស្ត្រ - ប្រវត្តិសាស្ត្រ - ភូមិសាស្ត្រខ្មែរ

ល្បងសិក្សាអំពីបញ្ហា :

នគរគោកធ្លក

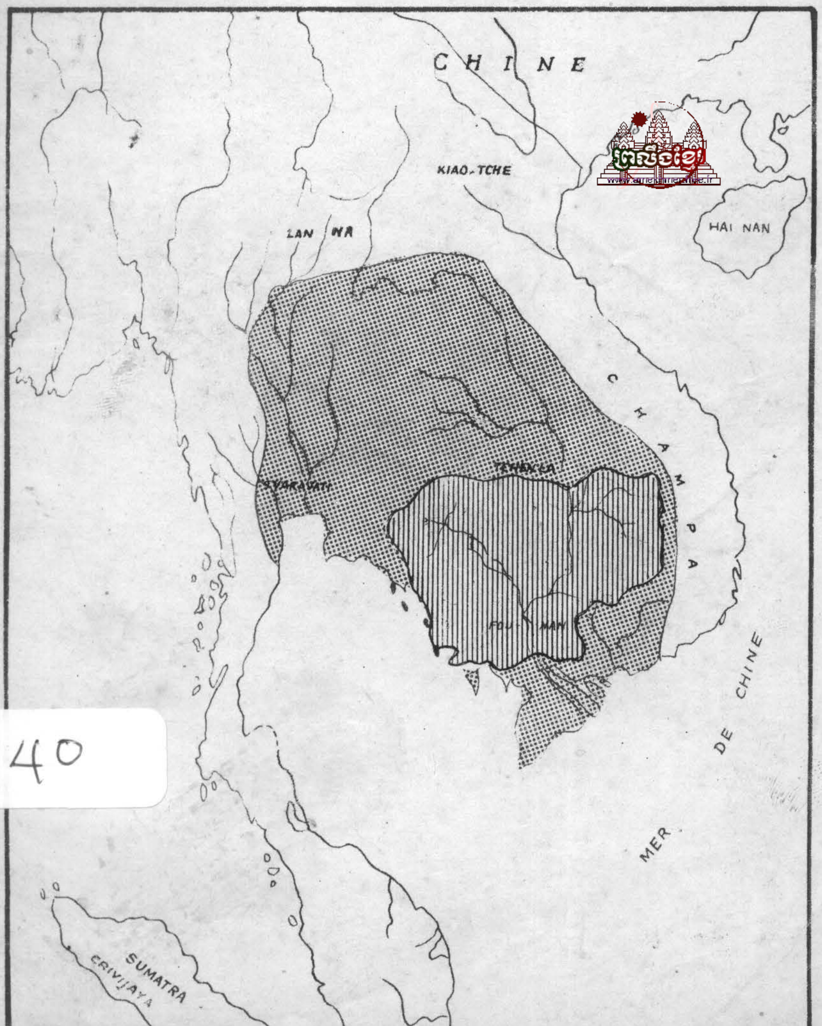

CA 40

បញ្ញា

នគរគោកធ្លក

អារម្ភកថា

បញ្ហា «គោកធ្លក» ឬ «នគរគោកធ្លក» នេះ ជាបញ្ហាយ៉ាងសំខាន់បំផុតនៃប្រវត្តិសាស្ត្រជាតិខ្មែរ ដែលអ្នកស្រាវជ្រាវទំនើបមិនអាចកន្លងចោលទៅបានទេ ។ គ្រាន់តែយើងពុំបានលើកយកបញ្ហាត្រង់នេះមកគិតគូរស្រាវជ្រាវឲ្យបានលទ្ធផលជាក់លាក់តែប៉ុណ្ណោះ ប្រវត្តិសាស្ត្រជាតិដើមនៃអាស៊ីប៉ែកអគ្នេយ៍ ពិសេសគឺជាតិខ្មែរ បានត្រូវគេបំភ្លេចចោលពីសេចក្តីចាំ និង សេចក្តីដឹង របស់មនុស្សជាតិអស់រយៈពេលដល់ទៅ ១២៩៣ ឆ្នាំ គឺចាប់ដើមតាំងពី ព.ស. ៦០០ ដល់ ១៨៩៣ ។ ផ្ទុយទៅវិញ ក្នុងកំឡុងពេលជាងមួយពាន់ឆ្នាំនេះ គេយកចិត្តទុកដាក់តែក្នុងរឿងប្រវត្តិសាស្ត្របរទេស ដែលមានការទាក់ទង និង មានឥទ្ធិពលលើអ្នកម្ចាស់ដើមនៃភូមិភាគនេះជាការជំនួស !

ចំពោះខ្លួនខ្ញុំ ដែលបានខិតខំប្រឹងប្រែងស្រាវជ្រាវរាវរកឯកសារនានាមកសំអាងវែកញែកដោះស្រាយទាំងអប្បាលមាណខាងមុខនេះ បើខ្ញុំហើយគ្មានគំនិតស្រឡាញ់ជាតិសាសន៍ពូជធាររបស់ខ្លួនទេ ច្បាស់ជាមិនអាចរាវរកយកមកវិនិច្ឆ័យបានឡើយ សូម្បីតែខ្លួនមានភារៈកិច្ចច្រើនក្តី នៅឆ្ងាយពីមាតុប្រទេសក្តី មានជម្ងឺក្នុងពេលកំពុងសរសេរនេះក្តី ក៏ចេះតែប្រឹងប្រែងដរាប ដោយពុំអាចនឹកគិតទៅដល់ផលប្រយោជន៍ផ្ទាល់ខ្លួន ឬ គ្រោះថ្នាក់ដល់ខ្លួនអ្វីឡើយ ព្រោះចង់ឲ្យតែបានឃើញ ឬ ឮប្អូន ៗ អនុជនជំនាន់ក្រោយចេះស្រឡាញ់ជាតិខ្លួន ត្រកូលខ្លួន កន្លែងនៅរបស់ខ្លួន ហើយចេះរក្សាមតិកផ្លូវវប្បធម៌របស់ខ្លួនឲ្យបានជាក់លាក់ច្បាស់លាស់គង់វង់នៅតែប៉ុណ្ណោះ ។ ជាតិសាសន៍ដែលគេបន្តពូជធារគេយូររាប់ពាន់ឆ្នាំមកហើយ

មានចិទជាដើម គេលើកដំកើងភាសាគេ អក្សរសាស្ត្រគេ និង វប្បធម៌របស់គេខ្លាំងណាស់ ។ ឯយើងវិញ គ្រាន់តែពីសម័យព្រះថោងរហូតដល់សព្វថ្ងៃ ប្រហែលជាងមួយពាន់ឆ្នាំប៉ុណ្ណោះវប្បធម៌ និង រឿងរ៉ាវរបស់ជាតិ បានការភាន់ប្រែ និង ច្របូកច្របល់ស្ទើររកចុងរកដើមពុំឃើញ ។

ដូច្នេះ សូមអស់លោក និង ប្អូន ៗ មេត្តាជួយគាំពារវប្បធម៌ជាតិយើង មានភាសា អក្សរ និង ប្រពៃណីជាដើម ឲ្យបានរស់រានមានជីវិតយូរអង្វែងតទៅ គ្រាន់បានអនុជនយើងជំនាន់សតវត្សក្រោយបានស្គាល់ និង ចងចាំដឹងឮផង ។ ឯខ្លួនខ្ញុំមានជម្ងឺឈឺរាល់ថ្ងៃ ក្រែងមិនបានទាន់ឮប្អូន ៗ និយមនូវអ្វីជារបស់ជាតិ ក៏ហើទៅចុះ ឲ្យតែវិញ្ញាណក្ខន្ធខ្ញុំបានឃើញ និង ឮប្អូន ៗ និយមនូវវប្បធម៌ជាតិរបស់ខ្លួន និង រក្សាទឹកដីដូនតាឲ្យគង់ទ្រង់ និង ចម្រុងចម្រើនតទៅនោះ វិញ្ញាណក្ខន្ធរបស់ខ្ញុំនឹងបានញញឹមរីករាយសប្បាយពីបរលោកមកពុំខានឡើយ ។

អ្នកនិពន្ធ

កំណត់នៃអ្នកបោះផ្សាយ

សៀវភៅ «ទេសភាពគោកធ្លក» ដែលលោក-អ្នក-នាងកំពុងកាន់អាននៅពេលនេះ ដោយពិត, គឺត្រូវបានប្រសូតិឡើងក្រោមកិច្ចឧបត្ថម្ភដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់នៃលោកសេនាប្រមុខ លន់-នល់ ប្រធានាធិបតីទី ១ នៃសាធារណរដ្ឋខ្មែរយើង ។

កាលគ្រាដំបូងឡើយ ពោលគឺតាំងពីឆ្នាំ ១៩៧២ ម៉្លេះ នៅពេលដែលលោក ឆត្រា ព្រេម ឫទ្ធី, មិត្តរបស់ខ្ញុំ, បានប្រគល់ដាក់ដៃឲ្យខ្ញុំនូវអត្ថបទ «គោកធ្លក» នេះភ្លាម ហើយក្រោយពីបានពិនិត្យពិច័យសព្វគ្រប់ឃើញថាអត្ថបទនេះមានសារៈសំខាន់ចំពោះជាតិមាតុភូមិខ្មែរយើងដោយពិត ។ នោះ ខ្ញុំក៏បានប៉ុនប៉ងថានឹងរៀបចំបោះឲ្យចេញជាសៀវភៅពុម្ពពិតប្រាកដឡើង ។ ប៉ុន្តែដោយខ្វះមធ្យោបាយគ្រប់គ្រាន់ ការនេះក៏ចេះតែអាក់ខានទៅ ។ រហូតដល់ពេលមួយ គឺនៅរវាងចុងឆ្នាំ ១៩៧៣ ដោយសារមានមិត្តភក្តិខ្លះ, សិស្សគណខ្លះ, និងនិស្សិតមហាវិទ្យាល័យខ្លះដែលធ្លាប់ស្គាល់ ចេះតែមកទទូចសុំឲ្យខ្ញុំបោះពុម្ពចេញឲ្យបានឆាប់ៗ ឡើងនោះ ខ្ញុំក៏បានសម្រេចចិត្តបោះតាមរបៀប «រ៉េវ៉េដេ» នៅលើកទី ១ នោះឡើង ដែលពុំមានភាពស្អាតបាតល្អសមរម្យអ្វីប៉ុន្មានទេ ។

រឿងនេះពុំបានបាត់ស្ងាត់តែត្រឹមប៉ុណ្ណេះឯណា ក្រោយមកក៏បានជ្រាបទៅដល់លោកសេនាប្រមុខប្រធានាធិបតី ដែលលោកតែងមានអារម្មណ៍ផ្ចាប់ផ្ចាក់ជានិច្ចតែទៅលើបញ្ហាវប្បធម៌ អរិយធម៌ជាតិ លើបញ្ហាប្រវត្តិសាស្ត្រ ភូមិសាស្ត្រជាតិ ។ល។ នោះ លោកក៏បានសណ្ដោសប្រោសប្រាណជួយឧបត្ថម្ភឲ្យបោះចេញជាសៀវភៅពុម្ពពិតប្រាកដឡើង ដូចដែលលោក-អ្នក-នាងកំពុងកាន់អាននេះស្រាប់ ។

កាលនៅគ្រាបោះពុម្ពលើកទី ១ តាមរបៀប «រ៉ូណេ» នោះ ខ្ញុំបាន បញ្ចូលជាឧបសម្ពន្ធនៃអត្ថបទ «គោកធ្លក» នេះ នូវអត្ថបទពិសេសមួយផ្សេង ទៀត ដែលនិយាយទាក់ទងដល់បញ្ហាជនជាតិ ខម ។

ឥឡូវនេះ នៅគ្រាបោះពុម្ពលើកទី ២ ជាសៀវភៅពុម្ពពិតប្រាកដនេះ ខ្ញុំបានសម្រេចចិត្តបញ្ចូលនូវអត្ថបទបីមុខទៀតខ្លី ៗ ល្មម តាមសំណូមពររបស់អ្នក និពន្ធគឺ ៖

១– អំពីពាក្យថា ភ្នំ, ពុំ, ភ្នំ, ក្នុង, វនំ, ព្រហ្ម

២– អំពីពាក្យថា ចេន-លា CHENLA

៣– អំពីពាក្យថា លើ, លះវ៉ូ (លវោ)

ដូចនេះ នៅក្នុងសៀវភៅលើកនេះ លោក-អ្នក-នាង មុខជានឹងបាន ឃើញនូវអត្ថបទឯកសារស្រាវជ្រាវកាន់តែប្លែក ៗ ច្រើនមុខទៀតជាមិនខាន ។

ជាការធម្មតាទេ មនុស្សម្នាក់ ៗ តែងមានគំនិត ១ យោបល់ ១ រៀង ៗ ខ្លួន, ប៉ុន្តែដោយជឿទៅលើវីរិយភាព គឺការខិតខំអត់ធ្មត់តស៊ូដ៏ស្វិតស្វាញរបស់ អ្នកនិពន្ធក្នុងវិស័យស្រាវជ្រាវផ្នែកប្រវត្តិសាស្ត្រ ភូមិសាស្ត្រ និង វប្បធម៌-អរិយធម៌ នៃជាតិសាសន៍ខ្មែរអស់រយៈពេលដ៏យូរនោះ ខ្ញុំយល់ថា អត្ថបទទាំងនេះគង់បានជា ប្រយោជន៍ បើមិនច្រើនក៏តិច ចំពោះកុលបុត្រកុលធីតាជាតិខ្មែរយើងនៅជំនាន់ នេះ និង ជំនាន់ក្រោយ ៗ ទៀតជាពុំខាន ។

អ៊ុក-សាម៉ន

បញ្ហាគោកធ្លក

ដើម្បីស្រាវជ្រាវបំផុសរឿង «គោកធ្លក» ឬ «នគរគោកធ្លក» នេះ ឲ្យឃើញច្បាស់ យើងត្រូវតែពឹងផ្អែកទៅលើមុខវិជ្ជាផ្សេងៗ ជាគោលល័ក្ខឋាន ដូចខាងក្រោមនេះ :

១- បុរាណវត្ថុវិទ្យា : Archaeology
២- ឯកសារប្រវត្តិវិទ្យា : Historical Record
៣- ប្រវត្តិវិទ្យា : History
៤- ប្រថពីវិភាគវិទ្យា : Geodesy
៥- ភូមិវិទ្យា : Geography
៦- ទេវវិទ្យា : Divinity
៧- កាលប្បវត្តិ : Chronicle
៨- កាលប្បវត្តិវិទ្យា : Chronology
៩- សង្គមវិទ្យា : Sociology
១០- សិល្បៈ-អក្សរសាស្ត្រវិទ្យា : Arts
១១- សិលាចារឹក : Inscriptions

វិជ្ជាទាំងប៉ុន្មាននេះ អាចជាឧបករណ៍ឲ្យយើងរកឃើញ នូវកន្លែង, ទីតាំង, តួអង្គ, ព្រឹត្តិការណ៍, ថ្ងៃ-ខែ-ឆ្នាំ និងគោលបំណងនៃបញ្ហា «គោកធ្លក» បាន ដោយមានជំនឿជឿជាក់ក្នុងខ្លួនពិតប្រាកដ ដូចដែលយើងនឹងអធិប្បាយតទៅខាងមុខៗនេះ ។

យើងអាចញែកពាក្យនេះចេញជាពីរម៉ាត់ គឺ គោក និង ធ្លក ដែលជាពាក្យខ្មែរសុទ្ធសាធ ។ វិធីរៀងពាក្យក៏ជារបៀបខ្មែរយើង ។ ពាក្យទាំងពីរជានាមមានតំលៃស្មើគ្នា តែពាក្យមុខជាស្ថានទី ឯពាក្យក្រោយជាឈ្មោះ ។ វិធីប្រើរបៀបនេះ ផ្ទុយពីភាសា ឥណ្ឌូ-អឺរ៉ុប មានភាសាបាលី និង អង់គ្លេស ជាដើម ។ ឧទាហរណ៍ : ខ្មែរថា «គោកធ្លក» បើជារបៀបបាលី ឬ អង់គ្លេសវិញ ទៅជា «ធ្លកគោក» «ប្រទេសកម្ពុជា» ទៅជា «កម្ពុជទេស» «ប្រទេសថៃ» ទៅជា «ថៃប្រទេស» ដែលអង់គ្លេសហៅថា «ថៃលែនដ៍» (Thailand) ដូច្នេះជាដើម ។

ពាក្យថា គោក ជួនកាលផ្លាស់ស្រះ អោ ទៅជា អ ឧទាហរណ៍ : ទួលគោក ទៅជា ទួលគក «គឺជាកន្លែងខ្ពស់ជិតទៅសង្កាត់លេខ ២ ក្បែរកីឡាបានក្រុងភ្នំពេញ» ។ ពាក្យ គោក និង គក បានដល់ទីខ្ពស់ផុតទឹក ប៉ុន្តែមិនបានសំដៅដល់សម្រែករបស់មាន់ ឬ ឈ្មោះរបស់មាន់ដែលមិនមែនញីនោះទេ ។ ជុំវិញគោកជាផ្ទៃដីរាបទាបជាងទីខ្ពស់ ។ គួរឲ្យជឿថា ឈ្មោះបន្លែម្យ៉ាងដែលហៅថា «ឃ្លោក» ក៏អាចមានវិវត្តមកពី «គោក» ដែរ គឺគោក ទៅជា ត្លោក ។ ទៅជា ឃ្លោក ។ ផ្លែឃ្លោកនេះ ផ្លែដែលអណ្តែតទឹកជារាប គឺផ្លែដែលមិនលិចទឹក ។ វេលាអណ្តែត គេសង្កេតឃើញលក្ខណៈជា «គោក» ខ្ពស់ជាងទឹក ។ មានសញ្ញាមួយយ៉ាងទៀត ដែលគេដោតទៅក្នុងដី ឯចុងម្ខាងនៅលើដី ខ្ពស់ជាងទីជិតជុំវិញ ដើម្បីជាវត្ថុសម្រាប់សំគាល់អ្វីមួយ គេហៅថា «គោល» ។ ពាក្យថា «គោល» និង «គោក» គួរជាពាក្យតែមួយ ។

គួរឲ្យសង្កេតថា ទីណាជាទីខ្ពស់ ដែលមានទឹកព័ទ្ធជុំវិញ គេហៅថា « កោះ » ឯ « គោកធ្លក » ជួនកាលហៅថា « កោះគោកធ្លក » ក៏មាន ។ ពាក្យថា « គ្រោះ » « គ្រោល » គួរជាពាក្យវិវឌ្ឍមកពីពាក្យថា « កោះ » ដែរ ព្រោះពាក្យទាំងនេះ សុទ្ធជាគ្រឿងការពារព័ទ្ធជុំវិញពីក្រៅទាំងអស់ ។ ដូច្នេះ ពាក្យថា « គោក, គក, កោះ » នេះមានន័យដូចគ្នា ។

ពាក្យថា « ធ្លក » អង់គ្លេសហៅថា (Cordiaryxa) ជាដើមឈើគ្មានផ្លែ, តែក្នុងវចនានុក្រមសម្ដេចព្រះសង្ឃរាជយើង ប្រែន័យថា « ធ្លកជាឈ្មោះឈើមួយប្រភេទ ពួកចំបក់ ផ្លែទុំសាច់ម៉ត់ ស្រដៀងនឹងក្រមួនមាត់ ក្លិនក្រអូបម្ញាន់ មានម្ល៉ប់ក្រាស់ជិតទ្រនៃឈើ » ។ ឯវចនានុក្រមថៃឲ្យន័យថា « ធ្លកជាដើមឈើតូច សំបកប្រើការជំនួសក្រចៅបានមិនមានកូន និង ផ្លែទេ » ។

តាមសេចក្ដីខាងលើនេះ ឃើញថា ដើមធ្លកមានពីរប្រភេទ ៖ វចនានុក្រមអង់គ្លេស និង ថៃឲ្យន័យស្របគ្នាថា ដើមធ្លកជាដើមឈើតូចប្រភេទវល្លិ គ្មានផ្លែ, សំបកវាអាចយកមកប្រើការបាន ដូចក្រចៅ ។ តាមការសាកសួរព្រះតេជគុណអាចារ្យគូ វត្តចាងហ្វាងឌិត (បាងកក - ថៃ) បានឲ្យដឹងថា នៅស្រុកដើមរបស់លោកខាងត្បូងភ្នំពេញ គឺស្រុកកោះគ្រប៊ី និង ស្រុកជិតខាង លោកធ្លាប់ឃើញដើមធ្លកមានលក្ខណៈជាវល្លិ អាស្រ័យនៅលើដើមឈើឯទៀត ។ គេអាចយកដើមងាប់មកជក់ជំនួសថ្នាំបានដែរ ។ នៅប្រទេសថៃ មិនឃើញមានដើមធ្លកដែលមានលក្ខណៈជាដើមធំសោះ ឬអាចមានដែរ ប៉ុន្តែហៅឈ្មោះផ្សេង ? ឯធ្លកដែលជាឈើធំ ម្ល៉ប់ត្រជាក់មានមែកសាខា លោកវិធានប្រេមឬឌី និង ព្រះ

តេជគុណ កែបប្រសិទ្ធិ វត្តដំរីស បាត់ដំបង ប្រាប់ថានៅវត្តគុល ក្រោមទីរួមខេត្ត មានដើមឈើដែលមានលក្ខណៈដូចក្នុងវចនានុក្រមសម្តេចព្រះសង្ឃរាជដែរ ។ ខ្ញុំនឹកស្តាយណាស់ ដែលខ្លួនខ្ញុំមិនបានឃើញដោយខ្លួនឯង ។

បើធ្នូកមានន័យដូចពោលមកនេះ យើងអាចយល់ស្របថា ដើមធ្នូកមាន បីប្រភេទ គឺប្រភេទជាឈើធំមួបសាខា ១, ប្រភេទជាដើមប៉ុនដើមស្មៅ ដែលគេ អាចយកសំបកមកប្រើធ្វើជំនួសក្រចៅបាន ១, មួយទៀតប្រភេទជាវល្លិ គេអាចយក ដើមឯាប់ជក់ជំនួសថ្នាំបាន ១ ។ តែកាលខ្ញុំនៅពីតូច (ក្នុងឃុំព្រែកខ្ពប បាត់ដំបង) ឪពុកខ្ញុំធ្លាប់អុជខ្ញុំ ពេលខ្ញុំមានជម្ងឺ ។ ខ្ញុំសង្កេតឃើញប៉ុយដែលអុជមានលក្ខណៈដូច សំឡី មានពណ៌សឿង (លោកវិជានថា មានពណ៌ត្នោតក៏មាន) ។ ខ្ញុំធ្លាប់សួរ ឪពុក ៗ ប្រាប់ថា «ប៉ុយនេះគេហៅថាប៉ុយធ្នូក មាននៅស្រុកលើភ្នំក្បាលស្ទឹង សំឡូត (ដើមស្ទឹងបាត់ដំបង)» ។ បើដូច្នោះធ្នូកគួរមានបួនប្រភេទឬអ្វី? សូម ផ្ញើប្អូន ៗ អ្នកចេះដឹងជួយស្រាវជ្រាវផង ។

តើហេតុអ្វីបានជាខ្ញុំខំវែកញែករកហេតុរកផលឫសគល់អំពីរឿង គោត និង ធ្នូក នេះខ្លាំងម្ល៉េះ?

ខ្ញុំសូមជំរាបអស់លោក និង ប្អូន ៗ ថា ចំពោះបញ្ហារឿង «ខគរគោក ធ្នូក» នេះ គឺពុំមែនមានតែនៅក្នុងស្រុកខ្មែរយើងប៉ុណ្ណោះទេ នៅប្រទេសជិតខាង យើងក៏គេមានពង្សាវតារគេនិយាយពីរឿងនគរគោកធ្នូកនេះដែរ គ្រាន់តែហៅ ឈ្មោះខុសគ្នាបន្តិចបន្តួចប៉ុណ្ណោះ ។ យ៉ាងណាមិញដូចជានៅខាងថៃ ពង្សាវតារគេ ឈ្មោះថា «ថៃណៀ» មាននិយាយពីរឿងគោកធ្នូកនេះដែរ ប៉ុន្តែគេមិនហៅថា

គោកធ្លកដូចខ្មែរយើងទេ គឺគេហៅថា «គោកហ្ន័ន» ដូច្នេះទៅវិញ ។ តួយ៉ាងដូចជាកាលពីរវាង ព.ស. ២៤៥៩-២៤៦០ លោកសក្តិបួន ហ្លួងរៀងតេជអទន្ត ថងនីធនរដ្ឋ ជាឪពុកលោកសេនាប្រមុខស្រិស្តិធនរដ្ឋ (អតីតនាយករដ្ឋមន្ត្រីថៃ) បានបកប្រែព្រះរាជពង្សាវតារក្រុងកម្ពុជាធិបតី ទៅជាភាសាថៃ ហើយត្រង់ពាក្យថា «គោកធ្លក» លោកប្រែថា «កោះហ្ន័ន» ដូច្នេះទៅវិញ ។

គឺរឿងរ៉ាវទាំងអស់នេះឯងហើយ ដែលជាហេតុនាំឲ្យខ្ញុំខិតខំសិក្សាស្រាវជ្រាវរែកញែករកហេតុរកផល និង ឫសគល់នៃពាក្យថា «គោកធ្លក» ឬ «គោកហ្ន័ន» ព្រោះរឿង « គោកធ្លក និង គោកហ្ន័ន » នេះជារឿងដើមតែមួយ ហើយជាចំណុចសំខាន់នៃការបែកខ្ញែកគ្នារវាងអំបូរខ្មែរ-មន និង កុលសម្ព័ន្ធដទៃទៀត ។

លុះតមក មនុស្សសាសន៍ក្នុងជំនាន់គោកធ្លកមែន ៗ ត្រូវមនុស្សសាសន៍ថ្មីបណ្តេញចេញពីទីកន្លែងដើមដោយកម្លាំង និង បនោគបន័វិជ្ជា ហើយមនុស្សសាសន៍ថ្មីនោះក៏បានប្រកាសខ្លួនឯងថា ជាម្ចាស់ទគរគោកធ្លក ។ រីឯមនុស្សសាសន៍ជាម្ចាស់ពិត ៗ នោះ ចង់ស្រែកថាខ្លួនឯងទេជាម្ចាស់ពិត តែស្រែកពុំរួចព្រោះត្រូវស្នេហ៍ និង ថ្នាំបំពុលជាតិសាសន៍ថ្មីធ្វើឲ្យគរែងបាត់ ភ្លេចភ្លាត់ស្មារតីរកនិយាយមិនកើត ទឹកមិនឃើញ ចេះតែល្ងីល្ងើអស់ពេលជិតជាងមួយពាន់ឆ្នាំ ។

បញ្ហានេះ ពុំខុសគ្នានឹងរឿងកម្លោះពីរនាក់ដែលដណ្តើមគ្នាចង់បានកញ្ញាម្នាក់មកធ្វើជាគូគាប់តែម្នាក់ឯងនោះទេ ។ យ៉ាងណាមិញ ខាងកម្លោះថៃសំអាងថា ខ្លួនមានសិទ្ធិមុនទៅលើកញ្ញា «គោកធ្លក» នោះ ព្រោះថាពង្សាវតារថៃណៀមានពោលដល់ប្រវត្តិព្យាក្រែក និង ព្រះថោង ហើយក៏ឯកាលបរិច្ឆេទនៃការ

តែងនិពន្ធពង្សាវតារនោះ គឺមុនពង្សាវតារខ្មែរយើងទាំងអស់ ។ រឿងនេះសៀវភៅរាជពង្សាវតារក្រុងកម្ពុជាច្បាប់ហព្រះសមុត (បោះពុម្ពដោយបណ្ណាគារផ្រែពិទ្យា ព.ស. ២៥១៣ ទំព័រ ២-៣) ក៏បានគាំទ្រក្នុងពាក្យប្រារព្ធរបស់អ្នកអង្គម្ចាស់ នព្វវ័ត្នហារិរក្សរាជាភូបតី (រាជបុត្រសម្ដេចព្រះនរោត្តម ព.ស. ២៤២០) ថារឿងដើមនៃប្រវត្តិសាស្ត្របានដកស្រង់ពីពង្សាវតារថៃណៀ ។ល។

រីឯខាងកម្ពោះខ្មែរវិញ មានសំអាងថារឿងរ៉ាវ «គោកធ្លក» ជារឿងរ៉ាវមានមកយូរយារណាស់មកហើយ តាំងពីជំនាន់បូរាណព្រេងនាយ កាលគ្រាដែលជនជាតិឥណ្ឌាទៅមិនទាន់បានចូលយឹតយកសុវណ្ណភូមិជាអាណានិយម ឬរាជាណានិគមនោះម៉្លេះ ។ យ៉ាងណាមិញដូចពាក្យថា «គោកធ្លក» នេះជាពាក្យដើម គឺជាពាក្យខ្មែរសុទ្ធ ៗ ហើយបុព្វបុរសខ្មែរកាលសម័យព្រេងនាយបាននិយាយត ៗ គ្នារៀង ៗ មក ដោយពុំបានកត់ត្រាជាលាយលក្ខណ៍អក្សរអ្វីទេ ប៉ុន្តែលុះអំបូរខ្មែរដើមទាំងឡាយបានបែកបាក់គ្នាទៅដោយសារជនជាតិឥណ្ឌានោះ ក៏ក្នុងចន្លោះពេលនោះឯង ជនជាតិអំបូរ ចិន - តៃ បានចូលមកកាន់កាប់ ហើយបានកត់ត្រាប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ មន ទុកក្នុងពង្សាវតារថៃណៀ និង លាវ .. ហើយក្នុងការកត់ត្រានេះ គេអាចច្រឡំ ឬ បន្ថំ ឬ ស្មានថា «ធ្លក» ជា «ម្លូន» ឬ «ស្នោ» ដូច្នេះទៅវិញ ។ យើងអាចឃើញច្បាស់នូវការ «ផ្ទេរ» ឬ «កាន់ច្រឡំ» នេះដោយផ្អែកទៅលើការ «ផ្ទេរ» ប្រវត្តិសាស្ត្រជាតិមួយទៅជាតិមួយទៀត, «ផ្ទេរ» ភាសា - អក្សរ ពីជាតិដើមទៅជាតិថ្មី ។

យើងនឹងបញ្ជាក់រឿងនេះ ឲ្យបានកាន់តែច្បាស់ឡើងទៀតនៅបន្ទាត់ត ៗ

ខាងមុខនេះ ។

ជនជាតិសុវណ្ណភូមិដើម «ខ្មែរ-មន» ជាជនជាតិធ្លាប់កាន់ព្រះពុទ្ធសាសនាមកយូរយារហើយ (សេចក្ដីនេះសំអាងទៅលើគម្ពីរមហាវង្ស, សាមន្តបាសាទិកា, មិលិន្ទបញ្ហា និង កំណត់កត់ហេតុចិន) ដោយមានល័ក្ខឋាន, បូរាណឋាន, បូរាណវត្ថុ, ដូចជានគរបឋម (១) ជាដើម ។ កន្លែងនគរបឋមជាកន្លែងដើមនៃជនជាតិអ្នកកាន់ព្រះពុទ្ធសាសនា ។ អ្នកកាន់ព្រះពុទ្ធសាសនាជំនាន់នោះគេកាន់មែនៗ កាន់រហូតដល់ទៅជឿជាក់ថា ជនជាតិខ្លួនមានពូជកំណើតជាប់មកពីព្រះទាំងអស់ !- ហេតុអ្វីបានជាដូច្នេះ? សេចក្ដីនេះតបបានថា ព្រះគឺជាអច្ឆរិយបុគ្គល អ្នកណាក៏ចង់បានដូចព្រះ ធ្វើដូចព្រះ ដើរតាមព្រះ ទាំងអស់ ។ បានជាតក្រោយមក ជនជាតិជំនាន់ក្រោយៗ ដូចជា ថៃ-លាវ-ភូមា ដែលចូលមកកាន់សុវណ្ណភូមិ ហើយកាន់ព្រះពុទ្ធសាសនាជាសាសនាជាតិ កាលបើនិយាយដល់ប្រវត្តិដើមរបស់ខ្លួន ក៏សុទ្ធមានសំអាងទៅលើព្រះទាំងអស់ (សូមឲ្យមើលប្រវត្តិសាស្ត្រជាតិមន, ភូមា, ថៃ) ។ គួរឲ្យសង្កេតថា រឿងរ៉ាវដំបូងនៃប្រវត្តិសាស្ត្រនៃជាតិនោះៗ ដូចឬស្រដៀងគ្នាទាំងអស់ ។ ការវិនិច្ឆ័យត្រូវបានផ្ដេកទៅលើសំណួរដែលថា ប្រវត្តិដើមដែលប្រហាក់ប្រហែលគ្នាដូច្នេះ តើជាតិណាយកគ្រាប់ជាតិណា ?- តំណបនៃសំណួរនេះត្រូវផ្ដល់ទៅលើទំនោរដើមរបស់ខ្ញុំដែលថា ជនជាតិដើមនៃសុវណ្ណភូមិ

(១) ពាក្យថានគរបឋមនេះជាពាក្យបាលី ច្បាស់ជាឲ្យឈ្មោះទៅតាមសម្លេងខ្មែរថា (ផ្គាល) ថៃថា (ប៉ថូន) ។ ផ្គាលមកពីពាក្យថា ទោល ។ ក្លាយជានាមស័ព្ទថា ចន្ទោល ។ ពាក្យថា ទោល មកពីពាក្យថាទុល បានដល់អ្វីៗ ដែលខ្ពស់ខ្ពស់ជាងធម្មតា តមកក្លាយទៅជាទោល ។

គឺខ្មែរ-មន (អ្នកប្រាជ្ញ ថៃ, បារាំង និង ចិន ក៏ថាដូច្នេះដែរ) ។

បើយើងមានល័ក្ខបានថា ជនជាតិដើមគឺខ្មែរ-មនដូច្នេះនោះ រឿងដែលថាព្រះមកកាន់ កោះគោកធ្លក ក៏គង់ជារឿងដើមរបស់ខ្មែរ-មនដែរ . . . ឯចំណែកដែលថា <<គោកធ្លក>> ទៅជា «គោកស្មោ, គោកហ្វ៊ុន» នោះជារឿង <<ផ្ទេរ>> ប្រវត្តិសាស្ត្រទៅវិញទេ ។

បើតាមន័យដូចបានពោលមកខាងលើនេះ គឺខាងកម្ពោះខ្មែរយល់ថា «គោកធ្លក» គង់មានមកយូរហើយ ប៉ុន្តែអ្នកស្រាវជ្រាវនៅអាស់ខ្លះនៅឡើយ ពុំទាន់ជាក់លាក់ ។ ដូច្នេះ ដើម្បីឲ្យបានកាន់តែភ្លឺច្បាស់ យើងត្រូវលើកយករឿងរ៉ាវដែលនិយាយអំពីមន-ខ្មែររបស់លោក G. A. Grierson ដែលពោលទុកក្នុងសៀវភៅរបស់លោកឈ្មោះ Linguistic survey of India ក្បាលទី ២ ទំព័រទី ១-២ ហើយនឹងអ្នកប្រាជ្ញប៉ែកមនុស្សវិទ្យាឯទៀតមកពិចារណា ព្រមទាំងយកតំណាលបោរាណមកពិចារណាប្រៀបធៀបផង ក៏នឹងអាចឃើញថា កាលដើមឡើយរាណាបរិវេណតួទន្លេមេគង្គទាំងពីរត្រើយជាកន្លែងខ្ពស់ ទឹកហូរកាត់មកតាំងពីតំបន់ទងខ្លា (Tonghla) ដែលនៅខាងត្បូងភ្នំហិមាល័យ ។ លុះដល់តំបន់ Sugden Gamba និង Menkang ប្រទេសចិន ផ្លូវទន្លេទៅជិតព្រំដែនភូមាត្រង់រដ្ឋ Khachin ដែលជាដើមស្ទឹង Irawaddy និងដែន Naga, Khassi ទីដែលទន្លេព្រហ្មបុត្រ (Brahmaputra) បានហូរកាត់ក្នុងប្រទេសឥណ្ឌានោះ (មើលផែនទី Standard's General map of asia)... យើងនឹងឃើញថា កន្លែងត្រង់នេះខ្ពស់ណាស់ ។ កុលសម្ពន្ធខ្មែរក៏បានបែកខ្ញែកគ្នានៅត្រង់នេះ (ចាំ

មើលប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ ដោយលោក ត្រាស្រេម ឬ ឌី) ពួកខ្លះទៅនៅលើដងភ្នំ Khassi, ខ្លះនៅតាមដងភ្នំ Naga, ខ្លះបែកទៅនៅតាមដងទន្លេ Irawaddy, បានផ្សំជាមួយនឹងពួកនីគ្រីតូ (Nigritos) ខ្លះនាំគ្នាមកនៅតាមដងទន្លេមេគង្គ បានតាំងស្រុកទេសយ៉ាងរឹងប៉ឹងហៅថា ឥន្ទ្របត្ថ (សព្វថ្ងៃនៅទល់មុខស្រុកថាឧទេនប្រទេសថៃ) បានសាងវត្ត ព្រះធាតុភ្នំ ទុកជាអនុស្សាវរីយ៍, ខ្លះទៅនៅតាមដងស្ទឹង ចៅពញា បានសាងព្រះ ឡោងចេតិយ (នគរបឋម) ទុកជាអនុស្សាវរីយ៍។ ពួកដែលមកនៅតាមឆ្នេរមាត់ទន្លេ ចៅពញា នេះ ក៏បានផ្សំគ្នានឹងជាតិ ខោះ (ព្នង) ដែលមានពូជមកពីមហាសមុទ្ទ ប៉ាស៊ីហ្វិក (Pacific) ។

ផ្ទៃដីកាលណោះ តាមលក្ខណៈខាងមនុស្សវិទ្យា និង បុរាណវិទ្យា ឲ្យឃើញថាអាណាបរិវេណតាំងតែពីចៅពញា-ព្រាចិនបុរី ធ្លុះមកដល់ទន្លេសាប គង់នៅជាទន្លេនៅឡើយ (រឿងព្រេងខ្មែរដូចជារឿង ចៅរាជកុល ក៏បានគាំទ្រដែរ)។

រីផ្លូវដីខ្ពស់ក៏បានផ្លូវភ្នំដែលជាប់ពីម៉ាឡេស៊ីរហូតដល់ ភូមា ឥណ្ឌា ផ្លូវភ្នំដងរែក ផ្លូវភ្នំបន្ទាត់ និង ភ្នំទាំងឡាយនៅខាងប៉ៃលិន-កោះកុង ហើយនិងម្ដុំសៀមរាបរហូតដល់មាត់ទន្លេសង្គខាងនៃមេគង្គ (ជាប់តាំងពីព្រំដែនលាវរហូតដល់បើកខាងស្រុកយួនសព្វថ្ងៃ) សុទ្ធជាដីខ្ពស់ទាំងអស់ ។ យើងនឹងអធិប្បាយបញ្ជាក់រឿងនេះម្ដងទៀតនៅខាងមុខ ។

គាប់ខ្មែរទាំងត្រើយខាងលិច-ខាងកើត បានរួមគ្នាក្រោមអំណាចស្ដេចស្រី មិនយូរប៉ុន្មាន អំណាចខ្មែរ-បន បានត្រូវជនជាតិឥណ្ឌាមកបំបែក ហើយតាំងពីពេលនោះមក អំពាខ្មែរបានត្រូវខាត់ខាយ បាត់ពង្សាវតារប្រវត្តិសាស្ត្រជាតិ

ខ្លួនអស់រលីង ។ ខ្មែរខាងកើតប្រើពង្សាវតារឥណ្ឌាលាយខ្មែរ ឯខ្មែរខាងលិចត្រូវជនជាតិអាគន្តុកៈថ្មី (ព.ស. ១៣០០) ចូលមកវាតអំណាច ហើយបានបង្ហោនពង្សាវតារជំនាន់ចាស់របស់ខ្មែរទៅជារបស់ខ្លួន ។ ដោយហេតុនេះហើយបានជាខ្មែរមានពង្សាវតារដើមនៅលើដៃគេអ្នកដទៃ ។ ឧទាហរណ៍នេះ បើចង់ជាក់ច្បាស់ សូមប្អូនៗរកតំណាល ព្រះកែវមរកត, គម្ពីរជិនកាលមាលី, ចាម-ទេវីវង្ស, ព្រះឧរង្គធាតុ, តំណាលនគរស្រីធម្មរាជ, ពង្សាវតារថៃណៀ, ពង្សាវ-តារហ្លួងព្រះបាង ។ល។ មកអានហើយពិនិត្យពិច័យឲ្យច្បាស់ ក៏នឹងឃើញថាប្រវត្តិខ្មែរយើងត្រូវបានជាតិដទៃរក្សាយ៉ាងពិតប្រាកដ (កូនខ្មែរមិនត្រូវជឿពាក្យវិនិច្ឆ័យបរទេសឲ្យហួសពីខ្មែរទេ ហើយមិនត្រូវយកវប្បធម៌បរទេស បារាំង, បាលី, សំស្ក្រឹត មកជាសំខាន់ជាងខ្លួនទេ) ។

សេចក្តីដូចបានពោលមកហើយ បញ្ជាក់ថាជនជាតិខ្មែរ-មន កើតមុនគេនៅអាស៊ីអគ្នេយ៍នេះ ។ ជនជាតិនេះបានសាង «គោកធ្លក» ភ្ជាប់នឹងប្រវត្តិព្រះមុន ។ ជនជាតិមកក្រោយ សាង <<គោកធ្លក>> ភ្ជាប់នឹងប្រវត្តិព្រះក្រោយ ប៉ុន្តែធ្វើឲ្យដើម **ធ្លក** ទៅជាដើម **ស្នោ** ទៅវិញ ។

ពាក្យថា <<ធ្លក>> មានប្រាកដនៅក្នុងរាជពង្សាវតារខ្មែរ ច្បាប់របស់ព្រះអង្គម្ចាស់នពូរ័ត្ន ព.ស. ២៤២០ ហើយគេមិនដែលឃើញនៅក្នុងពង្សាវតារប៉ែកខាងថៃទេ ។ នៅខាងថៃ គេឃើញមានតែពាក្យថា <<ស្នោ>> និងពាក្យថា «ហ្ម័ន» ដូច្នេះទៅវិញ ។ ចំពោះពាក្យថា «ស្នោ» សូមមើលក្នុងប្រជុំពង្សាវតារថៃ ក្បាលទី ១ ទំព័រ ៣០-៦៤-៦៦ បោះពុម្ពដោយបណ្ណាគារ គាវណា-

វិច្ឆិកា ព.ស. ២៥០៦ ។ ឯចំណែក «ហ្មន» ទើបតែនឹងឃើញក្នុងច្បាប់ រាជពង្សាវតារក្រុងកម្ពុជា ប្រែដោយលោក ថងឌី ធនរដ្ឋ ព.ស. ២៤៦០ ។ ដើម <<ហ្មន>> នេះ វចនានុក្រមថៃច្បាប់រាជបណ្ឌិតស្ថាន ព.ស. ២៤៩៣ ទំព័រ ៩៤៣ ប្រាប់ថា៖ ជាដើមឈើតូច សំបកប្រើជំនួសក្រចៅបាន ។ លោក ថងឌី ប្រែ គោគធ្លក ទៅជា គោគហ្មន (ក្នុងសៀវភៅរាជពង្សាវតារទំព័រ ៧ បោះពុម្ពថ្មីក្នុង ព.ស. ២៥១៣ ដោយបណ្ណាគារ ជ្រៃពិទ្យា) នោះឃើញថាខុសមិនត្រូវតាមលក្ខណៈដើម ធ្លក ទេ ព្រោះដើម ធ្លក ជាដើមឈើធំប្រភេទចំបក់ មានម្ល៉ប់ទ្រវែង (មើលវចនានុក្រម សម្ដេចព្រះសង្ឃរាជ ជួន-ណាត បោះពុម្ពក្នុង ព.ស. ២៥១២ ទំព័រ ៤៨៩) ឯដើម ហ្មន រូបរាងដូច ស្នោ ឃើញថាមិនសមតាមសេចក្ដីពិត ។ ម្យ៉ាងទៀតបើដើមធ្លកគឺដើមស្នោ ឬ ប្រហុនដើមស្នោមែន តើព្រះ ចិន ព្រះអានន្ទ អាចមកជ្រកក្រោមដើមស្នោកើតឬទេ? ។ កាលពី ខែឧសភា គ.ស. ១៩៧៣ ពេលដែលខ្ញុំទៅរក្សាឪពុក នៅបាត់បង ខ្ញុំបានដើររកដើម «ធ្លក» ស្ទើរគ្រប់វត្ត ប៉ុន្តែគ្មាននរណាស្គាល់សោះ បើមានខ្លះក៏មានតែតាចាស់ ៗ ២-៣ នាក់ប៉ុណ្ណោះ ។ ខ្ញុំបានឲ្យសំឡាញ់ឈ្មោះអាចារ្យ ញាណ (អាចារ្យវត្តព្រែកហ្លួង) ជាទាហាន នៅខេត្តកំពង់ឆ្នាំងរើសផ្លែហើយកាប់ដើមតូច ៗ យកមកឲ្យខ្ញុំ ខ្ញុំមានសេចក្ដីត្រេកអរណាស់ព្រោះបានឃើញ ដើមធ្លក ផ្លែធ្លក ដោយខ្លួនឯង ។ ផ្លែប៉ុនមេជើងសំបកដូចល្មុតសាច់ទ្រង់លឿង-ខៀវ ប៉ុន្តែមានគ្រាប់តែមួយ មិនដូចល្មុត ឯស្លឹករាងស្តើងធំស្រដៀងស្លឹករលួសចាស់ ៗ ឯដើមវិញមានសំបកជ្រញ ៗ រខិញរខុញសាច់ឈើ ស ។ គេថាដើមដល់ចាស់ទៅធំណាស់ដែរ មានមែកសាខាផង ។

ខាងលើនេះ ទើបបញ្ជាក់ថាដើម «ធ្លក» មិនមែនប៉ុនដើមស្មោ ឬមិនមែនដើម «ហ្វូន» ទេ ។

ពង្សាវតារថៃណៅទាំងអស់ បើនិយាយដល់ «គោកហ្វូន» គេមិនដែលឃើញថាព្រះ និង ព្រះអានន្ទមកកាន់ «គោកហ្វូន» សោះ ផ្ទុយទៅវិញគេឃើញមានតែតាឥសី ឬ ព្រះសង្ឃចាស់ ។ ទៅជ្រកក្រោមគុម្ពដើម «ហ្វូន»ដែលខ្មែរសន្និដ្ឋានថា មានព្រះ និង ព្រះអានន្ទ មកជ្រកក្រោមដើម «ធ្លក» ។ បើតាមបាលី អដ្ឋកថា ក្នុងមហាបរិនិព្វានសូត្រត្រង់តតិយភាណវារក្តី, ក្នុងសុន្ទរការទ្វាជសូត្រ សំយុត្តនិកាយក្តី, ក្នុងគម្ពីរមហាវង្សក្តី បានតំណាលដល់ដំណើរនៃព្រះសម្ពុទ្ធ គ្រាកាលមុនព្រះអង្គនឹងស្តេចយាងចូលកាន់បរិនិព្វាន មានសេចក្តីខ្លី ៗ ដូចតទៅនេះ :

គ្រាកាលដែលព្រះបរមគ្រូ ប្រថាប់គង់សម្រាកព្រះឥរិយាបថនៅក្នុងចិការស្វាយនៃនាងពេស្យា អម្ពបាលី ក្នុងក្រុងវៃសាលី, ព្រះដ៏មានជោគទ្រង់មានព្រះជម្ងឺធ្ងន់ដោយរោគចុះព្រះលោហិតតាមព្រះបង្គន់ ។ តមកព្រះភគវា និង ព្រះអានន្ទពុទ្ធុបដ្ឋាក បានយាងទៅសម្រាកព្រះកាយពលដើម្បីរំងប់ទល់ព្រះអាពាធ នៅជិតបាវាលចេតិយនៃនគរវេសាលិ ។ ពេលនោះ ប្រថពីកក្រើករញ្ជួយគ្រប់ទិសទីព្រះមុនីទ្រង់ព្រះតម្រាស់ត្រាស់ទាំងញរព្រះឧស្សថា វយ័តថាគតចាស់ណាស់ហើយបរិនិព្វានមុខតែនឹងចូលដល់តថាគតក្នុងពេលឆាប់ ។ នេះជាមិនខានឡើយ ។ តែព្រះអានន្ទហាក់ដូចជាមិនដឹងទម្រោយនោះសោះឡើយ ។ តមកទ្រង់ស្តេចយាងទៅកាន់ទីក្រុងវេសាលី លុះចេញពីក្រុងនោះមកវិញ ស្តេចបែរព្រះភក្ត្រទៅសំឡឹង

ម្តងទៀត ។ ពេលនោះជាវេលាសាយណ្ហទន់ត្រជាក់ ព្រះទិនករកំពុងញាក់អាដានេយ្យឲ្យបែរសំយុងចុះទៅកាន់បស្ចិមទិស ហើយសន្សឹមបន្តិចម្តង ។ ទាល់តែជិតបាំងកំពូលមហាគិរី (ភ្នំធំ) ។ រង្សីចុងក្រោយនៃសន្ធិយាកាលបានថែងចាំងឆ្លុះមកលើព្រះធរណី ធ្វើឲ្យឃើញស្រមោលនៃព្រឹក្សាជាតិយោលផះទៅកាន់បាចិនទិស ។ ពេលនោះគេសង្កេតឃើញព្រះដ៏មានជោគ និង ពុទ្ធបរិស័ទ កំពុងយុរយាសយាងល្ហែទៅក្រោមព្រះសូរ្យសែងនៅជិតឃាត់ព្រលប់រាត្រី ។ យូរ ៗ ព្រះពាយផាត់ផាយបក់ពីគ្រប់ទិស ហាក់ដូចជាបង្អាក់ព្រះដំណើរមិនឲ្យយាងតទៅ តែព្រះជិនស្រីទ្រង់ខំស្រូតព្រះដំណើរទៅតាមព្រះមាគ៌ា បែរព្រះភក្ត្រទៅត្រង់ក្រុងកុសិនារា ហាក់ដូចជាតាំងព្រះទ័យថា វារៈនេះជាវារៈចុងបំផុតនៃការបានឃើញក្រុងវេសាលី ។ ស្តេចយាងឆ្លង ទាលន្ទា, បាដលិគ្រាម, កោដិគ្រាម, នាទិគ្រាម, តាមលំដាប់ ។ ក្រោយទ្រង់សំរាកព្រះឥរិយាបថនៅភោគនគរហើយ ព្រឹកឡើងក៏ទ្រង់យាងទៅកាន់ផ្ទះចុន្ទសេដ្ឋីជាងមាសនៅតំបន់បាវា ។ លុះដល់សោយព្រះចង្ហាន់សូករមទ្ទវៈ ដែលជាចង្ហាន់ចុងក្រោយហើយ ស្តេចនិងព្រះអនុជក៏ទ្រង់យាងទៅកាន់ក្បែរស្ទឹងសុវណ្ណរិកា នៃមហាកោសលរដ្ឋ ។ លុះឆ្លងកាត់ដល់ត្រើយ ក៏បានយាងសន្សឹម ៗ សំដៅទៅស្ទឹងហិរញ្ញវតី, ក្រោយដែលបានជួបនឹងបុគ្គលសៈ មល្លក្សត្រហើយ ក៏ទ្រង់ឆ្លងទៅកាន់ត្រើយម្ខាង ដើម្បីស្រូតឲ្យដល់សាលវនោទ្យាន ដែលមានដើមរាំងទាំងគូមួយសាខា នៃមល្លក្សត្រក្នុងក្រុងកុសិនារា . . . នៅទីនោះឯងដែលទ្រង់ចូលកាន់បរិនិព្វាន ។

បើសំរាងដូច្នេះ ក៏ឃើញថាក្នុងគម្ពីរផ្សេង ៗ ក៏មិនឃើញមានព្រះយាង

ព្រលឹងខ្មែរ www.

មក « គោកធ្លក » សោះ ចុះហេតុអ្វីបានជារាជពង្សាវតារកម្ពុជាប្រាប់ថា ព្រះបានយាងមក « គោកធ្លក » ! ។

ក្នុងគោលសិលាចារឹកព្រះចៅអសោក គោលទី ១៣ ក្តី, ក្នុងគម្ពីរបឋមសមន្តប្បាសាទិកាក្តី, ក្នុងមហាវង្ស និង ទីបវង្សក្តីបានប្រាប់ថា ព.ស. ២៣៤ ស្តេចធម្មាសោកបានបញ្ជូនឲ្យព្រះសង្ឃជាធម្មទូតប្រកាសសាសនាគ្រប់ទិសទី គឺទៅសុវណ្ណភូមិ, អេធិយ៉ូពៀ, ប្រទេសក្រិក, អេហ្ស៊ីប ។ល។ ក្នុងគម្ពីរមហាវង្សពង្សាវតារលង្កា និង បឋមសាមន្តប្រាប់ថា ព្រះសោណៈ និង ឧត្តរៈ មកកាន់សុវណ្ណភូមិ, ឯខាងសិលាចារឹកព្រះចៅអសោកគ្មានឈ្មោះសុវណ្ណភូមិទេ មានតែឈ្មោះ កម្ពោជៈ ។

ដូច្នេះ ឲ្យឃើញថា មុន ព.ស. ២៣៤ គ្មានសាសនាពុទ្ធ ឬ ព្រះសង្ឃចូលមក « គោកធ្លក » ទេ ។ តើយើងបានលក្ខបានត្រង់ណា ដែលថាព្រះ និង ព្រះអានន្ទ មកកាន់ « នគរគោកធ្លក » ?

បើដូច្នេះ យើងត្រូវតែមកពិចារណារឿងសាសនាព្រាហ្មណ៍ម្តងវិញមើល!

នៅជ្រោយសុវណ្ណភូមិយើង ជាតិចាមនៅប្រទេសចម្ប៉ាខាងកើតស្រុកខ្មែរកាន់ព្រាហ្មណ៍មុនគេ ។ គេសង្កេតឃើញថា ប្រទេសប៉ែកខាងលិចខ្មែរគ្មានបូរាណស្ថាន និង បដិមាកម្មទាក់ទងនឹងព្រាហ្មណ៍មុន ព.ស. ទី ១០ សោះ ។

នៅស្រុកខ្មែរយើង អ្នកប្រាជ្ញនានា ដូចជាលោក G. Boisselier ក្តី, លោកស្រី G. de Coral Remusat ក្តី, លោក Paul Pelliot ក្តី, Louis Finot ក្តី និង លោក G. Coedes ក្តី បានស្របគ្នាថា ឥណ្ឌាព្រាហ្មណ៍មាន

ទ្ធិពលលើខ្មែរតែពី ព.ស. ទី ៦ –តែតាមសិលាចារឹកនៅវូកាញ់ គួរឲ្យជឿថា ពះពុទ្ធសាសនាលទ្ធិថេរវាទអាចបានមុនព្រាហ្មណ៍ ។ អ្នកអង្គម្ចាស់ក្រុម ព្យាដំរុង (ពញាដំរុង) ក៏ពោលដូច្នេះដែរ - ព្រាហ្មណ៍ និង ពុទ្ធ ធ្លាប់ដើរតួជាមួយគ្នាមករហូត សិលាចារឹកប្រហែល ២២ គោលនៅកម្ពុជា ជាភស្តុតាងឲ្យឃើញថា ព្រះពុទ្ធ សាសនាមាននៅក្នុងនគរខ្មែរ ។ សិលាចារឹកវត្តស្រីសន្ធរ ព.ស. ៩៧៧, សិលាចារឹកអ្នកតាដំបងដែក ព.ស. ១០៥៧ ជាដើមឲ្យឃើញថា ពុទ្ធ និង ព្រាហ្មណ៍ ចូលលាយឡំគ្នា- សិលាចារឹកលុពបុរី ព ស. ១០២២ - ១០២៥ ឲ្យឃើញថា ហីន យាន និង មហាយាន ចូលលាយឡំគ្នា តែពេលនោះយើងប្រើភាសាសំស្ក្រឹត ខ្លះ ខ្មែរខ្លះ មិនឃើញមានភាសាបាលីទេ ឯភាសាបាលីទើបនឹងមានកាល ព.ស. ១៨៣៩ កាលជំនាន់ស្តេចស្រិន្ទ្រវរ្ម័ន ។

ខ្មែរយើងកាលនៅប្រទេសឥណ្ឌាត្រង់ទន្លេសិន្ធុ ជាប់នឹងដែនបាគីស្ថាន ខាងលិចឡើងមកដល់ដែនកស្មីរ, ពិហារ, កម្ពោជៈ រហូតដល់ផ្លូវទន្លេព្រហ្មបុត្រ ត្រង់អស្សាំ កាលពីជំនាន់មុនព្រះប្រសូតប្រហែល ៣០០០ ឆ្នាំ យើងកាន់ សាសនា គោ, នាគ, ព្រះអាទិត្យ ។ កាលណោះសាសនាព្រហ្មណ៍មិនទាន់ កើត ។ ដល់ពួកអរិយកៈចូលមកវាយលុកកន្ទេងយើង តាំងលើកបានឫគវេទ, សាម-វេទ យជុវេទ និង អាថព្វវេទ បានឲ្យដឹងថា ប្រហែល ១០០០ ឆ្នាំមុន ព.ស. ពួក អរិយកៈឆ្លាតចេះបន្ទំជំនឿខ្មែរឲ្យលាយឡំចូលគ្នានឹងគេ ជាហេតុឲ្យកើតជាសាសនា ព្រាហ្មណ៍ ។ ពេលនោះធ្វើឲ្យពង្សាវតារខ្មែររឹបរវាម ស្ទើរតែចាប់ចុងដើមមិន កើត ។ ដល់ខ្មែរត់មកនៅអាស៊ីអគ្នេយ៍ ពួកព្រាហ្មណ៍តាមមកទៀត ធ្វើឲ្យខ្មែរ

បាត់ប្រវត្តិពិត ៗ របស់ខ្លួនប្រហែល ១២៩៣ ឆ្នាំ ព្រោះព្រាហ្មណ៍បន្ទំពុទ្ធទៅជាព្រាហ្មណ៍ ព្រាហ្មណ៍ទៅជាពុទ្ធ ។ កាលពីសាសនាពុទ្ធនៅឥណ្ឌា ព្រាហ្មណ៍ឃើញថា មានអ្នកកាន់សាសនាពុទ្ធច្រើន ទើបបន្ទំព្រះពុទ្ធឲ្យទៅជាអវតារនៃព្រះនារាយណ៍ ធ្វើឲ្យអ្នកព្រះពុទ្ធសាសនាខ្វល់ស្ទើរតែរកប្រវត្តិព្រះមិនចង់ឃើញ ។ អ្នកកាន់ព្រះពុទ្ធសាសនានៅភូមាក្តី, ចាមក្តី, ម៉ាលេស៊ីក្តី, កម្ពុជាក្តី បានត្រូវព្រាហ្មណ៍ចូលលាយឡំច្រើនណាស់ ។

ដូច្នេះ អាចជាហេតុមួយឲ្យពួកព្រាហ្មណ៍នៅប្រទេសខ្មែរ តែងសារតារបញ្ចូលឲ្យព្រះបកលាយផង ។

ប៉ុន្តែតាមការស្រាវជ្រាវ យើងឃើញថានឹងបន្ទោសសាសនាព្រាហ្មណ៍តែម្យ៉ាងក៏មិនកើត ។ ជួន ៗ អ្នកស្រឡាញ់ការស្រាវជ្រាវចូរមើលសាសនវង្សពង្សាវតារមន, មហារាជវង្សពង្សាវតារភូមា, ជិនកាលមាលីបករណ៍ពង្សាវតារថៃញឿ. ចាមទេវីវង្សពង្សាវតារហរិភុញ្ជ័យ (ឡាំភូន) និងតំណាលផ្សេង ៗ ដូចជាសុវណ្ណខុមខាំ, តំណាលព្រះធាតុនគរស្រីធម្មរាជ, តំណាលព្រះធាតុដយតុង ។ល។ យើងនឹងឃើញថា សុទ្ធតែមានព្រះបកលាយឡំទាំងអស់ ជួនកាលព្រះយាងមកលើកំពូលភ្នំ, ជួនកាលមកក្នុងព្រៃ, ជួនកាលមកនៅលើគោក ឬ កោះជាដើម ប៉ុន្តែមិនឃើញមានព្រាហ្មណ៍លាយឡំទេ ។ អ្នកប្រាជ្ញខាងតំណាលច្រើនទាក់ឲ្យយល់ថា ដោយសារជនជាតិដែលកាន់ព្រះពុទ្ធសាសនាទាំងនោះ ចង់លើកខ្លួនឯងឲ្យដល់ដំណាន់ព្រះ ដើម្បីឲ្យគេពិតខាងឃើញថា ប្រជាជាតិខ្លួនបានប្រវត្តិសាស្ត្រមកយូរយារណាស់មកហើយ ទើបមានការបន្ទំយ៉ាងនេះ ។

ដូចដែលបានពោលមកនេះ គួរឲ្យជឿថា :

១– ព្រះមិនបានយាងមក «គោកធ្លក» ទេ

២– ដែលគេហៅ «គោកធ្លក» ថា «គោកហ្ម៊ន» ហាក់ដូចជាសមហេតុសមផលផង ។

តែយើងមិនត្រូវជឿតាមនេះដោយខ្វះឯកសារដូចតទៅនេះទេ :

១– រឿងរ៉ាវព្រះថោងតាមលក្ខបានៈ

ក- ឯកសារខ្មែរ ខ- ឯកសារថៃណៅ្យ គ- ឯកសារជាតិកណ្ដាល

២– ដែនទីព្រះថោងចរយាត្រា

៣– អំពីពាក្យថា «ថោង»

តទៅនេះ ខ្ញុំសូមលើកយកលក្ខបានទាំងនោះមកជូនអស់លោក និង ប្អូនៗ ជួយវិនិច្ឆ័យតាមលំដាប់ ៖

×

× ×

១– រឿងរ៉ាវព្រះថោង

ក– តាមរាជពង្សាវតារខ្មែរ

ស្ដេចចាមទ្រង់ព្រះនាម **អស្វជ័យរាជ** ព្រមទាំងបរិវារ ៥០០ នាក់ចុះសំពៅបើកដល់កណ្ដាលមហាសាគរ ត្រូវខ្យល់បក់ទៅជាប់មាត់ច្រាំង **ភ្នំដងរែក** ភ្នំនេះនៅក្បែរ <<កោះគោកធ្លក>> ។ ដោយហេតុសំពៅបែក ទើបសាងនគរនៅមាត់ **ច្រាំងទន្លេ** ។ ក្រោយដែលចូលទីវង្គតទៅ **ព្រះទាត្យរាជ** ជារាជបុត្រទ្រង់បានបន្តរាជ្យ ។ ក្រោយមកមានព្រះវង្សបន្តរាជ្យច្រើនណាស់ ទើបដល់ក្សត្រមួយព្រះអង្គទ្រង់ព្រះនាម **អាទិច្ចវង្ស គ្រងឥន្ទ្រប្រស្ថបុរី** នៅឧត្តរទិសាភាគ ។ ព្រះអង្គមានព្រះរាជបុត្រ ៥ ព្រះអង្គ, ព្រះអង្គកណ្ដាលទ្រង់ព្រះនាមព្រះ **ថោង** (២) គ្រងប្រច្ចន្តប្រទេសទិសទក្សិណា ។ ដល់ថ្ងៃកំណត់ចូលថ្វាយបង្គំព្រះបិតា **ព្រះថោង** មិនព្រមថ្វាយបង្គំ ព្រោះឃើញប្អូនពៅនៅគង់លើបល្ល័ង្កជំនួសព្រះបិតា ដែលកំពុងទ្រង់អាពាធ ។ ព្រះថោងមិនសប្បាយព្រះទ័យ ទើបក្រោយមកក៏បានលើកទ័ពមកវាយនគរឥន្ទ្រប្រស្ថបុរី ។ ព្រះបិតាទ្រង់ពិរោធខ្លាំង ទើបទ្រង់បញ្ជាសេនាគាមចាប់ព្រះថោងទៅសម្លាប់ តែព្រះអនុជជួយអង្វរទើបព្រះបិតាទ្រង់បញ្ជាគ្រាន់តែឲ្យបំបរបង់ចេញ ។ ព្រះថោងនាំបរិវារដើរទៅក្នុង **ព្រៃនាគិសទក្សិណា** ។ ឯព្រះបិតាទ្រង់បញ្ជា **ព្រះរាជបុត្រពៅ** ឲ្យនៅគ្រង **នគរនៅទក្សិណា** ជំនួស **ព្រះថោង** វិញ ។

តពីនោះព្រះថោងនាំបរិវារដើរកាត់ព្រៃចូលរាលលុះដល់ **នគរគោកធ្លក**

(២)-- បើចង់ជ្រាបច្បាស់ពីរឿងព្រះថោង សូមមើល :

-- រាជពង្សាវតារខ្មែរ ដែលមានតម្កល់នៅពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ

-- ពង្សាវតារចាស់របស់សម្តេចព្រះសុគន្ធាធិបតី ប៉ាង

-- ប្រជុំពង្សាវតារថៃ ច្បាប់ហព្រះសមុត បោះពុម្ពក្នុង ព.ស. ២៥០៦ ដោយបណ្ណាគារ ការណា ទំព័រ ៣០ - ៦៦ ។

តាមពិតឯកសារពង្សាវតារខ្មែរយើង នៅមានច្រើនទៀតដែរ ប៉ុន្តែដែលមាននិយាយដល់រឿងព្រះថោង ហាក់ដូចជាមានតែប៉ុណ្ណោះ ។ ឯកសារដែលមានសេចក្តីគ្រាន់តែស្រដៀង ៗ គ្នា តែពុំមាននិយាយពីរឿងព្រះថោងទេនោះ នៅមាន ៦ ច្បាប់ទៀតគឺ :

១- ពង្សាវតារលង្វែក របស់ព្រះនារាយណ៍រាមាធិបតីដែលថ្វាយទៅសម្តេច ព្រះពុទ្ធយ៉តហ្វា (ប្រទេសថៃ) ច.ស. ១២៦៨ ។

២- ពង្សាវតាររបស់ព្រះអង្គឌួងដែលថ្វាយទៅព្រះចមក្លៅ ពី ព.ស. ២៣៨៩ ហើយចុល្លចមក្លៅជាទ្រង់ឲ្យបោះពុម្ពក្នុង ព.ស. ២៤១២ ។

៣- ពង្សាវតារលង្វែក របស់ គុរុសភា (ថៃ) ភាគទី ៧១ ។

៤- រឿងព្រះបទុមសុរិវង្ស របស់គុរុសភា (ថៃ) ។

៥- ពង្សាវតារខ្មែរចំព្រួញរបស់គុរុសភា (ថៃ) ។

៦- ពង្សាវតារខ្មែរ ច្បាប់របស់លោក សេដេស ដែលនាំទៅឲ្យ ហព្រះសមុត កាលពី ព.ស. ២៤៦៣ ។

ជិតដែនចាម ។ ទ្រង់បញ្ជាឲ្យបរិវារឈប់នៅទីនោះដើម្បីហៅឈ្មោះ ។ ហើយទីត្រង់នេះទើបមានឈ្មោះថា «គ្រូខាន» (៣) ក្រោយមកអ្នកស្រុកហៅថា «កុ-ខាន» ។ ទ្រង់ឲ្យតាំងនគរនៅត្រង់នេះ ទ្រង់ចងសម្ពន្ធមេត្រីនឹង ស្តេចចាម, ឲ្យផ្លាស់ **អក្សរសំស្ក្រឹត** ជា ‹‹ខប››, ឲ្យអ្នកស្រុកនិយាយភាសា **សំស្ក្រឹត** មកជះលាយ**ភាសាចាម** ។ តមកព្រះថោងនិងចាមទាស់គ្នា ព្រះថោងដេញចាមឲ្យទៅនៅចម្បាស័ក្តិ ។ ពេលមួយព្រះថោងជិះសេះព្រមទាំងបរិវារទៅកំសាន្តនៅគោកធ្លក ។ ទឹកទន្លេឡើងមិនអាចត្រឡប់បាន ទើបទ្រង់សម្រាកនៅទីនោះ ។ យប់ស្វាត់នាងនាគឈ្មោះ ‹‹ទាវតី›› មកលេងទឹក ព្រះថោងឃើញក៏ចាប់ចិត្តស្រឡាញ់ ។ ប្រាំពីរថ្ងៃតមក ស្តេចភុជង្គនាំកូនមករៀបការជាមួយព្រះថោង ។ ស្តេចនាគនឹកអាណិតកូនពេក ទើបសំដែងឫទ្ធិឲ្យទឹករីងស្ងួត ហើយនិម្មិតនគរមួយឲ្យ មានឈ្មោះថា **គោកធ្លកកម្ពុជាធិបតី** ។

ពេលនោះ មានជាតិថៃជាច្រើនមកពីទិសខាងជើង មករកស៊ីលក់ដូរនៅ**ណាខស្មោ** ធ្វើត្រីកន្ធរបញ្ជូនថ្វាយព្រះថោងមិនដែលខានសោះ ។ ក្រោយមកស្តេចចាមលើកទ័ពវាយព្រះថោងរត់ទៅនៅ **ឧគររាជ**, ដឹងដល់ស្តេចនាគ ក៏បានលើកទ័ពមកជួយព្រះថោងទាល់តែឈ្នះចាម ។

តមក ព្រះថោង - នាងនាគប្រសូតិបានព្រះរាជបុត្រទ្រង់ព្រះនាមព្រះកេតុមាលា ។ ព្រះកេតុមាលាមានឫទ្ធិណាស់ ដល់ទៅព្រះឥន្ទ្រក៏មកជួយនិម្មិតឲ្យទ្រង់ស្រួលសប្បាយគ្រប់ប្រការ ។ ព្រះថោងទិវង្គតនៅ ព.ស. ៦០០ ក្នុងឆ្នាំរោង ។

(៣) ពាក្យ (គ្រូខាន) នេះអាចពន្យល់បានតាមន័យពីរបែបគឺ :

១-- ន័យចំ : បានដល់បន្សំពាក្យពីរម៉ាត់គឺ គ្រូ និង ខាន ។ គ្រូជាពាក្យខ្មែរបានដល់គ្រួសារ ឬ គ្រកូល ដែលនៅរួមគ្នា ។ ខានជាពាក្យសៀមមានន័យថាឆ្លើយ ។ រួមពាក្យទាំងពីរម៉ាត់នេះទៅ បានសេចក្ដីថា គ្រួសារដែលឆ្លើយ ។ យ៉ាងណាមិញកាលព្រះថោងនាំគ្រួសារតាមកដល់ត្រង់កន្លែងនេះ ទ្រង់ក៏ឈប់ ហើយហៅឈ្មោះគ្រួសារដែលតាមមក ។ អ្នកដែលមកជាមួយ គង់បានឆ្លើយ ទៅព្រះអង្គវិញ ទើបនាំគ្នាហៅទីត្រង់នេះថា គ្រូខាន ជាប់រហូតមកដើម្បីរំលឹកដល់ពេលដែលគ្រួសារបានឆ្លើយឈ្មោះខ្លួនទៅស្ដេចនោះឯង ។

ពាក្យពីរម៉ាត់នេះនាំឲ្យយើងឃើញថា អ្នកដែលតែងអត្ថបទ ឬ អ្នកបកប្រែចង់ទាញ ឬ ផ្លូលឲ្យទៅជាសំដីថៃ ដោយពុំបានចាប់ភ្លឹកគិតដល់ពាក្យពីរម៉ាត់ទៀត ដែលក្លាយចេញមកពីពាក្យគ្រូខាននេះឯង គឺពាក្យ កុខ័ន្ធ ឬ ខុខ័ន្ធ (គួរសរសេរ : ខ័ណ្ឌ យោបល់អ្នកបោះពុម្ព) សោះ ។

យើងសូមពន្យល់ន័យនៃពាក្យពីរម៉ាត់ ខាងក្រោមនេះដូចតទៅ :

២-- ន័យស្រាវជ្រាវ : ភាសាខ្មែរមានពាក្យថា គូក ឬ កូក គឺសម្រាប់សំគាល់អំពើដែលបង្កកហៅគ្នា ។ បើយើងយកតាមន័យត្រង់ គឺថាព្រះថោងមកដល់ទីនោះក៏បានគូក ឬ កូកហៅគ្នា ដើម្បីចង់ដឹងថា តើគ្រប់ចំនួនហើយឬនៅ ។ ដូច្នេះពាក្យថា កុខ័ន្ធ ឬ ខុខ័ន្ធ គួរក្លាយមកពី គូកខ័ន្ធ ឬ កូកខ័ន្ធ ព្រោះតួ គ-ខ នៅជិតគ្នា ហើយលុះតមកពាក្យវារិចរិលទៅក៏នៅសល់តែ កុខ័ន្ធ ឬ ខុខ័ន្ធ តែប៉ុណ្ណោះ ។

អំពីពាក្យថា (គ្រូ) នេះហាក់ដូចជាទើបនឹងមានប្រើនៅសម័យបាងកក ឬ លង្វែក នេះឯង ។ គឺជាពាក្យខ្មែរសុទ្ធ ព្រោះពាក្យថៃជាពាក្យឯកព្យង្គ. គ្មានផ្ញើជើងទេ អក្សរ ២១ តួដែលអាចយក រ-ល ទៅដាក់ផ្ញើជើងបាននោះ ជាពាក្យខ្ចីគេទាំងអស់ ។ គ្រូ គឺក្រុមពួករបស់ញាតិដែលរាប់អានជិតស្និទ្ធនៅជាចង្កោម ។ ពាក្យនេះក្លាយមកពីពាក្យថា (ក្លូរ) បានដល់ចង្កោមផ្លែ ដែលមានផ្លែនៅមួយដុំផ្គុំគ្នា ដូចជាចង្កោមស្រូវ ក្លូរស្រូវ ។ល។ តបក តួ «រ» នៅចុង ក្លូរ បែរទៅជាដាក់ផ្ញើជើង រ ទៅវិញ ដោយ ក ទៅជា គ, រ ជាផ្ញើរជើង ។

ភាសាខ្មែរសម័យបុរាណមុនលង្វែក មិនដែលឃើញមានពាក្យថា គ្រូ សោះ ឃើញប្រើ

តែ គុលេ (សិលាចារឹកបន្ទាយឆ្មា ព.ស. ទី ១៦-១៧) ទៅវិញ ។ តែរឿងព្រះថោងកើតក្នុងសតវត្សទី ៦ នៃ ព.ស. ។ ឯពាក្យថា គ្រួ ទើបនឹងមានក្រោយនេះសោះ ដូច្នេះក្នុងពង្សាវតារនេះ ដែលប្រើពាក្យថា (គ្រួខាន) នោះត្រូវតែខុស ។ បើឲ្យពិត គួរជា គុខាន ឬ គុខាន ដូច្នេះវិញទេ ។ បុរាណទៀតខ្មែរមានពាក្យថា គុ, គោក, កោះ ។ គុ បានដល់កសិណព័ទ្ធជុំវិញ, តែគោក ឬ កោះ បានដល់កន្លែងដែលខ្ពស់ជាងផ្ទៃដីធម្មតា ឬ ផ្ទៃទឹក ។ ដូរការពាក្យថា គុខ័ន្ធ ឬ ខុខ័ន្ធ អាចមកពីពាក្យថា គុខន្ធ៍ គោកខ័ន្ធ ឬ កោះខ័ន្ធ ទេដឹង? ។ ព្រោះស្រុកគុខ័ន្ធបុរាណនេះ មានគូឡោមជុំវិញ ស្រុកភូមិនៅពាក់កណ្ដាលដូចកោះ ឬ គោក ។ អ្នកប្រាជ្ញថៃឈ្មោះ សម្ដេចក្រុមព្រះនរិស្សរានុវត្តិវង្ស បានទ្រង់ធ្វើវិចារណកថា អំពីរឿង ខុខ័ន្ធ នោះក្នុងសារាការគិតាទិសាសន៍សម្ដេចកាលពី ២៨ តុលា ២៤៨២ ថា .... ឯឈ្មោះខុខ័ន្ធ នោះ គិតថាបកពីពាក្យថា គុខ័ន្ធ ព្រោះស្រុកនេះមានគូឡោមជុំវិញ ... ។

ភូមិសាស្ត្រ និង ប្រវត្តិសង្ខេបនៃស្រុកខុខ័ន្ធ

តាមឲ្យមើលក្នុងផែនទីឈ្មោះ: Le Cambodge - Laos - Vietnam . . . Le Service Géographique de Fank ឆ្នាំ ១៩៧២ និង. ផែនទីប្រទេសថៃបោះពុម្ព ដោយរោងពុម្ពគុរុសភា ២៥១៦ ។ ខុខ័ន្ធសព្វថ្ងៃជាស្រុកមួយនៅក្នុងខេត្តស្រីសះកេតុនៅខាង ជើងភ្នំដងរែក ឬ ខាងជើងភ្នំព្រះវិហារ ។ បើទៅពីភ្នំព្រះវិហារទៅ ត្រូវដល់ស្រុក ឃុខហាន មុន ។

ប្រវត្តិ

កាលដើម ស្រុកខុខ័ន្ធ នេះជាខេត្ត ឯស្រីសះកេតុជាស្រុក ទើបតែបានផ្លាស់ទៅជាស្រុក គុខ័ន្ធកាលពី ព.ស. ២៤៨១ នេះឯង ។ ក្នុងសៀវភៅតំណាលរាជបណ្ឌិត្យស្ថានបានប្រាប់តាម ន័យក្នុងពង្សាវតារភាគឦសានថា : កាលក្នុងសម័យក្រុងស្រីអយុធ្យា ព.ស. ២៣០២ គេ បានលើកតំបន់មួយឈ្មោះ «ប្រាសាទបួនជ្រុង» ឲ្យទៅជាស្រុកខុខ័ន្ធ ។ ក្នុងសម័យក្រុងធនបុរីកាល ពី ព.ស. ២៣១៩ ឲ្យនាងមូល ទៅគិតក្បត់ជាមួយនឹង ចៅអិន ចៅអូ និង ឧបរាជស្រុកចាំបាសក្តិ

ផាក្សត់នឹងព្រះចៅក្រុងធនបុរី ព្រះចៅក្រុងធនបុរីក៏លើកទ័ពទៅប្រាប ហើយបានបញ្ចុះបញ្ចូលខ្មែរព្រៃនៅស្រុកគគះលុងមៀងសុរិន្ទ្រ, សង្ខៈ, និង ខុខ័ន្ធ ឲ្យក្តុះចូល ។ ប៉ុន្តែអ្នកប្រាជ្ញបុរាណវិទ្យាវិញយល់ឃើញថា ខេត្ត ខុខ័ន្ធ នេះគួរជាស្រុកសម័យខម ព្រោះមានបុរាណស្ថានច្រើនដូចជាប្រាង្គជាដើម . . . ។ ស្រុកខុខ័ន្ធនេះកាលដើមឈ្មោះ ស្រីនគរលំដួល សាងសម័យជាមួយគ្នានឹងខេត្តសុរិន្ទ្រ . . . មានប្រាសាទច្រើនណាស់ដែរ ដែលសាងពីសម័យ ខម ព.ស. ១៥៤៧-១៥៩៣ ។

រូមសេចក្តី

ដែលហៅថា គ្រខាននោះ គឺខុសទេ-គួរហៅថា កុខ័ន្ធ ឬ ខុខ័ន្ធ ដែលក្លាយមកពីគូខ័ន្ធ, គោកខ័ន្ធ ឬ កោះខ័ន្ធ ដូច្នេះវិញទើបត្រូវ ។ ឯពាក្យថា ខានទេះ កែទៅជា (ខ័ន្ធ) ទើបត្រូវ ។

ខ- តាមឯកសារថៃណៀ

- ព្រះចៅ "អ៊ូថង" មកពីឆ្លៀងហ្លួង
- ព្រះចៅ "អ៊ូថង" កូនជោតកសេដ្ឋី តំណរាជ្យពីពញាក្រែក ឬ សិទ្ធពរអមរិន្ទ្រ,

ក/- រឿងរ៉ាវព្រះចៅ "អ៊ូថង" មកពីស្រុកឆ្លៀងហ្លួង ខ្ញុំសូមប្រែជូន សេចក្ដីទាំងស្រុងដូចតទៅនេះ ដោយមិនកាត់សេចក្ដីដើម ។

"ខណៈនោះ **ព្រះចៅភាតែ** ជាពូជមកពីនរស្រីហង្សាវតី បានមក សោយសម្បត្តិហើយមកបុរណៈ វត្តព្រាសសត្វ ១ វត្តភូខៅថង ១ វត្តយៃ ១ ។ បីវត្តនេះហោង ទើបឲ្យ **មនត្ថុម** ជាពូជមកពីព្រះអង្គចេញទៅសាង **ទត្តឃ្លាងជ័យ** ហើយមកបុរណៈវត្តព្រះបាលិល័យក្នុងវត្តឡានមះខ្វិត ក្នុងស្រុកពន្ធមបុរីនោះហោង។ ខ្ញុំរាជការបុរណៈវត្តហើយ ក៏បបួលគ្នាបួសអស់ចំនួនពីរពាន់នាក់ ទើបដាក់នាម ស្រុកថ្មីនោះថា "សងពាន់បុរី" ហើយព្រះអង្គទើបលើកស្រែឲ្យទៅជាចំណែក របស់វត្ត ។ ព្រះអង្គគង់ក្នុងសិរីរាជសម្បត្តិ ៤០ ឆ្នាំ ទើបសោយទីវង្គត ចុល្ល-សករាជ **៥៦៥** ក្នុងឆ្នាំខាល បញ្ចស័ក ។

ពញាអ៊ូថង និង **ព្រះជេដ្ឋា** ព្រមទាំងព្រះរាជបុត្រ និង គ្រួសារបានលើក មកពីស្រុកឆ្លៀងហ្លួង មកនៅស្ងួតទេវលោក ហើយចុះមកកាន់ក្រុង (៤) ។ លុះបានមកដល់កន្លែងមួយ កាលឃើញថាជាកន្លែងស្រួលស្ងប់ ក៏នាំគ្នាទៅនៅ ចុងស្រុក **ត្រើយទក្សិណា** ទើបតាំងដំរុំប្រថាប់នៅទីនោះ ។ បណ្ដារាស្ត្រនៅទី

(៤) ពាក្យថា ក្រុង ទេះ បានដល់ក្រុងដែលតាំងនៅលើបរិវេណកោះណាងស្នាតែម្តង ។

ឯក្រុងដែលតាំងនៅលើកោះណាងស្នានេះ តាមសៀវភៅពង្សាវតារជាតិថៃភាគទី ៤ ទំព័រ ៩៣-៩៤ បោះពុម្ពដោយ ស-ធម្មភក្តី ព.ស. ២៤៩៦ និង ពង្សាវតារណៀ មានន័យដូចគ្នាថា លើកោះ និង ក្បែរកោះណាងស្នានេះ ធ្លាប់តាំងទីក្រុងមក ៥ ដងហើយ :

១-- ក្រុងសង្ខបូរី ព.ស. ១៤២០ តាំងដោយព្រះមហាពុទ្ធសាគរ ជាអ្នកមកពីស្រុកផ្នែកខាងជើង ។

២-- ក្រុងអយោធ្យាប្រមាណ ព.ស. ១៦២៩ តាំងដោយព្រះនារាយណ៍បុត្រនៃស្តេចចន្ទបជោតិ មកពីក្រុង លវោ ។

៣-- ក្រុងសេនារាជនគរ រវាង ព.ស. ១៣៦៤ តាំងដោយស្តេចមួយព្រះអង្គព្រះនាមដួងក្រៀង ឬ កុស្ឋរាជ ។

៤-- ក្រុងកម្ពោជនគរ (មិនច្បាស់ជាស្តេចអង្គណាតាំងទេ) ។

៥-- ក្រុងស្រីអយុធ្យា សាងប្រមាណ ព.ស. ១៨៩០ ដោយព្រះអ៊ូថោង ឬ ព្រះរាមាធិបតីទី ១ ។

ព្រះអ៊ូថោងអង្គនេះឯង ដែលធ្វើឲ្យយើងអ្នកស្រាវជ្រាវសង្ស័យណាស់ថា តើជាជាតិខ្មែរតែម្តង ហើយគង់ជាព្រះ[illegible]ក្នុងពង្សាវតារយើងនេះឯង ។ អ្នកប្រាជ្ញបរទេសដូចលោកសេដេស, លោក P. R. Pearn ។ល។ ក៏យល់ដូច្នេះដែរ គឺយល់ថាជាខ្មែរ ឬ មួយមន ។

នោះលើកថាជាអ្នកមានបុណ្យ ក៏ស្រុះស្រួលព្រមព្រៀងលើកឲ្យទៅជាស្ដេច បង្គាប់បញ្ជារាជការតាមប្រពៃណីដូចពីមុន ។ កាលបើស្រុករាបទាបហើយ ទើបលើកព្រះជេដ្ឋាឲ្យគ្រងស្រុក **សុគន្ធបុរី** (ឈៀងម៉ៃ) មានព្រះនាមថាព្រះ **ចៅថខលាន់** ជាបថមក្សត្រតមក ។ ព្យាសុគន្ធាគិរី ចង់រកភរិយាឲ្យកូនជាអគ្គមហេសី ទើបឲ្យរកហោរាធិបតីមកគន់គូរឲ្យថានាងនោះនៅទីណា ។ ហោរក្រាបទូលថាគូនៅស្រុកបរទេស ។ មានគេមកប្រាប់ដំណឹងថា មានបុត្រីព្យាអ៊ូថងម្នាក់ស្អាតដូចទេពអក្សរ ។ ចៅជ័យទត្តចង់បានជាព្រះអគ្គមហេសី ទើបបួសបួសជានេន ចៅជ័យសែនជាប្អូនបួសជាភិក្ខុទៅជាមួយ នាំគ្នាមកពីរនាក់ លុះមកដល់ព្រះរាជធានីហើយ ក៏អាស្រ័យនៅក្បែរព្រះរាជវាំង ស្ដាប់អ្នកនគរនិយាយគ្នាយ៉ាងណាខ្លះ ។ លុះបានស្ដាប់ហើយ ក៏លាផ្នួសចេញពីសមណៈ ហើយក៏បួមខ្លួនចូលទៅក្នុងវាំង-នឹងចូលទៅក៏មិនបាន ឃើញដើមផ្កុលនៅលើកំពែងវាំង ទើបឡើងលើដើមនោះហើយឆ្លងទៅក្នុងវាំង កំបាំងកាយមិនឲ្យអ្នកណាឃើញ ចូលទៅរកនាង ។ សួរថាលោកជាបុត្រអ្នកណា? ព្រះអង្គទើបតបថា ខ្ញុំនេះជាបុត្រព្រះចៅឈៀងម៉ៃ បងចង់បានប្អូនជាព្រះអគ្គមហេសី ។ តមកព្រះកុមារតែងទៅមកញឹកញាប់ទាល់តែព្រះនាងមានផ្ទៃពោះ ។ ព្យាអ៊ូថងពិចារណាឃើញហាក់ដូចជាខុសសង្កេត បើនឹងស៊ើបឆ្នោសខ្លាចកូនអន់ចិត្ត នឹកឆ្ងល់ថា ទ្វារដល់ប្រាំពីរជាន់ ម្ដេចប្រុសចូលមកបាន? មើលទៅបែបចូលតាមទរទឹកទេដឹង? ទើបទ្រង់បញ្ជាឲ្យធ្វើលប់ដែកដាក់ក្នុងទរទឹក ។ ចៅជ័យទត្តមិនទាន់ដឹងខ្លួន ទើបមុជទឹកចូលតាមទរហើយជាប់ក្នុងលប-ស្លាប់ ។ ព្យាអ៊ូថងប្រើឲ្យមនុស្សទៅមើលឃើញចៅជ័យទត្តស្លាប់នៅ

ក្នុងលបទើបថា ខ្លួនធ្វើខុសមានគំនិតអាក្រក់ ទើបចូលលបសម្លាប់ ។ រួចក៏ឲ្យយកសពមកមើល ឃើញសពមានរូបស្អាតណាស់ ពុំដឹងជាកូនចៅស្ដេចណា ។ ស្ដាយណាស់ទើបទ្រង់គិតថា សពនេះមកជាមួយនរណាអេះ ឲ្យស៊ើបមើល ។ កាលបើបានជួបប្អូនសពនៅវត្តរាមរាសហើយក៏នាំចូលមកក្នុងវាំង សាកសួរដឹងថាជាកូនស្ដេចលៀងម៉ៃ ទើបឲ្យសឹកហើយរៀបចំអភិសេកជាមួយព្រះរាជបុត្រី ។

ថ្ងៃមួយ ព្យាអ៊ូថងទ្រង់និយាយជាមួយសេនាបតីថា ព្រះដំណាក់ទៀប ៥៩ក (៥) ដូចជាតាំងនៅលើកន្លែងមិនសម ឲ្យរកទីជ័យភូមិសាងស្រុកថ្មី ។ ទើបឲ្យអាមាត្យឆ្លងទៅត្រើយម្ខាង ដែលជាកោះនៅទល់មុខគ្នានឹងវាំង ឲ្យគេណ្ឌាបាវព្រះកាប់គាស់ឆ្ការ ។ ខណៈនោះបានជួបព្រះឫសីនៅក្នុង ព្រៃស្នោ មាត់ឆ្នេរត្រពាំង (ណង) ទ្រង់នាមថាសទ្ធម្មគោតម ។ ទើបឥសីសួរអ្នករានព្រៃថា នឹងធ្វើជាអ្វី ក្នុងដែនអាត្មានេះ? អ្នករានព្រៃប្រាប់ថាព្រះមហាក្សត្រនឹងសាងនគរថ្មី ។ ព្រះឥសីថា យើងនៅកន្លែងនេះជ័យូរយារណាស់មកហើយ តាំងតែព្រះពុទ្ធកំពុងសាងព្រះបារមីរហូតដល់បានត្រាស់ដឹង ៩១៧ ឆ្នាំមកហើយ បើបានមកសាងនគរនៅទីនេះក៏ប្រពៃដែរ យើងក៏នឹងសូមលាទៅកាន់ភ្នំកែវបពិត តែកន្លែងត្រង់នេះជាផ្ទះកូលាឱ្យអគ្គី (ផ្ទះឆេះ) មិនមែនជាទីជ័យភូមិទេ ឲ្យទៅទិសហរតីចុះ ជាកន្លែងជ័យភូមិល្អមានដើមហ្ន៊ុនជាសញ្ញាលក្ខណ៍មួយដើម ចូរប្រើអាមាត្យឲ្យទៅត្រួតមើលទើបឃើញច្បាស់ ។ អាមាត្យនាំសេចក្ដីនេះទៅក្រាបទូលឲ្យទ្រង់ជ្រាប ទើបឲ្យរកហៅសេនាព្រឹទ្ធាមាត្យមកប្រជុំ ហើយនាំគ្នាទៅរកព្រះតាបស ។ អាមាត្យប្រាប់ព្រះតាបសថា ព្រះថងឲ្យនិមន្តទៅព្រះរាជវាំង ព្រះតាបសទើបថា អាត្មាអញមិន

(៥) ពាក្យ វៀងផែក នេះ ថៃសរសេរថា (វៀងហ្វេក) ។ ពាក្យនេះជាពាក្យពីរម៉ាត់ : វៀង និង ហ្វេក ។ ពាក្យថា វៀង មានសម្លេងដូចពាក្យថា វាំង របស់ខ្មែរ ។ បទានុក្រមថៃ ច្បាប់រាជបណ្ឌិត្យស្ថាន ព.ស. ២៤៩៣ បានប្រែថាស្រុកដែលមានកំពែងព័ទ្ធជុំវិញ ។ ខ្មែរយើងមានពាក្យថា វាំង បាំង ពាំង ហើយនិង វាំង-សុទ្ធតែសំដៅដល់ការបិទបាំងទាំងអស់ ។ ឯពាក្យថា វៀង ស្រដៀងនឹងសម្លេងដែលយើងអាន (វាំង) ត្បិត ជាឃោសៈ ស្រៈ អា កាលបើដាក់ពាក់លើអក្សរដែលជាឃោសៈគឺ អក្សរទី ៣-៤-៥ ក្នុងវគ្គទាំង ៥ ហើយនិង យ រ ល វ នៃសេសវគ្គ សម្លេងអានស្រដៀងនឹង អៀ គឺស្រៈ អី ជាស្រៈមុខ កើតចុងអណ្ដាត និង ស្រៈ អា ជាស្រៈកណ្ដាល បង្គាប់សម្លេងជាស្រៈ អៀ ។ ដូច្នេះ ពាក្យថា វាំង យើងអានស្រដៀងគ្នានឹង វៀង ។ ពាក្យ វាំង នេះ យើងហៅឈ្មោះកន្លែងស្ដេចនៅ ព្រោះស្ដេចជាអ្នកមានសត្រូវច្រើន ដូច្នេះ ត្រូវតែនៅក្នុងកន្លែងដែលមានកំពែងព័ទ្ធជុំវិញយ៉ាងម៉ឺងម៉ាត់ ។ ដូច្នោះ តំណាក់ស្ដេចខ្មែរតាំងពីសម័យបុរាណ សុទ្ធតែមានកំពែងព័ទ្ធជុំវិញទាំងអស់។ ក្នុងវាំងស្ដេចហាក់ដូចជាស្រុកធំមួយ ព្រោះមានអ្វីៗគ្រប់យ៉ាង ។

បើមានន័យដូចពោលមកនេះ គួរជឿថាសម្លេង វាំង អាចក្លាយទៅជា វៀង ក្នុងសម្លេងថៃបាន ព្រោះគេសរសេរតាមសម្លេងខ្មែរ បញ្ចេញ វាំង ជា វៀង តែការដែលថៃ ឬ លាវ ខ្ចីពាក្យនេះ ហាក់ដូចខ្ចីទាំងសម្លេង និង ពាក្យផង ។

កាលដើមគួរជឿថា ខ្ចីសម្លេងមុន ឧទាហរណ៍ ដូចជាហៅស្រុកដែលជាស្រុកដើម របស់ញាតិព្រះអ៊ូ ថង ថា វៀងជ័យប្រាការ និង វៀងជ័យនារាយណ៍ ។ ឯលាវវិញនោះ ប្រើពាក្យថា វៀង ច្រើនណាស់ ឧទាហរណ៍ វៀងចន្ទ ជាដើម ។ ក្នុងសម័យក្រុងស្រីអយុធ្យា មានក្រសួង វៀង, វាំង ឃ្លាំង, ណា . . . ។ តមក ឃើញពាក្យថៃ ហៅកន្លែងស្ដេចនៅថា វាំង ហើយហៅកន្លែងដែលមានទឹកគួចថា វាំង ដែរ ។ ដូច្នេះ ឃើញថា ពេលក្រោយបានខ្ចីពាក្យ វាំង របស់ខ្មែរតែម្ដង ប៉ុន្តែគេអានទៅជាសម្លេងអឃោសៈថា វាំង ទៅវិញ ។

ឯពាក្យថា ហ្វេក ជាពាក្យថៃ អាចក្លាយមកពីពាក្យបាលីថា លោហៈ តែអានឲ្យញាប់ទៅៗ សម្លេងក្លាយទៅជា ហ្វេក ក៏សឹងបាន ។

សរុប ៖ រឿងហ្នឹក គឺ វាំងដែក ។ នៅទីនេះ ខ្ញុំសូមអធិប្បាយក្រៅរឿងបន្តិច គឺថាក្នុងសម័យបុរាណ ខ្ញុំមិនទាន់ដែលឃើញគេហៅកន្លែងស្តេច ឬ ប្រាសាទថាវាំងសោះ សូមលោកអ្នក-នាងជួយស្រាវជ្រាវផង តើពីបុរាណគេហៅយ៉ាងម៉េច, ឃើញហៅថា បុរៈ ។ ដូចជាកន្លែងស្តេចជ័យវរ្ម័នទី ២ នៅ ពីដើមគេហៅថា ឥន្ទ្របុរៈ នៅត្បូងឃ្មុំខាងកើតកំពង់ចាម, ភវបុរៈ នៅខាងកើតទន្លេសាប, អម្រិន្ទ្របុរៈ នៅមិនទាន់រកឃើញ, យសោធបុរៈ នៅនគរធំ ។ល។ តែពាក្យថា វាំង បានឃើញពីជំនាន់ លង្វែក, ឧត្តុង្គ ជាន់ក្រោយនេះ។

ចង់ចូលទៅពេលនេះទេ ពួកអស់លោកចូរនាំគ្នាទៅកាប់ឈើយកមកគរផុតមើល ទើបអាមាត្យសេនាទាំងអស់ ទៅកាប់ឈើយកមកតាមបញ្ជាព្រះតាបសគ្រប់ប្រការ ហើយព្រះតាបសទើបឲ្យផុតភ្លើងតំនរអុស អណ្ដាតភ្លើងឈ្លបឆេះកំពស់ដើមត្នោត រស្មីភ្លឺស្វាងរុងរឿងទៅគ្រប់តំបន់ ។ ដល់ភ្លើងអស់កំសួលហើយ ព្រះតាបសយកព្រះវិស្ណុមន្តមកព្រោះព្រំលើផ្នូរផេះ ហើយទំនាយថា តទៅអនាគតនឹងមានស្ដេចច្រើនអង្គណាស់ ត្រង់នេះនឹងទៅជាចំណតសំពៅ ប៉ុន្តែនឹងកើតសឹកសង្គ្រាមគ្មានពេលស្រាក ។ ទាយដូច្នេះហើយ ទើបឲ្យអាមាត្យធំមកទូលព្រះមហាក្សត្រឲ្យទ្រង់ជ្រាប ។ សេនាបតីធំទើបនាំគ្នាទៅក្រាបបង្គំទូលប្រព្រឹត្តិហេតុដែលបានឃើញគ្រប់ប្រការ ។ ព្រឹកឡើងទ្រង់បញ្ជាឲ្យអាមាត្យទៅអារាធនានិមន្តព្រះតាបសមកព្រះរាជវាំង ។ អាមាត្យធំបានទៅតាមព្រះបញ្ជា លុះដល់ហើយក៏រកព្រះតាបសមិនឃើញ ទើបឲ្យមនុស្សដើរតាមរកគ្រប់កន្លែងតែមិនជួប ។ តមកទើបបញ្ជាឲ្យសេនាបតីធំទៅកាប់គាស់ត្រង់នោះឲ្យរាបទាបល្អ ។

ខ/- រឿងព្រះអ៊ូថងបន្តរាជពីពញាក្រែក ឬ សិទ្ធពអមរិន្ទ្រ -

"តមក ក្នុងស្រុកដែលពញាក្រែកបាននៅនោះ លុះព្យាក្រែកអស់បុណ្យទៅហើយ រាប់ថយចុះមកបីតំណាព្យា ក៏អស់ពូជប្រុសនៅសល់តែស្រីបន្តពូជ ។ មានសេដ្ឋីពីរនាក់គឺ **ជោគកសេដ្ឋី** និង **ភាឈសេដ្ឋី** ទាំងពីរនាក់នេះបានគិតគូរផ្សំផ្គុំ អ៊ូថង កូនជោគកសេដ្ឋី និង ព្រះរាជពីតា ឲ្យគ្រប់គ្រងស្រុកនោះបាន ៧ ឆ្នាំ ។ អ្នកនគរកើតអាសន្នរោគ គោក្របីសត្វសេះស្លាប់អស់ ព្រមទាំងមនុស្សទាំងឡាយក៏កើតវិបត្តិស្លាប់អស់ច្រើន ។ អាមាត្យទូលព្យាអ៊ូថងថា ប្រជាពលរដ្ឋស្លាប់ច្រើន

ណាស់ ។ ព្រះអង្គទើបលើកពលដំរីសេះចេញចាកពីនគរនៅពេលកណ្ដាលអធ្រាត្រ ទ្រង់ត្រាស់ថា ស្ថានទីណាសប្បាយយើងនឹងនាំគ្នាទៅទីនោះ ។ រួចក៏បានដើរក្បួនសំដៅទៅទិសទក្សិណអស់វេលា ១៥ ថ្ងៃទើបដល់ស្ទឹងមួយ ឃើញកោះមួយមានបរិមណ្ឌលស្អាតសមរម្យ ប៉ុន្តែមិនអាចឆ្លងទៅបាន ទើបឲ្យរេហ៍ពល-និង ប្រជាជនតាំងនៅឆ្នេរមាត់ស្ទឹង - ត្រាស់ឲ្យអាមាត្យធ្វើទូកឆ្លងទៅកោះ ។ លុះធ្វើផែបានហើយសេនាមាត្យ និង បរិវារ ព្រមទាំងគោក្របីដំរីសេះ បានឆ្លងផុតការស្រេច ទើបរុករៃព្រៃស្មោ ចូលទៅ កណ្ដាលកោះ ឃើញតាបសម្នាក់នៅក្រោមដើមឈើ ទើបព្យាអ៊ូថងនិយាយប្រាស្រ័យជាមួយនឹងតាបស ដោយសួរថាលោកតាមកនៅទីនេះយូរហើយ ឬមួយទើបនឹងមក ។ ព្រះតាបសឆ្លើយថា យើងមកនៅទីនេះតាំងតែ ព្រះធរមានព្រះជន្មនៅម្ល៉េះ ឥឡូវអាយុយើងបាន ១៧០ ឆ្នាំហើយ អាចារ្យខ្ញុំពីរនាក់ ម្នាក់ទៅស្លាប់ក្នុងភ្នំសព្វលិង្គ ម្នាក់ទៀតទៅស្លាប់ក្នុងភ្នំភូផាហ្លួង យើងនៅតែម្នាក់ឯងទេទីនេះ ។ កាលដែលព្រះយាងមកទីនេះ យើងបាននិមន្តឲ្យព្រះអង្គគង់លើថ្មគគីរ? ដែលអណ្ដែតមកជាប់នៅទីនេះ ។ យើងបានថ្វាយផ្លែស្រម៉ដល់ព្រះ ។ ទ្រង់ញញឹម, ព្រះអានន្ទទូលសួរព្រះ ។ មានព្រះពុទ្ធដីកាត្រាស់ដល់ព្រះអានន្ទថា ស្ថានទីនេះនឹងក្លាយទៅជាស្រុកមួយ តែយើងមកអស់រយៈប្រាំមួយយោជន៍ ទើបគេហៅទីនេះថា ស្រីអយុធ្យា ។ លុះព្រះតាបសប្រាប់ចប់ហើយ ព្យាអ៊ូថងត្រេកអរណាស់ ទើបស្ដេចទៅត្រួតមើលកន្លែងដែលនឹងតាំងព្រះរាជវាំង, ប្រាសាទ, កំពែង និង សិលាភ្ជុំវិញក្រុង ។ សាងស្រេចហើយព្រះអង្គព្រមទាំងស្ដេចក្រមការ ពេទ្យព្រាហ្មណាចារ្យទាំងឡាយ នាំគ្នាចូលនគរ ។

តមក ព្រះអ៊ូថងបានចូលទៅក្នុងនគរ ថ្ងៃនោះព្រះតាបសកំពុងចូលឈានសមាបត្តិបូជាកូលាហ៍ក្រោមដើមឈើស្លានក្រៅអាស្រម ។ ក្រោយដែលព្យាអ៊ូថងទៅផុតហើយ ព្រះតាបសចេញពីឈាននៅថ្ងៃនោះ ទើបតាបស **គូររូបគីគ្រុខ** ស្រុកដោយធ្យូង ហើយបោះចោលលើអាកាស លុះធ្លាក់ចុះមកវិញ ធ្យូងភ្លើងលៀនអណ្តាតចេញជាបីញែក ជាហេតុឲ្យឃើញថា អ្នកណាដែលកើតនៅលើទីនេះតែងនិយាយមុសាវាទរកសេចក្តីពិតតិចណាស់ ។ ព្យាអ៊ូថងបានឮហើយក៏កំណត់ទុកតែក្នុងចិត្ត ព្រះតាបសប្រាប់ដល់ព្រះអ៊ូថងថា ការដែលយើងនឹងនៅជាមួយព្រះបពិត្រនេះ ឃើញជាការមិនគួរដល់យើងទេ-ស្ថានទីនេះចូរជារបស់លោកទៅចុះយើងសូមលាលោកទៅរក្សាព្រះពុទ្ធបាទលុះត្រាតែផុតជីវិត ។ លុះថាហើយក៏ចូលឈានសមាបត្តិ ។ ក្រោយដែលបានចេញវិញហើយ ក៏បានទៅកាន់ព្រះពុទ្ធបាទ រួចបរិនិព្វាននៅទីនោះ ។

ព្យាអ៊ូថងគ្រងស្រីអយុធ្យាដោយសេចក្តីសុខ មានព្រះរាជបុត្រា ៣ ព្រះអង្គ ។ ព្រះអង្គបងទ្រង់ព្រះនាម **ចៅអាយ**, ទី ២ ទ្រង់ព្រះនាម **ចៅយី** និងទី ៣ ទ្រង់ព្រះនាម **ចៅសាម** ។ លុះធំឡើងមានរូបស្អាតប្រកបដោយបញ្ញាឆ្លាតធំក៏ក្រៃខ្លាចអានុភាពណាស់ ចៅអាយទៅគ្រងស្រុកនគរ **ស្រីធម្មរាជ**, ចៅយីទៅគ្រង **ស្រុកគងសាង (៦)**, ចៅសាមទៅគ្រង **ពេជ្របុរី** ។

ហើយសម្តេចព្រះចៅអ៊ូថងត្រាស់ប្រើឲ្យមនុស្សទៅយកអ្នក **ចំបាប់ភ្ជាល់នគរ** ព្រមទាំងរូបព្យាក្រែក (៧) មកពីឥន្ទបត្តនគរ មកទុកក្នុងក្រុងស្រីអយុធ្យា ។ ស្តេចអ៊ូថងសោយទិវង្គតទៅថ្ងៃសុក្រ ខែ ៨ ៦ កើត ឆ្នាំឆ្លូវ ឆស័ក ព.ស. ១៦០០ ។

(៦) ស្រុក តៈណារ ជួនកាលហៅថា តៈណារស៊ី ។ តាមសៀវភៅប្រវត្តិសាស្ត្រថៃ ឈ្មោះពង្សាវតារជាតិក្បាលទី ២ របស់លោកព្រះបរិហារទេពធានី ទំព័រ ២៦៩ បានប្រាប់ថា តាំងនៅទិសខាងលិចខេត្តពេជ្របុរី ខាងលិចបាងកក លើផងស្ទឹងដែលហូរពីភ្នំនៅទិសខាងលិច។ ស្ទឹងនោះលុះហូរមកដល់ខេត្តពេជ្របុរី គេឲ្យឈ្មោះថា ខ្នងយៃ ។

តៈណារ សព្វថ្ងៃជាតំបន់តូចមួយ ចំណុះស្រុក អ៊ីកុយ ក្នុងដែនប្រទេសភូមា ។

(៧) តាមទស្សនៈរបស់ខ្ញុំ ។ យល់ថា វាមិនមែនទាំងរូបចម្លាក់ ទាំងរូបគំនូរទេ តែគង់ជារូបបដិមាជាមិនខាន សូមឲ្យអស់លោក និង ប្អូន ។ ទៅមើលរូបចំលាប់ និង រូបប្រដាល់នៅសារមន្ទីរក្រុងភ្នំពេញ ក៏នឹងឃើញដូចខ្ញុំថា ។ សម័យបុរាណ ខ្មែរចូលចិត្តសាងរូបបដិមាចំបាប់ និង ប្រដាល់ណាស់ដែរ ឯរូបគំនូរទើបនឹងនិយមគូរក្នុងជំនាន់ស្ដេចសុរិយវង្សទី ២ នេះទេ ។

ការដែលស្ដេច អ៊ូ ថង យករូបព្យាក្រែកមកទុកនៅស្រីអយុធ្យានោះ ក៏គង់យកមកតំកល់ទុកជារាជបុព្វការីមិនខានឡើយ ព្រោះត្បិតតំណពីព្យាក្រែក ៣ តំណ គ្មានប្រុសតវាជ្សស៊ោះ មានតែស្ត្រី, ស្ដេច អ៊ូ ថង បានរាជធីតានៃរាជវង្សព្យាក្រែកជាមហេសី ។

ដូច្នេះ ឲ្យឃើញថា ព្យាក្រែកច្បាស់ត្រូវជាជីតាទួតរបស់រាជធីតា អគ្គមហេសីស្ដេច អ៊ូ ថង ជាមិនខាន ។

គ- តាមឯកសាររឿងព្រះថោងនៃជាតិកណ្ដាល

ឯកសារនេះជាឯកសារបារាំងសែសជំនាន់ក្រុងស្រីអយុធ្យា មានសេចក្ដីថា :

បឋមសុរិយវង្ស ឬ ឆ័យសុទណ្ណបពិត្រ គ្រងជ័យបុរីមហានគរ កាលព្រះពុទ្ធសាសនាកន្លងទៅហើយបាន ១៣០០ ព្រះវស្សា ចុល្លសករាជបាន ១១៨ ឆ្នាំ បន្តវង្សរៀងមកបាន ១០ ក្សត្រ អង្គទីបំផុតទ្រង់ព្រះនាម **អិធោយាសុន្ទរវង្សមហាទេវរាជ** នាំបរិវារទៅតាំងព្រះនគរថ្មីនៅ **ព្រះធាតុនគរហ្លួង** ។ លុះបានបន្តវង្សត ៗ មក ក៏បានមកដល់រាជ្យ **ព្រះភ្នំជ័យស្រី** ព្រះភ្នំជ័យស្រីបានផ្លាស់នគរមកតាំងនៅ **នគរឆ័យ** កាលពុទ្ធសាសនាកន្លងទៅហើយបាន ១៧៣១ វស្សា ចុល្លសករាជបាន ៥៤៩ ឆ្នាំ ។ លុះបន្តវង្សតមកទើបដល់ព្រះចៅអ៊ូថង ។ ដើមដំបូង ព្រះចៅអ៊ូថងទៅគ្រង **ស្រុកពេជ្របុរី** មុន លុះដល់បានរាជសម្បត្តិហើយទើបសាងក្រុង **ទេពមហានគរបវរទ្វារាវតីស្រីអយុធ្យា** នៅដំបន់ **ឈាខស្នោ** កាល ព.ស. កន្លងទៅបាន ១៨៩៣ ឆ្នាំ ចុល្លសករាជ ៧១២ ឆ្នាំ ។

២- ផែនទីព្រះថោងចរយាត្រា

១/- ផែនទីក្នុងរាជពង្សាវតារកម្ពុជា

ព្រះថោងជាព្រះរាជបុត្រអាទិច្ចវង្ស ។ គ្រងឥន្ទប្រត្ថនគរនៅទិសខាងជើង ។ ខ្លួនព្រះថោងគ្រងនគរមួយនៅទិសខាងត្បូង - រត់ចេញពីនគរដល់ជិតដែនចាម (នៅខាងត្បូង) ដល់គោកធ្លក្នុងដែនគោកធ្លក (នៅខាងត្បូង) ។ នគរគោកធ្លកមានទឹកទន្លេឡើងចុះ - ថៃ ហៅថា ណាងស្នោ (នៅខាងលិច) បញ្ជូនត្រីកន្ទារ - ព្រះថោងភៀសខ្លួនទៅនៅនគររាជ (ខាងលិចឆៀងឯជើងគោកធ្លក) ។

២/- ផែនទីក្នុងពង្សាវតារណៀ

ក- ព្រះអ៊ូថងរត់មកពីស្រុកឆៀងហ្លួង (នៅខាងជើងអយុធ្យា) ចុះមកសម្រាកនៅស្រុកសួគ៌ទេវលោក (ខាងត្បូងឆៀង) បន្តដំណើរមកខាងត្បូងទៀតមកដល់ត្រើយខាងត្បូងគោកហ្វ៊ូន (គោកនេះមានព្រៃស្នោ) ។

ខ- ព្រះអ៊ូថងរត់ពី **សុពណ៌បុរី** (នៅខាងលិចអយុធ្យា) រត់ទៅទិសខាងត្បូង ដល់ស្ទឹងមានកោះកណ្ដាលជាព្រៃស្នោ ។

៣/- ផែនទីក្នុងឯកសារសាជាតជាតិបារាំងសែស

ព្រះអ៊ូថងមកពីស្រុកខាងជើងមួយឈ្មោះនគ ទ័យ, ទៅគ្រងនគរទិសខាងត្បូងឈ្មោះពេជ្របូរី, ត្រឡប់មកគ្រប់គ្រងអយុធ្យា (ខាងត្បូងនគរទ័យ,

ខាងជើងពេជ្របុរី) ។

ដូចខាងលើនេះ យើងឃើញថា ព្រះថោងទាំង បួន អង្គនេះសុទ្ធតែរត់ពីខាងជើងទៅខាងត្បូងដូចគ្នាទាំងអស់ ។

ប៉ុន្តែមួយរត់ពីខាងប្រទេសលាវសព្វថ្ងៃទៅប្រទេសខ្មែរសព្វថ្ងៃ ឯ ៣ អង្គទៀតរត់ពីថៃខាងជើងទៅថៃភាគខាងត្បូង ។

ព្រះថោងខ្មែររត់ពីឥន្ទប្រត្ថ កាត់គោកខ័ន្ធទៅកាន់ទន្លេសាប ។

ឯព្រះថោងថៃរត់ពីឆៀង បញ្ឆៀងកំពែងពេជ្រលិចដល់ណងស្នោ ។

តើព្រះថោងណាជាតួអង្គក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្រ?

រឿងនេះពិបាកដោះស្រាយពេកណាស់ ព្រោះរឿងពុទ្ធទំនាយក្តី ឥសីទំនាយក្តី រឿងព្រះគោតមទេវរាជក្តី រឿងព្យាក្រែកក្តី រឿងព្យារោងក្តី រឿងព្រះកែវមរកតក្តី សុទ្ធតែខ្ចីគ្នាទៅវិញទៅមក មានការកែប្រែចុះឡើង ធ្វើឲ្យអ្នកស្រាវជ្រាវតាមដានស្ទើរតែមិនចង់ឃើញ ។ លុះពេលយូរមកជិតរាប់ពាន់ឆ្នាំ ពុទ្ធសករាជ និង ចុល្លសករាជត្រូវផ្លាស់ប្តូរគ្នាច្របូកច្របល់ ព.ស, ជាចុល្លសករាជ ចុល្លសករាជជា ព.ស. ។

ប៉ុន្តែតាមទម្រោយភាសា និង ន័យសេចក្តី គួរឲ្យជឿថា រឿងទាំងអស់ដូចខាងលើនេះ កាលដើមគង់តែម៉ានអ្នកប្រាជ្ញខ្មែររូបណាមួយក៏បាន បានសរសេរទុក ។ ដែលសំអាងដូច្នេះ ព្រោះពាក្យពេចន៍ផ្សេង ៗ ដូចជា "ក្រែក, គោត្របង (គោតដំបង) ជាដើមសុទ្ធតែជាពាក្យខ្មែរសុទ្ធសាធ ។ ឯតួអង្គផ្សេង ៗ ក្នុងរឿងក៏ជាតួអង្គខ្មែរដែរ លុះតមកអ្នកស្រុក ជាជនបរទេសយករឿងខ្មែរទៅតំ

ណាល ប៉ុន្តែអត្ថន័យត្រូវប្រែទៅជារបស់គេ ដូចរឿងព្រះ កាលដើមជាភាសាបាលី សំស្ក្រឹត តួអង្គនានាសុទ្ធតែជាជាតិឥណ្ឌា លុះជាតិបរទេសអ្នកកាន់ព្រះពុទ្ធសាសនាយកមកនិយាយ ឬ សរសេរជារបស់គេ ៗ ទុកតែឈ្មោះតួអង្គ តែអត្ថន័យត្រូវបកប្រែទៅជារបស់គេ ។ តែទុកណាជាបន្សល់ឈ្មោះតួអង្គ ដែលជាឈ្មោះដើមនៃនិទានក្តី ក៏នៅតែហៅទៅតាមសំឡេងរបស់គេ ឧទាហរណ៍ យើងហៅថាព្រះពុទ្ធ សៀមថាព្រះផុត ចិនថាហុកចូ ។ល។

ដូច្នោះទើបឃើញថា រឿងអស់នេះជារឿងខ្មែរពិតប្រាកដ ជារឿងកើតឡើងសម័យខ្មែរនៅជាមហាប្រទេសឈ្មោះកុរុរដ្ឋ ក្រុងឥន្ទប្រត្ថមហានគរតែម្តង ! ។

ដើម្បីនឹងរករឿងគោកធ្លក ដែលជារឿងខ្មែរជំនាន់ឥន្ទប្រត្ថបុរី ឲ្យឃើញពិតប្រាកដជាក់ស្តែងច្បាស់ហោស់ យើងត្រូវតែយក សករាជ, ឈ្មោះនគរ, ឈ្មោះស្តេចខ្លះមកវែកញែកជាបឋម ៖

អំពីសករាជ

ឃើញថាគ្រប់ ៗ ពង្សាវតារ ដូចជាច្របូកច្របល់ណាស់ ! យើងត្រូវតែលើកម្តងមួយ ៗ មកល្បងវិនិច្ឆ័យមើល ។

ក្នុងរាជពង្សាវតារកម្ពុជា

១/– ព្រះថោងសោយទិវង្គត ព.ស. ៦០០ (តែព្រះថោងអង្គនេះតមកទ្រង់ព្រះនាមទេវវង្ស តាមពង្សាវតារច្បាប់ដើមរបស់ព្រះសុគន្ធាធិបតី) អាចចំឡង

ពីច្បាប់ថៃណេអឿ លេខទី ១ (សូមទានមើលពាក្យប្រារព្ធនៃរាជពង្សាវតារកម្ពុជា-តែច្បាប់ដើមថាព្រះថោងទីវង្គត ព.ស. ១៦០០ ឃើញខុសគ្នា ១០០០ ឆ្នាំ) ។

២/ ព្រះថោងទីវង្គត ព.ស. ៦០០ ហើយព្រះរាជបុត្រទ្រង់ព្រះនាមកេតុ-មាលា បានបន្តរាជ្យតមក ។ ព្រះអង្គបានតាំង ព.ស ក្នុងឆ្នាំ ៦២១ នៃ ព.ស មានព្រះជន្ម ៣៨៨ ឆ្នាំ គិតទៅព្រះអង្គត្រូវទីវង្គតនៅឆ្នាំ ព.ស ១០០៩ ។ សេចក្ដីពិតគួរឲ្យឃើញថាក្នុងកំឡុង ៣៨៨ នៃព្រះជន្មាយុនេះ មិនគួរមានអ្នកណាសោយរាជ្យសោះ តែក្នុងរាជពង្សាវតារ បែរត្រឡប់ប្រាប់ថា មានស្ដេចបន្តរាជពីព្រះកេតុមាលាដល់ទៅ ៣ អង្គ គឺធម្មឫទ្ធិ, វិរោជ និងឧទ័យរាជ ។ ទីវង្គត ព.ស ៩៩៩ ពិចារណាទៅឃើញថាខុសសេចក្ដីពិត ។

៣/- រឿងព្រះអនុរុទ្ធ ឬ មនហោថា អនោរថាមេងសោ នេះ ពង្សា-តារកម្ពុជាថាស្ដេចអនុរុទ្ធមកក្រុងឥន្ទប្រស្ថជំនាន់ព្រះបាទធ្មេញជ័យកោរពរាជ ព.ស. ១១៨១ ពង្សាវតារថៃណេអឿប្រាប់ថាអនុរុទ្ធសោយរាជ្យ ព.ស. ១៥៥៣, ខាងថៃយ៉ៃប្រាប់ថា ព.ស. ១៥៦០ ឃើញថាខុសពីយើងដល់ទៅ ៣៧២ - ៣៧៩ ឆ្នាំ ។ បើជឿតាមពង្សាវតារយើង ឃើញថាស្ដេចអនុរុទ្ធមកក្រុងឥន្ទប្រស្ថមុនសោយរាជ្យ ។ តែក្នុងតំណាលព្រះកែវប្រាប់ថាព្រះអនុរុទ្ធ និង ព្រះសីលខ័ន្ធ ទៅលង្កាកាលពី ព.ស. ១០០០ សំពៅដែលដាក់ព្រះកែវបានរង្វេងចូលក្រុងឥន្ទប្រស្ថមហានគរ ។ ឃើញថារឿងព្រះអនុរុទ្ធកាន់តែមានអាយុកាលថយក្រោយទៅទៀតដល់ទៅ ១៨១ ឆ្នាំ ។

រឿងទៅចម្លងគម្ពីរពីកោះលង្កានេះ ក្នុងគម្ពីរជិនកាលមាលីបករណ៍ថាមាន ២ សម័យ គឺសម័យទី ១ ពុទ្ធសាសនាកន្លងទៅបាន ១២០០ ស្ដេចអនុរុទ្ធ

នៃប្រទេសអរិមទ្ទនៈ (ភូមា) ជិះសេះទៅលង្កាហើយប្រើបរិវារឲ្យនាំសំពៅ ២ ទៅទទួលព្រះត្រៃបិដក និង ព្រះកែវ សំពៅដែលមានព្រះកែវបានវង្វេងទៅនគរធំ។ ត្រង់នេះឃើញថា ព.ស. ស្រដៀងគ្នានឹងពង្សាវតារខ្មែរ ។ ព.ស. ១១៨១ ជិនកាលមាលីបករណ៍ ១២០០ ខុស ៥ ឆ្នាំក្រៅពីនោះឃើញថាត្រូវគ្នា ។

សូមបញ្ជាក់អស់លោកម្តងទៀតថា ដែលរាជពង្សាវតារកម្ពុជាថា ព.ស. ១១៨១ ស្តេចអនុរុទ្ធនៃអរិមទ្ទនៈបកកាន់ឥន្ទប្រត្ថនោះ ឃើញថាសមហេតុផល ព្រោះក្នុងគម្ពីរជិនកាលមាលីបករណ៍ (៨) ក៏ពោលស្រដៀងនេះដែរ គឺ ព.ស. ១២០០។ ដូច្នេះអាយុកាលនៃពង្សាវតារថៃណៀ និង ថៃយ៉ៃ ដែលពោលដល់ឆ្នាំសោយរាជ្យរបស់ព្រះចៅអនុរុទ្ធថា ១៥៥៣-១៥៦០ នោះ ឃើញថាខុសឆ្ងាយ ។ អាយុឆ្នាំនៃពង្សាវតារថៃណៀ-ថៃយ៉ៃ មើលទៅបែបប្រែ ឬ យល់តាមពង្សាវតារកម្ពុជាឡាប់ចាស់ ត្រង់ដែលថា ព្រះបុទុមសុរិយវង្សថ្វាយនគរវត្តដល់ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យអ្នកប្រែគម្ពីរពីលង្កាវវាង ព.ស. ១៤០០-១៥០០ ។

រឿងព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យប្រែគម្ពីរ ទុកដូចជាសម័យទី ២ ក្នុងការនាំគម្ពីរទៅចុះ។ ក្នុងគម្ពីរជិនកាលមាលីបករណ៍ប្រាប់ថា ព.ស. ១៨០០ ភិក្ខុឥណ្ឌាពីររូប គឺព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យនិមន្តទៅលង្កា ប្រែគម្ពីរពីព្រះរត្តិតៈអ្នកប្រាជ្ញពុទ្ធសាសនានៅសុចិវង្សនៃរោហនជនបទប្រទេសលង្កា ពេលកំពុងទៅកោះលង្កាក៏បានជួបព្រះទត្តាចារ្យមកពីលង្កាវិញនៅពាក់កណ្តាលផ្លូវ ព្រះទត្តាចារ្យអង្គនេះបានតែងគម្ពីរ ៣ គឺគម្ពីរជិនាលង្កា ១ គម្ពីរទន្តធាតុ ១ គម្ពីរពោធិវង្ស ១ ។ លុះដល់ឥណ្ឌាហើយលោកបានតែងគម្ពីរអភិធម្មាវតារ ១, គម្ពីរវិន័យវិនិច្ឆ័យ ១, គម្ពីរមធុរត្ថវិលាសិនី ១ និង

អដ្ឋកថាពុទ្ធវង្សមួយទៀត ។

រឿងរ៉ាវព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យឥណ្ឌា ព.ស. ១៧០០ រាជពង្សាវតារកម្ពុជាអាចច្រឡំក៏មិនដឹង គឺអាចយកព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យឥណ្ឌាជាខ្មែរ ជំទាន់ព្រះបទុមសុរិយវង្ស ប៉ុន្តែយើងដាក់ពុទ្ធឃោសាចារ្យរបស់យើងក្នុង ព.ស. ១៥០០ ដល់ជាតិឯទៀតគេប្រែពីយើង គេអាចដាក់ ព.ស. ស្រដៀងយើងគឺ ព.ស. ១៥៥៣-១៥៦០ ទៅជាឆ្នាំសោយរាជ្យព្រះចៅអនុរុទ្ធ ។ សូមទានជួយពិចារណាឲ្យទានផង ! ។

ដោយពិត តាមកំណត់កត់ហេតុចិនក្តី សិលាចារឹកក្តី តាមសៀវភៅលោកអេម៉ង់តិតានក្តី បានឲ្យដឹងថា ខ្មែរជំទាន់ព្រះចៅកោណ្ឌិន្យជ័យវរ័ន្ទ ១០១៣-១០៦៤ បានប្រាប់ថារវាង ព.ស. ១០៣៣-១០៤៤ និង ១០៦៤ មានព្រះសង្ឃទៅប្រែព្រះត្រៃបិដកច្រើនរូប គឺព្រះនាគសេន, ព្រះសង្ឃបាល ។ល។ ដូច្នេះឃើញថារវាង ១០០០-១២០០ ខ្មែរមានការទាក់ទងក្នុងរឿងព្រះត្រៃបិដកដែរ ។

៤/. រំពឹសកះរាជព្យាក្រែក ឬ ព្រះពាទសិទ្ធពះមរិន្ទព្រហ្មកិល នេះ ធ្វើឲ្យយើងជាអ្នកផ្ទួនមានការពិបាក ក្នុងការស្រាវជ្រាវប្រវត្តិសាស្ត្រជាតិយ៉ាងក្រៃលែង ព្រោះចាប់ចំណុចឲ្យបានជាក់លាក់ពិតប្រាកដស្ទើរតែមិនបាន ប៉ុន្តែយើងត្រូវអរគុណអតីតអ្នកប្រវត្តិសាស្ត្ររបស់យើង ដែលបានចង្អុលថា ពង្សាវតារកម្ពុជាត្រង់តាំងតែព្រះគោតមទេវរាជព្យាក្រែក និង ព្រះបក្សីចាំក្រុងនេះ បានដកស្រង់ពី

ពង្សាវតារថៃណៅ ។ ឥឡូវនេះយើងបែរមកពិចារណាចំណុចត្រង់នេះម្ដងវិញមើល ! ។

ស្ដេចដែលបានបន្តរាជ្យពីព្រះមហាចក្រពត្តិនៃក្រុងឥន្ទប្រត្ថ គឺព្រះគោតមទេវរាជ ឬ ហៅពីរយ៉ាងទៀតថាព្យាគ្រុមខង្សែខ ឬ ព្យាគោគ្រមខ ក៏បាន តពីរាជ្យនេះដល់ព្រះសិទ្ធពអមរិន្ទព្រហ្មកិល ឬ ហៅថា ព្យាក្រែកក៏បាន ។ ក្នុងរាជ្យនេះមានបាត់សករាជ ប៉ុន្តែមិនច្បាស់ជាឆ្នាំអ្វី ប៉ុន្តែពង្សាវតារណៅថាចុល្លសករាជ ១០០ ។

តទៅនេះ ខ្ញុំបាទសូមអនុញ្ញាតវិនិច្ឆ័យដូចតទៅ ៖

ព.ស. ១១៨១ ព្រះចៅអនុរុទ្ធយាងមកតាមយកព្រះត្រៃបិដក ។ ក្នុងឆ្នាំនេះព្រះបាទធ្មេញជ័យគោរពរាជសោយរាជ្យនៅឥន្ទប្រត្ថមហានគរ ។ តពីព្រះបាទធ្មេញជ័យ គឺព្រះបាទសង្ឃចក្រ តពីព្រះបាទសង្ឃចក្រ គឺព្រះគោតមទេវរាជក្រោយបំផុតគឺព្យាក្រែក ឬ ព្រះបាទសិទ្ធពអមរិន្ទ ក្នុង ព.ស. ១១៨១ ។ ឃើញថារាជ្យស្ដេចដល់ទៅ ៥ ព្រះអង្គគ្មានសករាជប្រាកដ ប៉ុន្តែបើបែរទៅរកពង្សាវតារណៅវិញប្រាប់ថា ព្រះបាទសិទ្ធពអមរិន្ទនេះ សោយរាជ្យបាន ៣ ឆ្នាំ ដល់ ព.ស. ១៨៥០, តមក ព.ស. ១៨៥៧ លុបសករាជនេះដាក់ជាចុល្លសករាជ ៣០៦ ទៅវិញ, ឃើញថាបេះវេលា ៣៧៦ ឆ្នាំមានស្ដេច ៥ ព្រះអង្គ (ដូចជាហួសជឿ?)។ ឯពង្សាវតារណៅ ក៏ឃើញថា ចុះភាន់ច្រឡំដែរ ឧទាហរណ៍ ព្រះពុទ្ធសាគរសោយទិវង្គត ព.ស. ១៥១៧, តមកព្រះគោតមសោយរាជ្យ, តពីព្រះគោតមដល់ព្រះគោត្រប់ង, តពីព្រះគោត្រប់ងដល់ព្យាក្រែក ។ ក្នុងអត្ថបទនោះគេបានចុះសករាជថា ព្រះគោតមទេវរាជសោយរាជ្យ ព.ស. ១៥១៧ ឯព្រះព្យាក្រែក

ព.ស. ១៩៤៧ ឃើញថារយៈ ៣៣០ ឆ្នាំមានស្តេច ៣ ព្រះអង្គ ឃើញថាពិបាកនឹងជឿនេះម្យ៉ាង ម្យ៉ាងទៀត ខ្មែរថាព្រះគោតមទេវរាជក្តី ព្រះព្យាគ្រហងក្តី ព្រះគ្រហងធ្យូងក្តី ជាឈ្មោះតែមួយ តែពង្សាវតារសៀមថា ព្រះគោតមទេវរាជ និងព្យាគ្រហងធ្យូង ផ្សេងពីគ្នា ។ ខ្មែរថា ព្យាក្រែកទាស់គ្នានឹងគោតមទេវរាជ តែពង្សាវតារសៀមថា ព្យាក្រែកទាស់គ្នានឹងព្រះគ្រហងធ្យូង ។ ដូច្នេះ រឿងព្រះគោតម និង ព្យាក្រែករបស់ថៃសៀមមាន ២ : ព្រះគោតម និង ព្យាក្រែកក្នុងរឿងទី ១ ថា តំណរាជ្យពីព្រះតុន្នសាគរនៅណរងស្នោមានប្រាប់ល័ក្ខបានថា មានវត្ថុសាក្សីរបស់ស្តេចទាំងពីរនៅសល់លុះសព្វថ្ងៃ ។ ឯព្រះគោតម និង ព្យាក្រែកក្នុងរឿងទី ២ ថា តំណពូជព្រះព្យាសុទស្សនៈនៃក្រុងឥន្ទប្រត្ថមហានគរ ។ ឯសករាជព្រះគោតមដែលរត់ពីក្រុងឥន្ទប្រត្ថ ទៅអាស្រ័យនៅកោណ្ឌិន្យត្រាមស្រុកលាវប្រាប់ថា ព.ស. ១៦០០ ។ (សេចក្តីនេះសូមអស់លោកជួយវិនិច្ឆ័យមើលផង)

៣- ពាក្យថា «ថោង»

ខ្ញុំសូមបញ្ជាក់ថា ពាក្យ "ថោង" ដែលជាឈ្មោះរបស់ព្រះថោង និងនាងនាគក្នុងពង្សាវតារខ្មែរយើងនេះ ច្បាស់ជាក្លាយមកពីពាក្យថា "ថង" ដែលថៃឲ្យន័យថា "មាស" ហើយដែលថៃបានហៅក្សត្រមួយព្រះអង្គថា "អ៊ូ-ថង" នោះជាមិនខានឡើយ ។

ហេតុដែលពាក្យថា "ថោង" បានក្លាយមកពី "ថង" ព្រោះការស្តាប់សូរ ឬ សំឡេងតាមផ្លូវត្រចៀកផ្នែកភាសាខ្មែរ បានឲ្យឮប្រហាក់ប្រហែលនឹងសំ

ឡៀង "អោ" គឺ "ថោង" ។ សំឡេង អ, អោ ក្នុងភាសាខ្មែរអាចផ្លាស់ប្ដូរគ្នាបាន ឧទាហរណ៍នេះ យើងអាចឃើញនៅគ្រប់សាស្ត្រាបូរាណខ្មែរទាំងអស់ គេសរសេរថា "ហោង" ប៉ុន្តែយើងអានថា "ហង" ។

ពាក្យថា "ផោង" អាចផ្លាស់សំឡេង ឬ សរសេរថា "ផង" ហើយ "ផង" អាចសរសេរថា "ផោង" ។ ក្រៅពីសាស្ត្រាស្លឹករឹត យើងអាចឃើញដូច្នេះទៀត ក្នុងសិលាចារឹកនៅប្រទេសថៃ ក្នុងសៀវភៅប្រជុំសិលាចារឹក គោលទី ៥៨ និង គោលទី ៥៦ ព.ស. ១៣០៨ បន្ទាយឆ្មារ ។ ក្នុងសិលាចារឹកគោលទី ៥៦ ដដែលនេះ យើងអាចឃើញពាក្យថា "ម" បានដល់ពាក្យថា "មោះ" ដែលយើងប្រើសព្វថ្ងៃ ។

ឯជាតិកុលសម្ពន្ធខ្មែរមានមនជាដើម ស្រះ "អោ, អូ, អ" នេះសង្កេតឃើញថាមានការផ្លាស់ប្ដូរគ្នាដែរ ឧទាហរណ៍ "គោន, គូន, គន" ជាពាក្យមានន័យតែមួយ ។

ដូចន័យខាងលើនេះ ជាភស្តុតាងឲ្យឃើញថា ពាក្យថា "ថោង" ដែលអាស្រ័យស្រះអោនៃពាក្យថា "ថោង" ហើយនិងពាក្យថា "ថង" ដែលអាស្រ័យស្រះ អ នៃពាក្យថា "ថង" នេះ ត្រូវតែផ្លាស់ប្ដូរបានដូចគ្នាដែរ ។

ដូច្នេះពាក្យថា "ថោង" ក៏ត្រូវតែក្លាយមកពី "ថង" ពាក្យថា "ថង" ជាកិរិយាស័ព្ទប្រែថា ចុះ ឬ គប់ នឹងកែងដៃ ។ បើយើងដាក់ឈ្មោះព្រះថោងដូច្នេះ ឃើញថាមិនត្រឹមត្រូវ តែភាសាថៃមានពាក្យថា "ថង" ប្រែថា "មាស" ខ្មែរបូរាណហៅមាសថាទង ឧទាហរណ៍ ផាងទង, តេង្វៗ ដែលជាប់ពីមួយ

ទៅមួយ ខ្មែរក៏ហៅទងដែរ ឧទាហរណ៍ រោងទង, ទងមូ, ទងស្លា ។ល។

ពាក្យថា "ទង" មានតួអក្សរ ទ ។ នេះថៃថា ថ ដូច្នោះ "ទង" ទើបគេអានថា "ថង" ។

យើងគួរសន្និដ្ឋានថា ពាក្យថា "ថោង" ជាពាក្យខ្មែរ ប៉ុន្តែខ្ចីសំឡេងសៀម ដូច្នេះបានឬអ្វី? សូមប្អូន ៗ ជាទីស្រឡាញ់មេត្តាពិចារណាមើល! ។

បើយើងវិនិច្ឆ័យថាបាន យើងក៏ត្រូវសន្និដ្ឋានថា ពង្សាវតារខ្មែរ-ថៃ មានការទាក់ទងគ្នាសម្បើមណាស់ត្រង់ចំណុចព្រះថោងនេះ ហេតុដែលថាដូច្នេះ ព្រោះក្រៅពីពាក្យថា "ថោង, ថង, ទង" មានការផ្លាស់ប្តូរគ្នាហើយឯប្រវត្តិព្រះ "ថោង" ក៏ស្រដៀងគ្នាទៀត ។

តែយើងនឹងប្រញាប់វិនិច្ឆ័យដូច្នេះ ក៏ឃើញថាមិនទាន់អស់សេចក្តី ព្រោះយើងថា "ព្រះថោង" តែគេថា "ព្រះអ៊ូ-ថង" ។ ពាក្យថា "ថង" ឃើញច្បាស់ហើយថាមកពី "ទង" ឯពាក្យថា "អ៊ូ" តើជាពាក្យអ្វី? មកពីអ្វី? បើពិនិត្យមើលភូមិសាស្ត្រនៃស្រុកសុពណ៌បុរី និង នគរបថម មានអូរមួយ ដែលហូរពីខាងជើងពុះស្រុកកំផែងសែនទៅជួបនឹងអូរដែលហូរកាត់នគរបថម ក៏ឃើញថាស្រុកអ៊ូថងនៅបើខាងលិចរៀងខាងត្បូងសុពណ៌បុរី អូរនេះគេហៅថា ចនខេម៉ាមង៉ាន់ (ព្រះពីបីពាន់) លោក Wales ធ្លាប់ឲ្យន័យថា ក្នុងអូរនេះមានមាសនិង ថ្មមានតម្លៃជាច្រើន ។ បើដូច្នេះពាក្យថា "អ៊ូ" គួរមកពីខ្មែរថា "អូរ" អ៊ូ-ថង គឺ អូរមាស ។ គួរឲ្យសង្កេតថា មនមានក្រុងមួយឈ្មោះ "តងអ៊ូ" ដែរ ។

ដូចដែលបានពោលមកនេះ អ្នកស្រាវជ្រាវគប្បីយកពង្សាវតារនោះ ។

មកពិចារណាផង កុំជឿតាមខ្ញុំបាទពេក ព្រោះអស់លោក និងប្អូន ៗ ព្រមទាំងខ្ញុំបាទ សុទ្ធតែស្រឡាញ់ប្រទេសជាតិ ។ ដូច្នោះសូមមេត្តាស្រាវជ្រាវហើយវិនិច្ឆ័យរកសេចក្ដីពិតជូនដល់ជាតិ កុំឲ្យមានការភាន់ច្រឡំ កុំឲ្យគេបន្ទំបាន ។ រឿងណាដែលជានិទាន ជារឿងព្រេងគ្មានលក្ខបានពិតប្រាកដ គួរទុកដោយឡែក ឯរឿងណាដែលមានលក្ខបាន គេមិនអាចបំផ្លើសបាន យើងគួររួមទុកជាប្រវត្តិសាស្ត្រគ្រាន់អនុជនប្អូន ៗ ជំនាន់ក្រោយដឹងពិត ចេះពិត ហើយនឹកអរថាបុព្វបុរសយើងខ្លាំងពូកែពីអតីតមែន ។

សព្វថ្ងៃប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរមាន ៣ ប្រភេទ : ប្រភេទទី ១ ជារឿងរ៉ាវខ្មែរពិត ៗ ដែលនៅអាស៊ីអគ្នេយ៍មុនជាតិឯទៀតរហូតដល់សព្វថ្ងៃ ប្រភេទទី ២ ជារឿងឥណ្ឌាដែលប្រាកដនៅតាមសិលាចារឹក ដោយមានវប្បធម៌ខ្មែរផ្សំផង ប្រភេទទី ៣ ជារឿងដែលជនជាតិថ្មីមកជ្រែក ហើយព្យាយាមទាញនេះបន្តិចនោះបន្តិចមកផ្សំជាប្រវត្តិសាស្ត្ររបស់ខ្លួន ។

ចុះរឿងព្រះថោងក្តី ព្រះគោតមក្តី ព្រះព្យាក្រែកក្តី តើគួរជឿទៅយ៉ាងណា ?

រឿងនេះ យើងត្រូវលើកយកពង្សាវតារទាំង ៣ ច្បាប់ (ទាំងសៀមទាំងខ្មែរ) មកតំកល់ជាអភិប្រាជ្ញា (Ontology) ហើយយើងប្រើញាណវិជ្ជា (Epistemology) និង តក្កសាស្ត្រ (Logic) ជាគ្រឿងវិនិច្ឆ័យប្រកបនឹងភូមិវិទ្យា (Topology) យើងក៏អាចឃើញថា កាលដើមឡើយ ពង្សាវតារព្រះថោង ព្រះគោតម ព្រះសិទ្ធពរបរិវត្តព្រហ្មកិល គង់មានតែមួយគត់ ។ ពេល

នោះជាពេលដែលខ្មែរ-មន និង កុលសម្ពន្ធមិនទាន់បាក់បែកគ្នា ។ លុះពេលតមក ជាតិឥណ្ឌាបានចូលមកដែនសុវណ្ណភូមិដោយការជួញ រវាងមុនពុទ្ធកាល តមក បាននាំអារ្យធម៌ដូចជា ព្រហ្មញ្ញសាសនា ពុទ្ធសាសនា ភាសាអក្សរ និង ប្រពៃណីមកផង ។ ត ៗ មក អម្បូរខ្មែរ-មនកាន់តែជ្រួតជ្រាបអារ្យធម៌ឥណ្ឌា ។ សុវណ្ណភូមិប៉ែកខាងលិច ឥទ្ធិពលបាលី-ហីនយានចូលគ្របសង្កត់ ។ ឧទាហរណ៍នេះឃើញបានច្បាស់ នៅស្រុកប៉ែកខាងលិច តាំងពីថៃរហូតដល់ភូមា មិនសូវមានឃើញទេវរូប-ទេវស្ថាន ឬ ភាសាសំស្ក្រឹតប្រើទេ ។ ផ្ទុយទៅវិញគេឃើញថាមានតែភាសាបាលី និង លទ្ធិបែបហីនយាននៅពាសពេញលើផ្ទៃដែនដីអ្នកកាន់ព្រះពុទ្ធសាសនា ។ ឯសុវណ្ណភូមិប៉ែកខាងកើតមានខ្មែរចាម គេឃើញថាមានឥទ្ធិពលហីនយានខ្លះ មហាយានខ្លះ ព្រាហ្មណ៍ខ្លះ ព្រមទាំងភាសាសំស្ក្រឹតនៅពាសលើផ្ទៃដីជ្រុងត្រង់នេះ ។

ដូច្នោះទើបបែងជំនឿចេញជា ៧ ពួកតទៅនេះ ៖ ពុទ្ធសុទ្ធ, ព្រាហ្មណ៍សុទ្ធ, លទ្ធិចាស់សុទ្ធ, ពុទ្ធលាយព្រាហ្មណ៍, ព្រាហ្មណ៍លាយពុទ្ធ, ពុទ្ធលាយព្រាហ្មណ៍ និងព្រាហ្មណ៍លាយលទ្ធិចាស់ ។

តែបើចែកឲ្យល្អិតចុះមកនោះមាន ៣ ទៅវិញគឺ ពុទ្ធសុទ្ធ, ពុទ្ធលាយព្រាហ្មណ៍ និង ប្រពៃណីដើម ។

ឧទាហរណ៍ ដូចជាក្នុងពង្សាវតារទាំង ៣ ដែលពោលមកនេះ ឃើញថាមានទាំងពុទ្ធ, ព្រាហ្មណ៍ និង លទ្ធិចាស់ ។

តាំងពី ព.ស. ៦០០ មក ឥទ្ធិពលឥណ្ឌាកាន់តែខ្លាំងឡើងនៅលើដីខ្មែរ-មនប៉ែកខាងកើតនៃជ្រោយសុវណ្ណភូមិ ។ គេសង្កេតឃើញទេវស្ថាន និង បដិមាកម្ម សាងកាន់តែច្រើនឡើង ៗ ចាប់តាំងពីជំនាន់ភ្នំដាំ (ព.ស. ១០៥០-១១៥០) រហូតដល់សម័យក្រោយអង្គរ ។ គួរឲ្យសង្កេតថា ជួនកាលមានលក្ខណៈជាខ្មែរសុទ្ធ ៗ លាយឡំក្នុងសិល្បៈនោះ ៗ ព្រោះខ្មែរដែលទទួលឥទ្ធិពលឥណ្ឌា ព្យាយាមញែកខ្លួនឯងឲ្យផុតពីបរទេស ។

ឯសិល្បកម្ម បដិមាកម្ម និង បោរាណស្ថាន នៅប៉ែកខាងលិច ក៏គួរឲ្យសង្កេតថាព្យាយាមសាងឲ្យទៅជាលក្ខណៈខ្មែរ-មនដែរ ។ ដូច្នេះទើបឃើញថា នៅពេលដែលឥណ្ឌាមានឥទ្ធិពលនេះ ខ្មែរ-មនក៏ព្យាយាមដកខ្លួន ឬ ព្យាយាមបញ្ចូលវប្បធម៌ឥណ្ឌាឲ្យទៅជារបស់ខ្លួន ។ ដល់ពុទ្ធសតវត្សទី ១៦-២០ ឃើញមានឥទ្ធិពលពីជាតិ ដែលរត់គៀសខ្លួនពីចិនមក នៅអាស៊ីអគ្នេយ៍មកលាយឡំជាមួយខ្មែរ-មននេះទៀត ។ ពួកនេះ មកតែខ្លួនទទេ មានបំណងគ្រាន់តែរកត្រើគន្លងចិញ្ចឹមជីវិតប៉ុណ្ណោះ (មើលក្នុងរាជពង្សាវតារកម្ពុជា) ដល់បានមានឥទ្ធិពលលើអំបូរខ្មែរ-មនកាលណា ពួកនេះក៏ព្យាយាមបំលាយវប្បធម៌ខ្មែរ-មនឲ្យទៅជារបស់ខ្លួន ឧទាហរណ៍ ដូចឃើញច្បាស់ក្នុងរឿងព្រះថោង គោតម និង ព្យាក្រែក ។

ឆ្នាំដែលធ្វើឲ្យអំបូរខ្មែរ-មនទាំងឡាយបែកគ្នាលើកទី ១ ដូចបានពោលមកហើយ គឺ ព.ស. ៦០០-៧០០ ខ្មែរមុនសម័យនេះអាចនៅរួមរស់ជាមួយគ្នាក្នុងអាណាចក្រគោត្របូរ និង តាមព្រលឹង្គ ដែលសព្វថ្ងៃជាដែនដីភាគឦសាណរបស់ថៃ និង នគរស្រីធម្មរាជ ។ ក្នុងទីនេះយើងសង្កេតឃើញមានតំណែលខ្មែរច្រើនណាស់

តាំងពីកាសារហ្វូតដល់ស្ថានទីផ្សេង ៗ ។ កាលមុន ព.ស. ៦០០-៧០០ មានស្តេចដែលមានឈ្មោះជាខ្មែរសុទ្ធ ដូចជាគោដំបង, ព្យាក្រែក, តាគុហេ, ព្រះធាតុភ្នំ, ស្តេចភ្នំទន្លេ, ភ្នំរាំង, កំពង់ថ្មជាដើម ។ ជំនាន់នគរភ្នំ (ហ្វូណន) ខ្មែរធ្លាប់បានទៅរួបរួមដែរ ។ ដល់ជាតិឥណ្ឌាចូលមានឥទ្ធិពលលើខ្មែរ-មនមួយពួកប៉ែកខាងកើត **អារ្យធម៌ប៉ែក**ខាងកើតនេះចំរើនខ្លាំងក្លាឡើង ជាហេតុនាំឲ្យខ្មែរ-មននៅប៉ែកខាងលិចដើរ**តាម**មិនទាន់ ។ ជំនាន់នេះ នៅជ្រោយសុវណ្ណភូមិផ្នែកនេះ តាមឯកសារចិន-អឺរុបបានឲ្យខសង្កេតថា មានជនជាតិពណ៌លឿងដូចចិនចូលមករកស៊ីខ្លះហើយ ។ **ជន**ជាតិនេះ កាន់តែមក**ពី**ខាងយូណាន់ច្រើនឡើង ៗ ដោយហេតុថាអធិ**រាជខ្មែរ**-មនមិនបានយកចិត្តទុកដាក់សោះ ព្រោះពេលនោះ អាណាចក្រចម្ប៉ា (ស**ម័យ**សាមកុកហៅប្រទេសនេះថា លិនយី) មានកើតរើក ស្តេចចាមមួយព្រះអង្គបើកសំពៅមកតាំងស្រុកទេសនៅជាយទន្លេប្រទេសខ្មែរ ស្តេចអង្គនេះចិន**ហៅថា**កៅឱនយូ សំស្រ្កឹតថាកៅឱន្យ តែអឺរ៉ុបយោគាមឯកសារចិនមួយឈ្មោះ**ណាន**ស៊ីចូ **ថា**ហ្វូនតៀន ។ ជាតិអឺរុបមានលោក Pelliot ជាដើម សន្និដ្ឋានខុសថាមកពីឥណ្ឌា ។ ខ្ញុំជឿថាជំនឿនេះខុស ព្រោះមានហេតុ ៣ **ប្រការ**គឺ ១- យើងអាចពិសោធបានថា ពាក្យថាតៀនគឺ (Tian = ចាម ឬ ចាន) ឧទាហរណ៍ វៀងច័ន្ទ បារាំង និង អង់គ្លេសថា «វៀនតៀន» (Vientiene) «ហ្វូង» ឬ «ហ្វូន» ប្រែថា «មនុស្ស» ។ ដូច្នេះ ហ្វូនតៀន ក៏គឺ មនុស្ស ឬ ស្តេចចាម ។ ២- ពង្សាវតារខ្មែរដើមបង្អស់ ក៏ពោលថា មានស្តេចចាមមកពីនគរចាមដោយសំពៅ បើកដល់កណ្តាលមហាសាគរ ។ល។ ពង្សាវតារ

ថៃណៀហៅស្តេចនេះថា **មហាតុន្នសាគរ** ។ ៣- សិលាចារឹកនៅ មីសឹង ព.ស. ១២០១ ប្រាប់ថា មានព្រាហ្មណ៍ម្នាក់មកពីប្រទេសឥណ្ឌា គោត្រជា កៅណ្ឌិន្យ បានលំពែងពីអស្វត្ថាមន ជាបុត្រទ្រោណៈ ក្នុងភវបុរៈ ពោលគឺបាន ទឹកដី បានព្រះរាជធីតាព្រះសោមជាទេពី តែលោក G. Coedes បានពោល ក្នុងសៀវភៅរបស់លោកឈ្មោះ The Indianized States of South East Asia ថាអាចមកពីទីដទៃក៏បាន ។ ឃើញថា **ហ្វួនតៀន** មិនមែន **កៅណ្ឌិន្យ** ទេ ព្រោះសករាជខុសគ្នាឆ្ងាយ ។ ដូច្នេះស្តេចហ្វូនតៀនក៏គឺស្តេចចាបក្នុងពង្សា-វតារខ្មែរនោះឯង ។

ឆ្នាំលើកទី ២ ដែលឲ្យខ្មែរ-មនបាក់បែកគ្នាទៀតគឺ រវាង ព.ស. ១២៥០-១៣០០ ពេលនោះ ស្តេចស្រីវិជ័យនៃជាលេមបាំងប្រទេសជ្វា បាន ចូលស្រុក ជាហេតុឲ្យខ្មែរញែកជាក្រោម-ជាលើ ឬ ដែលហៅថាជាន់ក្រោម ជាន់ លើ ជាមូលហេតុនាំឲ្យខ្មែរមួយក្រុមដែលទៅពីភាគក្រោមតាំងខ្លួនឯងជាខប (ខម → កម → ក្រុម → ក្រោម នេះជាសេចក្តីសន្និដ្ឋានចំឡែង ។ ទៀតអាចជា កុមេរុ → កស្មិរ → កមីរ → គមេង → មេង្គ → គមរ → គម្រ → គម (ដូចគមដែងមកពី កម្រតែង → គម្រតង → គម្រដែង : គម្លែង) សម័យជាតិតៃបាក់ទ័ពពីប្រទេសចិនរត់មកដណ្តើមអាណាចក្រឥន្ទប្រត្ថ ខ្មែរ-ខម ពេលនោះប្រយុទ្ធតស៊ូរហូតដល់ ព.ស. ទី ១៦ (១៣០០-១៩៧៩) ទីបំផុត បាន រត់ចេញពីនគរឥន្ទប្រត្ថទៅនៅស្រុកហ្វាង ក៏តាំងជាក្រុងឈ្មោះ **ឧមេង្គសេលា** ទីបំផុតត្រូវជាតិថៃមួយក្រុមទៀតដេញ ។ សម័យនោះជាសម័យទី ៣ ដែលអំបូរ

ខ្មែរ-មនកាន់តែប្រាសព្រាត់ពីគ្នា ។ ពេលនោះអាណាចក្រថៃមានតាំងកកើតឡើងលើអាណាចក្រខ្មែរ-មនបុរាណទាំង ៦ ប៉ែកខាងលិចគឺ ១- ដែនលើបុរី (លពបុរី) ២- ដែនសុវណ្ណភូមិ ៣- ដែនស្រីធម្មរាជ ៤- ដែនទៀង ៥- ដែនហរិភុញ្ជ័យ ៦- ដែនចមបាកនគរ (ចាំប៉ាសក្តិ) ។ ឯប៉ែកខាងកើតហៅដែនមហានគរនោះត្រូវជាតិឥណ្ឌាបកផ្សាយឥទ្ធិពល ។

ដូច្នេះ ជាមូលហេតុឲ្យប្រវត្តិសាស្ត្រសម័យនោះច្របូកច្របល់ ។ ខ្មែរ-មនត្រូវញែកគ្នាដោយដាច់ខាត ។

ឥណ្ឌាដែលបានឥទ្ធិពលលើខ្មែរ-មនប៉ែកខាងកើត ព្យាយាមធ្វើដូចម្តេចឲ្យខ្មែរ-មនក្លាយទៅជាឥណ្ឌាទាំងអស់ តាមផ្លូវភាសាក្តី សិល្បកម្មក្តី អក្សរក្តី បុរាណស្ថានជាដើមក្តី ។ ឯខ្មែរ-មនក៏ព្យាយាមពន្លត់ ៗ ដែលជារបស់ខ្លួនតបវិញដែរ ប៉ុន្តែតស៊ូនឹងឥណ្ឌាមិនបាន ។ ខ្មែរ មនមានអាវុធតែមួយគឺផ្លូវភាសា ។ យើងមានភាសារឹងណាស់ ដូចជា គោ-ក្របី-នាគ-ភ្លើង, បាន, យក, កូនង៉ែត, កូនង៉ា, ទឹក ។ល។ (សព្វថ្ងៃពាក្យអស់នេះនៅមានប្រើនៅតាមព្រំដែនប្រទេសឥណ្ឌា) ទាំងអស់នេះសុទ្ធតែជាភាសាខ្មែរ ។ រីឯវប្បធម៌វិញនោះយើងបានជារបស់យើង ឧទាហរណ៍ សម័យមុនព្រះ ២៥០០ ដល់ ៣០០០ ឆ្នាំ កាលដែលយើងនៅឆ្នេរស្ទឹងសិន្ធុ-កុមេរុ (កស្មីរ) - ព្រហ្មបុត្រ ។ល។ កាលណោះ យើងកាន់សាសនា គោ-ភ្លើង-នាគ ។ ដល់ត្រូវជាតិអរិយកៈដេញ រត់មកនៅសុវណ្ណភូមិ យើងក៏នៅតែកាន់សាសនាគោដែរ បានជាក្នុងសិលាចារឹករមែងតែងតែហៅនាយគេះ នាយគោះ ថា ឃោគេះ ឃោគោះ ដាក់ពាក្យថា ឃោ ឬ គោ

ពីមុខងារ ដើម្បីលើកកិត្តិយស (ជំនាន់នេះខ្មែរបែរកាន់សាសនាដទៃហើយ) ។ ឯត្បូងវិញនោះ យើងនៅតែដាក់ឈ្មោះស្តេចថា អាទិច្ច, សុរិយៈ ជាដរាប ព្រោះយើងធ្លាប់កាន់លទ្ធិព្រះអាទិត្យកាលនៅឥណ្ឌា ឯនាគវិញនោះ យើងរាប់អាន នាគរហូតមកដល់ជំនាន់ព្រះថោងតែម្តង ប៉ុន្តែឥឡូវនេះលទ្ធិនាគបាត់អស់ នៅ សល់តែនាគលើដំបូលព្រះវិហារ និង តាមបង្កាន់ដៃជណ្តើរ ហើយយើងនៅតែ ហៅមនុស្សជាលក្ខណនាមថា មួយនាក់-ពីរនាក់ (មកពី មួយនាគ ពីរនាគ) ដូច្នេះជាដើម ។ រីឯពាក្យថា អ្នក ដែលយើងប្រើហៅដាក់ពីមុខមនុស្ស ឧទាហរណ៍ អ្នកចេះ, អ្នកល្ងង់ ។ល។ នេះមកពីពាក្យថា អ + នាគ = អនាគ ប្រែថា មិនមែនពូជនាគ គឺបានដល់ពួកជាតិឥណ្ឌាដែលមិនមែនខ្មែរមកជិះជាន់ខ្មែរ បាន ប្រើហៅពួកខ្លួនឯងថា អនាគ យូរទៅក្លាយទៅជាអ្នក រីឯខ្មែរដែលជាពូជនាគ គេនៅហៅថា នាគ ដែលតមកក្លាយទៅជានាក់ ។

ឯចំណែកប៉ែកខ្មែរ-មននៅទិសខាងលិចវិញ បានរស់នៅក្រោមឥទ្ធិ ពលជាតិតៃតាំងពីខមចាញ់ដែមក (ព. ស. ១៥៧៩) ពាក្យថា « តៃ » ដូច្នេះមាននៅក្នុងសិលាចារឹកច្រើនណាស់ ដោយច្រើនគេហៅមនុស្សដែលមាន ចូលបំរើក្នុងបោរាណស្ថាននានា ។ ដូច្នេះ អារ្យធម៌ ឬ វប្បធម៌ខ្មែរ-មន ត្រូវ បានច្របូកច្របល់បន្តិចម្តង ៗ ។ រឿងដែលត្រូវបំបែកនោះគឺ អក្សរសាស្ត្រ ប្រ ពៃណី រហូតដល់អក្សរសិល្ប ។ ខាងអក្សរសាស្ត្រ និង ប្រពៃណី ដូចឃើញ គ្រប់គ្នាហើយថាកំពុងតែប្រែក្លាយបន្តិចម្តង ៗ ។ ឯអក្សរសិល្បវិញនោះ សូម លើកឧទាហរណ៍តែមួយគឺរឿងព្រះថោង ។

រឿងព្រះថោង

រឿងព្រះថោង ច្បាស់ជាកើតឡើងជំនាន់ខបចាញ់ជាតិតែជាមិនខាន គឺ ព.ស. ទី ១៣-១៦ ឬ ១៨ ជាសម័យផ្លាស់ប្រែគម្ពិ ។ កំណត់កត់ហេតុព្រះសង្ឃជាតិបារាំងសែសឈ្មោះ តាឆាត (សម័យក្រុងស្រីអយុធ្យា) ក៏បានប្រាប់ថា ព្រះថោងមានប្រវត្តិក្នុង ព.ស. ១៧៣០ ដូចដែលខ្ញុំធ្លាប់លើកយកមកស្នើ ទំព័រមុន ៗ នោះស្រាប់ហើយ ។

យើងជឿថាអក្សរសិល្បរឿងព្រះថោងត្រូវផ្លាស់ពីខ្មែរទៅថៃ ព្រោះពាក្យខ្មែរនៅសល់ច្រើនណាស់ក្នុងរឿង ដោយច្រើនគឺឈ្មោះតួអង្គ, តួរង រហូតដល់ឈ្មោះនគរ :

ឧទាហរណ៍ : ថង បកពី ទង, គោតម បកពី គោដំបង, ក្រែក មកពី ក្រែក ពមកពាក្យនេះត្រូវផ្លាស់ទៅទៀត :

ពាក្យខ្មែរ		ពាក្យផ្លាស់		
គោតំបង	ទៅជា	គោត្របង ៗ	ទៅជា	គោត្រះបង
ឥង្វា តង្វា	-ដ-	គង់គោ ៗ	-ដ-	គង់គ្រោ
ព្យាររាង	-ដ-	ព្រះរុង, ព្រះរួង		
បឹងស្នោ, ត្រពាំងស្នោ	-ដ-	ណងស្នោ, បឹងស្នោ		
បឹងតក់	-ដ-	បាងកក		
បឋមសុរិយវង្ស	-ដ-	ពន្ធុមសុរិយវង្ស		

បថមបុរី	ទៅជា	ពន្ធមបុរី
គោកខ័ណ្ឌ	-៨-	កុខ័ន្ធ

រឿងព្រះថោងចង្អុលឱ្យយើងឃើញអ្វីខ្លះ ?

រឿងព្រះថោង បានជាតឹកតាងចង្អុលឲ្យយើងឃើញលក្ខណៈខ្មែរសុទ្ធ ។ ដូចតទៅនេះ

១/- អំពីឈ្មោះស្តេចបថមវង្ស ចង្អុលឲ្យឃើញថា ខ្មែរបូជាភ្លើង ឬព្រះអាទិត្យ បានជាលើកស្តេចជាទីគោរពមុនគេ ឧទាហរណ៍ ព្រះបាទអាទិត្យវង្ស បថមសុរិយវង្ស ។ល។

២/- អំពីនាគបណ្តាលអ្វី ៗ គ្រប់ប្រការ ចង្អុលឲ្យឃើញថា ខ្មែរបូជានាគ មានពូជជានាគ តែមិនមែននាគសត្វទេ ជាឈ្មោះកុលសម្ពន្ធខ្មែរ មនមួយក្រុមសព្វថ្ងៃនៅពាសលើដងភ្នំខាស៊ី (Khassi) ព្រំដែនឥណ្ឌា-ភូមា ។ អំពីរឿងនាគ ឬ ពស់ ជាបុព្វជនយើងនេះ មានព្រឹត្តិការណ៍ធ្វើឲ្យយើងជាកូនចៅនាគមានការជឿងឿលណាស់ វិញ្ញាណបុព្វជននាគដូចតាយើងតែងតែពន្យល់សប្តិឲ្យយើងស្រឡាញ់ពូជរបស់ខ្លួន នឹកដល់ពូជរបស់ខ្លួន តែយើងបែរទៅជាគិតថាមានលាភជាស្រីទៅវិញ ឧទាហរណ៍ ដូចគ្រប់គ្នាតែងតែយល់សប្តិកាលខ្លួននៅពីកំឡោះក្រមុំថា យប់មិញខ្ញុំយល់សប្តិថា ពស់ដេញចឹក, ពស់ខាំ, ពស់ពាក់លើខ្លួន ។ល។ យើងកាត់ថាមានលាភជាប្រពន្ធ, ប្តី ឬ ស្រីដេញ ប្រុសដេញ

ទៅវិញ ដោយពិតនោះ គឺបុព្វបុរសយើងចង់ឲ្យយើងស្រឡាញ់ពូជខ្លួនទេតើ !

៣/- រឿងគោតំបង ចង្អុលឲ្យឃើញថា កាលសម័យដើមខ្មែរជាជាតិ ចិញ្ចឹមសត្វគោយ៉ាងផ្ទើម ។ អ្នកដែលទៅឃ្វាលគោត្រូវកាន់តំបង (ដំបង) ដើម្បីរក្សាគោ ។ ខ្មែរណាកាន់តែពូកែខាងឃ្វបឃុំគោ ឬ មានគោច្រើន, អ្នក នោះត្រូវបានប្រជាប្រិយភាពពីគ្រប់សង្គម ។ ក្នុងសិលាចារឹកច្រើនយកពាក្យថា «គោ, ឃោ» ដាក់ពីមុខមនុស្សប្រុស ប្រើជំនួសពាក្យថា «នាយ, លោក» ឯពាក្យថា លោក នេះមិនមែនភាសាបាលីទេ គឺជាភាសាខ្មែរសុទ្ធ ខ្មែរនៅ Khassi និងរស្សាំ គេតែងតែហៅមិត្តភក្តិថា «លោក» ដូច្នេះពាក្យនេះ យើងហៅបករាប់ប៉ុន្មានឆ្នាំហើយ ។

អ្នកចិញ្ចឹមគោជាអាជីពត្រូវតែចិញ្ចឹមច្រើនក្បាល ។ គោច្រើន ចិញ្ចឹម ក្នុងភូមិមិនបានទេ ត្រូវតែកៀងយកទៅឲ្យស៊ីនៅវាលធំៗ ។ ជួនកាលអ្នក ចិញ្ចឹមអាចទៅនៅរាប់ខែក៏បាន ។ កំណើតខ្មែរបុនជាតិអរិយកៈនោះ ឃើញថា ជាអ្នកចិញ្ចឹមគោរហូត ព្រោះនៅជុំវិញភ្នំមេរុ ឬ ហិមាល័យមានវាលធំ ។ ដល់ ខ្មែរមកទៅសុវណ្ណភូមិ ក៏បានជាប់មុខរបរនេះមកផង ។ ដូច្នេះទើបឃើញថា គោច្រើននៅវាលហៅថា «គោវាល» ។ អ្នកចិញ្ចឹមគោក៏ត្រូវគេហៅថា «គោវាល» ដែរ ។ តមកពាក្យនេះ បានត្រូវបំព្រួញហៅញាប់ម្តងបន្តិច ទៅជា «គ្វាល ឬ ឃ្វាល» ឬ «គង្វាល» ប្រែថា «អ្នកចិញ្ចឹមគោ» ។ តមក ស្រៈ អ ក្លាយទៅជា អុ គ្វាល ទៅជា «គុវាល» ស្រៈ អា ទៅជា អេ ជា «គុវេល» តមកអក្សរ ទ ក្លាយទៅជា ម ជាត់សំឡេង ល ទៅជា «គុបេ

ឬ កុហេ » ។ នេះជាឈ្មោះតាគង្វាលគោម្នាក់ ជាអ្នកឧបការព្រះបក្សីចាំក្រុង ។ ដូច្នេះ ពាក្យនេះមានវិវត្តដូចតទៅនេះ :

គោ + វាល → គោវាល → គ្វាល → ឃ្វាល → គង្វាល → គុវាល → គុវេ → គុហេ → កុហេ → គ្គេ ។ (ពាក្យថា កង្វេរ → ខ្មែរ អាចវិវត្តដូចគ្នា) ។

ក្រុងឥន្ទ្រប្រស្ថមហានគរ តើនៅឯណា ?

បញ្ហាទាក់ទងនឹងប្រទេសឥន្ទ្រប្រស្ថមហានគរនេះ យើងអ្នកស្រាវជ្រាវ ឬកូនខ្មែរទាំងអស់ គួរនាំគ្នាស្រាវជ្រាវឲ្យឃើញច្បាស់ ហើយកត់ត្រាទុកដើម្បីជាភស្តុតាងឲ្យឃើញនូវអតីតប្រវត្តិដ៏រុងរឿងនៃជាតិរបស់ខ្លួន ។

ខ្ញុំហ៊ានហៅឥន្ទ្រប្រស្ថថា «ប្រទេស» ព្រោះបានឃើញល័ក្ខខានថាគួរតែហៅដូច្នេះ ។ ពាក្យថា «ឥន្ទ្រប្រស្ថ» នេះ ជាឈ្មោះមហាប្រទេសមួយពីអតីត ។ សម័យបុរាណហៅ «ប្រទេស» ថា «នគរ» ។ ប្រទេសដែលមានអំណាចធំហៅថា «មហានគរ» ។ ឥន្ទ្រប្រស្ថ ជាប្រទេសដែលមានអំណាចធំ ។ ដូច្នេះ ទើបលោកបុរាណហៅថា «ឥន្ទ្រប្រស្ថមហានគរ» ។ពង្សាវតារយោនកៈបានកត់ត្រាទុកថា អាណាចក្រឥន្ទ្រប្រស្ថមហានគរ ទិសខាងលិចឆៀងខាងត្បូង មានស្រុកចំណុះរហូតដល់ស្រុកហរិទ្បាំភូនជ័យ, ស្រុកឆៀងព្រំប្រទល់នឹងស្ទឹងគង្គ (ធ្លាប់វាយដល់ភូមាផង) ។

ទិសខាងជើងបានដល់ស្រុកឆៀងរុង, ខេមរដ្ឋ ឬ ស៊ិបសងប័ន្ណា ព្រំប្រទល់នឹងនគរណាងសែ ។

ទិសខាងកើតដល់ស្ទឹងខ្មៅ (យួនសព្វថ្ងៃ) ។

ទិសខាងត្បូង, ក្នុងតំណាលខរង្គធាតុថា ដល់នគរស្រីធម្មរាជ ទល់ដែនស្រុកផ្ការតែម្ដង ។

ឃើញថាប្រទេសនេះធំណាស់, ឥឡូវនេះប្រទេសនេះត្រូវពុះចែកយ៉ាងតិច ៣ ប្រទេសគឺ ខ្មែរ, ថៃ និង លាវ ។

ភស្តុតាងជាផ្លូវបុរាណវិជ្ជា ទុកណាជាអ្នកប្រាជ្ញខាងបុរាណសាស្ត្រ (Archaeology) និង អ្នកប្រាជ្ញជាតិអឺរ៉ុប នៅមិនទាន់បានរកឃើញឲ្យបានជាក់លាក់ក្ដី តែលក្ខបានខាងវិជ្ជាពង្សាវតារ (Historical Record) តំណាល (Chronical) វិជ្ជាសាសនា (Divinity) និង អក្សរសាស្ត្រ (Arts) បានគាំទ្រយ៉ាងប៉ុនម៉ាត់អំពី «ឥន្ទ្រប្រត្ថមហានគរ» នេះ ។

មានរឿងពិតម្យ៉ាងថា អ្នកបុរាណវិទ្យាគ្រប់គ្នានឹងអះអាងអ្វីមួយយ៉ាងម៉ឺងម៉ាត់ លុះត្រាតែគេបានរកឃើញ ហើយឃើញដោយប្រស្រីភ្នែកពិតប្រាកដ ។ ឯក្រៅពីនោះគេមិនទទួលស្គាល់ទេ ។ មានព្រឹត្តិការណ៍កន្លងមកហើយជាញឹកញយដែលអ្នកបុរាណវិទ្យាធ្លាប់កំណត់អាយុវប្បធម៌ និង អារ្យធម៌ នៃមនុស្សជាតិនៅទីនោះ ៗ ថាប៉ុណ្ណេះប៉ុណ្ណោះ តែដល់ក្រោយមក មានគេជីកឃើញថ្មី អាយុកាលដែលអ្នកបុរាណវិទ្យា និង ប្រវត្តិវិទ្យាកំណត់នោះ ក៏ត្រូវពន្យារទៅទៀត ។ ឧទាហរណ៍ ដូចជាការកំណត់អាយុកំណើតមនុស្ស និង អារ្យធម៌ ត្រង់សុវណ្ណភូមិ

នេះ ។ កាលដើម កំណត់កំណើតមនុស្សយ៉ាងយូរត្រឹម ១០.០០០ ឆ្នាំ ឯអារ្យធម៌ប្រមាណ ៤.០០០ ឆ្នាំ ។ ប៉ុន្តែនៅពេលថ្មី ៗ នេះ គេបានជីកឃើញវត្ថុកំណត់អាយុ និង អារ្យធម៌ នៅឆៀងសែន និង បានឆៀង ជាកន្លែងដែលបុព្វបុរសខ្មែរធ្លាប់នៅ ឲ្យឃើញថា កំណើតមនុស្សនៅឆៀងសែនក្នុងដែនសុវណ្ណភូមិនេះជាង ១០០.០០០ ឆ្នាំហើយ ឯអារ្យធម៌នៅបានឆៀង ខេត្តឧបុល ឲ្យឃើញថា មនុស្សនៅទីនេះ មានការចំរើនយ៉ាងតិច ៧.០០០ ឆ្នាំមកហើយ ។

ទើបឃើញថា ការរកឃើញលក្ខបានឯកសារជាផ្លូវបុរាណវត្ថុ សិលាចារឹកក្តី គ្រាន់តែឲ្យឃើញត្រឹមអ្វីដែលមាននៅក្នុងនោះប៉ុណ្ណោះ តែមុននោះ អ្នកប្រាជ្ញគ្រាន់តែសន្និដ្ឋានប៉ុណ្ណោះ តែត្រង់ណាដែលឯកសារផ្លូវសិលាចារឹកមិនបានចង្អុល គេអាចរកឃើញតាមផ្លូវពង្សាវតារ ឬ រឿងតំណាលដែរ ។

ក្នុងរឿងមហានគរឥន្ទ្រប្រស្ថនេះ ដោយច្រើន យើងអាចរកឃើញតាមឯកសារ ដូចតទៅនេះ :

១- តំណាលឧរង្គធាតុ	៨- ពង្សាវតារឡានឆាង
២- ព្រះធាតុភ្នំ	៩- ពាក្យឲ្យការណ៍ «អ្នកស្រុកក្រុងកៅ»
៣-ពង្សាវតារហ្លួងព្រះបាង	១០- តំណាលសុវណ្ណខមខាំ
៤- ប្រវត្តិព្រះបាង	១១- តំណាលសិង្ហនវតិ
៥- ពង្សាវតារយោនៀ	១២- គម្ពីរជិនកាលមាលីបករណ៍
៦- ប្រវត្តិព្រះបរមធាតុឧត្តរស្រីធម្មរាជ	១៣- គម្ពីរចាមទេវីវង្ស
៧- ប្រជុំពង្សាវតារថៃ	១៤- ពង្សាវតារយោនកៈ

១៥- ពង្សាវតារក្រុងកម្ពុជា

១៦- តំណាលព្រះកែវមរកត

១៧- ពង្សាវតារថៃយ៉ៃមៀងម៉ូ

១៨- ពង្សាវតារសែនវី

បើអស់លោក និងប្អូន ៗ ព្យាយាមស្រាវជ្រាវក្នុងឯកសារដូចពោលនេះ ក៏នឹងរកឃើញមហានគរឥន្ទ្រប្រត្ថជាមិនខាន ។

បើប្អូន ៗ បានស្រាវជ្រាវដោយឯកសារដូចជំរាបមកនេះ ក៏មុខតែនឹងយល់ស្របតាមខ្ញុំទាំងស្រុងថា អ្នកប្រវត្តិសាស្ត្រ (ប្រវត្តិវិទូ) គួរតែឲ្យកិត្តិយសដល់ ឥន្ទ្រប្រត្ថមហានគរថាជា «មហាអាណាចក្រឥន្ទ្រប្រត្ថ ឬ អាណាចក្រឥន្ទ្រប្រត្ថ» ទៅវិញ ដោយចែកយុគអាណាចក្រលើសុវណ្ណភូមិជាថ្មីដូចតទៅនេះ ៖

១- អាណាចក្រឥន្ទ្រប្រត្ថ ឬ គោត្របូរ (ព.ស. ៨-១៦៩៥) ។

២- អាណាចក្រភ្នំ (ព.ស. ៦០០-១២០០) ។

៣- អាណាចក្រជាន់លើ (ចេន-លា) (ព.ស. ១២៥០-១៨៩៦) ។

៤- អាណាចក្រកម្ពុជៈ ក្រោម + ពូជ → ក្រម + ពូជ → កម + ពូជ → ខម + ពូជ = កមពូជ = កម្ពូជៈ ។

ការចែកដូច្នេះ យោលទៅតាមប្រវត្តិសាស្ត្រជនជាតិអំបូរខ្មែរ-មន តែអ្នកសិល្បៈ ឬ បុរាណវិទ្ធា គេចែកទៅតាមបុរាណស្ថាន, បុរាណវត្ថុ ឬ សិល្បៈវត្ថុដែលគេរកឃើញតាមកន្លែងផ្សេង ៗ លើអាស៊ីអគ្នេយ៍ ។

ខ្ញុំនឹកស្ដាយសែនស្ដាយ ត្រង់ចំណុចដែលលោកអ្នកប្រាជ្ញបុរាណសាស្ត្រ មិនបានយកចិត្តទុកដាក់ក្នុងរឿងសិល្បៈនៃឥន្ទ្រប្រត្ថសោះ ។ ទាំងនេះ ព្រោះលោកអស់នោះមិនបានឃើញឯកសារដូចពោលមកហើយឲ្យសព្វគ្រប់នេះមួយ, មួយ

ទៀត លោកមិនបានរកឃើញសិលាចារឹកដែលទាក់ទងអំពីអាណាចក្រឥន្ទ្រប្រស្ថឡើយ ។ ដូច្នេះ ការចោទថា អាណាចក្រឥន្ទ្រប្រស្ថគ្មានភស្តុតាងជាសិលាចារឹកយ៉ាងនេះ ខ្ញុំយល់ថាជាការអយុត្តិធម៌ ព្រោះហេតុ ២ ប្រការ -ប្រការទី ១ រឿងរ៉ាវរបស់អាណាចក្រឥន្ទ្រប្រស្ថមានទាក់ទង នឹង ពុទ្ធសាសនាតាំងពីក្រោយព្រះបរិនិព្វានបាន ៨ ឆ្នាំ (រឿងនេះឲ្យមើលប្រវត្តិព្រះធាតុភ្នំ), ពេលនោះមានស្តេចគ្រងឥន្ទ្រប្រស្ថ, ស្តេចចុឡនី (កុងកឹង), ស្តេចមរុក្ខនគរ (ជិតសុវណ្ណខេត្ត) និង ពីរព្រះអង្គទៀតនៅប្រទេសដោយឡែក មករក្សាព្រះឧរង្គធាតុ (ឆ្អឹងដើមទ្រូងព្រះ) ហើយយើងគួរជឿថា មុនព្រះបរិនិព្វាន នគរឥន្ទ្រប្រស្ថក៏គួរមានហើយដែរ ប៉ុន្តែយើងគ្មានភស្តុតាងជាឯកសារ ។ រឿងរ៉ាវរបស់ឥន្ទ្រប្រស្ថមានចុះមករហូតដល់ ព.ស. ជាងមួយពាន់ឆ្នាំ ជារឿងរ៉ាវរបស់ខ្មែរ-មនសុទ្ធសាធ ។ យូរ ៗ មានជាតិបរទេសមកជ្រៀតជ្រែកបំបែកសាមគ្គីម្តង ។ ឯឯកសារជាសិលាចារឹកទើបតែមានរវាង ព.ស. ទី ៩-១០ ប៉ុណ្ណោះ ។ ដូច្នេះ យើងនឹងថាអាណាចក្រឥន្ទ្រប្រស្ថគ្មានភស្តុតាងជាសិលាចារឹក ក៏មិនត្រូវទាល់តែសោះ ។ លុះដល់ ព.ស. ទី ៩-១០ ខ្ញុំយល់ថា អាណាចក្រឥន្ទ្រប្រស្ថគង់មានសិលាចារឹកដែរ ប៉ុន្តែត្រូវឥទ្ធិពលឥណ្ឌាបំបែរឲ្យទៅជារបស់ធម៌ឥណ្ឌាអស់ ឬ អាចមានឥទ្ធិពលឥណ្ឌា-ថៃ រវាង ព.ស. ១២៥០-១៣៥០ មកបង្វិលឲ្យចូលសាសន៍ក៏សឹងបាន ព្រោះឃើញថា ក្នុងដែនអាណាចក្រឥន្ទ្រប្រស្ថ មានស្រុកដាក់ឈ្មោះថៃ, ខែក និង ចាម ឧទាហរណ៍ ស្រុកចាខែក, ភូមិថៃ, ចាមចាសក្តិ ។ល។ យុគដែលថៃ និងឥណ្ឌាចូលស្រុកនោះ ជាតិលាវ, តៃ មិនទាន់មកគ្រប់គ្រងនៅលើប្រទេសលាវ

សព្វថ្ងៃនេះទេ ។ លុះជាតិតៃ ឬ លាវ មកនៅលើដែនឥន្ទ្រប្រស្ថក្នុង ព.ស. ប្រមាណ ១១០០-១៣០០ ប្រវត្តិសាស្ត្រជនជាតិខ្មែរប្រាប់ថា ខ្មែរបែកជាពីរបក្ស គឺជាន់លើ (ចេន-លា) គោក និង ជាន់លើ (ចេន-លា) ទឹក ។ ពេលនោះ ដែនដីឥន្ទ្រប្រស្ថត្រូវរបេះបែកចេញជា ៣ គឺដែនដីខាងជើងឆៀងខាងលិចត្រូវធ្លាក់ទៅលើកណ្ដាប់ដៃជាតិតៃលាវ ខាងលិច-ត្បូង ត្រូវធ្លាក់លើឥទ្ធិពលខ្មែរមន ឯខាងកើត-ត្បូង ត្រូវធ្លាក់លើកណ្ដាប់ដៃខ្មែរ-ឥណ្ឌា ។

ប៉ុន្តែយើងគួរតែអរនៅឡើយ ព្រោះទុកណាជាឥន្ទ្រប្រស្ថត្រូវបែងចែកជា ៣ ភាគក៏ដោយ ប៉ុន្តែ ២ ភាគត្រូវធ្លាក់ទៅលើអំបូរខ្មែរទាំង ២ គឺខាងលិច-ត្បូង ខ្មែរ-មន, ខាងកើត-ត្បូង ខ្មែរ-ឥណ្ឌា, ជាហេតុឲ្យវង្សាខ្មែរអាចរក្សាវង្សាបានរហូតដល់សព្វថ្ងៃ ។ បើមិនដូច្នេះទេ នាវាឥន្ទ្រប្រស្ថគង់ធ្លាក់ទៅលើដៃលាវតែទាំងអស់! (ត្រង់នេះសូមឲ្យអានប្រវត្តិសិង្ហនវត្តិ, សុវណ្ណខ្ទមខាំ, ឧរង្គធាតុ, ពង្សាវតារយោនកៈ) ។

ទុកណាជាអាណាចក្រឥន្ទ្រប្រស្ថបែកជា ៣ ក្ដី គួរឲ្យសង្កេតចាប់ភ្លឹកថាបុព្វបុរសខ្មែរជំនាន់ឥន្ទ្រប្រស្ថបានព្យាយាមរួមគ្នាឡើងវិញ-ឧទាហរណ៍ នេះឲ្យឃើញច្បាស់ក្នុងរឿងព្រះថោង ។ រឿងនេះ អ្នកប្រាជ្ញខាងបូព៌ទិសជឿថាកើតឡើងរវាង ព.ស. ១៦-១៨ ។ ឯអ្នកប្រាជ្ញខ្លះខាងបស្ចិមទិសថា ព.ស. ទី ៦-៧, តែខ្ញុំ ខ្ញុំយល់ថាគង់កើតឡើងរវាង ព.ស. ទី ១៦-១៨ មែន ព្រោះលក្ខបានគម្ពីរជិនកាលមាលីបករណ៍ក្ដី ចាមទេវីវង្សក្ដី គំណាលព្រះចន្ទនពិម្ពវង្សក្ដី គំណាលព្រះកែវបរកតក្ដី ឲ្យឃើញថា ស្ដេចអាទិច្ច ដែលជាបិតារបស់ព្រះថោងនោះកើត

ជំនាន់ ព.ស. ១៦-១៨ មែន ។ បើឪពុកកើតជំនាន់នេះ តើកូនកើតមុននេះឯណាបាន ! ត្រង់នេះឃើញថា រាជពង្សាវតារយើងចុះសករាជព្រះថោងខុស (ពង្សាវតារនេះ គេរុះរើច្រើនដងណាស់ សូមឲ្យសង្កេតមើលពង្សាវតារចាស់ និងថ្មី) ។

ស្ដេចអាទិច្ចនៅនគរហរិភុញ្ជ័យស្រុកមនពីដើម, ឯព្រះថោងជាកូនខ្មែរ-មនបែកឥន្ទ្រប្រស្ថ ឃើញថាជំនាន់នេះ ខ្មែរ-មន និង ខ្មែរ-ឥណ្ឌា ព្យាយាមរួមគ្នា ។ សករាជឥន្ទ្រប្រស្ថចុងក្រោយគឺជំនាន់ព្រះបទុមសុរិយវង្ស ព.ស. ១៦៥៦-១៦៩៩ (មើលពង្សាវតារយោនកៈ) ។ ប្រការទី ២ ទីតាំងនគរឥន្ទ្រប្រស្ថ បានមានលក្ខបានចង្អុលទុកយ៉ាងពិតប្រាកដ គឺនៅខាងជើងស្រុកចាខែក (លាវ) ត្រង់ឆ្នេរទន្លេមេគង្គខាងឆ្វេង សព្វថ្ងៃហៅថា ហិនបុរៈ ឬ ហ៊ិនបូរ ។ ម្ដេចបានជាលោកអ្នកប្រវត្តិសាស្ត្រ ឬ អ្នកបុរាណសាស្ត្រ មិនទៅជីកពិនិត្យមើលផង? ។

ចំណែកខ្លួនខ្ញុំ ខ្ញុំស្ដាយណាស់ដែលខ្ញុំក្រពេក ខំធ្វើការទាំងថ្ងៃយប់រកពេលឆ្លៀតមិនសូវបាន ប៉ុន្តែទុកជាការងារមមាញឹកយ៉ាងណាក៏ដោយ ក៏នៅឆ្លៀតឱកាសស្រាវជ្រាវរកលក្ខបាន ដើម្បីបំផុសរឿងរ៉ាវប្រវត្តិសាស្ត្រជាតិឲ្យបានផុះឡើងវិញ ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់ប្អូន ៗ ដែលជាអនាគតជាតិជំនាន់ក្រោយ ឬ សតវត្សក្រោយនេះម៉្យាង និង ម៉្យាងទៀត មកពីខ្វះអ្នកឧបត្ថម្ភ, អង្គការ, វិជ្ជាស្ថាន ឬ រដ្ឋាភិបាលជួយ ។ បើខ្ញុំសន្សំបានលុយកាក់ច្រើន ឬ មានលោកអ្នកជួយឧបត្ថម្ភ ខ្ញុំក៏នឹងឈប់ធ្វើការផ្ទាល់ខ្លួន ហើយបែរមុខឈមដំណើរដើរទៅតាមដានដែលបុព្វបុរសធ្លាប់ផ្ដិតទុក ដើម្បីស្រាវជ្រាវទាំងផ្លូវបុរាណសាស្ត្រ, អក្សរសាស្ត្រ និង ប្រ

វត្តិសាស្ត្រ របស់ជាតិ ។ ចំណុចដែលខ្ញុំចង់ទៅនោះ ហើយនឹងលើកកាយរកមុនគេនោះ គឺត្រង់កន្លែងដែលធ្លាប់តាំងនៅនៃបរុក្ខនគរ, គោត្របូរ និង ឥន្ទ្រប្រត្ថមហានគរ ព្រមទាំងកន្លែងបុព្វបុរសខ្មែរធ្លាប់នៅរាប់ម៉ឺនឆ្នាំមកហើយ គឺតាមដងទន្លេសិន្ធុ, យមុនា, ព្រហ្មបុត្រ ដងភ្នំ Khassi, Naga ជាដើម ព្រោះជឿជាក់តាមផ្លូវមនុស្សវិទ្យា (Anthropology) និង ភូមិវិទ្យា (Topology) ថា ក្រោយដែលខ្មែរត្រូវជាតិអរិយកះវាយ កាលនោះអំបូរខ្មែរ-មនមានឈ្មោះថា មិលក្ខះ ឬ មិលក្ខុនោះ ខ្មែរ-មនបានរត់មកខាងត្បូង មកជំនុំប្រជុំគ្នាត្រង់ព្រំប្រទល់ទន្លេព្រហ្មបុត្រ, ទន្លេគង្គា, ទន្លេអចិរវតី និង ទន្លេមេគង្គ ។

ខ្មែរ-មនខ្លះដែលមិនបានមកត្បូងរហូត ក៏គង់នៅតាមឆ្នេរទន្លេព្រហ្មបុត្រ, គង្គា និង អចិរវតី ។ ឯខ្មែរមួយពួកទៀតបានចុះមកតាមដងទន្លេមេគង្គ មាននៅតាមតាំងពីព្រំប្រទល់ដែនភូមា, លាវ, ថៃ សព្វថ្ងៃ ។ ផ្លូវបុរាណសាស្ត្រ គេបានលើកឃើញវត្ថុចាស់អាយុរាប់សែនឆ្នាំនៅលើផ្ទៃដីធៀងសែនសព្វថ្ងៃ ។ លោកសាស្ត្រាចារ្យ សែង មនវិទូរ អ្នកប្រាជ្ញប្រវត្តិសាស្ត្រជាតិថៃ បានធ្វើអត្ថាធិប្បាយក្នុងកាសែតបាងកកប៉ុស្តិ៍ កាលពីខែមីនាថា វត្ថុនោះជារបស់ជនជាតិមិលក្ខុ ។ ដូច្នោះទើបឃើញថា រឿងរ៉ាវនៃជនជាតិអំបូរខ្មែរ-មន មាននៅតាមដងទន្លេមេគង្គនេះទាំងអស់ ។ ឯទន្លេមេគង្គនេះ កាលដើមគេហៅថា **ឧន្លេមេខម** បាលីហៅថា **ខលនទី** ។ ពាក្យថា **ខលនទី** ដូច្នេះ ក្លាយមកពីពាក្យថា ខមនទី ប្រែថា ទន្លេ ខម (គឺទន្លេខ្មែរប៉ែកខាងកើត ឯប៉ែកខាងលិចស្ទឹងដែលសព្វថ្ងៃហៅថា មេណាមចៅញ្ញានោះ កាលដើមហៅថា មេង្គនទី ប្រែថា ទន្លេខ្មែរ ។ ពាក្យថា

មេគ្គ នៅគង់ជាសំឡេងចិន ព្រោះចិនហៅខ្មែរថា **គោះមេខ** ជិនកាលមាលីថា **មេខ្គ** ឥឡូវនេះពាក្យថា ទន្លេបេងបាត់ទៅ បានក្លាយទៅជា **មិខ**, ភិង បានដល់ឈ្មោះស្ទឹងនៅខេត្តឆៀងម៉ៃ) ជាឈ្មោះកិត្តិយសដល់ជនជាតិខ្មែរ-មន ដែលពេលនោះមានឥទ្ធិពលយ៉ាងធំលើផងទន្លេនេះទាំងមូល ។ យើងជាខ្មែរគួរតែត្រឡប់នាំគ្នាហៅទន្លេនេះថា **មេខម** វិញទើបត្រូវ ព្រោះជាកិត្តិយសដល់បុព្វបុរសយើងពំណាស់ តែសព្វថ្ងៃឈ្មោះ **ខម** នេះកំពុងតែត្រូវបរទេសបំភ្លេចបន្តិចម្ដង ៗ គួរឲ្យសង្វេគ ។

ទន្លេ **មេខម** (មេគង្គ) នេះ ជាអាយុជីវិតខ្មែរតាំងពីយ៉ាងតិច ១០.០០០ ឆ្នាំហើយ ។ ទន្លេនេះ មានដើមកំណើតពីទីទេរច្រើនកន្លែងនៅខាងជើងនៃជងភ្នំ **ឧខខ្លា** ដែលស្ថិតនៅខាងត្បូងនៃស្រុកសៀងហៃ (Tsinghai) ប្រទេសចិនត្រង់កន្លែងដែលនៅប្រទេសចិនគេហៅថា ទន្លេ Langtsang Chiang ហើយហូរធ្លាក់កាត់តំបន់ដែលហៅថា ចាំដូ (Chando) និង ប៉ែកខាងលិចនៃស្រុកយូណានហួសព្រំប្រទល់ដែនចិនបន្តិច ក៏ដល់កន្លែងដែលចែកព្រំប្រទល់ចិន, ភូមា (ខាងលិច), លាវ (ខាងកើត) ហើយហូរកាត់ប្រទេស លាវ, ថៃ, ខ្មែរ និង យួន ។

យើងគួរសង្កេតថា ពាក្យថា ទងខ្លា, ចាំដូ ហាក់ដូចជាពាក្យខ្មែរ ! ។

មីតាំងអាណាចក្រឥន្ទ្រប្រត្ថបហានគរ

ពង្សាវតារកម្ពុជាបានប្រាប់ថា « នគរឥន្ទ្រប្រត្ថនៅឧត្តរទិសាភាគ » ត្រង់នេះគួរឲ្យឃើញថា អ្នកនិពន្ធរាជពង្សាវតារនេះ នៅទក្សិណទិស ឬ ទិសខាងត្បូង

នៃនគរឥន្ទ្រប្រស្ថ ។ បើយើងលើកផែនទីផ្ទៃដីដែលខ្មែរធ្លាប់មានអំណាចមកបែងជា ៤ ទិស ហើយយកទីក្រុងបុរាណទាំងពីរមកតាំង គឺក្រុងនគរភ្នំ និង លពបុរី ដោយសន្មតថា អ្នកនិពន្ធរឿងនេះកើតសម័យនោះ ក៏នឹងឃើញថា ទិសឧត្តររបស់ **ព្យាធបុរៈ** (ភ្នំ) ស្ថិតនៅត្រង់ប្រទេសលាវសព្វថ្ងៃ ឬ នៅឦសាននៃប្រទេសថៃ ។ ឯទិសឧត្តរនៃក្រុងលពបុរី គឺនៅត្រង់បរិវេណសុខោទ័យ និង ឆៀងម៉ៃ ជាដើម ។ ប៉ុន្តែ តឹកតាងនៃការនិពន្ធ និង អ្នកនិពន្ធចង្អុលឲ្យឃើញថា ឆ្នាំនិពន្ធរឿងនេះ និង អ្នកនិពន្ធរឿងនេះ ទើបតែនឹងផ្ដើមក្នុងដើមពុទ្ធសតវត្សទី ២៥ នេះ (ចូរមើលពាក្យប្រារព្ធនៃរាជពង្សាវតារកម្ពុជា) ។ បើការរៀបរៀងរឿងនេះកើតក្នុងសតវត្សនេះមែន អ្នកនិពន្ធរឿងនេះច្បាស់ជានៅប្រទេសខ្មែរជាមិនខាន មិនគួរជឿថានៅបាងកក ព្រោះពង្សាវតារថៃពោលគ្មានចង្អុល ។

បើអ្នកនិពន្ធនៅប្រទេសខ្មែរ ហើយចង្អុលថា នគរឥន្ទ្រប្រស្ថនៅឧត្តរទិសភាគដូច្នេះ តើគួរឲ្យជឿថា នគរឥន្ទ្រប្រស្ថនៅត្រង់នគរវត្តសព្វថ្ងៃនេះបាន ឬទេ? ព្រោះមានគេជឿមកយូរហើយថា នគរឥន្ទ្រប្រស្ថនៅត្រង់នគរវត្ត ។ រឿងនេះ បើយើងពិនិត្យផែនទីដែលព្រះថោងត្រាច់ចរនោះ យើងឃើញថា ព្រះថោងយាងមកទិសទក្សិណនៃឥន្ទ្រប្រស្ថមកដល់គោកធ្លក ហើយបានឲ្យរេហ៍ពលឈប់កសាងទីស្នាក់នៅ ។ រីឯស្រុកគោកធ្លក ឃើញថានៅខាងត្បូងនគរឥន្ទ្រប្រស្ថដែរ ។ តមក ព្រះថោងមកក្រសាលលេងនៅគោកធ្លក គោកធ្លកនេះអាចជាឈ្មោះគោកមួយ នៅខាងលិចនគរធំ ក្បែរបាក់ខែង? ជាគោកដែលមានដើមធ្លកបួប់ច្រើនដើម ។ ព្រះគេជគុណភ្នំគូលេនបានឲ្យការណ៍ថា លោកធ្លាប់ទៅ

ផុតង្គនៅទីនោះ មានផ្លាកសរសេរជាអក្សរប៉ូម៉ីអ៊ីថា «គោកធ្លក» ក្នុងទីនោះ មានប្រាសាទមួយហៅថា «ប្រាសាទព្រះថោងនាងនាគ» ។ បើដូច្នេះបែន បរិវេណនេះក៏នៅទិសខាងត្បូងនៃនគរឥន្ទ្រប្រស្ថដែរ ទើបឲ្យជឿថា អង្គរវត្ត ឬ នគរធំ មិនមែនជាទីតាំងនៃឥន្ទ្រប្រស្ថឡើយ ។

ក្នុងតំណាលសុវណ្ណខ្លួនខាំ និង ពង្សាវតារយោនកៈប្រាប់ថា កុមារម្នាក់ ឈ្មោះ កុរុវង្សា ពូជស្ដេចមកពីក្រុងបាតលីបុត្រ និង នាងកុមារីមួយអង្គ ជាពូជនៃ ឥន្ទ្រប្រស្ថ បានយិតយក **ក្រុងពោធិសារហ្លួង** ហើយផ្លាស់ឈ្មោះពោធិសារហ្លួង ទៅជា **គុរុរដ្ឋឥន្ទ្រប្រស្ថ** ទៅវិញ ។

តាមការស្រាវជ្រាវរបស់លោកសាស្ត្រាចារ្យព្យាអនុមានរាជធន បានកត់ ហេតុទុកក្នុងសៀវភៅរបស់លោកឈ្មោះ «ខ្សែមឥណ្ឌាចិន» ថា ក្រុងពោធិសារ ហ្លួងនៅខាងជើង «កេងលិភី» ក្នុងអាណាខេត្តដែនឡានភាង ។ ឯលោក បរិហារទេពធានី បានស្រាវជ្រាវឃើញថា ក្រុងពោធិសារហ្លួងនៅមាត់រូវ «ហិន បូរ» នៅខាងជើងស្រុកថាខែក ឆ្នេរក្លេងនៃទន្លេមេគង្គ ទល់មុខនឹងស្រុកថា ឧទេន (ប្រទេសថៃ) ។

តាមពង្សាវតារណៀវប្រាប់ថា ព្យាគោតម ឬ គោត្របង បានចាញ់ ឫទ្ធិព្យាក្រែកហើយរត់ចេញពីក្រុងឥន្ទ្រប្រស្ថទៅ **ឆាចីនទិស** ចម្ងាយ ១៥ ខ្សែព្យួស។ ដូច្នេះ បើគិតទៅឃើញថា ព្យាគោត្របងរត់ទៅមិនឆ្ងាយទេ ។ ឯពង្សាវតារ ខ្មែរថាទៅស្រុកលាវ ។

គេសង្កេតឃើញមានចេតិយមួយសាងទុកជាអនុស្សាវរីយ៍ដល់ព្យាគោតម

ឬ គោត្របង នៅតំបន់ **ម្លូខស៊ុត** ខាងត្បូងស្រុកថាខែក ខាងកើត **សេដ្ឋាំខម្បៃ** សព្វថ្ងៃនេះ ។

ដូចបានពោលមកនេះ ឃើញថាក្រុងពោធិសារហ្លួងតាំងមុនឥន្ទ្រប្រត្ត ដោយសំអាងតាមលក្ខបានតំណាលព្រះឧរង្គធាតុ ។ តាមការស្រាវជ្រាវរបស់ លោក ទេពបរិហារ អ្នកប្រវត្តិសាស្ត្រថៃ បានឲ្យដឹងថា ក្រុងពោធិសារហ្លួង នេះធ្លាប់ជាទីតាំង **ត្រុខសំបូរណ៍** ដែលជាក្រុងរបស់ ចេន-ឈាះតាគ ដែរ ។ ក្នុងពង្សាវតារយោនកៈ ជួនកាលហៅក្រុងពោធិសារហ្លួងថា ក្រុងតក្កសិលា ក៏មាន ។ ឯតំណាលឧរង្គធាតុ (ដូចនឹងលើកយកមកពោលនៅទំព័រក្រោយ ។) ហាក់ដូចជាឲ្យពាក្យថា ពោធិសារនេះ ទៅជារាជវង្សទៅវិញ ។ ដូច្នេះ បានជាហៅព្រះរាជបុត្រសឹងគ្រប់ព្រះអង្គថា «ពោធិសារកុមារ» គឺកុមារវង្សពោធិសារ តែហៅអាណាចក្រនេះថា «ឥន្ទ្រប្រត្តនគរ» ។

ឈ្មោះឥន្ទ្រប្រត្តនេះ ក្នុងឯកសារ និង តំណាលនានាសរសេរមិនដូចគ្នាទេ :

- ពង្សាវតារណៀ សរសេរថា **ឥន្ទបតនគរ**
- តំណាលព្រះបរមធាតុនគរស្រីធម្មរាជសរសេរថា **ឥន្ទបត**
- តំណាលឧរង្គធាតុ សរសេរថា **ឥន្ទបថៈនគរ**
- ប្រជុំពង្សាវតារថៃ សរសេរថា **ឥន្ទបឋានគរ**
- ព្រះរាជពង្សាវតារកម្ពុជា សរសេរថា **ឥន្ទ្រប្រត**
- តំណាលព្រះកែវ សរសេរថា **ឥន្ទបត្ថ**

- ពាក្យឲ្យការណ៍អ្នកស្រុកក្រុងកៅ សរសេរថា . ឥន្ទប្រស្ថ ប៉ុន្តែទុកណាជាសរសេរដូចម្ដេចក្ដី ក៏សំដៅផលន័យតែមួយដូចគ្នាទាំងអស់ ។

តាមឯកសារព្រះឧរង្គធាតុប្រាប់ថា . ព្រះវង្សដើមនៃជាតិឥន្ទ្រប្រត្ថគឺកុមារព្រះនាមកុរុវង្សា ព្រះបិតាមកពីបាតលីបុត្រ និង រាជកុមារីព្រះនាមមិនប្រាកដ តែជាព្រះវង្សឥន្ទ្រប្រត្ថមកពីប្រទេសឥណ្ឌា ។ តាមលំអាននេះ យើងត្រូវទៅមើលប្រទេសឥណ្ឌា ថាបាននគរឈ្មោះឥន្ទ្រប្រត្ថ និង កុរុ ឬក៏គ្មាន ! ។

លោក Philippe Stern អ្នកបូរាណវិទ្យា បានសរសេរទុកក្នុងសៀវភៅឈ្មោះ L'Art de l'Inde ហើយនិងលោក A. L. Boshane បានសរសេរទុកក្នុងសៀវភៅរបស់លោកឈ្មោះ The Wander that was India ថារវាង ព.ស. ២២០-៣៥៥ ជាយុគនៃអាណាចក្រមោរិយៈ ។ ក្នុងសៀវភៅផែនទីលោកឈ្មោះ Historical Atlas of the World របស់លោក R. R. Palmer នៃមហាវិទ្យាល័យ Yald បានឲ្យដឹងថា យុគអាណាចក្រមោរិយៈ (Mauriya) នេះ នៅប៉ែកខាងជើងមធុរា (Mathura) មាននគរឈ្មោះ Indraprastha នៅឆ្នេរទន្លេយមុនា ។ ពាក្យថា Indraprastha បើសរសេរជាខ្មែរថា ឥន្ទ្រប្រត្ថ ស្របទៅតាមអភិធានសំស្ក្រឹតថៃ-អង់គ្លេសទំព័រ ១៤៤ ដែរ ។

បើតាមនេះឃើញថា គួរសរសេរថា ឥន្ទ្រប្រស្ថ ដូច្នេះទើបត្រូវ ។ កុរុវង្សារាជកុមារ និង ឥន្ទ្រប្រស្ថកុមារី បុព្វបុរសខ្មែរឥន្ទ្រប្រស្ថ គង់បន្តពូជពង្ស

បុរសខ្លួននៅកុរុរដ្ឋ និង ឥន្ទ្រប្រស្ថនេះមិនខានឡើយ ។ រីថ្ងៃ, ខែ, ឆ្នាំដែលប្រាកដក្នុងប្រវត្តិឧរង្គធាតុមិនបានប្រាប់ពិតប្រាកដ គ្រាន់តែប្រាប់ថា យូរណាស់មកហើយតែប៉ុណ្ណោះ ។ ជួនកាលពួកខ្មែរជំនាន់នោះអាចមកមុនពុទ្ធកាល ឬ ក្រោយបន្តិចក៏បាន ។ តែតាមតំណាលប្រជុំព្រះធាតុកំ ប្រាប់ថា ក្រោយព្រះបរិនិព្វាន ៨ ឆ្នាំ មានស្ដេចឥន្ទ្រប្រស្ថផងដែរ បានមកទទួលព្រះឧរង្គធាតុ ក្នុងចំណោមស្ដេចទាំង ៥ នគរ ។ ដូច្នេះ ឲ្យឃើញថា នគរឥន្ទ្រប្រស្ថគង់មានមុនព្រះផាមិនខាន បើមិនដូច្នេះទេ តើនឹងមានស្ដេចឥន្ទ្រប្រស្ថអង្គណាមកទទួលព្រះឧរង្គធាតុ ព្រោះការសាងនគរនិមួយ ៗ មិនមែនសាងត្រឹម ៨ ឆ្នាំទេ ! ។

អំពីការបានមកនៅភូមិភាគអាស៊ីអាគ្នេយ៍នៃជនជាតិអំបូរខ្មែរ-មន នឹងបានត្រូវពោលនៅពេលក្រោយ តែនៅត្រង់នេះនឹងបញ្ជាក់អំពីកុរុ និង ឥន្ទ្រប្រស្ថដែលជាកន្លែងដើមនៃបុព្វបុរសខ្មែរឥន្ទ្រប្រស្ថកុរុរដ្ឋរាជធានីមុនសិន បើមិនពោលឲ្យអស់នៅត្រង់នេះ សេចក្ដីអាចបង្វាង ។

កុរុរដ្ឋ តាមអដ្ឋកថាជាតកឈ្មោះកម្មិលៈ និង រដ្ឋៈ ថានៅខាងលិចរដ្ឋបញ្ចាលៈ ។ ក្នុងរដ្ឋបាលសូត្រមជ្ឈិមនិកាយ មជ្ឈិមបណ្ណាសកៈ នៃគម្ពីរព្រះពុទ្ធសាសនាប្រាប់ថា ទីក្រុងកុរុរដ្ឋឈ្មោះថា **ថុល្លកោដ្ឋិតនិគម** ជារាជសំណាក់របស់ស្ដេចឈ្មោះកុរុ ដែលរដ្ឋនេះតាំងនៅលើឆ្នេរទន្លេយមុនា ។ បើធៀបសព្វថ្ងៃ កុរុរដ្ឋតាំងនៅរវាងរដ្ឋបញ្ចាលៈ និង ទីក្រុងដេហ៍លី (Dehli) ក្នុងជំនាន់រាណាចក្រមោរិយៈ ព.ស. ២២០-៣៥៩ កុរុរដ្ឋនៅក្បែរក្រុងឥន្ទ្រប្រស្ថតែម្ដង ។

ក្នុងគម្ពីរ **វិស្ណុបុរាណ** ថា កុរុជាឈ្មោះរបស់ស្ដេចប្រវង្សចន្ទ្រវង្សមួយ

ព្រះអង្គ បិតាព្រះនាម សាមវរណៈ កើតដោយកម្លាំងតបះ ។ ត្រកូលចន្ទ្រវង្ស នេះជាត្រកូលធំណាស់ គឺជាត្រកូលជាតិមិលក្ខៈ (ទិក្រិច្ច—ខ្មែរ-មន) តែម្តង ។ ព្រះក្រឹស្នៈ ក៏នៅក្នុងប្រវង្សនេះដែរ ។ ក្នុងគម្ពីរវិស្ណុបុរណៈដែលនេះប្រាប់ប្រវង្សជាលំដាប់លំដោយដូចតទៅនេះ ៖ ព្រះព្រហ្មមានព្រះរាជបុត្រទ្រង់ព្រះនាម អតិព្រហ្មឬសី អតិព្រហ្មឬសីមានព្រះរាជបុត្រទ្រង់ព្រះនាម ព្រះចន្ទ្រ ព្រះចន្ទ្រនេះជាដើមវង្ស មានព្រះរាជបុត្រទ្រង់ព្រះនាមព្រះពុទ្ធ ព្រះពុទ្ធមានរាជបុត្រទ្រង់ព្រះនាម បុរូរវសៈ បុរូរវស មានព្រះរាជបុត្រទ្រង់ព្រះនាម អាយុសៈ អាយុសៈមានព្រះរាជបុត្រទ្រង់ព្រះនាម នហុសៈ នហុសៈមានព្រះរាជបុត្រទ្រង់ព្រះនាម យះយាតិ យះយាតិបានព្រះរាជបុត្រ ២ ព្រះអង្គ, ទី ១ ទ្រង់ព្រះនាម យទុ យទុជាដើមវង្សនៃព្រះក្រឹស្ន និង កុរុ ។ ត្រកូលនេះបានគ្រងនគរផ្សេង ៗ នៅតណ្ហា មានទវារកា (ទ្វារវតី) ជាដើម-ហើយជាដើមវង្សនៃជាតិ យាទព ទាំងឡាយមានកម្ពុជៈជាដើមផង ។ ព្រះរាជបុត្រអង្គទី ២ ទ្រង់ព្រះនាម ព្រោពះ ត្រកូលនេះបានគ្រងរដ្ឋផ្សេង ៗ មានហសតិនាបុរៈ ជាដើម ។ ហស្តិនាបុរៈនេះជាទីក្រុងរបស់រដ្ឋបញ្ចាលៈ ដែលសព្វថ្ងៃហៅថា បញ្ជាប (Panjap) ។ តាមអភិធានសំស្ក្រឹតថៃ-អង់គ្លេសថា «កុរុ» នៅជិត ឬ រឹមក្រុង «ដេហ៍លី (Dehli » សព្វថ្ងៃ ។ ឯឥន្ទ្រប្រស្ថ សព្វថ្ងៃហៅថាក្រុង «ដេហ៍លី» ។

ប្អូន ៗ អ្នកស្រាវជ្រាវអាចសង្ស័យថា តើពួកខ្មែរកុរុរដ្ឋ និង ឥន្ទ្រប្រស្ថមកនៅអាស៊ីអាគ្នេយ៍ជំនាន់ណា ? ក្នុងការតបសំណួរនេះ លក្ខបានខាងពង្សាវតារ និង តំណាលផ្សេង ៗ មិនបានប្រាប់ឲ្យជាក់លាក់មុននានេះទេ តែបើយើងយក

សេចក្ដីក្នុងសៀវភៅមនុស្សសាស្ត្ររបស់លោក J. E. Mauchip white, មនុស្សសាស្ត្ររបស់លោក E. Adamson Hocbel, on the Trock of Prehisitoric របស់លោក Herbert Kulm និង **ឃ្វាមមិនម៉ានៃមនុស្សឆាត** របស់លោក **ទិន្សពិនខាន់ខឺន** ហើយនិងការកំណត់អាយុយុគផ្សេងៗ នៅប្រទេសថៃមកឡើយ បានសេចក្ដីថា ខ្មែរមនជាពូជជាតិនិគ្រិត និគ្រិតូជាពូជដើមនៃអាស៊ីអាគ្នេយ៍ ឬ ហៅម្យ៉ាងទៀតថា Austronesian និងពួក Weddid ។ ពួកនេះបានមកនៅតាំងពីយុគថ្មកណ្ដាលដែលហៅថា Mesolithic Priod បានមកនៅអាស៊ីអាគ្នេយ៍យ៉ាងតិចពី ៥.០០០-៧.០០០ ឆ្នាំ ។ ជួនកាលអាចបន្តពូជពីពួក Proto-Astroid ដែលបានមកនៅប្រហែល ៧.០០០-៥០០.០០០ ឆ្នាំមកហើយក៏សឹងបាន ។

ផ្លូវដែលពួកខ្មែរ-មន (ដែលតាមគំណាល់ប្រវត្តិហៅថារោមវិសយ សព្វថ្ងៃហៅថាឥណ្ឌា) មកកាន់អាស៊ីអាគ្នេយ៍នេះមាន ៣ ផ្លូវ ។ ក្នុងគម្ពីរមាលិន្ទបញ្ហា តាមចម្លើយរបស់ព្រះនាគសេនប្រាប់ថា ពួកពាណិជមកតាមសំពៅ ស្របគ្នាតាមគម្ពីរមហាវង្ស និង ជាតកខាងពុទ្ធសាសនា ។ លោក B. R. Pearn ក៏បានគាំទ្រឯកសារនេះក្នុងសៀវភៅរបស់លោកឈ្មោះប្រវត្តិសាស្ត្រអាស៊ីអាគ្នេយ៍ដែរ ។ ក្រៅពីនេះ លោកសេដេស និង **លោកវេលស៍** បានប្រាប់ថា អាចបើកសំពៅមកឡើងត្រង់ឆ្នេររាបនៃថ្លៃដីក្រា (Isthmus of Kra) ហើយធ្វើដំណើរទៅកាន់ **តំបន់ឌ័យយា** ។ តែអ្នកប្រាជ្ញខ្លះថាអាចឡើងត្រង់ឈូងមារតបន (Martaban) ហើយឆ្លងកាត់មកខេត្តនគរស្វគ៌ (ណកៈខនសៈវ៉ាក់) ក៏បាន ។

(សេចក្ដីដែលលើកមកនេះ ជាការសំអាងនៃការយកទៅចុងក្រោយបង្អស់នៃជនជាតិឥណ្ឌា) ។

ឯមួយផ្លូវទៀត លោក B. R. Pearn បានប្រាប់ថា ពួកនេះអាចមកតាមផ្លូវត្រង់ខាងជើងប្រទេសភូមា ។

ប្រសាសន៍របស់លោក B. R. Pearn នេះ ឲ្យយើងអ្នកស្រាវជ្រាវប្រមាណភពតាមផែនទីឈ្មោះ Standard's general map of Asia ថា នៅខាងជើងប្រទេសភូមាជាប់គ្នានឹងរដ្ឋ Assam ជាកន្លែងនៅរបស់ខ្មែរ Khassi និង Naga ។ គេសង្កេតឃើញថាមានទន្លេធំ ៗ ៥ ខ្សែហូរបៀតគ្នា គឺទន្លេព្រហ្មបុត្រ, ទន្លេគង្គា, ទន្លេយែងសុី, ទន្លេសាល្វិន និង ទន្លេមេគង្គ ។ ទន្លេសាល្វិន និង មេគង្គហូរមកពីជងភ្នំជាមួយគ្នា គឺជងភ្នំទងខ្លា តែទន្លេសាល្វិនកើតពីជ្រោះនានានៃជងភ្នំមងខ្លាប៉ែកខាងកើតប្រទេសទីបេ រីឯទន្លេមេគង្គកើតពីជ្រោះនានានៅប៉ែកខាងជើង ។ ទន្លេទាំងពីរនេះ លុះហូរកាត់មកដល់ស្រុក ចាំដូ និង ស្រុក Lolungchung ឃើញថានៅជិតស្រុក Tsangpo និងស្រុក Khassi ជាស្រុកដែលទន្លេព្រហ្មបុត្រហូរកាត់ ។ លុះខ្សែទឹកនៃទន្លេមេគង្គ និង សាល្វិនហូរមកដល់ស្រុក Pikiong នៅយូណាន់ប្រទេសចិន និង ក្បែរស្រុក Kachin នៅប្រទេសភូមា គេសង្កេតឃើញថា ទន្លេទាំងពីរនេះហូរមកក្បែរទន្លេ Yangtzé នៃប្រទេសចិន ។ ឯទន្លេព្រហ្មបុត្រ មានទីកំណើតនៅទីទេរនានានៃភ្នំគ្រៃលាស ខាងត្បូងប្រទេសទីបេ ដែលមិនឆ្ងាយពីទីកំណើតនៃទន្លេសិន្ធុប៉ុន្មាន (ប្រហែល ១០០ ម៉ែល៍) ដល់បានទទួលទឹកពីទីនេះហើយ ក៏ហូរបាញ់ទៅខាងកើតប្រហែល

១៥០ ម៉ែល ។ រយៈនេះ នៅទីនោះគេហៅថា Matsang River ។ លុះហូរទៅដល់ភូមិភាគកណ្ដាលនៃប្រទេសទីបេ រយៈ ៨០០ ម៉ែល គេហៅថាទន្លេ Yalu Tsangpo ។ ទន្លេនេះលុះហូរបែរទៅត្បូង បានហូរកាត់ចុងជួរភ្នំហិមាល័យ ត្រង់ស្រុក Khassi ក៏ហូរចូលទៅរដ្ឋ Assam នៃប្រទេសឥណ្ឌា ។ ត្រង់នេះជាព្រំដែន ចិន-ឥណ្ឌា គឺរវាងស្រុក Jido និង Rasighat ។ មកដល់ត្រង់នេះ គេហៅទន្លេ Diheng River, ហូរពីស្រុក Sudiya រហូតដល់ទន្លេ គេហៅថាទន្លេព្រហ្មបុត្រ ទន្លេព្រហ្មបុត្រនេះបានហូរបាញ់ទៅខាងត្បូងឆៀងរជើង ឆ្លងរដ្ឋ Assam ហូរកាត់ Pakistan ខាងកើត នៅទីនេះ ត្រូវចែកជាទន្លេព្រហ្មបុត្រចាស់ (old Brahmbutra) និង ទន្លេយមុនា ។ ទន្លេយមុនានេះ បានរួបជាមួយគ្នានឹងទន្លេគង្គា ហើយហូរទៅកាន់ឈូង Bengal ។

ដូចដែលបានពោលមកនេះ ឲ្យឃើញថា ទន្លេគង្គាក្ដី, យមុនាក្ដី, ព្រហ្មបុត្រក្ដី, សាល្វិនក្ដី, មេគង្គក្ដី មានការទាក់ទងជាផ្លូវភូមិសាស្ត្រយ៉ាងជិតស្និទ្ធណាស់ ។ ទន្លេទាំងអស់ក្រៅពីទន្លេសាល្វិន ឃើញថាហូរពីប៉ែកខាងជើងនៃប្រទេសភូមាទាំងអស់ ។

គួររំលឹកថា ទន្លេយមុនា ជាទីតាំងនៃ កុរុរដ្ឋ និង ឥន្ទ្រប្រស្ថបុរាណ ។

គួរឲ្យជឿតាមបុរាណវិទ្យាថា មនុស្សជាតិដើមនៃអាស៊ីអាគ្នេយ៍ ពិសេសគឺអំបូរខ្មែរ-មននេះ កាលជំនាន់ព្រេងនាយ បាននៅតាមដងទន្លេអស់នេះជាមិនខាន ព្រោះតាមដងទន្លេអស់នេះ សព្វថ្ងៃគេបានរកឃើញជនជាតិអំបូរខ្មែរ-មន នៅពាសពេញ មានជនជាតិ Khassi, Lyng-ngam, Synsteng, War,

Palaung និង មន-ខ្មែរជាដើម (ត្រង់នេះ ប្អូន ៗ អ្នកស្រាវជ្រាវត្រូវមើលសៀវភៅ Linguistic Survey of India របស់លោក G. A. Grierson vol. II) ។

ក្រោយដែលគេរកឃើញគ្រឿងប្រើប្រាស់ថ្មនៃយុគថ្មី (Neolithic ៤០០០-៤៥០០ ឆ្នាំ) តាមរាណភាពរៀរណនៃទន្លេដូចពោលមកហើយ និង តាមបរិវេណឃ្លង Bengal ជាហេតុឲ្យក្រុមព្រះព្យាធំរង្សរាជានុភាព និង អ្នកប្រាជ្ញបស្ចិមទិសសន្និដ្ឋានថា : ពុះពួកអំបូរខ្មែរ-មនបានមកពីទិសខាងជើងនៃភ្នំហិមាល័យ ហើយ ក៏បានមកប្រមូលគ្នានៅឃ្លង Bengal ។ ពួកខ្លះបែកទៅនៅខាងទន្លេព្រហ្មបុត្រ និង គង្គា ហើយបានទៅនៅតាមកន្លែងនានាក្នុងប្រទេសឥណ្ឌា (កាលនោះឈ្មោះឥណ្ឌាមិនទាន់កើតឡើងទេ) ។ ពួកនេះជាបុព្វបុរសនៃជាតិមុណ្ឌានៅរដ្ឋពិហារ ។ ជាតិចណ្ឌាល និង យាទព នៅផ្លូវខាងត្បូងនៃឥណ្ឌា ។ អ្នកប្រាជ្ញបុរាណវិទ្យាជឿថា មន-ខ្មែរ, សោះ ជាដើម សុទ្ធតែមានដើមកំណើតពីពួកនេះទាំងអស់ ។ ពួក Khassi, នៅ Assam, មន, នៅភេះខៅ និង តាមដងទន្លេឥរវតី ។ ប្រម្យ៉ាង, រ៉ា, ទៀង នៅតាមឆ្នេរទន្លេមេគង្គ សុទ្ធតែជាអំបូរជាមួយគ្នាទាំងអស់ ! ។

ឥឡូវនេះ យើងមកដល់បញ្ហាដែលថា តើជនជាតិខ្មែរនៃនគរឥន្ទ្រប្រត្ថមកពីណា ? ។

បញ្ហានេះពិបាកណាស់ដែរ ព្រោះសូចធំរាបមកហើយថា នគរឥន្ទ្រប្រត្ថបានពីរ ពីឥន្ទ្រប្រស្ថនៅឥណ្ឌា និង ឥន្ទ្រប្រស្ថនៅក្រុងសប្បុរសតោកិសារ (ឈាវ) ។

បញ្ហានេះ បើរស់លោកបកទៅមើលទំព័រមុន ៗ ត្រង់ប្រវត្តិព្រះឧរង្គធាតុ ក៏នឹងឃើញដូចខ្ញុំថា ក្សត្រិយា និង ឥន្ទ្រប្រស្ថកុមារីនេះជាកូនស្ដេចបាតលីបុត្រ បាន ភៀសខ្លួនមកនៅត្រង់ដែនពោធិសារ (ខាងជើងថាខែក) ។

ស្ដេចអង្គនេះជាពូជកុរុ កុរុជាបុត្រនៃព្រហ្មលចន្ទ្រវង្សមួយអង្គនៅកុរុរដ្ឋ ។ កុរុរដ្ឋនេះ នៅក្បែរនគរឥន្ទ្រប្រស្ថ ដែលសព្វថ្ងៃហៅក្រុង Dehli នោះឯង ។

ដូច្នេះ មើលឃើញយ៉ាងច្បាស់ថា អំបូរដើមនៃព្រះរាជកុមារក្សត្រិយា និង ព្រះរាជកុមារីឥន្ទ្រប្រស្ថ ច្បាស់ជាមកពីនគរកុរុ និង នគរឥន្ទ្រប្រស្ថនៃប្រទេសឥណ្ឌា ជាមិនខាន ។ យើងមានឯទៀត ព្រឹងថា មនុស្សនៃភាគនោះនៅប្រទេសឥណ្ឌា កាលបើបានមកនៅអាស៊ីអាគ្នេយ៍ តែងតែនាំឈ្មោះ ដែលគេនៅពីដើមនោះមក ដាក់ឈ្មោះលើស្រុកថ្មីដែលទើបនឹងតាំងដែរ ឧទាហរណ៍ ឥណ្ឌានៅចាម្ប៉ា, អមរវតី, ទ្វារាវតី, កម្ពោជា, តាមព្រលិង្គ ។ល។ ដល់មកនៅអាស៊ីអគ្នេយ៍ គេក៏ហៅស្រុកថ្មីទៅតាមនោះដែរ ដូចជា ចាម្ប៉ា, អមរវតី នៅប្រទេសចាម ទ្វារវតី នៅនគរបឋម, កម្ពោជៈ នៅស្រុកអយុធ្យា, តាមព្រលិង្គ នៅនគរស្រីធម្មរាជ ។ល។

ម្យ៉ាងទៀត ដើម្បីដោះស្រាយអំពីបញ្ហាថាខ្មែរនៃក្រុងឥន្ទ្រប្រស្ថមានប្រវត្តិមកយ៉ាងណានោះ យើងត្រូវស្រាវជ្រាវអំពីពង្សាវតារជាតិដើមនៃប្រទេស ឥណ្ឌា ។

ក្នុងពង្សាវតារសិង្ហនវត្តិ សុវណ្ណខ្មខេត្ត ហៅជាតិ «ខម» ថា មិលក្ខៈ ឬ មិលក្ខុ ឬ នាគ ទាំងអស់ ។ រាជនជាតិ «ខម» គឺខ្មែរនេះឯង ។

ដែលជឿថាខបតីខ្មែរនេះ សូមឲ្យមើលក្នុងសិលាចារឹក **យុនរាមកាំហែងមហា ១៩** នៃក្រុងសុខោទ័យ ក៏នឹងដឹងច្បាស់ ។

ពាក្យថាមិលក្ខៈ បាលីហៅថា «មិលក្ខ» សំស្ក្រឹតថា «មលេច្ឆៈ» ប្រែថាមិនមែនជាតិអារ្យ ។ អ្នកខ្លះជឿតាមពុទ្ធប្រវត្តិត្រង់ដែលថា ជាតិមិលក្ខៈ ជាជាតិអាក្រក់ ជាព្រៃផ្សៃ មិនចំរើន ។ ដោយពិតការពិះជៀលបន្អាប់បន្ថុះដូច្នេះ កើតឡើងដោយសារជាតិឥណ្ឌាដែលហៅថាអរិយកៈ ជាជាតិមកនៅឥណ្ឌាក្រោយជាតិមិលក្ខៈ លុះបានមកគ្រប់គ្រងដីរបស់ជនជាតិមិលក្ខៈហើយ ពួកអារ្យ័ន ឬ អរិយកៈនេះបន្អាប់ជាតិដើមគឺមិលក្ខៈ ។ រឿងនេះដូចអំបូរខ្មែរ - មនយើងសព្វថ្ងៃនេះឯង ត្រូវជនជាតិដែលមកនៅអាស៊ីអាគ្នេយ៍ក្រោយ បន្អាប់កេតែងើបមុខមិនរួច គួរឲ្យអាសូរណាស់ ! ។

ជនជាតិមុនគេបង្អស់នៅឥណ្ឌាគឺពួកនិគ្រិតូ ឬ The Nigroids មាននៅពាសលើផ្ទៃដីឥណ្ឌា, សព្វថ្ងៃបានបែកនៅតាមភ្នំរដ្ឋ Assam, Bengal គឺពួក Khassi, ពួកនាគ, នៅលើកោះ **អនតាមនស័** មានច្រើនណាស់ ។ ពួកខ្លះនៅតាមកោះលើមហាសមុទ្រប៉ាស៊ីហ្វិកមានកោះ **និគគិនី** ជាដើម ។ ពួកនេះមានរូបក្រិសតូច សក់រួញអង្គាសដី មានលទ្ធិប្រពៃណីច្រើនណាស់ដែរ តែត្រូវជាតិអរិយកៈជម្រុះចោលចេញ នៅសល់ខ្លះដែរ ដូចជាលទ្ធិក្រាបសំពះ ឬបូជាដើមពោធិ៍ ដើមជ្រៃ ។ អំបូរខ្មែរដើមនេះមានជំនឿអំពីនរក - ស្ថានសួគ៌ដែរ ដូចជាថាមនុស្សធ្វើអំពើល្អ លុះស្លាប់ទៅ ៗ កើតស្ថានសួគ៌ ប៉ុន្តែមុននឹងចូលទៅស្ថានសួគ៌ត្រូវតែតស៊ូនឹងយក្សដែលឈរកាន់របងដែកយ៉ាងធំសិន, បើពួកបែក

ទើបចូលទៅបាន ។

ពួកទីពីរ ដែលចូលទៅនៅឥណ្ឌាគឺពួក Proto-Austroloids ពួកនេះរូបរាងធំទ្រើសបន្តិចជាងនិគ្រិត ។ ពួកនេះជាបុព្វបុរសខ្មែរដែរ លុះឈ្មោះពួកនិគ្រិតហើយ ក៏បានផ្សំគ្នាតមក ។ ពួកនេះជាពួកចេះប្រើ ថម ដំបូងបង្អស់ ជាពួកពូកែខាងចាប់ដំរីដូចខ្មែរកួយដែរ ។ ពួកនេះខ្លះបានធ្វើដំណើរទៅនៅដល់អូស្ត្រាលី, អាស៊ីអាគ្នេយ៍, កោះនិកោបារ៍, ម៉ាឡាយូ, ជ្វា, សុមាត្រា, បាលី, មាត្វរ, សស្សុះ និង ស៊ុលីបីស ។

តមកមានពួកទ្រាវិឌ និង អារ្យ៉ន ចូលមកទៀត ហើយបានចូលផ្សំនឹងពួកចាស់ ។ តែពួក Proto-Austroloids ក៏នៅមានសល់ច្រើនតាមទន្លេគង្គា ។ លុះតមក ពួកអារ្យ៉នហៅពួកនេះថា និសាទ ខ្លះ, សព្រខ្លះ, បុលិន្ទខ្លះ, តែសព្វថ្ងៃនេះត្រូវគេថាបុលិន្ទបានក្លាយទៅជាឥណ្ឌូជិតរស់ហើយ ។

ពួកទ្រាវិឌ (Dravidian) នេះឯង ជាមិលក្ខះ បានផ្សំពូជនឹងនិគ្រិត + Proto-Austroloids ។ អ្នកខ្លះថាពួកនេះមកពីប្រទេសពែរសៀ (Perse) ពែរសៀហៅពួកនេះថា **ឧមាះ** ឬ **ឧមាយុ**, តែពួកអរិយកៈហៅថា **ទាសះ** ឬ **ទស្យុ** ។ ពួកអរិយកៈ ឬ អារ្យ៉នស្អប់ពួកនេះណាស់ ថាពួកនេះថោកទាប ស្មោកគ្រោក ។

ប្រមាណ ៥០ ឆ្នាំមកហើយ ប្រវត្តិជាតិមិលក្ខះ ឬ ទ្រាវិឌ ជាបុព្វបុរសយើងនេះត្រូវផុះឡើងដោយការជីកឃើញទីក្រុងបុរាណឈ្មោះ **មូហេនចូដារោ** ក្នុងខេត្តលក្ខណា រដ្ឋសិន្ធុ ហើយនិងមួយទៀតឈ្មោះ ហារ៉ាប៉ា ក្នុងខេត្ត

បន្តកូមើរី រដ្ឋបញ្ចាប ។ ទីក្រុងនេះមានអាយុមុនពុទ្ធកាល ២៧០០-៥០០០ ឆ្នាំ មុនពួកអារ្យ៉ន ឬ អរិយកៈដល់ទៅ ១៧០០-៤០០០ ឆ្នាំ ។ ទីក្រុងនេះសាងលើគ្នាមក ៧ ដងហើយ មានប្លង់ថ្នល់ល្អណាស់ មានថ្នល់ខ្វាត់ខ្វែងដូចនិរយន្ត សហរដ្ឋអាមេរិក ។ លើថ្នល់និមួយ ៗ មានផ្ទះ ៣-៤ ជាន់ ។ ថ្នល់ទទឹងពី ៩ ហ្វីត (foot) ដល់ ៣៤ ហ្វីត, មានច្រកតូច ៗ កាត់ជាក្រឡា, មានផ្ទះនៅជាយខ្សែក, នៅផ្ទះនោះ ៗ មានអណ្តូងទឹក ។ ទីប្រជុំជនមានសសរចង្កៀងជារយៈ ៗ ផ្ទះទាំងអស់សាងដោយឥដ្ឋប្រក់ក្បឿងឈើ មានកន្លែងប្រជុំយ៉ាងធំ អាហារបរិភោគគឺស្រូវសាលី ។ ពពែ ជ្រូក មាន់ ទា គោ ក្របី ដំរី អូដ្ឋ ឆ្កែ ទាំងអស់នេះជាសត្វស្រុកចិញ្ចឹម ។ តាមរូបចាំនដែលរកឃើញ ទាំងប្រុសទាំងស្រី ស្លៀកពាក់ដោយសំពត់ពីរផ្ទាំង : ខាងលើអវយវៈពាក់ស្បៃផៀង អវយវៈក្រោមស្លៀកសំពត់ដល់ក្រោមជង្គង់ ។ ប្រុសទុកសក់វែង, ឯស្រីតែងសក់រូបភ្លេត. របស់អលង្ការគុបតែងមាន មាស ប្រាក់ ទង់ដែង លោហៈ សំបកខ្យង ។ ប្រុស ៗ ពាក់ខ្សែក ពី ចិញ្ចៀន កងដៃ, ឯស្រីពាក់ទំហូ កងជើង ផាត់ម្សៅមុខ ផាត់ប្រេងសក់ ។ គ្រឿងប្រើប្រាស់មាន ពាង ក្រឡ កាំបិត ពូថៅ កណ្ដៀវ កោរពី ។ល។ គ្រឿងអាវុធមាន ធ្នូ ដាវ ព្រួញ កាំបិតខ្វី ។ល។ ប៉ុន្តែគេមិនដែលជីកឃើញវិហារ ឬ ទេវាល័យទេ ។ គេបានជីកជួបតែទេវរូបចំនួនច្រើនណាស់, ទេវរូបទាំងអស់នេះ ជារូបស្រីទាំងអស់ ជារូបហាក់ដូចជាស្រាត តែមានគ្រឿងប្រដាប់ ក, ក្បាល, មានសំពត់បន្ទះតូច ៗ ព័ទ្ធក្លៅខ្វាសប៉ុណ្ណោះ, ទើបឃើញសម័យនោះគេនិយមបូជាស្ត្រី ។ ឯខ្មែរយើងសព្វថ្ងៃ ក៏មានពូជពីស្ត្រីដែរ យើង

ឃើញប្តាយជាធំ ទើបយើងហៅអ្វី ៗ ជាធំថា « មេ » ទាំងអស់ ។

គួរឲ្យជឿថាលទ្ធិបូជាព្រះសិវៈ ដែលមានឈ្មោះថា ត្រីមុខ, បសុបតិ ឬ មហាយោគិន ជាលទ្ធិរបស់ពួកគ្រាវិឌ ឬ មិលក្ខៈ នេះឯង ឥណ្ឌាខ្ចីមកប្រើក្រោយ ។ ហេតុដែលជឿដូច្នេះ ព្រោះគេជីកឃើញសិវលិង្គ និង រូបយោគី ជាច្រើនណាស់នៅទីនោះ ។

ការរកឃើញដោយអ្នកប្រាជ្ញផ្លូវបុរាណវិជ្ជាដូច្នេះ ធ្វើឲ្យពូជពង្សអរិយកៈ ដែលសព្វថ្ងៃហៅថាឥណ្ឌូ មិនអាចមើលងាយពួកមិលក្ខៈបានតទៅទៀតទេ ។

រឿងនេះជាគំរូយ៉ាងល្អដល់ខ្មែរទូទៅ ដែលមានអំបូរពីមិលក្ខៈ គួរនាំគ្នាជីកស៊ើបស្រាវជ្រាវតាមដានបុព្វបុរសយើង ដើម្បីកុំឲ្យជាតិប្រៀងលានបន្តុះបង្អាប់យើងបានតទៅទៀត ព្រោះតាំងពីសម័យព្រះថោងមកឥឡូវនេះប្រហែល ១២៣៩ ឆ្នាំហើយ ពង្សាវតារខ្មែរត្រូវច្របូកច្របល់ដោយការបំភាន់ស្ទើរតែបាត់អស់ ។

ជាតិមិលក្ខៈបុព្វបុរសខ្មែរ ត្រូវរងគ្រោះប្រាស់ប្រាត់គ្នាពីប្រទេសឥណ្ឌាច្រើនលើកណាស់ គឺប្រមាណ ១.០០០ ឆ្នាំមុនពុទ្ធកាល ។ ជាតិអារ្យ័នបានចូលមកពីទិសខាងលិចនៃប្រទេសឥណ្ឌា ដោយសំអាងតាមគម្ពីរព្រះវេទ ។ អារ្យធម៌ជាតិមិលក្ខៈ **ម៉ូហេនចូដារោ** និង ហៈរ៉ាប់ប៉ា ត្រូវជាតិអារ្យ័នកម្ទេចចោល ពួកមិលក្ខៈត្រូវដកខ្លួនរត់ចោល អ្នកខ្លះរត់មិនទាន់ក៏ត្រូវពួកអារ្យ័នផុតកម្ទេច ។ ពួកអារ្យ័នបានគ្រប់គ្រងដែនដីភាគខាងជើងឥណ្ឌាទាំងអស់ ។ លុះក្នុងសម័យពុទ្ធកាល ពួកនេះបានឆ្លងភ្នំវិនធ័យមកខាងត្បូងដើម្បីដេញពួកទមិឡទៀត ។ តមកពួកអារ្យ័នបានផ្សំនឹងពូជមិលក្ខៈនិងអំបូរតូច ៗ ឯទៀត ទើបបានក្លាយទៅជាហិណ្ឌូ ឬឥណ្ឌា

សព្វថ្ងៃនេះ ។ ត្រង់នេះសូមរំលឹកអស់លោក និង ប្អូន ៗ ថា ដែលយើងពីដើមធ្លាប់ជឿថា «ខ្មែរដើមពីឥណ្ឌា ឬ ឥណ្ឌា» នេះគឺខុស, ផ្ទុយទៅវិញ គួរជឿថា «ជាតិឥណ្ឌាដើមនោះគឺខ្មែរ» ដូច្នេះ ទើបត្រូវតាមប្រវត្តិសាស្ត្រ ។

តបក បុនជំនាន់រាជវង្សមោរិយៈ ២-៣ ឆ្នាំ (ព.ស. ២១៨) ខ្មែរមិលេច្ឆៈត្រូវបែកឆ្អេងទៀត ព្រោះស្តេចក្រិកព្រះនាម Alexander មហារាជបានបុករុកប្រទេសឥណ្ឌា ។ ពេលនោះទឹកដីរបស់ខ្មែរ ដែលជារាជវង្សកុរុ និង ឥន្ទ្រប្រស្ថ បានតាំងក្រុងនៅ **ចុល្លកោដ្ឋិតគ្រាមឆ្នេរស្ទឹងយមុនា** និង នគរឥន្ទ្រប្រស្ថ តាំងនៅត្រង់ក្រុងដេហ៍លីសព្វថ្ងៃ បាននាំគ្នារត់ពីរាជភ័យ ទៅតាមស្ទឹងយមុនា ។ លុះដល់ទីប្រសព្វស្ទឹងទាំងពីរ គឺយមុនា និង គង្គា ត្រង់កន្លែងដែលជំនាន់នោះហៅថា (Prayarga សព្វថ្ងៃនេះហៅថា Allahbad) ដែនកោសម្ពី (Kousambi) ពួកខ្លះក៏បានរត់ទៅតាមផងស្ទឹងគង្គា បានទៅនៅក្រុងបាតលីបុត្រ ។ ជំនាន់នោះជាជំនាន់ព្រះបាទពិន្ទុសារ ឬ ព្រះចៅអសោកមហារាជក៏ថាបាន ជួនកាលប្រវង្សកុរុ អាចធ្លាប់ត្រងបាតលីបុត្រផងក៏មិនដឹង ! ព្រោះគ្មានលក្ខបាន ។ ជំនាន់នោះជារាជវង្សមោរិយវង្ស ព.ស. ២២០-៣៥៩ ។ សេចក្តីនេះ គ្រាន់តែសន្និដ្ឋានទៅតាមតំណាលឧរង្គធាតុ ព្រោះតំណាលនេះបានប្រាប់ថា កុរុវង្សារាជកុមារជាកូនស្តេចមួយអង្គមកពីក្រុងបាតលីបុត្រ ដោយការភៀសខ្លួន ។ តែការភៀសខ្លួនជំនាន់នោះច្បាស់ជាឆ្លងកាត់មកតាម Assam ហើយដើរមកតាមផងទន្លេព្រហ្មបុត្រ រួចកាត់មកកន្លែងសព្វថ្ងៃហៅថា Chayu ពី Chayu អាចឆ្លងដែន Kachin ដែលត្រង់សព្វថ្ងៃហៅថាស្រុក Putas ។ ទិបំផុតឆ្លងមក

ផងទន្លេមេគង្គ ដើរតាមឆ្នេរមេគង្គកាត់ត្រង់យូណាន តបតរអាចមកដល់ក្រុងពោធិសារ ដែលតបកហៅថាឥន្ទ្រប្រស្ថមហានគរ ដោយមេសារស្នាដៃនៃព្រះរាជបុត្រជាមិនខាន ។

សេចក្ដីដែលរពិប្បាយមកខាងលើនេះ ជាការសន្និដ្ឋានផ្ទាល់ខ្លួនរបស់ខ្ញុំតែម្នាក់ប៉ុណ្ណោះ ។

ហេតុដែលខ្ញុំហ៊ានថាដូច្នោះ ព្រោះតាមកន្លែងដែលខ្ញុំរៀបរាប់មកនេះ សុទ្ធតែមានអំបូរខ្មែរ-មននៅទាំងអស់ គឺត្រង់ព្រហ្មបុត្រ (Assam) ក៏មានខ្មែរ Khassi នៅចុង Assam ក៏មានពួកខ្មែរ-នាគ នៅត្រង់ Putas ក៏មានពួកខ្មែរ-មន នៅត្រង់មកពៀងរុងក្នុងដែនយូណាន ក៏ធ្លាប់ជាកន្លែងខ្មែរ (ក្នុងប្រវត្តិគេដាក់ឈ្មោះត្រង់នេះថា «ទេបរដ្ឋ») ។

ក្រោយ ព.ស. រវាង ៥៥០-១០៥០ ពួកខ្មែរនៅឥណ្ឌាមានរត់មកនៅអាស៊ីអាគ្នេយ៍ច្រើនណាស់ដែរ ។

ពេលកន្លងមកមិនយូរប៉ុន្មាននេះ គេជីកឃើញក្បាលចិញ្ចៀននៅអូ-កែវ (OCEV) នៅភាគខាងត្បូងនៃ Indochina ដែលធ្លាប់ជាកំពង់សមុទ្រនៃប្រទេសខ្មែរជំនាន់ភ្នំ ។ អ្នកប្រាជ្ញខាងបុរាណសាស្ត្រប្រាប់ថា ចិញ្ចៀនបែបនេះ មានឃើញតែក្នុងជំនាន់រាជវង្សសស្សានិទ (Sasanid) ជាតិ Iran ប៉ុណ្ណោះទេ ។

រឿងនេះយើងត្រូវបើកទំព័រប្រវត្តិសាស្ត្រឥណ្ឌាមកពិចារណា ក៏ឃើញថាខាងដើមពុទ្ធកាល រាជវង្ស **អាគេមេនិឌ** នៃជាតិអ៊ីរ៉ង់ បានមានឥទ្ធិពលពាសលើផ្ទៃដីតាមត្រើយទន្លេសិន្ធុ ដែលបុព្វបុរសខ្មែរធ្លាប់នៅ ។ ផុតពីរាជវង្សនេះ រាជ

វង្សថ្មីឈ្មោះសស្សនិទ ក៏បានមានឥទ្ធិពលយ៉ាងធំលើផ្ទៃដីខាងលិចឆៀងខាងជើង នៃឥណ្ឌានេះ ។ ក្នុងសម័យនេះ អាចមានគ្រួសារខ្មែរ ដែលភៀសខ្លួនសម័យជាតិអរិយកៈមកបុករុក រត់ទៅរដ្ឋកស្មីរ (ដែនដីត្រង់នេះ សម្បូណ៌ដោយទ្រព្យណាស់ បានជាក្នុងភូមិវគ្គដីកា ចងវិគ្គហៈថា «សម្បត្តិតា កាសន្តីតិ កស្មីរា» ប្រែថា ជនណាដែលសម្បូណ៌រុងរឿងទៅដោយទ្រព្យ ជនពួកនោះហៅកស្សមីរា ពី កាស ធាតុ ចុះ អមិរ បច្ច័យ) ។ លុះនៅរកស៊ីសម្បូណ៌សប្បាយហើយ គមក អាចត្រូវជាតិអីរ៉ង់ រាជវង្សសស្សនិទ ដេញទៅ បានជាពួកសេដ្ឋីនាំគ្នារត់ទៅនៅអូ-កែវ ដោយសំពៅ គង់នាំទ្រព្យសម្បត្តិ មានចិញ្ចៀន ជាដើមទៅផងជាមិនខាន ។ គួរឲ្យសង្កេតថា ជាតិឥណ្ឌាទៅទីណាតែងនាំឈ្មោះស្រុកដើមទៅដាក់ស្រុកថ្មីផង ដូច្នេះពួកកស្សមីរៈ អាចយកឈ្មោះកស្សមីរមកដាក់ឲ្យឈ្មោះស្រុកខ្មែរ ។ ពាក្យកស្សមីរនេះ អាចកាត់សម្លេង ស្ស ចោល ព្រោះអ្នកខ្លះអានស្ស មិនសូវច្បាស់ ឬ បញ្ចេញខ្យល់មិនបាន គមកទើបនៅសល់ កមីរ ។ ក្នុងសិលាចារឹកចាមនៅពោធិនគរ (ញ៉ាត្រាំង) ហៅខ្មែរថា «ក្មីរ» ដែរ ។ ដូច្នេះ ពាក្យ «កមីរ» អាចតម្រូតជើងទៅជា «ក្មីរ» គមក ស្រៈ អី ធ្វើទៅជាស្រៈ អេ បាន តាមច្បាប់ភាសាសំស្ក្រឹត-បាលី ដូច្នោះទើបក្លាយដូចតទៅនេះ កស្សមីរ → កមីរ → ក្មីរ → កមេរ → ខមេរ → ខមែរ → ខ្មែរ ដូច្នេះ ។

ប៉ុន្តែជំនាន់ខ្មែរ កស្មីរ មកនៅខាងភ្នំនេះ គង់ក្រោយពួកខ្មែរឥន្ទ្រប្រស្ថជាមិនខាន ។

គួរឲ្យសង្កេតថា ខ្មែរមកពីណាក៏ដោយក៏ជាជាតិ និក្រិត្ត → ប្រូតូ → អូ-

ស្តេចយដ៏ → គ្រារិទ → ពិលក្ខៈ តែមួយប៉ុណ្ណោះ ។

ប្រវត្តិសាស្ត្រឥន្ទ្រប្រស្ថសខ្មែរ

តទៅនេះ ខ្ញុំសូមលើកប្រវត្តិឥន្ទ្រប្រស្ថមហានគរតាមដែលគេឃើញប៉ុណ្ណោះមកជូន ព្រោះរឿងនេះទាក់ទងនឹងរឿងព្រះថោង ព្រះថោងក៏ទាក់ទងនឹងគោកធ្លក :

១. សខ្មែរតំណាលសុវណ្ណខ្មុមខាំ

កាលនោះមានព្រះរាជបុត្រស្តេចក្រុងបាតលីបុត្រមួយព្រះអង្គ ជាព្រះមហាសាមន្តរាជ បាននាំមហេសីភៀសខ្លួនរត់មកនៅក្បែរពោធិសារហ្លួង មានព្រះរាជបុត្រមួយព្រះអង្គទ្រង់ព្រះនាមថាកុរុវង្សា តំឡើងកាលណា បានច្បាំងឈ្នះស្តេចពោធិសារហ្លួង ដែលជាជាតិខម, អ្នកស្រុកក៏ជាជាតិខម ហើយបានរៀបចំនគរ តាំងឈ្មោះជាថ្មីថាកុរុរដ្ឋ ។

នៅពេលនោះ មានកុមារីមួយព្រះអង្គជាប្រវង្សឥន្ទ្រប្រស្ថពូជសាមន្តរាជ នៅក្នុងព្រៃបាន មេអំពី ជាអ្នកថែរក្សា កន្លែងនាងនៅហៅថា ឥន្ទ្របថាន ។ តមកព្រះនាងនេះបានជាមហេសីស្តេចកុរុវង្សា ។ ដូច្នេះ ទើបដាក់ឈ្មោះនគរពោធិសារថាកុរុរដ្ឋឥន្ទ្រប្រស្ថមហានគរ ។ មានស្តេចគ្រងរាជ្យមកជាច្រើនអង្គណាស់ ទើបដល់ស្តេចមួយព្រះអង្គទ្រង់ព្រះនាមស្រីវង្សា ស្រីវង្សាមានព្រះរាជបុត្រ ២ ព្រះអង្គ អង្គទី ១ ទ្រង់ព្រះនាមឥន្ទ្រវង្សា អង្គទី ២ ទ្រង់ព្រះនាមថា អែបេះកុមារ ។ លុះព្រះបិតាទិវង្គត ឥន្ទ្រវង្សាបានសោយរាជ្យ ។ ឯអែបេះកុមារ ជាមហាឧបរាជ ។

ព្រះចៅឥន្ទវង្សាមានព្រះរាជបុត្រព្រះនាម ឥន្ទបថម ចំណែកវៃរយៈកុមារមហាឧបរាជ មានព្រះរាជបុត្រីទ្រង់ព្រះនាម ឧរសា ។ តមក ព្រះកុមារ និង កុមារីទាំងពីរព្រះអង្គបានអភិសេកជាមួយគ្នា មានព្រះរាជបុត្រ ៦ ព្រះអង្គ អង្គទី ៦ ទ្រង់ព្រះនាមថា ទេវិន្ទ្របវរ ។

តមក វៃរយៈកុមារបានលាចេញពីតំណែង ហើយនាំបរិវារចុះសំពៅដើម្បីទៅរកកន្លែងនៅទៀត នៅតាមដងទន្លេមេគង្គប៉ែកខាងលើ ។ លុះដល់កោះមួយនៅខាងកើតស្ទឹងមែកក់ វៃរយៈកុមារក៏បានតាំងស្រុកមួយនៅទីនោះ ។

តមក ស្ដេចឥន្ទបត្ត បានតាំងព្រាហ្មណ៍ម្នាក់ជាតួជំទាវមដើម នៅពោធិសារ ជាអគ្គមហាសេនាបតី ។

តមក ព្រះនាងឧរសាប្រសូតរាជបុត្រមួយព្រះអង្គទៀត ។ ដោយរាជបុត្រនេះប្រសូតចេញពីមាត់ព្រះនាង ទើបដាក់ឈ្មោះថា សុវណ្ណមុខកុមារ ។ ពាហិរព្រាហ្មណ៍ អគ្គមហាសេនាបតី បានទូលព្រះបាទឥន្ទវង្សាថា កុមារនេះចង្រៃ ទើបព្រះបិតាបានបំបរបង់ដោយដាក់ក្នុងទូកព្រមទាំងព្រះមាតាឲ្យអណ្ដែតទៅតាមទន្លេ ខលនធី ទាំងអាឡោះអាល័យដល់ព្រះរាជបុត្រ ។

ពេលនោះ វៃរយៈកុមារជីតាមកលេងក្រុងឥន្ទ្រប្រស្ថ លុះបានឮដំណឹងនេះក៏នឹកតូចចិត្ត តែមិនដឹងគិតធ្វើយ៉ាងណា បានតែបួងសួងបន់ស្រន់ទេព្ដាឲ្យតាមថែរក្សា ឲ្យទ្រង់បញ្ជាឲ្យដោតឈើអុជគោមនៅគ្រប់តំបន់ ក្ដៅក្រហាយដល់នាគរាជ ទើបនាំគ្នាយកដុំថ្មបិទទន្លេមេគង្គ ដើម្បីកុំឲ្យទឹកហូរដាត់ទូកព្រះរាជកុមារឲ្យធ្លាក់ចុះទៅកាន់មហាសមុទ្រ ។ មិនយូរប៉ុន្មាន ទូកពោងពាយនេះក៏បានទៅដល់

កំពង់ **គោមខាំ** ។ លុះអែយៈកុមារជីតាបានជួបកូន និងចៅហើយ ក៏ត្រេកអរណាស់ ។ នៅពេលមិនយូរ តមកបានសាងនគរឲ្យកូន និងចៅនោះ ។ នគរនេះមានឈ្មោះថា សុវណ្ណខ្ទមខាំ ។

រីឯស្រុកពោធិសារនៃឥន្ទ្រប្រស្ថនគរនោះ លុះតមក អ្នកនគរបានស្លាប់បាត់បង់ជីវិតជាច្រើនរាប់មិនអស់ ព្រោះរោគអហិវាត ។ អ្នកដែលមិនស្លាប់ បាននាំគ្នារត់ខ្ចាត់ខ្ចាយ ។ ព្រះឥន្ទកោសីយទ្រង់អាណិតទេវិន្ទបវរជាកូនបង្កើតរបស់ព្រះនាងឧរសា បញ្ជាក់ចិត្តឲ្យទៅរកម្ដាយដែលកំពុងនៅឯនគរសុវណ្ណគោមខាំនោះ ។ ចំណែកពាហិរព្រាហ្មណ៍ តមកបានត្រូវស្ដេចឥន្ទបត្តនិរទេសឲ្យចេញពីនគរ ហើយបានទៅជ្រកអាស្រ័យនៅនគរសុវណ្ណគោមខាំដែរ ។ ស្ដេចសុវណ្ណមុខទ្វារបានទ្រង់ឲ្យពាហិរព្រាហ្មណ៍ទៅនៅប៉ែកខាងចុងស្ទឹងកក់ទិសបូព៌ា ។ ពាហិរព្រាហ្មណ៍បានសាងស្រុកនេះឲ្យឈ្មោះថា ឧមង្គសេលា ។ មានស្ដេចបន្តវាជ្សឧមង្គសេលាច្រើនអង្គណាស់ តែតមក ប៉ែកខាងនគរសុវណ្ណគោមខាំអស់វង្ស ទើបប្រវង្សពាហិរព្រាហ្មណ៍បានមកសោយរាជ្យនៅនគរសុវណ្ណគោមខាំ ។ ពួកខមដែលនៅថ្មីនេះ បានប្រព្រឹត្តអាក្រក់ធ្វើបាបអ្នកស្រុកជាអនេកប្រការ ។ គ្រានោះកូនស្រីស្ដេចនាគមួយព្រះអង្គមក បានរួមរស់ជាមួយមាណពម្នាក់ ជាពាណិជលក់ដូរនៅក្រុងសុវណ្ណគោមខាំ ត្រូវពួកខមកោងច្រើនប្រការ ។ ហេតុនោះ ធ្វើឲ្យស្ដេចនាគបិតាខឹងខ្លាំង ទើបបណ្ដាលឲ្យនគរនេះលិចទឹកវិនាសបាត់ នៅសល់តែឈ្មោះ និង ពួកមិលក្ខៈប៉ុណ្ណោះ ។ ឯពួកខមដែលមិនស្លាប់ ក៏បាននាំគ្នាទៅនៅស្រុកឧមង្គសេលា ។ តមក លុះទឹកគោកហើយស្រុកនេះត្រូវពួកតៃឃឹតយក

ហើយសាងក្រុងថ្មី ។

២~ ប្រជុំតំណាលព្រះធាតុភ្នំ

«ព.ស. ៨ ក្រោយព្រះពុទ្ធបរិនិព្វានទៅបាន ៨ ឆ្នាំ ៧ ខែ ៧ ថ្ងៃ, ខែនោះត្រូវនឹងខែកត្តិក ថ្ងៃពុធ ព្រះមហាកស្សបះជាប្រធានបាននាំព្រះអរហន្ត ៥០០ អង្គ ដង្ហែព្រះឧរង្គធាតុនៃព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់ចូលមកស្រុក **តាំស្រា** មកតំកល់ទុកក្នុងរូងជ្រៃធំសិន ។ នៅឱកាសនោះ ស្ដេចឥន្ទ្រប្រត្ត, ស្ដេចសុវណ្ណពិង្គលះ, ស្ដេចគាំតែង, ស្ដេចចុល្លនិព្រហ្មទត្ត និង ស្ដេចនន្ទសេន បានប្រជុំគ្នា ហើយឲ្យបរិវារទៅនាំយកដុំថ្មពី **ត្រពាំងរហាល** ហើយកសាងព្រះចេតិយ» ។

ប្រវត្តិនគរគោត្របូរ ពង្សាវតារថៃ

«ព.ស. ១០០-២២១ ជាឆ្នាំសាងនគរគោត្របូរ សព្វថ្ងៃស្រុកនោះត្រូវគេចោល ដោយគ្មាននរណានៅ ។ ទីក្រុងពីដើមតាំងនៅលើភូមិ **ម្លូខសុគ** ខាងជើង **សេបាងហៃ** ខាងត្បូងស្រុកថាខែក នៅលើមាត់ទន្លេមេគង្គ ខាងឆ្វេងដៃ ។ ក្រុងគោត្របូរនេះ តមកបានផ្លាស់ទីក្រុងទៅនៅ **ភូមិខ្លាយ** រវាងសេ-បាងហៃ និង សេបាំងហៀង ខាងក្រោយសុវណ្ណខេត្ត ទីក្រុងថ្មីនេះមានឈ្មោះថា មរុក្ខនគរ មានការទាក់ទងនឹងឥន្ទ្រប្រស្ថរាហូត ។ ស្ដេចដែលត្រូវជាប្រវង្សនឹងឥន្ទ្រប្រស្ថ្ថតី នន្ទសេន និង គោត្របង» ។

៣~ **និទានឧរង្គធាតុ ពិសេស**

«ព្រះអរហន្តទាំង ៥០០ រយអង្គបានសាងទុកនៅស្រុក ១០១, តមកព្រះឥន្ទឲ្យព្រះវិស្ណុកម្មចារឹកទុកក្នុង **ស្លឹករឹតមាស** ហើយយកស្លឹករឹតនេះទៅទុកក្នុង

គុហាប្រាសាទឯកោះលង្កា» ។

៤~ តំណាលព្រះឧរង្គធាតុ

«នាងរត្នទេវី មហេសីនៃព្រះសុរិយវង្សាធម្មិករាជ ជាធំលើស្រុក (នគរ) ចំណុះទាំង ១០១ ទ្រង់យល់សប្តិថាទេវតាបាននាំខ្សែសង្វាមកប្រទានឲ្យ ហើយនគរព្រះនាងក៏ក្លាយទៅជាព្រៃ ។ ឯស្តេចនន្ទសេននៃមរុក្ខនគរទិវង្គតហើយក៏បានទៅកើតក្នុងផ្ទៃនាងរត្នទេវី ។ លុះប្រសូតហើយឲ្យព្រះនាមថា សង្ខវិជកុមារ ។ តមក នាងរត្នទេវីបានទិវង្គត ទៅកើតជាកូនស្រីម្នាក់នៃអ្នកស្រុកពូជគោត្របូរ ឈ្មោះថានាងកែវកេសី ។

ក្រោយនន្ទសេនបានទិវង្គតទៅ ស្រុកគោត្របូរក៏បានផ្លាស់ទៅនៅ មរុក្ខនគរ ស្តេចមួយព្រះអង្គព្រះនាម មរុក្ខកុមារ បានសូមនាងកែវកេសីមកចិញ្ចឹម ។

ឯស្តេចសុរិយវង្សា តមក បានទិវង្គតទៅកើតក្នុងផ្ទៃព្រះនាងកែវកេសី លុះធំឡើងទ្រង់ព្រះនាមថា សុមិត្រវង្សាមរុក្ខកុមារ» ។

៥~ ប្រវត្តិតំណាលព្រះធាតុភ្នំ

«ព.ស. ៥០០ លុះព្រះបរិនិព្វានបាន ៥០០ ព្រះវស្សា? មានស្តេចមួយព្រះអង្គទ្រង់ព្រះនាម និរុបារាជ? បានជាស្តេចគ្រងមរុក្ខនគរ មិនជឿក្នុងព្រះរត្ន ៣ ប្រការ ទើបលើកទ័ពទៅវាយស្រុកស្តេចសុមិលទរាជ (សុមិត្រវង្សា... អ្នកនិពន្ធ) ដែលជាអ្នកគោរពព្រះមហាធាតុ យកស្រុកនេះទៅជាខ្ញុំ ។ តមកមានប្រុសម្នាក់យកត្រីប្របែល គ្មានក្បាលមកថ្វាយស្តេចនេះ ។ ចែកឲ្យនាយសេនាទាំងឡាយបរិភោគ ... យប់នោះ មរុក្ខនគរ ក៏បានលិចទឹកក្លាយទៅជាបឹងធំ»។

៦- តំណាលព្រះធាតុភ្លុកសៀវភៅទៀវតាមរថហ្វែ

«ព.ស. ៨៤៨-៨៦៩ ស្តេច គុហាសិវៈ មុនចេញច្បាំងបានផ្តាំកូនប្រុសឈ្មោះ ទន្តកុមារ ជាប្តីនាង ហេមមាលា (កូនស្រីស្តេចសីហរាជនៃឥន្ទ្រប្រស្ថ) ថា បើបិតាត្រូវស្លាប់នៅពេលច្បាំង សូមឲ្យកូននាំព្រះទន្តធាតុទៅឲ្យស្តេច សិង្ហឡៈ (លង្កា) ផង ។ លុះច្បាំងចាញ់ ស្តេចគុហាសិវៈស្លាប់ហើយ ព្រះរាជបុត្រ និង ព្រះនាងហេមមាលាបានបួមព្រះអង្គ ដើម្បីនឹងនាំព្រះទន្តធាតុទៅ លុះជួបសត្រូវ ព្រះនាងហេមមាលាក៏បានយកព្រះធាតុសៀតលាក់ទុកក្នុងផ្នួងសក់ ទៅដល់ក្រុងតមលិត្តិ (នគរស្រីធម្មរាជ) ក៏បានដោយសារគេត្រាសំពៅទៅលង្កា ជំនាន់នោះជាជំនាន់ត្រិត្តសិរិមេឃវណ្ណៈ ប្រមាណ ព.ស. ៨៤៣-៨៦៩ »។

៧- និទានព្រះឧរង្គធាតុ

«ព.ស. ៨៨២ ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យទៅលង្កាទ្វីប ទើបយកឧរង្គធាតុមកទុកក្នុងឥន្ទ្រប្រស្ថនគរ ។ តមក សករាជបាន ៨៨២ ព្រះពោធិសាររាជកុមារបុត្រស្តេចវិផុលរាជ (តែខ្ញុំថាគួរជាស្តេចស្រីចុល្លរាជ នគរឥន្ទ្រប្រស្ថ) កើតមកមានព្រះជន្ម ១៥ ឆ្នាំ ... បានសោយរាជ្យ លុះសោយរាជ្យបាន ៧ ឆ្នាំ ... ខ្ញុំបំរើយកព្រះឧរង្គធាតុមកថ្វាយពោធិសាររាជកុមារ » ។

៨- តំណាលព្រះធាតុនគរស្រីធម្មរាជ

«ព.ស. ១១៩៨ មានស្តេចមួយព្រះអង្គទ្រង់ព្រះនាម ស្រីធម្មាសោក ជាស្តេចគ្រងនគរឥន្ទ្រប្រស្ថបុរី ព្រះអនុជទ្រង់ព្រះនាម ចន្ទភាណុ ១ មួយទៀត

ទ្រង់ព្រះនាម ពន្យាសុរា ។ ពេលនេះឥន្ទ្រប្រស្ថកើតអហិវាតករោគ ទើបប្រមូលគ្រួសារសេនាទាហានប្រមាណ ៣០០០ នាក់ចេញមកពីឥន្ទ្រប្រស្ថនគរ មកនៅនគរស្រីធម្មរាជ បានតាំងបន្ទាយនៅ ហើយនាំគ្នាធ្វើស្រែ បានកេណ្ឌឲ្យបរិវារបោះពុម្ពឥដ្ឋ សាបកំបោរកំពែងស្រុកជុំវិញព្រះមហាធាតុ តាមគំរោងព្រះបាទធម្មាសោកធ្លាប់ធ្វើទុកពីមុន » ។

« ព.ស. ១២០០ ស្តេចស្រីធម្មាសោកបានសោយទិវង្គត ព្រះអនុជចន្ទភាណុបានបន្តរាជ្យ . . . ក្រោយមកស្តេចជ្វាបានមកច្បាំងឈ្នះចន្ទភាណុ ។ ក៏ចំណុះជ្វា - មិនយូរប៉ុន្មានក៏ច្បាំងដណ្តើមយកស្រុកវិញបាន ព្រោះក្មេងម្នាក់ឈ្មោះពាំងផ្កាបានជួយច្បាំង . . . តមក ស្រុកនេះកើតអាសន្នរោគ ព្រះរាជា សេនាព្រមទាំងអ្នកស្រុកនាំគ្នារត់ទៅនៅតាមរូងភ្នំក្រមថ្មរស់ ។ ស្រុកនេះទើបក្លាយទៅជាព្រៃ » ។

៩~ ប្រវត្តិព្រះបាង (លាវ)

« ព.ស. ១៤១៧ ភិក្ខុមួយអង្គទៅបួសនៅប្រទេសលង្កា ព្រះនាមព្រះចុល្លនាគ បានសាងព្រះបាង តមក ព្រះបាងបានមកស្ថិតនៅក្រុងឥន្ទ្រប្រស្ថ » ។

១០~ ពង្សាវតារយោនក:

« ព.ស. ១៥៨៦ នគរឥន្ទ្រប្រស្ថត្រូវលិចទឹក »

១១~ យោនក:

« ព.ស. ១៥៩៩ »

ក- ព្រះចៅព្រហ្មរាជដេញខមទៅនៅស្រុកឥន្ទ្រប្រស្ថនគរ

១- ព្រះបាទស្រីចុល្លេរាជស្តេចក្រុងឥន្ទ្រប្រស្ថ បានឲ្យរាជទូតទៅប្រទេសលង្កា ។

១២- «ព.ស. ១៦៥៦-១៦៩៩ ព្រះបទុមសុរិយវង្សសោយរាជ្យ» ។

១៣- តំណាលព្រះធាតុនគរស្រីធម្មរាជ

«ព.ស. ១៨១៥ នគរស្រីធម្មរាជបានធ្លាក់ទៅនៅកណ្ដាប់ដៃជាតិថៃ» ។

អត់ហេតុពិសេសគ្មានសករាជប្រាកដ

១- ប្រវត្តិព្រះបរមធាតុស្រីធម្មរាជ

«រាប់មកបាន ២០០ និង ២០ ឆ្នាំ ។ល។ បង្កើតមានស្តេចទ្រង់ធបិ ទ្រង់ព្រះនាម **សោភមហន្ត** គ្រប់គ្រងខេត្តខ័ណ្ឌឥន្ទ្រប្រស្ថនគរ ។

តមក មានស្តេចមួយព្រះអង្គទ្រង់ព្រះនាម **សិង្ហរាជ** បានផលជំរឹងនឹងស្តេចឈ្មោះ **ប្រជាបតី** ដើម្បីដណ្ដើមព្រះធាតុគ្នា ។ សិង្ហរាជច្បាំងឈ្នះ ដោយបានកាត់កស្តេចប្រជាបតី ។ មានស្តេច ៥ អង្គទៀត លើកទ័ពមកដណ្ដើមព្រះធាតុបានតស៊ូច្បាំងជាមួយនឹងសិង្ហរាជ ។ ស្លាប់ពេលនោះ តែស្តេចទាំង ៥ អង្គនេះមិនបានព្រះទន្តធាតុទៅទេ ព្រោះសិង្ហរាជបានឲ្យធនកុមារ និង នាងហេមជាលាយកព្រះទន្តធាតុទៅឲ្យស្តេចលង្កាមុន ។

លុះធនកុមារ និង នាងហេមជាលា បានគ្រឡប់ដោយសំពៅ ។ បែកទាំងពីរនាក់ហែលទៅឡើងនគរស្រីធម្មរាជ បានទុកព្រះធាតុនៅទីនេះ ហើយបានត្រឡប់ទៅកាន់ក្រុងឥន្ទ្រប្រស្ថវិញ» ។

២~ ពង្សាវតារហ្លួងព្រះបាង

«ស្តេចយក្សម្នាក់ឈ្មោះ នន្ទា មកពីស្រុកលង្កា មកបានប្រពន្ធឈ្មោះ ព្រះ **មហាទេវី** មានកូនស្រីឈ្មោះនាង កង្រី ។ លុះប្តីស្លាប់ទៅ ព្រះមហាទេវីទើបធ្លាក់ទៅជាអគ្គមហេសីនៃស្តេចឥន្ទ្រប្រស្ថ មានបុត្រឈ្មោះ **ពុទ្ធិសែន** ។ បានអភិសេកជាមួយនាងកង្រី» ។

ស្តេចអាទិត្យវង្ស

ពាក្យថា អាទិត្យ និង អាទិច្ច ជាពាក្យតែមួយដូចគ្នា ។ ពាក្យមុខ សរសេរបៀបសំស្ក្រឹត ពាក្យក្រោយសរសេរបៀបបាលី ។ ក្នុងរាជពង្សាវតារ កម្ពុជាសរសេរបៀបសំស្ក្រឹតទាំងអស់ ឯក្នុងចន្ទនពិម្ពវង្សក៏សរសេរដូច្នេះដែរ ចំណែកក្នុងគម្ពីរជិនកាលមាលីបករណ៍ក្តី ចាមទេវីវង្សក្តី សរសេរបៀបបាលីទាំងអស់ ។

រឿងរ៉ាវរបស់ស្តេចអាទិត្យវង្សនេះ ជារឿងរ៉ាវទាក់ទងក្នុងការស្រាវជ្រា រឿង «នគរគោកធ្លក» ដែរ យើងមិនអាចញាំងរឿង «នគរគោកធ្លក» ឲ្ ចប់ចុងចប់ដើមបានទេ បើខ្វះការវិនិច្ឆ័យខ្លះៗ អំពី «ស្តេចវង្សព្រះអាទិត្យ» នេះ

អ្នករួបរួមរាជពង្សាវតារយើង ហាក់ដូចជាយករឿងច្រើនគំណាត់មកប គ្នា ។ ត្រង់នេះសូមទានមើលក្នុងរាជពង្សាវតារត្រង់ដែលថា ស្តេចចាម ហ៊ុ ម៉ៀន សោយរាជ្យនៅនគរក្បែរជើងភ្នំផងរែក លុះទិវង្គតទៅ ព្រះរាជបុត្រ

នាម កវាឡរាជ សោយរាជ្យតមក ។ មានស្តេចបន្តមកច្រើនណាស់រាប់មិនអស់ ហើយបានមកដល់ស្តេចអាទិត្យវង្ស សោយរាជ្យនៅឥន្ទ្រប្រស្ថមហានគរ ។

ត្រង់ដែលថាស្តេចចាមមកដោយសំពៅ មកនៅជើងភ្នំដងរែក ត្រង់នេះលោកអ្នកនិពន្ធគង់ដឹងឯកសារចិន ឬ សិលាចារឹក ដែលពោលដល់រឿងនេះ គួរឃើញថាពោលតាមលក្ខខានឯកសារចិន និង សិលាចារឹក ប៉ុន្តែរឿងស្តេចអាទិត្យវង្សនោះ អាចពោលតាមទំរាយពង្សាវតារ ២ គឺ : សុវណ្ណខ្មមខាំ និង ជិនកាលមាលីបករណ៍ ឬ ចាមទេវីវង្ស បើមិនដូច្នេះ ក៏ពោលតាមតំណាលព្រះចន្ទពិម្ពវង្ស ជាមិនខានឡើយ ។

ខ្ញុំនឹកស្តាយត្រង់ដែលថា លោកមិនបានចុះសករាជឲ្យបានពិតប្រាកដសោះ ជួនកាលសករាជគេមានពិតប្រាកដ លោកផ្លាស់ទៅជាដទៃ ឧទាហរណ៍ ស្តេចចាម គឺហ៊ុនទៀននេះ តាមឯកសារចិន, អឺរ៉ុប និង សិលាចារឹក ថាប្រមាណពុទ្ធសតវត្សទី ៦-៧ តែក្នុងរាជពង្សាវតារ ឃើញថាយកសករាជនេះទៅចុះឆ្នាំទិវង្គតនៃព្រះថោងទៅវិញ ។ ឯចំណែកសករាជស្តេចអាទិត្យវង្ស ក្នុងជិនកាលមាលីបករណ៍ប្រាប់ថា ស្តេចអាទិច្ចសោយរាជ្យ ព.ស. ១៥៨៩ ឯចាមទេវីវង្សប្រាប់ស្រដៀងគ្នាថា ព.ស. ១៥៩០ ក្នុងពង្សាវតារយោនកៈក៏ស្រដៀងគ្នាទៀត គឺ ព.ស. ១៥៨៦-១៥៩១ ។ ត្រង់នេះគួរឲ្យជឿបានថា ស្តេចអាទិត្យវង្សសោយរាជ្យក្នុងឆ្នាំនេះមែន ។ ចុះហេតុអ្វីបានជាយើងប្រគល់រាជ្យដល់ស្តេចអាទិត្យវង្ស (ដូចក្នុងរាជពង្សាវតារកម្ពុជា) នេះឲ្យនៅក្រោយព្រះថោង ? ឯរឿងព្រះថោងសោតទៀត ក៏តាមលក្ខខានពង្សាវតារណៅទាំងពីរ ដែលយើងបានដក

ស្រង់មកនេះក្ដី ក្នុងឯកសារលោក ៨ាសាត ជាតិអឺរ៉ុបសរសេរទុកប្រហែល ៣០០ ឆ្នាំមកថា ព្រះថោងកើតក្នុង ព.ស. ១៦-១៨ ក្ដី ឃើញថាគេសរសេរជិតស្រប គ្នា តែរបស់យើង ៗ ឲ្យព្រះថោងក្នុង ព.ស. ៦០០ តើយើងសំអាងល័ក្ខបានអ្វី ? ។

ខ្ញុំជាបុត្រខ្មែរ ខ្ញុំឃើញថា ការបំភាន់សករាជដូចនេះ ធ្វើឲ្យប្អូន ៗ អស់លោកអ្នកស្រាវជ្រាវរកសេចក្ដីពិតជូនជាតិរបស់ខ្លួន ឃ្វាង-ច្របូកច្របល់អស់ នេះម៉្យាង ម៉្យាងទៀត ការយករឿងរ៉ាវមកបន្ត ដោយមិនបានពិចារណាយ៉ាង នេះ ឃើញថាមិនត្រឹមត្រូវទុកណាជារឿងនេះ ជារឿងតំណាលក្ដី រឿងព្រេងក្ដី សូមអស់លោកជួយវិនិច្ឆ័យឲ្យប្រវត្តិសាស្ត្រជាតិយើងផង ។

ព្រះបាតអាទិត្យវង្ស បើយោលទៅតាមទស្សនវិជ្ជា ឃើញថាមិនមែន ជាព្រះនាមស្ដេចណាមួយដោយចំពោះទេ គ្រាន់តែបានសេចក្ដីថា ជាស្ដេចមួយ ព្រះអង្គដែលជាប្រវង្សនៃព្រះអាទិត្យ ។ ស្ដេចគ្រប់ព្រះអង្គដែលគ្រងកម្ពុជក្ខត្រប្រស្ហ មហានគរ សុទ្ធតែជាពូជកាន់ប្រវង្សព្រះអាទិត្យទាំងអស់ ព្រោះកាន់ថាព្រះអាទិត្យ ជាបឋមវង្ស ។ ព្រះនាមដទៃទៀតដូចជា ព្រះបទុមសុរិយវង្សក្ដី ព្រះកេតុមាលាក្ដី ឃើញថាមិនមែនសំដៅចំពោះស្ដេចអង្គណាទេ ។ ព្រះនាមបទុមសុរិយវង្ស ឃើញថាសរសេរខុស ខាងពង្សាវតារថៃសរសេរថា ពន្ទុមសុរិយវង្សក៏ខុស ដែរ ដែលត្រូវ គួរសរសេរថា បឋមសុរិយវង្សទៅវិញ ព្រោះពាក្យនេះសំដៅ ដល់ព្រះអាទិត្យជាពូជដើម មានន័យជាមួយគ្នានឹងអាទិត្យវង្ស ។ ឯការដែល យើងសរសេរថា បទុមសុរិយវង្ស គង់ជាមានអ្នកប្រាជ្ញខាងព្រាហ្មណ៍បង្វែរឲ្យទៅ ជាព្រះអាទិត្យកើតពីផ្កាឈូកទៅវិញ ។ បើដូច្នោះមែន ព្រាហ្មណ៍អ្នកបង្វិលរាជ

ពង្សាវតារកម្ពុជា ក៏យល់ប្រវត្តិសាស្ត្រសាសនាព្រាហ្មណ៍ខុសដែរ ព្រោះក្នុងគម្ពីរ វរាហបុរាណកៈក្តី បទុមបុរាណកៈក្តី វិស្ណុបុរាណកៈក្តី បានសរសេរស្របគ្នាថា : នៅពេលដែលព្រះវិស្ណុកំពុងផ្ទុំលក់នៅបាតមហាសមុទ្រនោះ ព្រះអង្គទ្រង់យល់សប្តិថា មានផ្កាឈូកផុសឡើងកណ្តាលព្រះនាភី ខណៈនោះ មានព្រះព្រហ្មធាតាបានផុសកើតលើផ្កាឈូក ព្រះព្រហ្មអង្គនេះហើយជាអ្នកសាងអ្វីៗ គ្រប់យ៉ាង ។ ដូច្នេះឃើញថា គម្ពីរព្រាហ្មណ៍ដូចបានជំរាបមកនេះមិនបានពោលថា ព្រះអាទិត្យ ឬ សុរិយៈ កើតឡើងពីផ្កាឈូកឯណា ។

ឯព្រះនាម កេតុមាលា ក៏ឃើញថាជាព្រះនាមស្តេចណាក៏បាន ដែលមានកម្រងផ្កានៅលើព្រះកេតុ ។ ស្តេចខ្មែរគ្រប់ព្រះអង្គសុទ្ធតែប្អូងមាលានៅលើព្រះកេតុទាំងអស់ ។ លោក **ជីវទសាក្វាន** បានមកឃើញស្តេចខ្មែរមុនអស់សម័យនគរវត្ត ៨០ ឆ្នាំប្លាយ ក៏បានប្រាប់ថា ស្តេចខ្មែរមានព្រះមាលានៅលើព្រះកេតុដែរ ។ ឯព្រះកេតុជារបស់ខ្ពស់បំផុតក្នុងចំណោមនៃអវយវៈមនុស្សលោក បើយើងរាប់ពីលើមកដល់ក្រោម ក៏ឃើញថា ព្រះកេតុ ឬ ជនសាមញ្ញហៅថា «ក្បាល» នេះជាអវយវៈទីមួយ ហើយនៅខ្ពស់ថែមទៀត ។

ពាក្យថាទីមួយ ឬ ខ្ពស់នេះ បានដល់ពាក្យថា **បឋម** ឬ ឆ្លងព្រះអាទិត្យនោះឯង ដូច្នោះ អស់លោកជាទីគោរព និង ប្អូនជាទីស្រឡាញ់ គួរយល់តាមខ្ញុំឬទេ ដែលថា ពាក្យថា ព្រះអាទិត្យវង្សក្តី បឋមសុរិយវង្សក្តី ព្រះកេតុមាលាក្តី សុទ្ធតែសំដៅដល់ស្តេចព្រះអង្គមួយដែលជាដើមវង្សខ្មែរទាំងអស់ ព្រោះព្រះអាទិត្យ ឬ សុរិយៈ និង ព្រះកេតុ បានន័យថាទីមួយទាំងអស់ ? ។

បើយើងពិចារណាក្រវត្តិខ្មែរដើមដែលធ្លាប់នៅប្រទេសឥណ្ឌា យើងក៏ឃើញបានថា ខ្មែរជំនាន់នោះបូជាលោកធាតុ គឺ ពី ទឹក ភ្លើង និង ខ្យល់ ។ ត្រង់ជំនឿបូជាភ្លើងនេះ ខ្មែរសម័យនោះប្រកាន់ថាជារឿងធំណាស់ ខ្ពស់ណាស់ គឺគ្មានអ្វីធំជាង-ខ្ពស់ជាងទេ ប៉ុន្តែដល់ជាតិអរិយកៈ ឬ អារ្យ័ន មកមានអំណាចលើយើង ដោយហេតុថាជនជាតិអរិយកៈកាន់លទ្ធិព្រះអាទិត្យស្រាប់ហើយ ទើបគេបញ្ចូលលទ្ធិបូជាភ្លើងរបស់យើងទៅជារបស់គេ គេហៅថាព្រះអគ្គី ឬ អគ្គី ទៅវិញ ដោយហេតុថា គេមានអំណាចលើយើង ទើបគេបង្អាប់លទ្ធិអគ្គីរបស់យើងឲ្យទាបជាងលទ្ធិ **ព្រះអាទិត្យ** របស់គេ គឺគេឲ្យតំណែងព្រះអគ្គីរបស់យើងទៅជាទី ២ របស់គេ ។ ឯពួកយើងជាអ្នកកាន់លទ្ធិអគ្គីនេះ គេបង្អាប់ហៅយើងថាជាទាសៈ, ទស្យុ, ទហលៈ ទៅវិញ ។

ព្រះអគ្គី

ព្រះអគ្គីនេះ ជាទេព្ដាដែលពួកអរិយកៈបានសាងឡើងដើម្បីផ្សំនឹងជំនឿចាស់របស់យើង ។ ក្នុងគម្ពីរព្រះវេទ ពួកអរិយកៈបានបញ្ចូលព្រះអគ្គីក្នុងបទសូត្រមន្តដែរ តែគេឲ្យព្រះអគ្គីមានទាទីជាបន្ទាល់សាក្សីនៃអំពើល្អ-អាក្រក់របស់មនុស្សទៅវិញ ។ ព្រោះហេតុនេះ ទើបឃើញថា មនុស្សលោក កាលបើប្រកបមង្គល ឬ អវមង្គលនានា ត្រូវតែអុជធូបអុជទៀន ។ ភ្លើងដែលកើតពីធូបទៀននេះហើយជាព្រះអគ្គី ដែលជាបន្ទាល់សាក្សីនៃសេចក្ដីល្អ-អាក្រក់នោះឯង ។ ឯចំណែកលទ្ធិព្រះអាទិត្យនៃជនជាតិអរិយកៈ ដែលជាចៅហ្វាយយើងនោះ គេលើក

ឲ្យខ្ពស់ដល់ទៅនៅលើមេឃឯណោះ ។

ព្រះអាទិត្យ

យើងឃើញហើយថា លទ្ធិព្រះអាទិត្យជាលទ្ធិរបស់ជាតិអារ្យ៉ន ឬ អរិយកៈ ឬ គេឲ្យឈ្មោះ ២ យ៉ាងទៀតថា **ព្រះសាទិត្រី** ឬ **សាទិត្ថ** ។ មានអំណាចធំបំផុតក្នុងលោក អាចបណ្ដាលឲ្យអ្វី ៗ ទៅជាអ្វី ៗ ក៏បានតាមចិត្ត ។ ទេព្ដាឯទៀតរបស់យើងត្រូវគេបញ្ចុះថានៈទាំងអស់ តមក គេបានតែងប្រវត្តិថា ព្រះអាទិត្យជាកូនរបស់ព្រះ **គស្សបទេព**-បិតា និង ព្រះទេពី ព្រះនាម **ឥតិ** មានបងប្អូន ៧ នាក់ : ១- ព្រះវរុណអាទិត្យ ២- ព្រះមិត្រាទិត្យ ៣- ព្រះអរិយមនាទិត្យ ៤- ព្រះភគាទិត្យ ៥- ព្រះអង្សាទិត្យ ៦- ព្រះឥន្ទ្រាទិត្យ ៧- ព្រះសុរិយាទិត្យ ។ បង ៗ ទាំង ៦ នាក់ ព្រះមាតាស្រឡាញ់ណាស់បានឲ្យទៅនៅឯទេវលោក រីឯព្រះសុរិយាទិត្យនេះ ម្ដាយស្អប់ ទើបឲ្យនៅជួយបញ្ចេញរស្មីឲ្យដល់មនុស្សលោក ។

ដូចដែលពោលមកនេះ អស់លោក និង ប្អូន ៗ គង់ឃើញថាពាក្យ « អាទិត្យ » ជាពាក្យកណ្ដាលមិនសំដៅអង្គណាមួយឡើយ ហើយជាលទ្ធិសុទ្ធ ៗ របស់ជនអរិយកៈ ។ ដល់ពួកអរិយកៈកានបក់នៅផ្សាយឥទ្ធិពលលើជាតិខ្មែរ-មន ក៏អាចនាំលទ្ធិព្រះអាទិត្យនេះមកតាមព្រាហ្មណ៍ផង ព្រោះព្រាហ្មណ៍ជាពួកអរិយកៈចំណែកខ្មែរ-មនជាពួកមិលក្ខៈ ។ ដូច្នេះគប្បីសន្និដ្ឋានថា ព្រះអាទិត្យវង្សក្ដី ព្រះបឋមសុរិយវង្សក្ដី ព្រះកេតុមាលាក្ដី ជាវង្សតចិតណ្ឋាបើកខាងអរិយកៈ ។

៖ជំនឿដើមរបស់យើងដូចបានជំរាបមកហើយនេះ គឺជឿលោកធាតុ ដី ទឹក ភ្លើង ខ្យល់ ឬ ន័យមួយទៀត ជឿធម្មជាតិ ហើយប្រកាន់ថា ធម្មជាតិគ្រប់យ៉ាងមានជីវិតមានចិត្ត អង់គ្លេសហៅថា (Animism) ។ អំពីឋានសួគ៌ និង នរក ពួកនេះជឿថា «មាន» ដោយហេតុជំនាន់ដែលខ្មែរដើមនៅប្រទេសឥណ្ឌានោះ កាលណោះ ត្រង់ភូមិភាគឥណ្ឌាកណ្ដាលជាកោះ ។ ដូច្នេះទើបគេហៅថា ទីបះ ឬ ទ្វីប មានដើមព្រីងជាសញ្ញាល័ក្ខនៃកោះ ទើបគេហៅកោះនេះថា «ជម្ពូទ្វីប» ។ ឯត្រើយនាយជាភ្នំខ្ពស់ណាស់ហៅថាព្រះសុមេរុ តែបាលីថា សិនេរុ ។ រវាងកោះ និង ភ្នំនេះ ជាមហាសមុទ្រ មានទឹកថ្លាឈ្វេង សរសៃទឹកល្អិតណាស់ គ្មានអ្នកណានៃជម្ពូទ្វីបអាចឆ្លងទៅបានឡើយ បានជាគេគិតថា ភ្នំនៅត្រើយខាងនាយដែលខ្ពស់នោះ ច្បាស់ជាឋានសួគ៌ជាមិនខានឡើយ ព្រោះហេតុមានមហាសមុទ្រជាគ្រឿងឧបសគ្គរារាំង ។

ជំនឿនេះ ជាជំនឿដើមបង្អស់ ខ្ញុំជឿថា ព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់របស់យើងអាចជាពូជ «ខ្មែរ-មិលក្ខៈ» ដែរ ហើយព្រះអង្គធ្លាប់សិក្សាអំពីលទ្ធិ និង ជំនឿនៃពួកនេះ បានជារឿងរ៉ាវក្នុងគម្ពីរព្រះអភិធម្មបិដកបរិច្ឆេទទី ៥ ព្រះអង្គបានត្រាស់អំពីរឿងនេះដែរ ។ សេចក្ដីថា : ជុំវិញភ្នំព្រះសិនេរុមានភ្នំ ៧ ហៅថាសត្តបរិភណ្ឌ ភ្នំទី ១ ឈ្មោះយុគន្ធរ, ទី ២ ឥសិន្ធរ, ទី ៣ ករវិកៈ, ទី ៤ សុទស្សនៈ, ទី ៥ នេមិន្ធរ, ទី ៦ វិនន្តកៈ, ទី ៧ អស្សកណ្ណ ។ ភ្នំទាំង ៧ នេះនៅជាជាន់ ៗ រវាងជាន់និមួយ ៗ មានមហាសមុទ្រមួយជាន់ ។ ជុំវិញ ៤ ទិសនៃភ្នំនេះ មានទ្វីបទាំង ៤ នៅប្រចាំគឺ ១- បុព្វវិទេហទ្វីប ២- អបរគោយានទ្វីប ៣- ជម្ពូទ្វីប

៤- ឧត្តរកុរុទ្វីប ។ ឯពុទ្ធភាសិតក្នុងអង្គុត្តរនិកាយដែលថា «អយំ ខោ អានន្ទ មហា-បឋវី ឧទកេ បតិដ្ឋិតា ឧទកំ វាតេ បតិដ្ឋិតំ វាតោ អាកាសដ្ឋោ ហោតិ» ប្រែថា «ម្នាលអានន្ទ ផែនដីតាំងនៅលើទឹក ទឹកតាំងនៅលើខ្យល់ ខ្យល់តាំងនៅលើអាកាស» ដូច្នេះជាដើម ក៏ជាជំនឿរបស់មនុស្សអំបូរខ្មែរ-មនមុនពុទ្ធកាលដែរ ។

ដូច្នេះ ទើបឃើញថា ជាការត្រឹមត្រូវណាស់ ដែលខ្មែរយើងចេះយកព្រះពុទ្ធសាសនាមកគោរពបូជា ព្រោះហេតុថា ពុទ្ធវចនៈទាំងអស់ ក៏គឺវប្បធម៌ខ្មែរបុរាណនេះឯង ។ មួយទៀត ឃើញថាជំនឿខ្មែរបុរាណជឿលើកបូជាដី ទឹក ភ្លើង ខ្យល់ មែន ៗ មិនមែនជាបែបឥណ្ឌាអរិយកៈ ដែលជឿរឿងគន្ធព្វយមយក្សទេ ។ ព្រះពុទ្ធសាសនា និង វប្បធម៌ខ្មែរទើបចូលគ្នាបានដោយស្រួលតាំងពីយុគនគរឥន្ទ្រប្រស្ថរៀងមករហូតសព្វថ្ងៃ ។

ប្រវត្តិស្តេចអាទិត្យ និង ប្រវត្តិដើម ដោយសង្ខេប

រឿងនេះខ្ញុំសូមដកស្រង់ដោយសង្ខេបបំផុត ចំពោះចំណុចដែលគួរឲ្យអស់លោកវិនិច្ឆ័យថាស្តេចអាទិត្យវង្ស បិតាព្រះថោង គួរអង្គតែមួយ នឹង ស្តេចអាទិច្ចៈក្នុងគម្ពីរចាមទេវីវង្ស ជិនកាលមាលីបករណ៍ និង ប្រវត្តិឡាំភូនជ័យ ។

គម្ពីរចាមទេវីវង្ស ព្រះពោធិរង្សីជាអ្នកសរសេរ ឯជិនកាលមាលីបករណ៍ ព្រះរតនបញ្ញាថេរជាអ្នកសរសេរ រវាង ៤០០-៥០០ ឆ្នាំ មកហើយ - គួរឲ្យជឿបានណាស់ ព្រោះគម្ពីរទាំងពីរនេះ គឺជាប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ-មន សម័យ ១២០៦

ដល់ ២០០០ ឆ្នាំនោះឯង ។

ព.ស. ១២០៦ ... ជាឆ្នាំកសាងក្រុងហរិភុញ្ជ័យ

ព.ស. ១៤៣៨ ... មិលក្ខមហារាជវាយស្រុកឡៅភូន អ្នកស្រុករត់
ទៅពឹងប្រទេសរាមញ្ញ ។

ព.ស. ១៤៦៥ ... ស្ដេចព្រះនាមអត្រាសកៈសោយរាជ្យ

ព.ស. ១៤៦៧ ... ព្រះចៅអត្រាសកៈទៅវាយក្រុងលវោ ជំនាន់
ព្រះចៅអច្ចិតកៈ ។

ព.ស. ១៤៦៨ ... ព្រះចៅសុរជិតនៃនគរស្រីធម្មរាជ លើកទ័ពមក
វាយលវោ ។

ព.ស. ១៤៩១ ... ស្ដេចកុកាមវាយស្រុកសុធម្មាវតី បានអ្នកស្រុក
នៃហរិឡៅភូនជ័យរត់ទៅពឹងហង្សាវតី ។

ព.ស. ១៤៩៦ ... ស្ដេចមួយអង្គទ្រង់ព្រះនាមវាំងត្រចក្រពត្តិ មក
ពីនគរថ្មី គឺ ឥន្ទ្រប្រស្ថ មកវាយហរិឡៅភូន
ជ័យ បានសោយរាជ្យ ២០ ឆ្នាំ ។

ព ១៥០៦ ... មហារាជមកពីសុបននគរ មកវាយហរិឡៅភូន
ជ័យ-ស្ដេចនេះវង្សដែលមានស័កទៅពីលើព្រ
កេតុ ជាវង្សរបស់ព្រះបាទអាទិច្ច ។

ព.ស. ១៥៦៥ ... ព្រះបាទអាទិច្ចសោយរាជ្យ - ស្ដេចអង្គនេះមាន
អានុភាពក្លៀវក្លាណាស់ ជាស្ដេចទ្រង់ធម៌ បាន

. . . . . . សាងព្រះអារាមច្រើនណាស់ ទុកក្នុងព្រះសាសនា ព្រមទាំងបានសាងព្រះបដិមាទង់រឹទ្ធកំពស់ ១៨ ហត្ថផង ហើយបានកសាងព្រះចេតិយធំតំកល់ព្រះបរមសារីរិកធាតុ ។ ស្តេចអង្គនេះហើយ ដែលក្នុងតំណាលមហាមណីរ័ត្នបដិមាករមរកដ បានប្រាប់ថា បានទៅនាំព្រះមហាមណីរ័ត្នពីនគរឥន្ទ្រប្រស្ថ ជំនាន់ស្តេចសេនករាជក្នុងសម័យទីកលិចព្រះនគរ មកតំកល់ទុកនៅហរិភុញ្ជ័យ ។ តអកស្តេច **មេខរាយ** មកវាយស្រុកហរិឡុរាំភូនជ័យ ហើយយកព្រះកែវទៅទុកនៅ ចេតិយមួយនៅឆៀងរាយ ។ ព្រះចៅទី ៤ នៃចក្រវង្សប្រទេសថៃទ្រង់និពន្ធទុកថា កាលពី ព.ស. ១៩៧៩ មហាស្តូបមួយនៅឆៀងរាយ ត្រូវរន្ទះបាញ់បាក់ជ្រុះមក គេបានឃើញព្រះពុទ្ធរូបបិទមាស ១ អង្គទើបយកទៅទុកឯវត្ត, តមក មាស និង ខ្មុកបានរបេះពីព្រះអង្គ ។ គេសង្កេតឃើញជាកែវស្រស់ ទើបនិមន្តមកទុកនៅនគរ **លំផាំង** ៣២ ឆ្នាំ ហើយទៅនៅឆៀងម៉ៃ ៨៤ ឆ្នាំ, លុះចុល្ល

សករាជ ៩១៤ ព្រះ ចៅជ័យជេស្ឋាធិរាជ ស្តេចឈ្មោះនិបក្ខទៅចុកក្រុងហ្លួងព្រះបាង ១២ ឆ្នាំ ហើយចុះមកសាងក្រុងវៀងចន្ទ ទើបនិមន្ត យកមកផង ។ ព្រះកែវនៅវៀងចន្ទ ២១៥ ឆ្នាំ លុះ ព.ស. ២៣២១ ទើបបានមកនៅ បាងកក ។ តពីស្តេចអាទិច្ចរាជមក ១៧ អង្គ ទើបបង់នគរឲ្យស្តេចមេងរាយ នៅថ្ងៃ ៤ កើត ខែពិសាខ ព.ស. ១៨២៤ ។

សរុបសេចក្តី

ពង្សាវតារនានាប្រាប់សករាជព្រះអាទិត្យវង្សថា ប្រមាណពុទ្ធសតវត្ស ទី ១៦-១៧ ។ បើយើងជឿថា ព្រះអ៊ូ-ថង និង ព្រះថោង ជាតួអង្គតែមួយ យើងក៏គួរពិចារណាពង្សាវតារនៀថា ប្រមាណចុល្លសករាជ ៥៦៥ បើគិតជា ព.ស. ៥៦៥+១១៨១=១៧៤៦ តែតាមឯកសារលោក តាឆាត ថា ព.ស. ១៨៩៣ ។ ឃើញថាមិនលើសខ្វះគ្នាប៉ុន្មាន ។ ឯចំណែកពង្សាវតារយើងថា ព្រះថោងទិវង្គត ព.ស. ៦០០ ដូច្នេះធ្វើឲ្យឆ្ងល់ពេកមិនដឹងជាលោកយកអ្វីមកសំ អាង ។ ពង្សាវតារយើង តាមខ្ញុំគិត ហាក់ដូចជាច្របូកច្របល់ណាស់ ឧទា ហរណ៍ ពង្សាវតារច្បាប់ចាស់ថា ព្រះកេតុមាលាជាបុត្រស្តេច គោរមេរាជ ដល់ ពង្សាវតារជំនាន់ព្រះអង្គនព្វរត្ន ព.ស. ២៤២០ ថា ព្រះកេតុមាលាជាព្រះរា

បុត្រព្រះថោងនេះមួយ មួយទៀត រឿងព្រះបទុមសុរិយវង្ស ច្បាប់ដើមថា ជាបុត្រចិញ្ចឹមព្រះកេតុមាលា តែច្បាប់ក្រោយថា ជាបុត្រព្រះឧទ័យរាជ . . . តើជឿយ៉ាងណាកើត សូមទានស្រាវជ្រាវឲ្យឃើញពិត ហើយកុំសួរជឿតាមខ្ញុំទាំងអស់ ខ្ញុំបាទគ្រាន់តែលើកយកមកស្នើដើម្បីជាប្រយោជន៍ដល់អនុជនយើង ដែលជាអនាគតរបស់ជាតិតែប៉ុណ្ណោះទេ ។

ចំណែករឿងគោកធ្លក យើងបានស័ក្ខីឋានពិតប្រាកដជា ស្ថានទី និង ផែនដីព្រះថោង ព្រោះអំពីស្ថានទីយើងមានកន្លែងសព្វថ្ងៃជាកោះ មានដើមធ្លកមិនតិចជាង ៨០ ដើម នៅខាងលិចជៀងខាងជើងនគរធំ ហើយថែមទាំងមានប្រា-សាទទៀតផង ។

តែបើព្រះថោងនៅណាងស្មោវិញនោះ ក៏គួរជឿបានដែរ ព្រោះរឿងព្រះថោងពេលនោះផែនដីត្រង់ណាងស្មោនេះនៅក្រោមឥទ្ធិពលខ្មែរ-មន ព្រះថោងអាចបាក់ទ័ពជំនាន់ដែលជាតិតៃបានរាយខមសម័យស្តេចព្រហ្មរាជ ហើយព្រះថោងរត់ទៅនោះពេជ្របុរីមុន តបកបានមកនៅអយុធ្យា ។

រឿងនេះ ខ្ញុំសូមផ្ញើទុកទាំងស្រុងឲ្យអស់លោក និង ប្អូន ៗ ជួយវិនិច្ឆ័យតទៅ កុំគិតថាខ្ញុំជាអ្នកបកកែប្រស្នានេះ ហើយវិនិច្ឆ័យដោយដាច់ខាតថា ព្រះថោងនិងគោកធ្លកនៅត្រង់ណេះ ឬ ត្រង់ណោះក៏ពុំបាន ព្រោះខ្ញុំមិនមែនជាអ្នកប្រាជ្ញ ប៉ុន្តែគ្រាន់តែជាជនម្នាក់ដែលមានប្រវង្សជាមិលក្ខៈ-ខ្មែរ-មន ឬ ខម ហើយចាកទៅនៅស្រុកគេប្រហែល ៣០ ឆ្នាំ តែដួងចិត្តអាណិតអាឡោះអាល័យយ៉ាងភិយ្យោភាពដល់អនាគតជាតិ អនាគតប្អូន ៗ ដែលកើតមកយុគក្រោយ ជំនាន់ក្រោយមិនដឹង

ពិសេសៈ ស្រាប់តែទទួលអវិជ្ជាអំពីបង ៗ ទាំងឡាយ ដែលមិនព្រមបញ្ចេញការចេះ
ដឹងទុកជា.តឹកតាង ។

សង្ខេប

ប្រវត្តិសាស្ត្រជនជាតិខ្មែរ

យើងជាអនុជន ខ្មែរ មានការស្ដាយយ៉ាងក្រៃលែង នូវការបំភ្លេចរឿង
រ៉ាវជនជាតិនេះ ដែលធ្លាប់មានឫទ្ធានុភាពយ៉ាងអស្ចារ្យលើផ្ទៃដីអាស៊ីប៉ែកអគ្នេយ៍
នេះ ។ កេរ្តិ៍តំណែលទាំងឡាយ ជាអាទិ៍ដូចជា ភាសា, អក្សរ, បោរាណវត្ថុ,
បុរាណស្ថាន, ស្ថាបត្យកម្ម, សិល្បកម្ម ព្រមទាំងប្រពៃណី និង សាច់សារលោ
ហិត ជាច្រើនណាស់ ដែលជនជាតិខ្មែរបានទុកឲ្យយើងនិយាយ-យើងកាន់ របៀប
រស់សព្វថ្ងៃ ។ យើងដឹងដូច្នេះបាន ព្រោះយើងបានអានទិនាន, ប្រវត្តិ, សិលា
ចារឹក ព្រមទាំងការសិក្សាស្រាវជ្រាវរបស់អ្នកប្រាជ្ញផ្ទុំបុរាណវត្ថុ និង សិល្បវត្ថុ
ដែលក្នុងនោះមានទាក់ទងអំពីរឿងរ៉ាវរបស់ខ្មែរស្ទើរតែគ្រប់ទំព័រ ។

ប្រវត្តិសាស្ត្រមនុស្សលោក មានការប្រព្រឹត្តទៅតាមច្បាប់ «អនិច្ចា»
នៃព្រះពុទ្ធសាសនា គឺមានការកើតឡើង រីកធំហើយទន់ខ្សោយ ទីបំផុតក៏បាត់
បង់សូន្យរលត់ផុតអំពីការចងចាំនៃអនុជន នៃមនុស្សលោកជំនាន់ក្រោយ ។ ទុកនៅ
តែស្នាដៃឲ្យយើងគិតពិចារណា វែកញែកដោយសតិបញ្ញាដ៏ទន់ខ្សោយរបស់យើង
តែប៉ុណ្ណោះ ។

ខ្មែរ ធ្លាប់មានប្រវត្តិ និង ស្នាដៃ ទុកលើអាស៊ីអគ្នេយ៍យ៉ាងពិតប្រាកដ ។

ស្នាដៃរបស់ខមធ្វើឲ្យជនជាតិនានា ដែលសព្វថ្ងៃកំពុងនៅលើផ្ទៃដីខមនេះ អស្ចារ្យយ៉ាងក្រៃលែង ! ហើយនាំគ្នាប្រកែកប្រជែងថាជាតិរបស់ខ្លួនសុទ្ធតែបន្តពូជពីជនជាតិខម ។ ចុះហេតុអ្វីបានជាគេនាំគ្នាជជែកថាខមជាបុព្វបុរសរបស់ខ្លួន ? តំណបដែលអាចតបបានគឺ ព្រោះខមជាជនជាតិល្បីមានថ្វីដៃគ្រប់វិស័យ ទុកឲ្យជាភស្តុ-តាងទល់សព្វថ្ងៃ ។

រីឯជនជាតិខ្មែរយើង ៗ គួរស្ដាយណាស់ថា ហេតុដូចម្ដេចបានជាអ្នកប្រវត្តិសាស្ត្រ (ប្រវត្តិវិទូ) របស់យើងព្រងើយកន្តើយមិនយកចិត្តទុកដាក់ក្នុងរឿងនេះសោះ ? ផ្ទុយទៅវិញ អ្នកប្រវត្តិសាស្ត្ររបស់យើងបែរទៅជាតាំងចិត្តបាញ់ទៅរកតែឥណ្ឌា ឬ ជារាំងតែប៉ុណ្ណោះ ឯរឿងរ៉ាវរបស់ខ្មែរពិត ៗ ត្រឡប់ជាបែរខ្នងដាក់ទៅវិញ ។ គួរឲ្យអាណិតខមណាស់ ព្រោះខមមិនត្រឹមតែបាត់ឈ្មោះប៉ុណ្ណោះទេ កូនចៅរបស់ខមក៏នៅពន្យះឲ្យកូនចៅស្អប់ខ្លាច ខ្ពើមខ្មោចខម-មនុស្សខមទៀតផង ។ តែផ្ទុយទៅវិញនៅពេលដូចគ្នានេះ ជនជាតិដែលមិនមែនខម គេកាន់តែឲ្យកូនចៅគេ បូជាខម គោរពខម ហើយទុកខមជាបុព្វបុរសរបស់គេផង ។

រឿងរ៉ាវរបស់ខម ទុកដូចជាឆាកល្ខោននៃប្រវត្តិសាស្ត្ររបស់ខ្មែរមួយឆាក លុះបិទឆាកហើយត្រូវគេបំភ្លេចចោល ! ។

ទើបតែនៅពេលថ្មី ៗ នេះ បណ្ឌិតខ្មែរមួយក្រុម ជាអ្នកស្រឡាញ់ឆាកល្ខោននេះ បាននាំគ្នាព្យាយាមរំលឹកឡើងវិញនូវព្រឹត្តិការណ៍ទាំងឡាយនាអតីតដែលខមបានសម្ដែងក្នុងឆាកនេះ ។

យើងទាំងឡាយដែលកំពុងប្រើប្រាស់ពាក្យខមក្ដី កំពុងស្លៀកពាក់គ្រ

ដណ្ដប់របៀបធម៌ខមក្តី ត្រូវនាំគ្នាជួយជ្រោមជ្រែងឲ្យមែនទែន ដើម្បីជាប្រយោជន៍យ៉ាងធំក្នុងការបន្តពូជខម ។

ប៉ុន្តែយើងនៅស្តាយបន្តិច ត្រង់ដែលការបំភ្លឺឡើងវិញនូវពាក្យថាខមនេះ នៅមិនទាន់សមហេតុសមផលពិតប្រាកដ ប៉ុន្តែទុកដូចជាផ្លូវនាំឲ្យយើងភ្លឺស្វាងក្នុងការរកឲ្យឃើញនូវពាក្យថា ខម ដែរ យើងត្រូវអរគុណរបស់លោកបណ្ឌិតទាំងនោះណាស់ ! ។

ពាក្យថា ខម តាមដែលបានផ្សាយនៅទំព័រទី ៥ ព្រឹត្តិប័ត្រខ្មែរ.មនលេខទី ៣ នោះ លោកបានប្រាប់ថាមកពីពាក្យថា ខ្មែរ.មន ។ ឯពាក្យថា ខ្មែរ-មននេះ បានមកពីពាក្យថា មន-ខ្មែរ ដែលបានបង្កើតមកជិត ៧០ ឆ្នាំហើយ ដោយស្នាដៃអ្នកប្រាជ្ញប្រវត្តិសាស្ត្រជាតិអាល្លឺម៉ង់ម្នាក់ឈ្មោះ Wilhem Schmidt ។ លោកស្មីតបានតែងសៀវភៅមួយឈ្មោះថា Grunzüge Lautlehre der Mon- Khmer sprachen ដែលក្នុងនោះមានឈ្មោះថា Mon-Khmer ។ តមកសៀវភៅនេះបានបកប្រែជាភាសាបារាំងសែស ក្នុងសៀវភៅ Les peuples Mon Khmers, trait d'union entre les peuples de l'Asie centrale et de l'Austronésie ហើយតមកបានចុះផ្សាយក្នុងព្រឹត្តិប័ត្រវិទ្យាស្ថានបារាំង ដែលមានឈ្មោះថា Bulletin de l'Ecole Française d'Extrême Orient BEFEO ១៩០៧ ម្តងទៀត ។

ពាក្យថា ខម តាមដែលលើកយកមកសំអាងខាងលើនេះ ទើបនឹងមានអាយុថ្មី ៗ នេះឯង គឺដោយអាស្រ័យការផ្ទុយពាក្យ មន-ខ្មែរ របស់លោក

Wilhem Schmidt ជាតិអាល្លឺម៉ង់ ទៅជា ខ្មែរ-មន ពាក្យបំព្រួញថា «ខម» ដែលមានដើមកំណើតជិត ៧០ ឆ្នាំនេះឯង ។

ប៉ុន្តែបើយើងយកតំណាលរបស់ភូមា បើយើង Harvey's history of Burmah មកមើលយើងឃើញថា ក្នុងជំនាន់ស្តេចអនុរុទ្ធ ព.ស. ១៦០០ បានធ្លាប់វាយ ឬ ធ្វើសឹកជាមួយជាតិមួយដែលភូមាហៅថា Gywam ឬ គម ដោយមានតំណាលថា ៖ ក្រោយដែលស្តេចអនុរុទ្ធបានមានជ័យជំនះលើស្តេចព្រះនាម ចក្កកេ ហើយបានសោយរាជ្យ ប៉ុន្តែគ្មានអគ្គមហេសី ទើបសូមរាជធីតាស្តេចអស្សាំ (Assam) ព្រះនាមបញ្ចកល្យាណី ដែលមានព្រះមាតាព្រះនាមថា ចិរប្រសាទតី ជាអគ្គមហេសី ។ លុះនាងបានមករួមរស់ជាមួយស្តេចអនុរុទ្ធអស់រយៈពេលមិនយូរ ស្តេចអនុរុទ្ធមានព្រះទ័យសង្ស័យថា នាងបញ្ចកល្យាណីមិនបរិសុទ្ធទើបទ្រង់បំបរបង់ឲ្យទៅនៅព្រៃ តាំងពីពេលនោះមកនាងមានផ្ទៃពោះប្រសូតព្រះរាជបុត្រ ។ ទ្រង់ព្រះនាមថា ចាន់យិតសា ។ មានឫទ្ធិណាស់ ស្តេចអនុរុទ្ធបានជ្រាបប៉ុន្តែមិនស្គាល់មុខមាត់ ទើបឲ្យចាប់ក្មេងមកប្រហារជីវិតអស់ប្រមាណ ១៨.០០០ នាក់ តែចាន់យិតសាផុតគ្រោះថ្នាក់ ។ តមក បានចូលស្វាមីភក្តិ ហើយបានធ្វើខុំរាជការបំរើព្រះអនុរុទ្ធ - តមក ពួក Gywam ស្រុកឆៀងម៉ៃលើកទ័ពមកវាយក្រុង ផះគោ ចាន់យិតសា ទទួលបានាទៅវាយពួក Gywam ជំនួសស្តេចអនុរុទ្ធ លុះបានជ័យជំនះហើយ ស្តេចក្រុងផះគោបានលើកព្រះរាជធីតាព្រះនាម មណីចន្ទ ជាជំនូនថ្វាយព្រះចៅអនុរុទ្ធ តែបកតាមផ្លូវចាន់យិតសា និង មណីចន្ទបានលួចលាក់រួមរស់ជាមួយគ្នា . . . ។

ពាក្យថា Gywam ឬ **គម** នេះ ច្បាស់ជាពាក្យតែមួយនឹង **ខម** ជាមិនខាន ប៉ុន្តែលោក ព្យាអនុមានរាជធន បាននាំសំដីរបស់លោក Duroisselle ដែលលោកបានសន្និដ្ឋានថាជាតិ Gywam ភូមាហៅជនដែលនៅខាងត្បូងក្នុងប្រទេសថៃ ។

ក្នុងពង្សាវតារមនឈ្មោះ **រាជាធិរាជ** នៅអត្ថបទផ្តើមនៃរឿង បានពោលអំពី **ជាតិគ្រម** មកវាយឡោមក្រុងស្ទើម ក្នុងរជ្ជសម័យស្តេច **ឧតិន្ន** ដែរ សេចក្តីនៃរឿងនេះមានន័យស្រដៀងគ្នានឹងរឿង Gywam ក្នុងពង្សាវតារភូមាដែរ

ពាក្យថា ក្រម នេះ ព្យាអនុមានរាជធន បាននាំពាក្យរបស់លោក Pelliot ដែលសន្និដ្ឋានថា ជនជាតិ ក្រម គឺជនជាតិដែលនៅលវោនោះឯង សេចក្តីនេះមាននៅក្នុងសៀវភៅរបស់ព្យាអនុមានរាជធនឈ្មោះ ខ្សែមឥណ្ឌាចិន ឬ ស្រោយឥណ្ឌាចិនទំព័រ ២៣៥ បោះពុម្ពផ្សាយដោយរោងពុម្ពចំរើនវត្ត ២៥១៥ ។

ឥឡូវនេះសូមបញ្ជាក់ម្តងទៀតថា យើងបានពាក្យថា គម (Gywam), ក្រម ពីពង្សាវតារភូមា និង មន ដែលពាក្យនេះបានត្រូវហៅក្នុងរវាង ព.ស. ១២០០-១៦០០ ប្រមាណ ១០០០ ឬ ជាង ១០០០ ឆ្នាំមកហើយ (ដោយយកសករាជព្រះចៅអនុរុទ្ធទៅសង់ចេញ) ។

ក្នុងពង្សាវតារយោនកៈ ទំព័រ ១៣៤ បន្ទាត់ទី ១១ ច្បាប់ហ្ព្រះសមុត (បោះពុម្ពផ្សាយដោយរោងពុម្ពរុងរឿងរតន៍ គ.ស. ១៩៦១) បានប្រាប់ថា រឿងរ៉ាវរបស់ស្តេចកុរុវង្សា ដែលធ្លាប់យកដុំថ្មមកកឡោមជាកំពែង ជនដែលនៅទីនោះមានឈ្មោះថា កឡោម --> កឡុម --> ក្មុម តែក្នុងបន្ទាត់ទី ៩ ទំព័រ ៩ គាមព្រាកស

ក្នុងពង្សាវតារថៃរបស់ឋរិហាររទេពធានី ប្រាប់ថាពាក្យថា ក្លម នេះ តមកបាន ក្លាយទៅជា ខម ។

សេចក្ដីក្នុងពង្សាវតារយោនកៈដូចពោលមកនេះ ជារឿងរ៉ាវកើតឡើង មុនពុទ្ធសតវត្សទី ១៣ ។ តមកយើងឃើញពាក្យថា ក្លម មួយទៀត ក្នុងសៀវភៅ ចិន្តាមនី ជាសៀវភៅស្ដីអំពីវេយ្យាករណ៍ បានតែងក្នុងរជ្ជសម័យស្ដេចព្រះនារាយណ៍មហារាជ នៃក្រុងស្រីអយុធ្យា បានពោលដល់ពាក្យនៃភាសាផ្សេង ៗ ថាមាន ៨ គឺ ឥត្ថុជពាក្យ, ករៀងពាក្យ, សៀមពាក្យ, សិង្ហលពាក្យ, ពុកាមពាក្យ, បារកុញ្ជ័យពាក្យ, ភ្លេងពាក្យ និង មគធពាក្យ ។

ពាក្យថា ក្លុម អ្នកប្រាជ្ញល្បីឈ្មោះជាតិថៃឈ្មោះ ព្យាអនុមានរាជធន សន្និដ្ឋានទុកទៅទំព័រ ២៨៣ សៀវភៅឈ្មោះខ្សែមគណ្ឌចិន្តថា ជាពាក្យតែមួយជាមួយគ្នានឹងពាក្យថាក្រុប ។

ដល់មកត្រង់នេះ យើងបានពាក្យដែលគួរជឿថាតែមួយនឹង ខម គឺ កម, ក្រម, ក្លប, កឡុម, តែយើងនៅមិនទាន់ជឿជាក់ច្បាស់ថា តើពាក្យថា កម, ក្រម, ក្លប, និង កឡុម នេះ ជាពាក្យជាមួយគ្នានឹង ខម ដោយវិធីណា ? ។

បញ្ហានេះ បើយើងរកពាក្យតបដោយវិធីនិរុត្តិសាស្ត្រក៏នឹងអាចដឹងក្លាយថា ពាក្យទាំងប៉ុន្មានខាងលើនេះអាចក្លាយពីមួយទៅមួយបាន គឺពាក្យថា ក្រម កាលបើ អានដោយសំឡេងថៃ អាចអាន រ ជា ល អក្សរ ល និង ឡ ជាសំឡេងជិតគ្នា តែ ល ជាសម្លេងឃោសៈ ដល់ទទួលឥទ្ធិពលពីអក្សរ ក ដែលជាអឃោសៈនោះ សម្លេង ល ស្រដៀងនឹងសម្លេង ឡ ជាអក្សរ ឡ គឺឡ ល ដែលទទួលឥទ្ធិពលពី ក នោះឯង ។

ឥឡូវនេះ យើងត្រូវប្រៀបធៀបតទៅទៀតថា តើពាក្យណាក្នុងចំណោម កម, ក្រប, ក្រូម និង កម្រម នេះ មានន័យក្នុងភាសាខ្មែរខ្លះ យើងឃើញថា ពាក្យថា កម និង ក្រម មានន័យក្នុងភាសាយើង តែ កម យើងត្រូវលើកចោលចេញ ព្រោះគ្មានន័យក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្រ ដូច្នេះយើងនៅសល់ពាក្យមួយម៉ាត់គឺ ក្រម, ពាក្យនេះស្រដៀងគ្នានឹងពាក្យថា ក្រោម តែបើយើងសិក្សាអំពី Phonetic យើងអាចដឹងថាស្រះ អ ក្នុងតួ ក ហើយនិងស្រះ អោ ក្នុងតួ ក្រោម នេះ ជាស្រះក្រោយដូចគ្នា (ព្រោះតាមច្បាប់សូរសាស្ត្រ ស្រះ អ អោ អា អឺ អឹ កើតនៅក្រោយ) ។

ដូច្នេះ ពាក្យថាក្រម ឬ ក្រោម ជាពាក្យតែមួយ គឺមិនមែនខាងលើ ។ ក្នុងសិលាចារឹកលពបូរីគោលទី ២១ ក្នុងប្រជុំសិលាចារឹកថៃ មានពាក្យថា ក្រោម ដែរ គឺផ្នែក្រោម តែពាក្យនេះហាក់ដូចជារលុបមើលមិនច្បាស់ សិលាចារឹកនោះចុះសករាជ ១៥៦៥ ។

គួរឲ្យចាប់អារម្មណ៍នៅពេលនេះថា ពាក្យថា ក្រម មានប្រើក្នុងពង្សាវតារភូមា និង មន ក្នុងឆ្នាំប្រមាណ ព.ស. ១៦០០ ដូចបានពោលមកខាងដើមមកហើយ។ ឯពាក្យថា ក្រម ដែលមានប្រើក្នុងសិលាចារឹកលពបូរីប្រមាណ ១៥៦៥ ក៏ឃើញស្រដៀងគ្នា ឯចំណែកពាក្យ ក្រូម ក្នុងពង្សាវតារយោនកៈ ក៏ឃើញថាមានប្រើក្នុង ព.ស. ទី ១៣, ១៤ ។ សេចក្ដីដូចពំរាបមកនេះ ជាន័យមួយដែលគួរពិចារណាអំពីពាក្យថា « ខម » តែបានន័យមួយទៀតដែលខ្ញុំបាទអ្នកនិពន្ធជឿជាក់ថាជាពាក្យទាក់ទងអំពីខ្មែរ ឬ ខម ទាំងរស់មានប្រាកដសឹងនៅគ្រប់សិលាចារឹកខ្មែរ គឺពាក្យថា កម្រតាង, កម្រតែង, កម្រដែង, គុម្ដែង ។ ពាក្យ

ទាំងអស់នោះមានអនុវត្តដូចតទៅនេះ កុមេរ → កស្មែរ → កមែរ → ក្មែរ លុះពាក្យនោះបានធ្វើដំណើរមកត្រឹមនេះ (មើលសិលាចារឹកពោធិនគរ) ក៏បានក្លាយទៅជាខ្មែរដូច្នេះ ក- កមេន → ខមេន → ខេមរ → ខ្មែរ

ខ- (ចិន និង បាលី) កមេន → កមេង → គារមេង → មេង្គ

គ- កម្ពីរាវតារ → កំប្រវតារ → កប្រវតាន → កប្រវតាង → កប្រវេង → កប្រតូន → កប្រដែង → គម្លែង ។

តាមដែលយើងឮរឿង ៗ មក ខ្មែរយើងតែងតែនិយាយដល់កុលសម្ពន្ធខ្មែរថា ខ្មែរលើខ្មែរក្រោម តែតាមប្រវត្តិសាស្ត្រនិយាយថា ចេន-លាគោក ចេន-លាទឹក ។ **គោគ** បានដល់កន្លែងនៅលើទឹក ឬ ខ្ពស់ជាងទឹក ឯទឹកគឺកន្លែងដែលទាបជាងគោក នេះជាន័យដែលសន្និដ្ឋានថា កម មកពី ក្រម ៗ មកពីក្រោម ។ រីឯន័យទីនោះជឿជាក់ដោយលក្ខបាទកូនខ្មែរថា ខម-ខ្មែរ ជាពាក្យកម្លាយមកពីពាក្យដើមតែមួយ ដោយសំអាងទៅលើកម្លាយភាសាតាមច្បាប់និរុត្តិសាស្ត្រក្នុងសិលាចារឹក ចិន និង បាលី ដូចបានជម្រាបមកពីខាងលើនោះស្រាប់ ។

រឿងខ្មែរបែកជាលើ-ក្រោមនេះ យើងកាន់តែភ្លឺឡើង បើយើងមើលពង្សាវតារចិនឈ្មោះ **ថាំង** (T'ang) ក្នុងរជ្ជសម័យព្រះចក្រពត្តិឈ្មោះ ថាំង-កៅសុង (T'ang-Kao-Tsung) បានប្រាប់យើងថាក្នុង គ.ស. ៧០៦ ត្រូវនឹង ព.ស. ១២៤៩ អាណាចក្រខ្មែរបែកជាពីរគឺ ចេន-លាគោក និង ចេន-លាទឹក (Land Chen-la and Water-Chen-la) ក្នុងសម័យក្រោយព្រះចៅជ័យវរ្ម័ន ទី ១ សោយទិវង្គត (ទិវង្គត គ.ស. ៦៨០) ហើយបើយើងរាប់ចន្លោះប្រហែល ១៥០ ឆ្នាំ

ដែលប្រវត្តិសាស្ត្រយើងបានបាត់ទៅ បូកនឹង ១២៤៩ ត្រូវជា ១៣៩៩ គិតត្រូវស្រដៀង ឬ ប្រហាក់ប្រហែលគ្នានឹងឆ្នាំដែលមាននិយាយពាក្យថា គ្រប, ក្លូម ក្នុងពង្សាវតារភូមា-មន និង ពង្សាវតារយោនកៈ ហើយនិង សិលាចារឹកលពបូរី ។

ពាក្យថាខម

ពាក្យថា ខុម នេះ យើងបានឃើញនៅក្នុងសៀវភៅប្រវត្តិសាស្ត្រសឹងគ្រប់ក្បាលរបស់ថៃ-លាវ ក្រៅពីនេះឃើញមាននៅក្នុងសិលាចារឹកគោលទី ២ ក្នុងប្រជុំពង្សាវតារថៃ ។ ក្នុងប្រទេសខ្មែរហាក់ដូចជាមិនទាន់ឃើញពាក្យនេះផ្សព្វផ្សាយនៅឡើយ មានឃើញ ឬ ឮខ្លះដែរ ដែលនិយាយអំពីអក្សរ ឬ អំពីខ្មោចខម ដើម្បីកំលាច ។

ហេតុដែលពាក្យនេះមានប្រាកដផ្សព្វផ្សាយតែនៅប៉ែកខាងថៃ-លាវនោះ មិនមែនជាមូលហេតុហួសនិស្ស័យ ឲ្យយើងមិនអាចគិតរកហេតុផលដើម្បីតបបានទេ គឺថា យើងដឹងហើយថា ប្រទេសថៃ-លាវ ជាប្រទេសនៅប៉ែកខាងផ្ដែលើ ឯ ខ្មែរនៅខាងផ្ដែក្រោម ការប្រមាណអាចមានដូចតទៅ : រវាង ព.ស. តាំងពី ១២-១៥ តាមលក្ខបាន និង ឯកសារចិនឈ្មោះ ថវ៉ង ក៏បានប្រាប់ដែរហើយថា តាំងពី គ.ស. ៧០៦ ព.ស. ១២៤៩ នគរខ្មែរបែកជាពីរ (ពួកក្រោមភៀសខ្លួនមកនៅប៉ែកខាងលើ) ជាមូលហេតុឲ្យមានពាក្យថាចេន-លា (រឿងនេះយើងបានអធិប្បាយខ្លះពីខាងដើមមកហើយ) គឺមកពីពាក្យថា ជាន់-លើ ក្នុងភាសាខ្មែរ ញែកពាក្យថា ជាន់ ក្នុងភាសាកន្តាំង, ទាជើវ បានជលេំពាក្យថា ឆាង, ឆេង, ឆឹង ។

ជាពាក្យថា ឡា យើងអាចអានថា លេ ឬ លា ក៏បាន ពាក្យថា លេ ជាពាក្យខ្មែរគឺ លើ ហេតុដែលសរសេរស្រះ អេ ជំនួសស្រះ អើ ព្រោះសម័យមុនអង្គរយើងគ្មានប្រើស្រះ អើ ទេ ឧទាហរណ៍ ពាក្យថា **ហើយ** គេសរសេរថា **ហេយ** **សើយ** ថា **សេយ** រហូតដល់សម័យចុងលង្វែក ។ ដើមសម័យឧដុង្គហើយក៏នៅប្រើពាក្យនេះខ្លះដែរ (សូមឲ្យមើលសិលាចារឹករបស់បណ្ឌិតជ័យនន្ទ និង រៀងរាបរក្ខ៍ ក៏នឹងអាចជួបពាក្យដូច្នេះច្រើនណាស់) ។

ដូចជំរាបមកនេះ ឲ្យឃើញថាសម័យនោះ ខ្មែរពីភាគក្រោមរត់ទៅនៅភាគខាងលើច្រើនណាស់ អ្នកប៉ែកខាងលើ (ហៅតាមការហូរនៃទឹកពីលើមកក្រោមនៃទន្លេមេគង្គ) ហៅពួកដែលទៅពីភាគក្រោមថា **ក្រោម** ឬ **ក្រម** ។ ឧទាហរណ៍ នេះស្រដៀងគ្នានឹងខ្មែរយើងសព្វថ្ងៃដែលហៅខ្មែរមកពីកម្ពុជាក្រោមថា ខ្មែរក្រោម, កម្ពុជាក្រោម ពួកក្រោមដូច្នេះជាដើម ។

ពាក្យ ក្រម ឬ ក្រោម នេះ កាលបើជាតិថៃ ឬ ថៃ-លាវ និយាយ គេមិនអាចបញ្ចេញសម្លេងជើង រ បានច្បាស់ទេ តែគេអាចបញ្ចេញអក្សរ ល បានច្បាស់, ដូច្នេះ ក្រម គេត្រូវបញ្ចេញសម្លេងថា ក្លម - ឧទាហរណ៍ យើងអាចឃើញក្នុងពាក្យថៃថា **ក្រោម** តែគេអានថា **ក្លោម** ។ល។ តមកពាក្យថា ក្លប ដែលមានជើង ល ក៏បានបាត់ទៅ ព្រោះអក្សរ រ-ល នេះជាការពិបាកបញ្ចេញក្នុងសម្លេងថៃ-លាវណាស់ ដូច្នេះជើង ល ត្រូវបាត់ នៅសល់តែត្រឹម កប ឧទាហរណ៍ បញ្ជាក់ **ក្លាយ** ទៅជា **កាយ**, **ក្លា** ទៅជា **កា** ។ អក្សរ ក និង ខ ជាអឃោសៈ កើតនៅដើម-កជាមួយគ្នា ហើយនៅត្រូវជាប្អូនគ្នាផង ដូច្នេះ គួ ក ក្លាយទៅជា

ខ បាន ។ ពាក្យថា គម ទៅជា ខម ឧទាហរណ៍ បញ្ជាក់ក្នុងភាសាខ្មែរ គល់ ទៅជា ខ្នល់, គាង ទៅជា ខ្នាង, កើត ទៅជា ខ្នើត, កាន់ ទៅជា ខ្នាន់ ។ល។ ឧទាហរណ៍នេះ ឲ្យឃើញថា តួអក្សរ ក ក្លាយទៅជា ខ បាន ។

ឥឡូវនេះ យើងបានលទ្ធផលជាការសារុបហើយថា ក្រោម → ក្រម → ក្អម ឬ កឡូម → កម → ខម (សូមពិចារណាតាមលំដាប់រៀងមក) ។

x x

x

មូលហេតុដែលធ្វើឲ្យខ្មែរបែកជាលើ-ក្រោម ឬ ចេន-ឡា គោក — ចេន-ឡា ទឹក

អត្ថបទខ្លីៗតទៅនេះ សូមឲ្យមើលប្រកបក្នុងសៀវភៅ :

១ – The Indianized States of Southeast Asia by G. Coedès Edited by Walter F. Vella translated by Rusan Brown Cowing.

២ – L'Art Khmer, les Grandes Etapes de son Evolution (ដោយនាង G. de Coral Rémusat)

៣ — Le Cambodge (ដោយលោក J. Boisselier)

៤ — Guide to Angkor (ដោយលោក Henry Parmentier's)

មូលហេតុនៃការដែលខ្មែរយើងបែកបាក់គ្នាជាពីរភាគនោះ លោកសេដេសបានប្រាប់ថា មកអំពីស្តេចជ័យវរ្ម័នទី ១ គ្មានព្រះរាជបុត្របន្តពូជ តែសិលាចារឹកដែលបានរកឃើញនៅអង្គរបានប្រាប់ថា ស្តេចជ័យវរ្ម័នមានព្រះរាជបុត្រីព្រះនាម សោភាជ័យា (Sobhajaya) ពេលនោះ ក្នុងក្រុងចេន-ឡាមានតែស្តេចស្រី អគ្គមហេសីនៃស្តេចជ័យវរ្ម័នទី ១ គ្រប់គ្រង ព្រះនាងប្រថាប់នៅក្នុងក្រុងវ្យាធបុរៈ (Vyadhapura-Ba Phnom) នេះមួយ មួយទៀត ព្រះនាងសោភាជ័យា ព្រះរាជបុត្រី បានអភិសេករួមរស់ជាមួយជាតិឥណ្ឌាបរទេសឈ្មោះ Sakrasvamin អាចជាមូលហេតុឲ្យស្តេចព្រះនាម Pusharaksha ស្តេចខ្មែរគ្រងសម្បុរៈ (Sambhupura) ដែលជាប្រវង្សនៃស្តេចឥសាណវរ្ម័នមកដណ្តើម

រាជ្យ ។ តាំងពីនោះមកនគរខ្មែរត្រូវបែងចែកជាពីរ ប្រវត្តិសាស្ត្រត្រូវបាត់ប្រហែល ១០០ ឆ្នាំ ។ សេចក្តីនេះមានប្រាកដក្នុងពង្សាវតារចិនឈ្មោះថាំង គ.ស. ៧០៦ ។

រឿងរ៉ាវនៃការបាក់បែកគ្នា បើស្តីត្រឹមប៉ុណ្ណោះហាក់ដូចជាប់ចុង-ដើម មិនកើត យើងត្រូវបើកទំព័រប្រវត្តិសាស្ត្រមើលពីចុងសម័យភ្នំបន្តិចផង ។

ឈ្មោះនគរចេន-ឡានេះ តាមពង្សាវតារចិន ជួនកាលហៅថា T'sien-lap ក៏គ្មាននិយាយក្នុងសិលាចារឹកសោះ តែលោកសេដេសថា នគរនេះតាំងនៅលើផ្នែកកណ្តាលនៃទន្លេមេគង្គ ក្នុងភូមិភាគប៉ែកខាងទន្លេបាសាក់ (Bassac) ពង្សាវតារចិនមួយឈ្មោះស៊ុយ (History of the Sui) បានប្រាប់ថា អាណាចក្រចេន-ឡា ស្ថិតនៅទិសខាងលិចនៃនគរ Lin-yi (ចាម) ស្រុកនេះកាលដើមជាស្រុកចំណុះនគរភ្នំ ស្តេចនគរនេះឈ្មោះ She-to-ssu-na (ចិត្រសេនា) តមកស្តេចចិត្រសេនាបានវាយកនគរភ្នំ ។ ក្នុងពង្សាវតារ T'ang (History of T'ang) ក៏បានពោលគាំទ្រដែរថា ស្តេចនៃក្រុងថូ (T'e mu) (ពាក្យថា T'e mu នេះ លោកសេដេសថា ត្មាក ឬ ទ្មាក់) បានត្រូវនគរចេន-ឡាវាយយក ហើយក៏រត់ទៅតាំងក្រុងថ្មីនៅភាគខាងត្បូងឈ្មោះថា Na-fu-na (លោកសេដេសថា Naravaranakara) ។

ទីតាំងនគរចេន-ឡា តាមពង្សាវតារចិនឈ្មោះស៊ុយដដែលនោះប្រាប់ថា នៅជិតទីក្រុងមានភ្នំឈ្មោះថា Ling-chia-po-p'o លោកសេដេសប្រាប់ថា ពាក្យថា Ling-chia-po-p'o គឺ Lingaparvat (លិង្គបវ៌ត្ត) ជាភ្នំវត្តភូ (Vat Ph'u) ដែលមាននៅណាខេត្តក្រុងខាងលើអងទន្លេបាសាក់នោះឯង ។

នគរចេន-លា នៅភាគនេះ គង់មានមកយូរហើយ ពង្សាវតារចិនប្រាប់ថា នគរនេះចេះតែពង្រីកអាណាចក្រ - រហូតដល់មកសម័យស្តេចរុទ្រវរ្ម័នរត់ទៅខាងត្បូង ។ ក្នុងសម័យនេះ ស្តេចដែលគ្រងចេន - លា ទ្រង់ព្រះនាមថាភវវរ្ម័ន (Bhavavarman) ជាពូជចន្ទវង្ស (គឺត្រូវជាចៅស្តេចសារវភូមា (Sarva-bhauma) ដែលធ្លាប់គ្រងនគរភ្នំដែរ) ។ ស្តេចអង្គនេះ បានអភិសេករួមរស់ជាមួយនឹងព្រះនាង កម្ពុជារាជលក្ស្មី (Kambujarajalaksmi) ជាពូជផ្នែកសុរ្យវង្ស ។ តមក, ស្តេចនេះហើយនិងព្រះអនុជព្រះនាមចិត្រសេនា បានមកវាយដណ្តើមក្រុងវ្យាធបុរៈ (Baphnom) ហើយទៅតាំងទីក្រុងមួយនៅខាងជើងទន្លេសាប មានឈ្មោះថាភវបុរៈ (Bhavapura) ។

ល័ក្ខឋានដែលស្តីអំពីស្តេចភវវរ្ម័ននេះ យើងរកឃើញ ២ យ៉ាងគឺ : មួយសិលាចារឹកដែលរកឃើញនៅបរិវេណស្រុកមង្គលបូរី ស្តីអំពីការស្ថាបនាលិង្គ (Linga) និងមួយទៀតបានរកឃើញនៅស្រុកស្រីទេព លើដងស្ទឹងណាមស័ក (Nam Sak) ក្នុងប្រទេសថៃ ។

ក្រុងភវបុរៈ ជាក្រុងចាស់ ឬ ដើមបង្អស់នៃចេន - លា ។ កន្លែងក្រុងដើមរបស់ចេន - លា នេះ លោកសេដេសុថា នៅត្រង់អាណាបរិវេណដែលសព្វថ្ងៃហៅថា **អំពិលរលំ** (Ampil Rolum) ចម្ងាយ ៣០ គីឡូម៉ែត្រខាងជើងក្រុងកំពង់ធំ ។

យើងមិនអាចដឹងបានថាស្តេចភវវរ្ម័នសោយរាជ្យបានប៉ុន្មានឆ្នាំទេ ប៉ុន្តែតាមឯកសារសិលាចារឹក គ្រាន់តែដឹងថា ស្តេចអង្គនេះឡើងសោយរាជ្យក្នុង

គ.ស. ៥៩៨ ។

ស្ដេចចេន-លា ដែលបានបន្តរាជ្យពីស្ដេចភវវរ្ម័នមក តាមឯកសារសិលាចារឹកដែលបានរកឃើញនៅតាមដងទន្លេមេគង្គក្នុងភូមិភាគក្រចេះ (Kratié) ស្ទឹងត្រែង និង តាមដងស្ទឹងមូន (Mun) ខេត្តបុរីរាំ (ប្រទេសថៃ) បានឲ្យយើងដឹងថា មហេន្ទ្រចិត្រសេនា (Mahendra Chitraséna) ព្រះអនុជ បានគ្រងរាជ្យតមក (ប៉ុន្តែហាក់ដូចជាផ្លាស់ក្រុងទៅនៅបាភ្នំ) ។

ស្ដេចតរាជ្យពីចិត្រសេនា តាមពង្សាវតារចិនឈ្មោះថាំង និង តាមសិលាចារឹក ដែលបានរកឃើញនៅកំពង់ធំ, ព្រៃវែង, កណ្ដាល និង តាកែវ បានឲ្យដឹងថា ព្រះរាជបុត្ររបស់ព្រះអង្គព្រះនាម ឥសានវរ្ម័ន (Isanavarman) បានឡើងបន្តរាជ្យតាំងពី គ.ស. ៦២៧-៦៣៥ ។

ឯទីក្រុងរបស់ស្ដេចឥសានវរ្ម័ន តាមការឲ្យការណ៍របស់អ្នកធុតង្គដ៏ល្បីឈ្មោះក្នុងសតវត្សទី ៧ បានប្រាប់ថាទីក្រុងឈ្មោះ ឥសានបុរៈ (Isanpura) ទីក្រុងនេះ លោកសេដេសសន្និដ្ឋានថា នៅអង្គក្រុមប្រាសាទបុរាណនៅសម្បូណ៌ព្រៃគុក (Sombor Prei Kuk) ។

ដល់មកត្រង់នេះ យើងត្រូវលះបង់ផ្អាកនឹកផាថ្មីថា ស្ដេចភវវរ្ម័ន មានព្រះរាជបុត្រទ្រង់ព្រះនាមថា ជ័យវរ្ម័ន ។ ជ័យវរ្ម័ន គួរតែបានសោយរាជ្យនៅចេន-លា ប៉ុន្តែផ្ទុយទៅវិញ តាមល័ក្ខឋានបានឲ្យឃើញថា ចិត្រសេនាជាអ្នកសោយរាជ្យត ។ ចិត្រសេនាមានរាជបុត្រព្រះនាម ឥសានវរ្ម័ន ។ បានសោយរាជ្យហើយសាងក្រុងថ្មីឈ្មោះឥសានបុរៈ ឯកូនបង្កើតរបស់ភវវរ្ម័ន មិនបានសោយរាជ្យទេ ។ នេះ

ជាបុព្វហេតុមួយ ដែលនាំឲ្យបែកបាក់គ្នាទៅជាចេន-ឡាគោក និង ចេន-ឡាទឹក ។

តាមឯកសារពីរច្បាប់ ដែលបានរកឃើញនៅភ្នំព្រះវិហារ ខេត្តកំពង់ស្ពឺ និង ភ្នំបាយ័ន ហើយនិងពង្សាវតារចិនឈ្មោះថាំង បានឲ្យដឹងថា រវាងតាំងពី គ.ស. ៦៥៧-៦៨៣ ជារជ្ជសម័យរបស់ស្ដេច ជ័យវរ្ម័នទី ១ សោយរាជ្យ ។

ក្នុងជំនាន់រាជ្យនេះឯង ដែលពង្សាវតារថាំងប្រាប់ថា ក្រោយ គ.ស. ៧០៦ ប្រទេសចេន-ឡា ត្រូវបែងចែកជាពីរ មានសេចក្ដីដូចបានជំរាបមកពីខាងដើមស្រេចហើយ ។

x x

x

សារុបមូលហេតុដែលបានបែកបាក់គ្នាជា ជាន់លើ - ជាន់ក្រោម

១ – ពីព្រោះស្ដេចជ័យវរ្ម័នទី ១ គ្មានរជ្ជទាយាទ –

២ – ពីព្រោះព្រះរាជបុត្រីបានអភិសេកជាមួយជនបរទេស ជាតិឥណ្ឌា ឈ្មោះ សក្រវាមិន ជាព្រាហ្មណ៍កាន់សាសនាព្រះសិវៈ (Sivaite Brahman Sakravamin) ។

៣ – ពីព្រោះស្ដេច Puskaraksha ដែលជាពូជស្ដេចឥសាណវរ្ម័ន ។ ត្រូវជាកូនចិត្រសេនា គ្រងនៅពលាទិត្យបុរៈ (Baladityapura) ដណ្ដើមរាជ្យពីអគ្គមហេសីស្ដេចជ័យវរ្ម័ន ព្រះនាម ជ័យទេវី ។

៤ – ពីព្រោះការរុករានរបស់ស្ដេចស្រីវិជ័យព្រះនាមសៃលេន្ទ្រា ក្នុង ព.ស. ១២២៦ ។

ដល់ត្រង់នេះ យើងបែរទៅនិយាយពីចេន-លា ម្ដងទៀត : តាមឯកសារនៃការបញ្ជូនទូតទៅស្រុកចិនក្នុង គ.ស. ៧១៧ ហើយនិងទៅស្រុកយួនក្នុង គ.ស.៧២២ នេះមួយ និងក្នុង គ.ស. ៧៥៣ ដែលឯកសារចិនប្រាប់ថា ស្ដេចចេន-លា បានបញ្ជូនព្រះរាជបុត្រឲ្យទៅតាមកងទ័ពចិន នេះមួយ ហើយនិងការទាក់ទងជាផ្លូវទូតក្នុងឆ្នាំ ៧៧១,៧៩៩ ព្រមទាំងឯកសារសិលាចារឹករបស់ស្ដេចជ័យសិង្ហវរ្ម័ន ដែលបានរកឃើញនៅខេត្តជ័យភូមិ (ប្រទេសថៃ) នេះមួយ បានឲ្យយើងដឹងថា បាននគរ ចេន-លាគោក ហើយ ។

លោក Chia Tan អ្នកប្រាជ្ញចិនបានប្រាប់ថា ទីក្រុងចេន-លាគោក ក្នុង គ.ស. ទី ៨ ស្ថិតនៅតាមដងទន្លេមេគង្គត្រង់ដែលហៅថា ប៉ាក់-ហ៊ិន បូន (Pak-Hin-Bun) ប្រទេសលាវសព្វថ្ងៃ ។

ឯទីក្រុងចេន-លាទឹក លោកសេដេសប្រាប់ថា មានឈ្មោះថា ពលាទិត្យ ចិនហៅថា P'o-lo-t'i-Po តាំងនៅក្នុងដែន អនិន្ទិតបុរៈ (Aninditapura) ខាងត្បូងចេន-លាគោក ។ តាមឯកសារសិលាចារឹក ២ ច្បាប់ដែលរកឃើញនៅ Sombor និង ខេត្តសៀមរាប គួរឲ្យជឿថា ចេន-លាទឹក នៅបរិវេណប្រាសាទសម្បូណ៌ ព្រៃគុក ។

តទៅនេះ យើងបែរមកពិចារណារឿង «ខម» ម្តងទៀត : ការបែកបាក់រវាងរាជវង្សក្រុងចេន-លា ហើយនិងការផ្សាយឥទ្ធិពលរបស់ស្តេចស្រីវិជ័យ ក្នុងរវាងពុទ្ធសតវត្សទី ១២-១៥ ដូចបានពោលមកនេះ គួរជាមូលហេតុឲ្យខ្មែរលើមកនៅក្រោម ឯខ្មែរភាគខាងក្រោមទៅនៅភាគខាងលើ ។ មានការគួរឲ្យឆ្ងល់ថា រឿងខមដែលមាននៅក្នុងពង្សាវតារ និង តំណាលផ្សេង ៗ មានតំណាលសុវណ្ណខមខាំដាដើម បានប្រាប់រយៈពេលស្រដៀង ៗ គ្នានឹងឆ្នាំដែលចេនលាត្រូវពុះបែងជាពីរ គឺរវាងពុទ្ធសតវត្សទី ១២-១៥មុ ។ នសករាជនេះ ខ្ញុំនៅមិនទាន់ឃើញពាក្យថា «ខម» នៅទីណាសោះឡើយ ។

រឿងរ៉ាវរបស់ស្តេចបឋមវង្សនៃជាតិខមគឺកុរុវង្សា និង នាងឥន្ទបថម ដែលប្រាកដមាននៅក្នុងតំណាលសុវណ្ណខមខាំនោះ ហាក់ដូចជាមានការទាក់ទងនឹងស្តេចជ័យវរ្ម័នទី ១ ។ ក្នុងតំណាលប្រាប់ថាកុរុវង្សារាជបុត្រនៃប្រវង្សក្រុងបាតលី

បុត្រ និង នាងឥន្ទបថមរាជបុត្រីនៃស្ដេចប្រវង្សឥន្ទ្រប្រស្ថ បានភៀសខ្លួនពីទីឆ្ងាយមក នៅក្រុងពោធិសារ ដែលជាក្រុងរបស់ស្ដេចមុន . . . រឿងនេះហាក់ដូចជារឿងរបស់ព្រះនាងសោភាទេវី និង សក្រាវាមិន ស្វាមីជាតិឥណ្ឌា ដែលអាចរត់ភៀសខ្លួនពីរាជភ័យនៃស្ដេច Bushkarakhsa ទៅនៅក្រុងពោធិសារ ដែលជាក្រុងរបស់ឥន្ទ្រប្រស្ថនគរនោះឯង ។

ក្រៅពីនេះ យើងមានផ្លូវសន្និដ្ឋាន ពាក្យថា «ខម» អាចក្លាយមកពីពាក្យថាក្មែរ ឬ កមែរ ដែលប្រាកដនៅក្នុងសិលាចារឹកពោធិនគររបស់ចាមក៏បាន ។ ដោយយើងធ្លាប់ប្រកាន់ជឿផង ហើយនិងតាមលក្ខណៈមនុស្សវិទ្យាផង យើងអាចដឹងថាជនជាតិខ្មែរភាគខ្លះបានភៀសខ្លួនមកពីប្រទេសឥណ្ឌាម្ដុំកស្សមីរ ព្រោះស្រុកនេះនៅត្រង់ដែលយើងហៅថាកុមេរុ (តាមដីកាភូមិវត្តបានប្រាប់ថា ស្រុកនេះសម្បូណ៌សប្បាយណាស់ដែរ ដោយបានចងវិត្តហៈថា សម្បត្តិគាការសន្តិតិកស្សមីរ) ។ ពាក្យថាកុមេរុ ក្លាយទៅជា កុស្សម៉ីរ ។ ក្លាយមកជា ក្មែរ ឬកមែរ តមកជាកេមេរ ។ ត្រង់ពាក្យថា កមែរ នេះ បើតាមសម្លេងឥណ្ឌាបញ្ចេញ យើងឮស្ទួរដូចជា ខមែ ។ សេចក្ដីនេះ ខ្ញុំគ្រាន់តែរំលឹកយកមកឲ្យពិចារណាទេ ។

អក្សរខម

មូល ជ្រុង ទ្រេត (ជ្រៀង)

អក្សរខម គឺអក្សរដែលគេបានជួបលើផ្ទាំងសិលាចារឹកដែលចាស់

ផងគេ គឺនៅក្នុងសម័យស្ដេចភវវរ្ម័នទី ១ ព.ស. ១១៥០ ។ អក្សរខមមាន លក្ខណៈស្រដៀងគ្នានឹងអក្សរភូមាដែលបានចារឹកលើបន្ទះមាស ជារឿងរ៉ាវក្នុងគម្ពីរ កថាវត្ថុ ព.ស. ១០៥០-១១៥០ ហើយនិងស្រដៀងគ្នានឹងអក្សរមន ដែលរកឃើញនៅប្រទេសថៃ ព.ស. ១១០០-១២០០ ។ អក្សរទាំងបីជាតិនេះ មានរូបរាងដូចគ្នានឹងអក្សរឥណ្ឌាប៉ែកខាងត្បូង ដែលគេប្រើក្នុងរជ្ជសម័យស្ដេច ក្ទម្ពះ និង បល្លវៈ ។ តមក អក្សរជនជាតិទាំងបីនេះបានប្រែប្រួលបន្តិចបន្តួច ដូចជាមានប្រាកដនៅលើផ្ទាំងសិលាចារឹកនគរធំ និង ប្រាសាទឯទៀត ៗ ។ អក្សរមន និង ខមនេះ ជាអក្សរដែលប្រើនៅអាស៊ីប៉ែកអគ្នេយ៍ ឬ ដែលហៅថាសុវណ្ណភូមិនេះមុនគេ ។

អក្សរខម មូល ជាអក្សរយកគ្រាប់អក្សរឥណ្ឌាដែលមានឈ្មោះថា «គ្រន្ថ» ប៉ែកខាងត្បូង ។

អក្សរខម ជ្រុង ជាអក្សរយកគ្រាប់អក្សរឥណ្ឌាប៉ែកខាងជើង ដែលហៅថា «ទេវនាគ្រី» ។

ឯអក្សរទាំងពីរបែបនេះ បានក្លាយពីអក្សរ «ព្រហ្មី» ម្ដងទៀត ប៉ុន្តែអក្សរព្រហ្មីក៏មិនមែនជាដើមកំណើតនៃអក្សរទាំងអស់ទេ ។ អក្សរដែលជាដើមកំណើតនៃអក្សរទាំងឡាយគឺអក្សរ «ហ្វេនិសៀ» ដែលមានប្រើនៅក្នុងប្រទេសហ្វេនិសិបុរាណ ខាងសមុទ្រមេឌីទែរ៉ាណេ ។

តួអក្សរខមដែលគេសរសេរលើសិលាចារឹក ជាភាសាសំស្ក្រឹត និង ភាសាខ្មែរសម័យបុរាណនោះ ខុសផ្សេងគ្នាពីអក្សរឥណ្ឌា ៣ ប្រការ ៖

១– អាលក្សណ៍អ្នកសរសេរជាតិខ្មែរ សរសេរផ្ចិតផ្ចង់ជាងអាលក្សណ៍អ្នកសរសេរជាតិឥណ្ឌា ។

២– ឥណ្ឌាចូលចិត្តសរសេរសក់ស្តើង ។ លើតួអក្សររបស់គេ ប៉ុន្តែខ្មែរចូលចិត្តសរសេរសក់ក្រាស់លើតួអក្សរ ។

៣– លក្ខណៈអក្សរដែលឥណ្ឌាប៉ែកខាងត្បូងសរសេរនោះ ជាលក្ខណៈរាងមូល ដល់ខ្មែរយកមកសរសេរ ។ ទៅជាជ្រុងវិញ ។

<u>អក្សរខ្មែរបូរាណមាន ២ ប្រភេទ :</u>

១– អក្សរផ្ចង់ប្រើសរសេរលើសិលាចារឹក ។

២– អក្សរជ្រៀង ឬ អក្សរវាក់ ។

អក្សរដែលសរសេរក្នុងគម្ពីរព្រះត្រៃបិដក ឬ សាស្ត្រាទេសន៍ ដែលគេនិយមប្រើនៅក្នុងប្រទេសខ្មែរ និង ថៃនោះ មានដើមកំណើតមកពីអក្សរផ្ចង់ខ្មែរដែលសរសេរលើផ្ទាំងសិលាចារឹក ។

អក្សរខ្មែរបែបដូចពោលនេះ គេឃើញមានប្រើនៅប្រទេសថៃតាំងតែពីសម័យសុខោទ័យ មានតួយ៉ាងនៅក្នុងសិលាចារឹកវត្តព្រៃស្វាយ (ប៉ាម៉ាក់មួង) ជាភាសាមគធៈ ដែលព្រះសង្ឃរាជព្រះនាម មហាសាមិ បានតែងដើម្បីជាកិត្តិយសដល់ព្រះធម្មរាជាទី ១ ព.ស. ១៩០៥ ។ គួរឲ្យប្លែកថា ក្នុងឆ្នាំដដែលនោះ ស្តេចដែលបានពោលព្រះនាមមកនោះទ្រង់បានឲ្យសរសេរចារឹកជាភាសាខ្មែរមួយគោលទៀត តែតួអក្សរនោះ មិនដូចតួអក្សរដែលព្រះមហាសាមិបានចារឹកទុកទេ តែបែរទៅជាដូចតួអក្សរខ្មែរជំនាន់ ព.ស. ១៨០០ ទៅវិញ ។

ឯអក្សរ វាត់ របស់ខមនោះ ប្រើក្នុងការសរសេរធម្មតា (រូបអក្សរខ្លះស្រដៀងគ្នានឹងអក្សរចារឹករបស់ខមបូរាណ) ឬ អាចប្រើសរសេរកត់ហេតុ ឬ អធិប្បាយន័យលើស្លឹករឹតក៏បានដែរ ។

អក្សរខម វាត់ នេះ ថៃបានទទួលប្រើតាំងពី ព.ស. ១៩០០ មកហើយ ។ ឯដើមកំណើតអក្សរជ្រៀងនៅស្រុកខ្មែរយើង ក៏គង់បានវិវត្តន៍ពីអក្សរខមវាត់ជាមិនខាន ។

ក្នុង ព.ស. ទី ១៩ ព្រះចៅ **ឃុនរាមគំហែង** បានបដិវត្តិការសរសេរអក្សរជាថ្មី គឺព្រះអង្គប្រែរបៀប ដែលកាលដើមធ្លាប់សរសេរត្រួតលើគ្នាទាំងស្រះ និង ព្យញ្ជនៈមកជាតួអក្សររៀងគ្នាតាមលំដាប់ គឺមិនតម្រួតដូចមុន ។

ឯចំណែកខ្មែរយើងតាំងពីសម័យលង្វែកប្រមាណ ព.ស. ១៩ មក យើងក៏មានប្រើអក្សរជ្រៀងរហូតមកសព្វថ្ងៃ (ត្រង់នេះសូមឲ្យដឹងថាអក្សរខ្មែរមាន ១០ សម័យមកហើយ) ។

សម័យមុន យើងសរសេរអក្សរមានត្រួតខ្លះ ជួនកាលអក្សរដែលជាខ្សល់បានដាក់ពីក្រោមក៏មាន - តមក យើងយកតួខ្សល់មករៀងគ្នាពីក្រោយទៅវិញ (គួរឲ្យសង្កេតថា សម័យនេះស្រដៀងគ្នានឹងសម័យស្ដេចរាមគំហែង) ។

ជ្រៀង ជាកិរិយាស័ព្ទ ដល់របស់ដែលត្រូវគេចាប់រៀងជាជួរហើយ គេហៅថាជ្រៀង (អក្សរជ្រៀង) អ្នកដែលពូកែខាងកាព្យឃ្លោង ចេះរៀងសេចក្ដីឲ្យពីរោះគេហៅថាអ្នកជ្រៀង នេះម្យ៉ាង ម្យ៉ាងទៀតពាក្យថា ជ្រៀង ក្នុងពាក្យថាអក្សរជ្រៀង អាចមកពីពាក្យថា ឆៀង (មិនត្រង់) ឆៀង → ជ្រៀង → បញ្ឆៀង ជាពាក្យមានមូលជាមួយគ្នា ។

បរិ ណ្ណ កៈ

សាសនា ប្រពៃណី និង នយោបាយការគ្រប់គ្រង របស់ខ្មែរ និង ប្រវត្តិខ្មែរ ១

១– ក្នុងសៀវភៅឈ្មោះ សិល្បខ្មែរ (ប្រែពី L'art Khmer, les Grandes Etapes de son Evolution របស់នាង G. de Coral Rémusat ដោយអ្នកអង្គម្ចាស់ សុភទ្រនិត) ទំព័រ ៣ ថា ជាតិខ្មែរបូជានាគជាតំ ។ ក្នុង ព.ស. ទី ១៨ ខ្មែរនៅមានជំនឿថា ស្តេចរបស់ខ្លួនបានទៅរួមរស់ជាមួយនាងនាគរាល់យប់ ។ ក្នុងសៀវភៅដដែលទំព័រ ២៧ ថា ខ្មែរគោរពទាំងលទ្ធិហិណ្ឌូ និង សាសនាពុទ្ធ ។

២– វិធីការគ្រប់គ្រងរបស់ខ្មែរ : (មើលសៀវភៅសិល្បៈសុខោទ័យ របស់លោកសេដេស សរសេរជាភាសាថៃ បោះពុម្ព ព.ស. ២៥០៧ ដោយរោងពុម្ពគុរុសភា ទំព័រ ១១០-១១១) ។

ស្តេចខ្មែរប្រៀបដូចទេវតានៅស្ថានកណ្តាល ទ្រង់ស្ថិតនៅខ្ពស់ជាងមនុស្សទាំងពួង ប្រជាពលរដ្ឋរបស់ព្រះអង្គត្រូវក្រាបទូលព្រះអង្គថា «ក្រោមល្អងធូលីព្រះបាទ» ព្រះអង្គទ្រង់ចេញទទួលមុខមន្ត្រីខាងក្នុងព្រះរាជវាំង ដោយទ្រង់ប្រថាប់នៅតែមួយព្រះអង្គប៉ុណ្ណោះលើសីហបញ្ជរមាស កាលណាបើស្តេចចេញពីព្រះរោងជ័យ បណ្តាអ្នកដែលនៅតាល់ហ្វោត្រូវតែក្រាបរាប ដោយយកថ្ងាសដាក់ឲ្យ

ផល់ផ្ទៃរាប ។ ជាវ-តា-ក្វាន រាជទូតចិន (ពុទ្ធសតវត្សទី ១៩) បានប្រាប់ថា បើមិនក្រាបថ្វាយឈ្មោះទេ ចៅភ្នាក់ងារក្នុងព្រះរាជវាំងក៏នឹងចាប់ខ្លួនមិនឲ្យចេញក្រៅបានឡើយ ។ មានតំណែងភ្នាក់ងារយ៉ាងច្រើនណាស់ ពួកនេះសុទ្ធជាអ្នកដើរទារពន្ធពីប្រជារាស្ត្រ និងវត្តអារាមផ្សេង ៗ ស្តេចខមមិនបានឲ្យយកពន្ធទេ ។ រវាង ព.ស. ១៦៥០-១៧៥០ ទ្រង់បានសាងសាសនស្ថានច្រើនណាស់ ដូចជាប្រាសាទ បឹងមាលា នគរវត្ត បន្ទាយសំរែ បាយ័ន ស្រះទឹក សាលាសម្នាក់អ្នកដំណើរ ១២១ ខ្នង មន្ទីរពេទ្យ ១០២ រោង ក្រៅពីនោះត្រូវធ្វើសង្គ្រាមជាញឹកញយជាមួយ ចាម យួន ហើយនិងប្រទេសនៅតាមដងស្ទឹងចៅពញា ។ ក្នុងរឿងដូច្នេះ ស្តេចខមត្រូវតែកេណ្ឌកម្លាំងប្រជាពលរដ្ឋទាំងអស់ ដោយមិនគិតថាក្មេង ឬ ចាស់ទេ ។ ត្រង់នេះគួរសន្និដ្ឋានថា លោកសេដេសជឿថា ស្តេចតាំងពីភ្នំ-អង្គរ សុទ្ធតែជាខមទាំងអស់ ។

ការកាត់សេចក្តីនៅប្រទេសនេះ ហាក់ដូចជាយឺតយ៉ាវណាស់ ។ ខនេះដឹងបានដោយសារសិលាចារឹក ។ បើចង់ឲ្យស្តេចកាត់សេចក្តី ត្រូវតែធ្វើដីកាផ្តឹងទៅតាមលំដាប់ ។ ការកាត់សេចក្តីត្រូវតែធ្វើក្រោយអានគម្ពីរធម្មសាស្ត្រហើយ ការផ្តន្ទាទោសតាមផ្លូវរាងកាយទុកជាការចាំបាច់ ។

ភាសាដែលប្រើក្នុងសិលាចារឹក ដោយច្រើន, គឺជាភាសាសំស្ក្រឹត ។ វិធីចារ, ដោយច្រើន, គឺនិយាយពីសករាជ និង ហេតុផលក្នុងការកសាង ហើយនិងហេតុដែលធ្វើឲ្យកើតសិលាចារឹក ។ តពីនោះ ក៏ពណ៌នាអំពីវត្ថុនានាដែលបានឧទ្ទិសឲ្យវត្ត ហើយត្រូវបញ្ចប់ដោយការបណ្តាសា ។

យុគសុខោទ័យ:

ជាយុគបដិវត្តន៍វប្បធម៌ខ្មែរ លោកសេដេសបានរ៉ាយរ៉ាប់ក្នុងសៀវភៅផ្សែដែលនោះតាំងពីទំព័រ ១១៧-១១៩ បានប្រាប់ថា វប្បធម៌ និង អារ្យធម៌គ្រប់បែបដូចជា អក្សរ សិល្បៈ និង ប្រពៃណី ត្រូវបានយុទ្ធរាមកំហែងបដិវត្តន៍ដោយការផ្លាស់និងឈប់ប្រើ ។

ច្បាប់រដ្ឋ:

ច្បាប់ដែលខ្មែរសម័យរុងរឿងធ្លាប់ប្រើប្រាស់នោះ (ទំព័រ ១២១) ដល់មកយុគក្រុងស្រីអយុធ្យា បានត្រូវស្តេចក្រុងស្រីអយុធ្យាខ្ចីមកប្រើវិញ រហូតដល់រចនាបថនៃការកសាងនានាក៏ក្រុងស្រីអយុធ្យាបានយកត្រាប់ខ្មែរទាំងអស់ ។

តំណាលចាមតេទីទខ្យ:

ក្នុងសៀវភៅនេះ ទំព័រ ២១៤ បាននិយាយដល់ស្តេចខ្មែរឈ្មោះ ចៅមិលក្ខុត្រៃត្រាជ មករាយហរិភុញ្ជ័យ ។ ក្នុងតំណាលនោះមាននិយាយអំពីខ្មែរជាញឹកញាប់ ជួនកាលហៅជាតិខ្មែរថា មិលក្ខុ ។

ភាសាខ្មែរ:

ក្នុងសៀវភៅនេះមានប្រាប់ថា ពាក្យតទៅនេះជាដើមជាពាក្យខ្មែរ : អាងស្រង់ ស្រោចស្រង់ បន្ទាយជំនះ (ឈ្នះ) គួរឲ្យសង្កេតថា ពាក្យទាំងអស់នេះ ដូចពាក្យខ្មែរបច្ចុប្បន្ន ។

ប្រវត្តិខ្មែរ:

អ្នកស្រាវជ្រាវគប្បីរករឿងរ៉ាវដែលជាប្រវត្តិខ្មែរសុទ្ធដូចតទៅនេះ ៖

១– តំណភាលសុវណ្ណគោមគរ៍

២– ពង្សាវតារយោនក:

៣– ប្រជុំពង្សាវតារថៃ

ជនជាតិណាគឺខម ?

យើងត្រូវពិចារណាដូចតទៅនេះ ៖

១– អក្សរខមបុរាណ និង អក្សរខ្មែរ ដែលហៅថាអក្សរមូល ត្រង់ នោះ ដូចគ្នា ។

២– សំដី ឬ ភាសា ដែលអ្នកប្រាជ្ញរកឃើញក្នុងសិលាចារឹកក្រៅពីសំស្ក្រឹត ឃើញមានសំដីខម ដែលយើងជាខ្មែរនៅប្រើសព្វថ្ងៃ ។

៣– ស្ថាបត្យកម្ម បដិមាកម្ម ដែលភាគច្រើននៅក្នុងស្រុកខ្មែរ បាន ត្រូវខ្មែរថែរក្សាលុះសព្វថ្ងៃ ។

៤– ពាក្យថា ក្រោម ក្រម ក្ម ខម នេះ អាចក្លាយពីមួយទៅមួយ បាន ។

៥– ពាក្យថា កម៉ែរ ឬ ខ្មែរ បើអានឲ្យញាប់ ដោយមុននឹងបន្លឺសម្លេង ត្រូវបិទបបូរមាត់សិន ហើយព្យាយាមខ្ចុះសម្លេងឲ្យចេញមកតាមបបូរមាត់ ។ ដូច្នេះ ពាក្យថាកម៉ែរ ឬ ខ្មែរ ក៏នឹងឮថា កម ឬ ខម ជាមិនខាន ។

៦– អ្នកប្រាជ្ញអឺរ៉ុបមានលោកសេដេសជាដើម បើនឹងពោលដល់ប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ តែងតែមាននិយាយអំពីជនជាតិខមជាដរាប ។

៧– អ្នកប្រាជ្ញសៀម (ប្រមាណ ៦០ ឆ្នាំមុននេះ) ព្យាប្រជាកិច្ចក

ចក្រ . . . បានទទួលរាប់រងថា ខមគឺខ្មែរ ដោយលោកបានពោលទុករំពឹខមក្នុងពង្សាវតាររបស់លោកឈ្មោះ យោនក: ថា ខម ខែក ខិន ខេម ខ្មា ខែម ខ្មែរ ខ្ម ជាជាតិជាមួយគ្នា ពីព្រោះពណ៌ខ្មៅទាំងអស់ ។

៨— លោក ព្យាអនុមានរាជធន អ្នកប្រាជ្ញ និង រាជបណ្ឌិតថៃ បានពោលទុកក្នុងសៀវភៅរបស់លោកឈ្មោះ ខ្មែរឥណ្ឌូចិន ទំព័រ ២៤១ បោះពុម្ពផ្សាយ ព.ស. ២៥១៥ ថា « ខម ឬ ខ្មែរជាជាតិតែមួយ ឬ ទេ ? » សេចក្ដីពិតមិនគួរតាំងចំណោទនេះមកសួរសោះ ព្រោះបានយុត្តិ (ព្រមព្រៀង) គ្នាហើយថា ខម ជាឈ្មោះដែលយើងហៅថា ខ្មែរ នាសម័យបុរាណ ។ នៅក្នុងសិលាចារឹកក្រុងសុខោទ័យ ក៏ហៅដូច្នេះជាភស្តុតាងស្រាប់ ។

ទីតាំងនគររបស់ខម:

អំពីទីតាំងនគរខម តាមតំណាលសុវណ្ណគោមគាំ ប្រាប់ថាទីក្រុងឈ្មោះពោធិសារ ។ ក្នុងពង្សាវតារជាតិថៃ ក្បាលទី ១ ទំព័រ ២៣៤ បានចង្អុលថាក្រុងពោធិសារនៅត្រង់កន្លែងដែលសព្វថ្ងៃហៅថា ប៉ាកហ៊ិនបូន ។ ព្យាអនុមានរាជធនថា ក្រុងពោធិសារនៅខាងជើង « កិងលីភី » ក្នុងប្រទេសលាវ ។ ចំណែកលោកសេដេសបានពោលក្នុងសៀវភៅរបស់លោកឈ្មោះ The Indianized States of Southeast Asia by G. Coedes Edited. by Walter F. Vella translated by Rusan Brown Cowing. ទំព័រ ៩៤ ថា ក្នុងការធ្វើដំណើរដោយជើងគោក ក្នុង គ.ស. ទី ៨ នោះ លោក Chia Tan អ្នកធ្វើដំណើរជាតិចិនបានប្រាប់ថា ទីក្រុងរបស់ប្រទេសចេន-លាវគោក នៅត្រង់

ភូមិភាគដែលមានឈ្មោះថា ប៉ាក់-ហ៊ិន-ប៊ូន ពើត្កកណ្តាលនៃទន្លេមេគង្គ ។ សេចក្តីនេះត្រូវនឹងពង្សាវតារជាតិថៃ និង សៀវភៅរបស់ ព្យាករុបានរាជធានី ដែល ថា ក្រុងពោធិសាររបស់ខម នៅត្រង់កន្លែងដែលហៅថា ប៉ាក់-ហ៊ិន-ប៊ូន នោះ ឯង ។

រីឯចំណែកខាងស្លាបព្យកម្មវិញ ពួកព្យជឿថា ព្រះវិហារព្រះធាតុភ្នំ នៅ ក្នុងខេត្តនគរភ្នំ ប្រទេសថៃ ច្បាស់ជាស្ថាបត្យកម្មរបស់ជនជាតិខមដែរ ។ ក្នុងព្រះវិហារ គេអាចសង្កេតឃើញមានរូបស្តេចខម ឬ ស្តេចចន្ទ្រប្រុសនៅផង ។

ព្រំណាខេត្តនៃអាណាចក្រខម :

រីឯអាណាចក្រខមនោះ យើងអាចឃើញក្នុងទំព័រទី ១២៥-១២៨ នៃ សៀវភៅពង្សាវតារជាតិថៃរបស់លោកបរិហារទេពធានី បោះពុម្ពផ្សាយដោយរោង ពុម្ព ស-ធម្មភក្តី ព.ស. ២៤៩៦ សេចក្តីថា : ជាតិខមកាលដែលបានផ្លាស់ ព្រះពីពោធិសារទៅនៅក្រុងសុវណ្ណគោមគាំនោះ សម័យនោះជាសម័យរាជវង្ស សុវណ្ណមុខកុមារ ព្រះអង្គមានបុញ្ញាភិនិហារណាស់ មានអាណាខេត្តទិសខាងជើង ទល់នឹងមាត់ផ្លូវចូលទៅនគរ ឆានថៃ ឬ សាលីហ្វ ខាងត្បូងទល់នឹងកំពង់លើ ខាងត្បូងខេត្តចំប៉ាសក្តិ ខាងកើតទល់នឹងប៉ែកភាគខែន ឬ ស្ទឹងខ្មៅ ខាងលិច ទល់នឹងប៉ែកភាគមូ (ស្ទឹងមូ) ។

. ដល់ខមបានផ្លាស់រាជធានីទៅនៅឧមេង្គសេលា (សព្វថ្ងៃហៅហ្វាងក្នុង ខេត្តផៀងវ៉ៃ) ក្នុង ព.ស. ប្រមាណ ១៣០០ នោះ ខមក៏បានផ្សាយឥទ្ធិពល ទៅទិសខាងលិចរឿយៗ ពេលនោះខមបានអាណាខេត្ត ទិសខាងលិចផៀងខា

ត្បូង មានព្រំប្រទល់ជាប់នឹងរដ្ឋហរិភុញ្ជ័យ និង ដែនឆៀង ខាងលិចទល់នឹងមេណាយគង្គ (ស្ទឹងគង្គ) ខាងជើងទល់នឹងខេមរដ្ឋ ឬ កៀនរុងសិបសងបាន់ណា ខាងកើតទល់នឹងស្ទឹងខ្មៅ ខាងត្បូងត្រង់ទល់នឹងប៉ាកណាមភូ ។

អំពីរឿងខ្លះក្នុងទំព័រប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ

ដែលគួរចាប់អារម្មណ៍

១ | ភ្នំ, ព្នំ, ផ្នំ, ភ្នង, ទនំ, ព្រហ្ម

តទៅនេះ ខ្ញុំបាទនឹងសូមអធិប្បាយរៀបរាប់អំពី រឿងខ្លះក្នុង**ទំព័រប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរដែលគួរចាប់អារម្មណ៍** ដើម្បីជាប្រយោជន៍បើមិនច្រើនក៏តិច ដល់ព្រះតេជគុណនិងអស់លោកដែលជាអ្នកយកចិត្តទុកដាក់ ក្នុងការស្រាវជ្រាវប្រវត្តិសាស្ត្រនិងអក្សរសាស្ត្រជាតិ ។

តាមរាយការណ៍របស់អ្នកកត់ហេតុជាតិចិន គេបានកត់ទុកថា «រវាងពុទ្ធសតវត្ស ទី ៨.៩ មានប្រទេសមួយឈ្មោះ ហ្វូ-ណន (Funan) នៅខាងត្បូងកោះឥណ្ឌូចិន» ។

ពាក្យថា ហ្វូ-ណននេះ បានត្រូវអ្នកប្រាជ្ញសម័យបច្ចុប្បន្ន មានលោកអនុមានរាជធនជាតិថៃ ហើយនិងលោក ស. សេដេស ជាតិបារាំងជាដើម ឲ្យថា «ពាក្យថា ហ្វូ-ណន មកពីពាក្យខ្មែរថា ភ្នំនោះឯង» ។

ពាក្យថា «ភ្នំ» ជាពាក្យខ្មែរ ប៉ុន្តែខ្ចីសំឡេងថៃ ។ ភ្នំមកពីពាក្យថា «ព្នំ» សំឡេងព ថៃបញ្ចេញសំឡេងថា «ផ» ដូច្នេះ «ព្នំ» ថៃអានថា «ផ្នំ» ព្រោះសំឡេងថៃគ្មានឃោសៈដែលជាសំឡេងត្រលប់ទៀត ។

ឯពាក្យថា «ភ្នំ» បានក្លាយមកពីពាក្យថា «វ្នំ» តាមច្បាប់កម្លាយ ទ ជា ព នៃភាសាបាលិ ពាក្យ «វ្នំ» នេះមានប្រាកដនៅក្នុងសិលាចារឹកច្រើនកន្លែង (អាចមើលសិលាចារឹកស្តុកកក់ធំគោលទី ៥៧ ហើយនិងគោលទី ៥៨ បន្ទាយឆ្មារ ភាគទី ៣) ។

លោកខ្លះយល់ថាពាក្យ «វ្នំ» មកពីភាសាបាលីថា «វនំ» ដែលប្រែថា ព្រៃ ទៅវិញ ។ តាមការស្រាវជ្រាវរបស់ខ្ញុំ បានឲ្យឃើញថា «វ្នំ» ជាពាក្យខ្មែរពីបុរាណពិតប្រាកដ, ពាក្យនេះប្រែថា ទួល ឬ ខ្ពស់ មិនមែនប្រែថាព្រៃទេ ពាក្យដែលជារំបូរពាក្យនេះ មានពាក្យខ្លះផ្លាស់ ម ទៅជា វ ដូចពាក្យថា ផ្នូរ បានដល់ទួលជាគ្រឿងសំគាល់ថាជាទីសំរាប់កប់អ្វីមួយ, ពាក្យខ្លះផ្លាស់ ម ជា ខ ដូចពាក្យថា ផ្នង បានដល់សំណុំមដែលប៉ូង សើរខ្ពស់ជាងសក់ជុំវិញ ប៉ុន្តែកាលកាត់ ន-ម ចេញ ហើយដាក់ស្រះ ូ ដល់ខ្យល់ ក គឺពូក បានដល់អ្វីមួយដែលញាត់ក្នុងឲ្យជាពុំនូក, គួរឲ្យសង្កេតថា ពាក្យថា ផ្នូរ, ផ្នង, ពូកហើយនិងពំនូក មានសំឡេង ព, ន ឬ ម អ្វីមួយនៅជាមិនខានឡើយ ។

នគរហ្វូណន ឬ ភ្នំនេះ ជានគរដែលមាន **ទីតាំងខ្ពស់** ជាងទីឯទៀតខាងប្រវត្តិមនុស្សសាស្ត្រ បានឲ្យដឹងថាសម័យដែលទឹកកកហូរលិចផ្ដៃរាបភាគច្រើននៃលោកនោះ ត្រង់កន្លែងផ្ដៃដីអាស៊ីប៉ែកអាគ្នេយ៍ដែលរាប់បញ្ចូលពណ្ណនៃស៊ុំផងមិនបានលិចទឹកទេ ព្រោះអីផ្ដៃដីត្រង់នេះជាផ្ដៃ **ខ្ពស់** ។

កាលពីបុរាណ. មុនពុទ្ធសករាជ គួរឲ្យជឿថា ផ្ដៃដីអាស៊ីអាគ្នេយ៍នេះមានទីខ្លះខ្ពស់ខ្លះទាប, រឿងព្រេងខ្មែរជាច្រើន មានរឿងចោរាជកុលជាដើម បានគាំ

ទ្រគំនិតនេះដែរ ។ ដូច្នោះត្រង់ណាដែលផ្ទៃដីខ្ពស់, រមែងមានមនុស្សនៅ មនុស្សដែលនៅទីខ្ពស់ហៅថា «ភ្នង» ប្រែថា **អ្នកនៅទីខ្ពស់** មិនមែនប្រែថាមនុស្សព្រៃទេ ។

ពីជំនាន់មុនមានការ **ភត់ហេតុ** គឺមុនពុទ្ធសតវត្សទី ៨ ឡើងទៅ គង់មានមនុស្សពីប្រទេស ឬ កោះផ្សេង ៗ មកទាក់ទងលក់ដូរដោយសំពៅជាមួយនឹងមនុស្សដែលនៅលើទីដីខ្ពស់ជាមិនខាន ។

អំពីទីតាំងនគរហ្វូណន: អំពីទីកន្លែងតាំងប្រទេសហ្វូណននេះ អ្នកប្រវត្តិសាស្ត្រមិនទាន់មានការសម្របគ្នានៅឡើយទេ ។ លោក ស. សេដេសបានលក្ខបានគួរឲ្យជឿថា នគរហ្វូណនមានរាជធានីតាំងនៅបាភ្នំខាង **ព្រៃវែង** សព្វថ្ងៃនេះ ។ ឯលោកបួសស៊ីលិយេ អ្នកប្រាជ្ញជាតិបារាំងសេសដូចលោកសេដេសដែរ បានសន្និដ្ឋានថា ដែនដីភាគកណ្តាលនៃប្រទេសថៃដែលមានស្ទឹងចៅព្យាហូរកាត់ពីទៅត្បូងនេះ ច្បាស់ជាប់ជាទីតាំងអាណាចក្រហ្វូណនជាមិនខាន ។ លោកបួស៊ីលិយេដដែលនេះ បានបញ្ជាក់ថា ពេលតមកអាណាចក្រនេះអាចផ្លាស់រាជធានីទៅនៅខាងក្នុងនៃទន្លេមេគង្គជាមិនខាន ។ ឯសេចក្តីរាយការណ៍ខាងចិនវិញ គេបានឲ្យដឹងថាពួកពាណិជករទាំងឥណ្ឌា និង ចិនកាលបើនឹងទៅលក់ដូរដោយសំពៅ ត្រូវតែទៅប្រទេសហ្វាន់-ហ្វាន់ ។

ពាក្យថាហ្វាន់-ហ្វាន់នេះ ស្រដៀងគ្នានឹងពាក្យថាភូន-ភិន ដែលជាស្រុកមួយរបស់ថៃ ដែលកាលពីដើមជាកន្លែងដែលពួកពាណិជករធ្លាប់ឆ្លងចុះឡើងពីចិន-ឥណ្ឌាទៅកោះ ម៉ាឡាយូ ឬ ម៉ាឡេស៊ីសព្វថ្ងៃដើម្បីលក់ដូរទំនិញរបស់ខ្លួន ។

ខាងខ្ញុំ ៗ ជឿថា ផ្ទៃដីប្រទេសថៃស្ទើរទាំងអស់ធ្លាប់ជាទីតាំងអាណាចក្រនគរភ្នំបុនបាភ្នំ ព្រោះគេបានរកឃើញលក្ខណៈខាងបុរាណវត្ថុជាច្រើន ដូចជាត្រាមូលដូចព្រាក់រៀល; ក្នុងត្រាមានរូបសំពៅដែលជាសញ្ញានៃស្ដេចនគរភ្នំ, ត្រានេះបានជីកឃើញនៅខេត្តនគរបឋម, ក្រៅពីនេះគេបានរកឃើញអំបែង ដែលគួរឲ្យជឿថាជារចនាបថរបស់អ្នកនគរភ្នំជាច្រើនទៀតផង ។ សព្វថ្ងៃលក្ខបានរបស់នេះ តាំងស្ដែងនៅពិពិធភណ្ឌនៃជាតិក្រុងបាងកក ។

បើសេចក្ដីខាងលើនេះជាសេចក្ដីពិតមែន អាណាចក្រនៃបុព្វជនខ្មែរកាលសម័យនគរហ្វូណនគង់ធំធេងទូលំទូលាយណាស់ ! ។

អំពីអារ្យធម៌និងភាសា : គ្មានឯកសារអ្វីជាគ្រឿងសំអាងឲ្យឃើញថាខ្មែរសម័យនគរភ្នំមានអារ្យធម៌ ឬ ភាសាអ្វីឲ្យទៀងទាត់ទេ ប៉ុន្តែតាមផ្លូវពិចារណារបស់ខ្ញុំ ឃើញថាខ្មែរសម័យពុទ្ធសតវត្សទី ៧ មុននេះទៅទៀត មានអារ្យធម៌និងភាសាជារបស់ខ្លួនហើយ ។ កាលដែលកៅណ្ឌិន្យទី ១ ចូលមកប្រទេសហ្វូណន ក្នុងពុទ្ធសតវត្សទី ៧ នេះ ខ្មែរពេលនោះមានស្ដេចស្រី បានអំណាចគ្រប់គ្រងលើមនុស្សរាប់លាននាក់ ដែលនៅពាសពេញលើផ្ទៃដីខ្ពស់ទាំងខាងជើងទាំងខាងត្បូងមានមនុស្សច្រើនទាល់តែកៅណ្ឌិន្យក្រោយដែលបានអភិសេកនឹងព្រះនាងលាវយ៉ួចហើយមិនអាចគ្រប់គ្រងបានដោយស្រួល ទើបចែកការគ្រប់គ្រងដល់ទៅ ៧ ភាគ ដើម្បីស្រួលក្នុងការបរិហារប្រទេស ។ រឿងនេះឲ្យឃើញថា មនុស្សសម័យនោះមិនល្ងង់ទេគឺចេះដឹងស្ទើរគ្រប់វិស័យ, ឧទាហរណ៍ ដូចជាកៅណ្ឌិន្យជាជាតិបរទេសមានអារ្យធម៌ផ្សេងពីខ្លួន តែកៅណ្ឌិន្យចង់ផ្សាយអារ្យធម៌ដែលខ្លួននាំមកពីឥណ្ឌា ប្រជាជននគរ

គណកនយល់ថា អារ្យធម៌ឥណ្ឌាមិនគ្រាន់បើជាជាងរបស់ជាតិខ្លួនទេ ទើបខ្មែ
រមិនពេញចិត្តស្មើរតែកោណ្ឌិន្យនៅនគរហ្វូណនមិនបាន ប៉ុន្តែកោណ្ឌិន្យឆ្លាតចេះរក
វិធីឲ្យអ្នកនគរស្រុះស្រួលជាមួយខ្លួន ។ ឧទាហរណ៍មួយទៀត គឺព្រះនាងលាវយី មិន
មែនជាស្តេចព្រៃផ្សៃដូចចិនថាទេ, ជាតិចិនជាជាតិបង្អាប់ជាតិបរទេសជរាប អ្នក
ណាមួយមិនមែនជាតិចិន ។ ហៅថា ហ្វូង-ណាំង ដែលប្រែថាមនុស្សព្រៃទាំង
អស់, ដូច្នោះព្រះនាងលាវយីក៏ត្រូវអ្នកកត់ហេតុចិនហៅថាមនុស្សព្រៃផងដែរ តែ
គួរឲ្យជឿជាក់ថា ព្រះនាងលាវយី មិនមែនជាមនុស្សព្រៃទេ ព្រោះមនុស្សព្រៃដូច
នៅទ្វីបអាហ្វ្រិកសព្វថ្ងៃ មេមួយ ៗ គ្រប់គ្រងត្រឹមក្រុមតូច ៗ របស់ខ្លួនប៉ុណ្ណោះ ឯព្រះ
នាងលាវយីគ្រប់គ្រងដល់ទៅយ៉ាងតិច ៧ ក្រុម ឬ ៧ នគរចំណុះ, ស្ត្រីដែលអាចគ្រប់
គ្រងដល់ទៅ ៧ នគរដូច្នេះ មិនមែនស្ត្រីធម្មតាទេ, ច្បាស់ជាចក្រពត្តិនីជាមិនខាន
ហើយថែមទាំងឆ្លាតស្រឡាញ់ប្រជាជននិងប្រទេសរបស់ខ្លួនជាងខ្លួនទៅទៀត ទើប
លះរាងកាយដើម្បីយកចិត្តជាតិបរទេសដែលមានមហិទ្ធិឫទ្ធិជាជាងខ្លួន ដើម្បីសូមឲ្យ
តែសុខដល់ប្រជាជាតិរបស់ព្រះនាងតែប៉ុណ្ណោះ ។ វិធីដូច្នេះ ឬ ដែលថាព្រះនាង
ជាមនុស្សល្ងង់ ? ។

ឯចំណែកខាងភាសានិយាយវិញនោះ គួរឲ្យជឿថា ទុកណាសម័យ
នោះគ្មានទុកលក្ខបានខាងអក្ខរវិធីឲ្យយើងជាន់ក្រោយបានដឹងក្តី ក៏ភាសាអ្នកនគរ
ហ្វូណនមានទាំងគ្រលួចទាំងគ្រល ដែលជាលក្ខណពិសេសនៃអំបូរភាសា[illegible],
ពាក្យពេចន៍និយាយបានបង្កើតឡើងដោយធម្មជាតិ ដែលឮសូរពីធម្មជាតិ ជុំវិញ
ខ្លួន មិនមែនខ្ចីពីអ្នកណាឡើយ ។ ភាសាខ្មែរសព្វថ្ងៃមានពាក្យច្រើនណាស់

ដែលជាពាក្យស្ទួរផ្ទួចកម្មជាតិ ដូចពាក្យថា កក, កក់, កៀក, ក្រាំ, ក្រោប, ផោង, ផាង, ទូង, ក្រុក ។ល។ ពាក្យអស់នេះជាពាក្យមនុស្សដែលកើតនៅក្នុងទីនេះតាំងពីជំនាន់ថ្មរុះ ឬ ថ្មចាំងម្លេះ មានអាយុយ៉ាងតិច ៥០.០០០ ឆ្នាំមកហើយ បើសប្រួតត្រួតមើលសិលាចារឹកដែលចាស់ជាងគេ មនុស្សជំនាន់ចាស់ចេះក្រឡៃពាក្យកម្មជាតិឲ្យបានរំកួរដើម្បីប្រើការបានច្រើនទៀត ដូចឮស្នូរតឹង ៗ ដែលជាស្នូរទាត់ខ្សែ គេក៏សន្មតការទាត់នោះថា តឹខ អ្នកដែលទាត់ «តឹង» នោះគេបន្ថែមសំឡេង ម មួយទៀតទៅជា ត្មឹង ប្រែថាអ្នកទាត់តឹង (ត្មិខទិន = អ្នកទាត់ពិន) ទុកណាពេលតមកអ្នកនគរហ្វូណនបានទទួលសំដីពីឥណ្ឌាខ្លះមកប្រើក៏ដោយ ក៏គង់ក្រឡៃពាក្យដែលខ្ចីនោះទៅជាពាក្យរបស់ខ្លួនជាមិនខាន ។ ពាក្យថាកល់ គង់អកពីពាក្យថា កល (បាលីប្រែថាឧបាយ) តមកមានឃើញពាក្យថា ខ្នល់, កំណល់, តម្កល់ ។ល។ ក្នុងសិលាចារឹកជំនាន់ចាស់ដែរ ទុកណាអក្សរមានមកក្រោយសំដីនិយាយច្រើនសតវត្សក្ដី ប៉ុន្តែការទឹងចារឹកសំដីទៅលើសិលាឬស្បែកសត្វ ។ល។ បាននោះ លុះត្រាតែអ្នកសរសេរចេះស្ទាត់មកពីមុនផង ។ ដូច្នេះទើបឃើញថា បុព្វជនខ្មែរជំនាន់នគរហ្វូណនគង់មានពាក្យដោយឡែក ហើយចេះប្រើពាក្យនោះបានគ្រប់វិស័យ មានវិស័យការបរិហារប្រទេសជាដើម ។

២ ចេន-លា CHENLA

ពាក្យថា ចេន-លា បារាំងនិងអង់គ្លេសសរសេរថា CHENLA មានតួអក្សរ ៦ តួ គឺ C-H-E-N-L-A ថៃជួនកាលសរសេរថា ចេន-ឡា, ចិនលះ (អានថា ជិនលះ) ។

គួរឲ្យសង្ស័យថា តើពាក្យថា «ចេន-លា» នេះ ជាពាក្យរបស់ជនជាតិណា? សរសេរដូច្នេះត្រូវ ឬ ខុស? អ្នកប្រាជ្ញអឺរ៉ុបហើយនិងខ្មែរយល់ថាពាក្យនេះជាពាក្យខ្មែរពិតប្រាកដ តែមានការយល់ឃើញដោយឡែកពីគ្នា, ចំណែកខ្ញុំបាទ យល់ពាក្យនេះតាមលំដាប់លំដោយដូចតទៅនេះ ៖

ព្យញ្ជនៈ CH បារាំងសែស បញ្ចេញសំឡេងស្រដៀងគ្នានឹង ស្ហ ដូចពាក្យថា chef, cheque, cher, chose, chercher ជាដើម ដូច្នេះពាក្យថា Chenla គួរអានថា ស្ហេនលា ទើបត្រូវ ។

ឯភាសាអង់គ្លេស តួ Ch មានសំឡេងប្រហែលគ្នានឹង ស្ជះ តែសំឡេងទាញទៅប្រហេះប្រហិតនឹងព្យញ្ជនៈ ជ ខ្មែរ ដូចពាក្យថា chair, church, choose ។ល។ ដូច្នេះ គេគួរអានពាក្យ chenla ថា ជេនលា ទើបត្រូវ ។

ឯចំណែកភាសាចិនវិញ ជាភាសាមនោគតិនិយមគឺ ពាក្យមួយម៉ាត់ប្រឌិតតួអក្សរមួយតួ បើមានពាក្យថ្មីទៀត ក៏ប្រឌិតថ្មីមួយតួទៀតដែរ តែមានពាក្យខ្លះកាលបើពាក្យថ្មីមានសំឡេងស្រដៀងគ្នានឹងអក្សរនៃពាក្យចាស់, ក៏អាចយកអក្សរ

របស់ពាក្យចាស់នោះមកជំនួសបាន ដូចពាក្យ ឆ្នាំមមី ចិនសរសេរថា ∧ (៣) អក្សរនេះជាអក្សរនៃពាក្យថា ងោ ប្រែថាព្រៃ, ដូច្នេះ យើងឃើញថាអក្សរចិនក្នុងមួយតួអាចប្រែបានន័យច្រើនយ៉ាង ។

ឯសំឡេងចិនវិញនោះ ក៏គ្មានអ្វីទៀងទាត់ទេ ព្រោះចិនជាប្រទេសធំ មានច្រើនក្រុមច្រើនពួករាប់មិនអស់ ។ ដូច្នេះសំឡេងក៏បញ្ចេញខុសគ្នាទៅតាមក្រុមរបស់ខ្លួនដែរ ដូចពាក្យថា **នាង** ទាជីវថា **នៀ** ចិនកណ្ដាលថា **នៀង** ។ ពាក្យថា **ពាន** ចិនទាជីវថា **ប៉ួ** ចិនកណ្ដាលថា **ផាន** ។ ពាក្យថា **តម** ចិនទាជីវថា **តាម់** ចិនកន្តាំងថា **តាម**, ចិន កណ្ដាលថា **តា** ។ ពាក្យ **តឿន** ចិនទាជីវថា **ផេង**, កន្តាំងថា **ផាំង** កណ្ដាលថា **ផឹង** ។ ពាក្យថា **ដាន់** ទាជីវថា **ចាំង**, កន្តាំងថា **ឆាំង** កណ្ដាលថា **និង** ។

ចំណែកភាសាខ្មែរយើងនេះ ព្យញ្ជនៈមានលក្ខណៈជំហរពិតប្រាកដ គ្មានការផ្លាស់ប្ដូរអ្វីទេ ព្យញ្ជនៈខ្មែរមានច្រើនតួ អាចជំនួសព្យញ្ជនៈបរទេសបានគ្រប់គ្រាន់ ប៉ុន្តែរឿងស្រៈនោះ ខ្មែរបានការផ្លាស់ ឬ បន្ថែមជាច្រើនលើក គឺតាំងពីមុនពុទ្ធសតវត្សទី ១៤ ខ្មែរបានប្រើស្រៈសំស្ក្រឹតត្រឹម ១៤ តួប៉ុណ្ណោះ, ប៉ុន្តែទុកណាគ្មានតួអក្សរស្រៈ អឹ អឺ អួ អើ អឿ អែ ក្ដី គួរជឿថា ខ្មែរមានសំឡេងនេះហើយពិតប្រាកដ ដល់មកសម័យលង្វែកគឺពុទ្ធសតវត្សទី ១៦ ចុះមក ដោយមានការទាក់ទងនឹងជាតិជិតខាងជាញឹកញយ ដូច្នេះ ការប្រឌិតអក្សរស្រៈ អឹ អឺ អួ អើ អឿ អៀ អែ ទុកជាការចាំបាច់ ។

សេចក្ដីដែលខ្ញុំបានអធិប្បាយរួចមកហើយនេះឲ្យឃើញថា សំឡេងបរ

ទេសដូចជាចិន, ថៃ, ជារ៉ៃ ហើយនិងអង់គ្លេស មិនអាចបញ្ចេញសំដីខ្មែរឲ្យបាន ត្រឹមត្រូវទេ, ពាក្យថា «ចេន-លា» ចិនគង់បញ្ចេញពីសំដី «ជាន់-លើ» ពាក្យថា ជាន់ ចិនទាំពីរថា «ចាំង» កន្តាំងថា «ឆាំង» ឯចិនកណ្តាលថា «ឆើង» ពាក្យថា «ឆើង» ជាពាក្យមានសំឡេងស្រដៀងគ្នានឹងពាក្យថា «ជាន់» អក្សរ ច, ឆ, ជ, ជាអក្សរដែលនៅក្នុងវគ្គជាមួយគ្នា អាចផ្លាស់គ្នាបាន ដូចពាក្យថា ចិ → ឆី ប្រែថាស៊ី (ពាក្យថាស៊ីនេះ គួរឲ្យជឿថាជាពាក្យថៃ ព្រោះពាក្យថាស៊ីយើងគ្មានអំបូរពាក្យថា សំនី ទេ តែយើងមានពាក្យថា ចំណី គឺមកពីពាក្យថា ឆី ដែល ជាពាក្យខ្មែរពីបូរាណ) ឯស្រះអឿ ឬ អើនេះសំឡេងចិនភាគខ្លះថា អេ ឬ អាំង ក៏មានដែរ, ពាក្យថាកៀន (បិត្ត) ចិនខ្លះថា ឆើង, ខ្លះថា ឆាំង, ហើយនិងខ្លះថា ផេង ។

ឯសំឡេងស្រះ អា ខ្មែរខ្លះក៏សរសេរជា អេ ដែរ ដូចពាក្យថាស្រាច់ សរសេរជា ស្រេច, សំរាច់ សរសេរជា សម្រេច, ស្តាច់ សរសេរថា ស្តេច ។

ដូច្នេះ លោកអ្នកមើលឃើញថា ពាក្យថា «ចេន-លា» គង់ប្រមៀលពីពាក្យថា «ឆើន-លា» «ជើនលា» «ជាន់លា» «ជាន់លើ» ជាមិនខាន ។

ឯពាក្យថា «លា» ខ្ញុំនឹងវិនិច្ឆ័យតរពីពាក្យថា «ជាន់», ពាក្យ ជាន់ នេះ មានន័យ ២ ប្រការ, ប្រការទី ១ ជាន់ប្រែថាថ្នាក់ ដូចពាក្យថា ផ្ទះពីរ ជាន់ ជាដើម អំបូរពាក្យនៃពាក្យ ជាន់ ប្រែថា ថ្នាក់ នេះ គឺខ្ពាន់ ហើយនិង ល្ហាន់, ប្រការទី២

ពាក្យថា **ជាន់** បានដល់ត្រួតត្រាពីលើ ដូចពាក្យថា **ជាន់** ខេត្ត, **ជាន់** ស្រុក ជាដើម រីឯពាក្យថា **ជាន់** នេះគឺ ៩ជាន់, ២ជាន់ ។

ដូច្នេះ ពាក្យថា «ជាន់» ទើបឃើញថា ជាពាក្យខ្មែរបុរាណប្រើ ក្នុងការត្រួតត្រាស្រុកទេស ។ ប្រវត្តិសាស្ត្របានឲ្យយើងដឹងថា សម័យពុទ្ធសតវត្ស ទី ៧ កៅណ្ឌិន្យទី ១ បានចូលមកកាន់កាប់អំណាចលើផ្ទៃដីនគរភ្នំ ឬ ដែលចិន ហៅថា ហ្វូណន, កាលពីទាន់នោះ ប្រជាជាតិខ្មែរឡើងកាន់សភាពជាសត្វលោក ដែលមានបញ្ញាឆ្លាតចេះដឹង, មានមានះខ្ពស់ជាងជាតិព្រៀងលានជុំវិញ អាចតាំង ខ្លួនជានគរ ដោយមានព្រះ **រាជិនី** គ្រប់គ្រងរដ្ឋយ៉ាងប្រាកដប្រជា ។ ឯកៅណ្ឌិន្យ មិនទុកចិត្ត ខ្លាចខ្មែរដែលនៅតាមរដ្ឋផ្សេង ។ មានរដ្ឋបែកខាងជើងជាដើមកើតក្បថ ទើបបែងភាគនគរហ្វូណនជា ៧ ភាគហើយបានបញ្ជូន ខ្សែស្រឡាយរបស់ខ្លួនទៅប្រចាំត្រួតត្រា **ជាន់** រដ្ឋនោះ ។ ឯរដ្ឋដែលនៅភាគខាងជើង **រាជធានីថ្មីនៃប្រទេសហ្វូណននោះ** ជាភូមិភាគបានដីខ្ពស់ជាងរាជធានីថ្មីនៃ **នគរហ្វូណន** ឯភាគ ដែលមានទីដីខ្ពស់ ទឹកភ្លៀងអាចហូរពីខ្ពស់មកទាបបាន ទីខ្ពស់ដូចពោលនេះហើយ ដែលហៅថា **គោកលើ**, **ស្រុកលើ**, ការដែលទៅត្រួតត្រាភាគលើនោះ គេ ហៅថា «**ជាន់លើ**» ។

ខ្សែស្រឡាយដែលទៅប្រចាំនៅត្រួតត្រាស្រុក «ជាន់លើ» នោះគង់មាន ច្រើនអង្គ ព្រោះជាងរយៈជាង ៣ សតវត្ស, ស្តេចដែលអាងខ្លួនថាជាខ្សែស្រឡាយ កៅណ្ឌិន្យនោះគឺ ភវវរ្ម័ន ជាកូនរបស់ស្តេចវីរវរ្ម័ន ត្រូវជាក្មួយរបស់ស្តេច រុទ្រវរ្ម័ន, ព្រះចៅភវវរ្ម័ន មានព្រះបញ្ជាឲ្យព្រះអនុជឈ្មោះ ចិត្តសេនា លើកទ័ពមកវាយ

ដណ្តើមក្រុងវ្យាធបុរៈពីខ្សែស្រឡាយកៅណ្ឌិន្យទី ២ ដែលចូលមកមានអំណាចលើផ្ទៃដីហ្វូណាន តាំងពី ព.ស. ៩៧៨ រហូតមកដល់ ព.ស. ១០៩៣ ។

តាមសិលាចារឹកភាសាខ្មែរ ដែលគេបានរកឃើញនៅដើមស្ទឹង «ម៉ែណាមមូល» នៅភាគខាងជើងប្រទេសថៃសព្វថ្ងៃ គួរឲ្យជឿថា ស្រុកចេនលាអាចចាប់តាំងក្រុងនៅនោះ ព្រោះក្នុងសិលាចារឹកមានឈ្មោះ **ចិត្តសេនា** ដែលជាអនុជរបស់ស្តេចភវវរ្ម័នដែរ ហើយក្នុងសិលាចារឹកដដែលនេះ បានចុះ ព.ស. ១២០០ មានរយៈពេលស្រដៀងគ្នានឹងឆ្នាំដែលស្តេចភវវរ្ម័នឲ្យចិត្តសេនាលើកទ័ពមកវាយដណ្តើមទីក្រុងវ្យាធបុរៈទៅជូនឲ្យខ្សែស្រឡាយកៅណ្ឌិន្យទី ១ វិញ ។

ដូចដែលបានជំរាបមកនេះ ព្រះតេជគុណនិងអស់លោកទើបឃើញថា «ចេនលា» មុខតែបានក្លាយមកពីពាក្យថា «ជាន់លើ» ជាមិនខាន ។

៣ ឈើ, លវ៉ូ (លវោ)

ពាក្យថា ល : វ៉ូ ឬ លវោ ដែលជាឈ្មោះរបស់ខេត្តមួយនៅប្រទេសថៃ ជាពាក្យគួរពិចារណាឲ្យបានពិតប្រាកដ, អ្នកប្រាជ្ញច្រើនរូបដូចជាក្រុមព្រះព្យាដម្រុងជាដើម លោកបានអធិប្បាយក្នុងសៀវភៅរឿង «ធ្វើដំណើរដោយរទេះភ្លើង» ថាលវៈរ៉ូគឺលវៈរាបុរី កើតក្រោយគេហ្វូណន ហើយលោកបានអធិប្បាយក្នុងសៀវភៅរឿង «ស្រាវជ្រាវពិត» ថាដែនសុវណ្ណភូមិនេះ កាលពីដើមជារបស់ជាតិលាវ ដែលហៅលវៈ រ៉ា ឬ ល្វះ ។

ខ្ញុំគ្មានយល់ទាស់ទឹងអធិប្បាយរបស់អ្នកប្រាជ្ញ ព្រះអង្គនេះដោយដាច់ខាតទេ ប៉ុន្តែគ្រាន់តែសូមសប្រប់ត្រង់ពាក្យថា លវៈរាបុរីកើតក្រោយហ្វូណន ព្រោះបុរី កើតកាល ព.ស. ១០១១ កសាងដោយស្តេចខ្មែរមួយព្រះអង្គ ឯចំណែកហ្វូណនគួរជឿថាកើតមុនពុទ្ធសតវត្សទី ៣ គឺមុនលវៈរាបុរីពី ៣០០-៥០០ ឆ្នាំ ។ ឯពាក្យថា លវៈទៅ នោះខ្ញុំយល់ថា ជាឈ្មោះជាតិហ្វូណនមួយក្រុម ដែលមិនព្រមនៅក្រោមខ្សែស្រឡាយស្តេចកោណ្ឌិន្យទី ២ ព្រោះធ្លាប់កាន់របបតពីទំពរមុនហើយថា ស្តេចកោណ្ឌិន្យទី ២ ជាស្តេចមកកាន់អំណាចក្រោយស្តេចកោណ្ឌិន្យទី ១ ក្នុង ព.ស. ៩៧៨ (មានខ្សែស្រឡាយបន្តមកគឺស្តេចកោណ្ឌិន្យជ័យវរ្ម័ន ព. ស. ១០១៣-១០៥៣) ក្នុងរាជ្យស្តេចនេះ មានការបញ្ជូនសមណទូតទៅស្រុកចិន, តមកទាល់តែដល់ស្តេចរុទ្រវរ្ម័ន ដែលបានសាងទីក្រុងមួយថ្មីហៅថា ឈាម្វឈា ឬ នវនគរ នៅចុងទន្លេមេគង្គ) ។

ពួកដែលមិនព្រមនៅក្រោមចំណុះខ្មែរស្រឡាយ ស្តេចកោណ្ឌិន្យ ទី ២ នេះ មានមេគឺព្រះបាទភវវរ្ម័ននោះឯង, ស្តេចអង្គនេះជាខ្មែរស្រឡាយបន្តមកពីកោណ្ឌិន្យ ទី ១ ប៉ុន្តែមានទីកន្លែងនៅ « ជាន់លើ » ឬ « ចេនលា » កាលបើវាយផណ្តើយក្រុងថ្មីនៅនគរហ្វូណនបានក្នុង ព.ស. ១០៩៣ នោះ ស្តេចអង្គនេះព្រមទាំងព្រះអនុជចិត្តសេនា បានទៅតាំងក្រុងថ្មីនៅត្រើយខាងឆ្វេងទន្លេមេគង្គ ឲ្យឈ្មោះថា តទមុទ្រៈ ។ ក្នុងរជ្ជសម័យស្តេចអង្គនេះ បានពង្រីករាជអាណាចក្រលើផ្ទៃពីសុវណ្ណភូមិ ហើយនិងគោព្រាហ្មណ៍ស្ទើរតែទាំងអស់ ។

ឯពួកខ្មែរស្រឡាយរបស់ស្តេចភវវរ្ម័នដែលនៅដែន « ជាន់លើ » កាលពីមុននោះ បានបន្តការគ្រប់គ្រងនៅ ៧ ឆ្នាំ ក្នុងឆ្នាំ ១០១១-១១៤៣ ។

អ្នកអង្គម្ចាស់សាស្ត្រាចារ្យ សុភទ្រទិតពិសកុល បានពោលទុកក្នុងសៀវភៅរបស់លោករឿង « សិល្បៈលពបុរី » ថាគួរជឿថាវប្បធម៌ខ្មែរបានរីកចម្រើនមុនពុទ្ធសតវត្សទី ១២ ។ បណ្តារចនាផ្សេងៗ នៃក្រុងលវៈរ៉ូជំនាន់ពុទ្ធសតវត្សទី ១២ នេះ គេបានចួបច្រើនកន្លែងដូចជាផ្តែរលើក្លោងទ្វារនៅវត្តសុបខេត្តឧបលរាជធានីនៅពិពិធភ័ណ្ឌក្រុងបាងកកហើយនិងចន្ទបុរី ។ ផ្តែទាំង ៣ កន្លែងនេះ ជឿថាជាសម័យពុទ្ធសតវត្សទី ១២ ទាំងអស់ ព្រោះសិល្បៈរស់នេះមានលក្ខណៈជាផ្តែរលើក្លោងទ្វារថ្មឆ្លាក់ក្បាច់មានក្បាច់ភាងក្រពើនិងរូបមនុស្ស, ទីបំផុតសងខាងមានចម្លាក់រូបមករកប្រុងផ្កា និង ក្បាច់ក្របសសរតូចធ្វើពីថ្មក្រឡឹងមូល; រចនារស់នេះមាននៅនឹងវិហារតពីរដ្ឋ នៅខេត្តសុរិន្ទ. បើពិចារណាឲ្យជាក់ទៅ ឃើញជារចបរចនាសម័យប្រាសាទសម្បូណ៌មានអាយុរវាង ១២០០-១២៥០ នៃពុទ្ធសករាជ (លោកដែល

ស្រទាញក្នុងការស្រាវជ្រាវសូមឲ្យមើលសៀវភៅរឿង L'Art Khmer, les grandes Etapes de son Evolution របស់ Gilberte de Coral Rêmusat. ហើយនិងសៀវភៅឈ្មោះ Le Cambodge របស់លោក J. Boisselier ចុះ) ក្នុងពុទ្ធសតវត្សទី ១២ អ្នកដំណើរចិនម្នាក់ឈ្មោះ ស៊ុយន ធ្លាប់បានមកកាន់ទីក្រុងលវៈរ៉ូនេះដែរ ។

ពង្សាវតារយោនកៈ បានឲ្យដឹងថាស្តេចដែលសោយរាជ្យមុនគេនៅក្រុងលវៈរ៉ូ កាលពី ព.ស. ១០១១ នោះជាជាតិឥណ្ឌា មានឈ្មោះថា កាឡវណ្ណតិស ប្រែថាស្តេចមានសម្បុរខ្មៅ ។

ត្រង់នេះ គួរឲ្យកត់សំគាល់ថា នៅសតវត្សដូចគ្នានេះ កៅណ្ឌិន្យទី ១ បានបកមានអំណាចលើនគរហ្វូណន ដើម្បីនឹងបង្ក្រាបអ្នកមិនប្រតិបត្តិតាមឲ្យបានឈ្នះ ទើបមាននយោបាយបញ្ជូនខ្សែស្រឡាយឲ្យទៅគ្រងទីនានាដល់ទៅ ៧ កន្លែង ខ្ញុំជឿថា លវៈរ៉ូជាកន្លែងមួយក្នុងដែន «ជាន់លើ» ឬ «ចេនឡា» ដែលមានប្រវង្សជាតិឥណ្ឌាសម្បុរខ្មៅគ្រប់គ្រង ឬ «ជាន់ស្រុក» ប៉ុន្តែសករាជដែលព្រះចៅកាឡវណ្ណតិសសោយរាជ្យនោះ ក្រោយឆ្នាំដែល កៅណ្ឌិន្យ មកគ្រប់គ្រងនគរហ្វូណនដល់ទៅ ៣១១ឆ្នាំ ទុកណាជាខុសគ្នាដល់ទៅ ៣១១ឆ្នាំក្តី គួរជឿថា កាឡវណ្ណតិសនេះជាខ្សែស្រឡាយកៅណ្ឌិន្យទី ១ មានអាយុប្រហែលគ្នានឹងស្តេចភវវរ្ម័នដែរ ព្រោះសករាជដែលស្តេចភវវរ្ម័នទៅដណ្តើបយកក្រុងវ្យាធបុរៈមកវិញនោះគឺ ១០៩៣ ជាមួយសតវត្សគ្នានឹងស្តេចកាឡវណ្ណតិសសោយរាជ្យ គឺរវាង ព.ស. ១០១១-១១៨៣, ដូច្នេះទើបឃើញថាស្តេចកាឡវណ្ណតិសនៅលវៈរ៉ូនិងស្តេច

ភាររៀននៅ «ជាន់ឡើ» គង់ជាប្រវែងដូចគ្នាជាមិនខាន ។

ដល់មកត្រង់នេះ ខ្ញុំបាទសូមទាញអារម្មណ៍ព្រះតេជគុណហើយនឹងរបស់លោកឲ្យកត់សំគាល់ផងទៀតថា ពាក្យថា «ជាន់ឡើ» ឬ «ចេន-ឡា» នេះ បានកន្លែងដល់ទៅ ៣ កន្លែង ៖

១~ ចេនឡា សម័យសតវត្សទី ៧ មានស្រុកនៅខាងជើងក្រុងវ្យាធបុរៈ កន្លែងក្រុងគង់នៅជើងស្ទឹងមេណកាយបូលេ, ឬ ក្រុងលះវ៉ូ ។

២~ ចេនឡា សម័យសតវត្សទី ១៣ បែងជាពីរ ៖

ក~ ចេនឡា គោកនៅរវាងភាគឦសានរបស់ថៃ ហើយនិងប្រទេសលាវ មានទីក្រុងសំបូណកិរិបត្រើយឆ្វេងទន្លេមេគង្គរវាងខេត្តថាខែកហើយនិងខេត្តនគរភ្នំ ។

ខ~ ចេនឡា ទឹក ឬ ក្រោម នៅរវាងខេត្តតាកែវ និង កូសាំងស៊ីន មានទីក្រុងឈ្មោះអង្គរបុរី ។

ខ្ញុំសូមវិនិច្ឆ័យអំពី ចេនឡា ជំនាន់ ព.ស. ៧០០ តទៅទៀត ។ គ្មានភស្តុតាងឲ្យបានពិតប្រាកដថា ទីក្រុងចេនលាឋិតនៅជើងស្ទឹងមេណកាយបូរទេ ប៉ុន្តែគួរឲ្យជឿថាទីក្រុងចេនលាជំនាន់នេះគង់ជា សះទ្ទីបូរី តែប៉ុណ្ណោះ ព្រោះមានពក្ខបាកនៅខាងបូរាណវត្ថុច្រើនណាស់ ដែលគួរជឿថាវត្ថុនោះកើតឡើងនៅជំនាន់នោះ, បើពិតជា សះទ្ទីបូរី គឺ ចេនឡា មែនហើយ ក៏គួរឲ្យជឿតទៅទៀតថា ណះវ៉ា ជាពាក្យខ្មែរមកពីពាក្យថា ឈើ, បុរី មកពីពាក្យថា «ជាន់» ឬ «ស្រុក» ដូច្នេះពាក្យថា សះទ្ទីបូរី -> ឈើជាន់, តែវិធីប្រើលក្ខណៈនាមខ្មែរសម័យបូរាណរាចូលចិត្តដាក់ពីមុខ

នាម ឬ សំខ្យាតីផ្ទុយនឹងខ្មែរបច្ចុប្បន្ន ឧទាហរណ៍ ពីសិលាចារឹកគោលទី ៦១ ពិបាយប្រទេសថៃ ៖ ជូនភូមិ អន្លេមួយ = ខ្មែរបច្ចុប្បន្ន មួយអន្លើ; វន្ទលិ មួយ = មួយលិ ។ល។ ម្យ៉ាងទៀត ភាសាបាលីផ្ទុយគ្នានឹងភាសាខ្មែរ កាលបើពោលដល់ឈ្មោះប្រទេស, មនុស្ស ឧ- ខ្មែរ ប្រទេសកម្ពុជា បាលី កម្ពុជទេស ខ្មែរ- ស្តេចឈ្មោះអរុណ បាលី អរុណរាជ, ឥទ្ធិផលឥណ្ឌាបានគ្របសង្កត់វប្បធម៌ខ្មែរមកយូរហើយ ដូច្នោះ ពាក្យថា ខាន់លះវ៉ូ ឬ ស្រុកលះវ៉ូទៅជា លះវ៉ូបុរីទៅវិញ ។

រីពីពាក្យថា «លះវ៉ូ» នោះគួរជាពាក្យខ្មែរសុទ្ធ ដែលក្លាយមកពីពាក្យ «លើ» សុរសាស្ត្រខ្មែរសម័យបូរាណជឿថាមានសឹងគ្រប់ម៉ាត់ ប៉ុន្តែអក្សរជំនួសសំឡេងនោះ នៅមិនទាន់មានគ្រប់នៅឡើយ បើរាប់ថយក្រោយពីសតវត្សទី ១៤ ឡើងទៅ ស្រះ អឹ អី អួ អើ អឿ អៀ អែ គ្មានប្រើជាតួអក្សរសោះ ដូច្នោះ កាលបើចង់ប្រើសំឡេងអ្វីមួយដែលប្លែកពីស្រះខ្លីសំស្ក្រឹត ១៩ តួនោះ ត្រូវតែខ្ចីតួស្រះដែលមានសំឡេងស្រដៀងគ្នាមកប្រើ ។ ឧទាហរណ៍ដូចតទៅនេះ ខ្ញុំបានស្រង់ពីគោល ៥៧, ៥៨ ប្រទេសថៃ ហើយខ្លះបានស្រង់ពីពាក្យខ្មែរបូរាណរបស់លោក ឧ. គាម ប្រទេសខ្មែរ ។

១- សំឡេង អោ ឬជាសំឡេង អ.

ខ្មែរបច្ចុប្បន្ន		ខ្មែរបូរាណ
ស៊ា	←	សោ
សម	←	សោម

ស្លឹង ← សោលឹង

ហាង ← ហោង

ផង ← ផោង

២- សំឡេង អេ ឱ្យជាសំឡេង អី

ភ្ញី ← ប្ញ

៣- សំឡេង អេ ឱ្យជា អែ

ដែល ← តេល

ស្រែ ← ស្រេ

៤- សំឡេង អេ ឱ្យជា អើ

លើក ← លេក

លើ ← លេ

លើយ ← លេយ

អន្ទើ ← អន្ទេ

៥- ព្យញ្ជនៈ វ ឱ្យជាស្រៈ អុ ឬ អូ

លុះ ← ល្វះ (លោះ)

កូន ← ក្វន

សួរ ← ស្វរះ

៦- សំឡេងស្រៈ អុ ឱ្យ ជា អិ

លិច ← លុច

។ល។

គួយ៉ាងដូចជម្រាបមកនេះ ឲ្យឃើញថា ស្រៈជំនួសសំឡេងជំនាន់បូរាណខ្លះច្រើនពេកណាស់ ដូចជាស្រៈ អោ, អេ, វ, អុ ត្រូវខ្មែរទៅប្រើជាសំឡេង អ, អី, អើ, អែ, អុ ទៅវិញ ។

បើសេចក្ដីពិតដូច្នេះ ស្រៈ អើ នៃពាក្យថា « លើ » ជំនាន់នគរភ្នំក៏គង់ខ្មែរអឡស្រៈ « វ » ជំនួសស្រៈ « អើ » ជាមិនខាន ព្រោះអីមានតួយ៉ាងស្រៈ អុ ខ្មែរពី វ ដែរគឺ លូះ ជា លុ ។

ដូច្នោះ ពាក្យថា «លះវ៉ូ» មានការវិវត្តន៍ដូចតទៅ ៖

លើ ← លូ ← លះវះ ← លះវ៉ូ ← លា មានគួរឲ្យសង្ស័យថា ម្ដេចបាន

ជាពាក្យ សើ ឬ សូ ទៅជាលះវ៉ូ រឿងនេះមកពីការស្ដាប់សំឡេងរបស់ជនបរទេសមិនបាន ខ្មែរឮទៅខុសគ្នា លើ, សំឡេងស្រដៀងនឹង លូ, លូ ខ្លះឃើញស្រៈអូ ជា តូ ទ (ដូចពាក្យថាកូន → កវ៉ែន ឬ ខវ៉ែន) ដូច្នោះសំឡេង លូ ជា លវ → លះវ៉ា, ចិនស្ដាប់ទៅជា លា (គួរឲ្យសង្កេតថា ចិនអានសំឡេងផ្ញើជើងមិនសូវបាន ឧទាហរណ៍ ក្រាប → កាប, ស្គាល់ → សាគាល់, ។ល។)

ដូចដែលបានជម្រាបមកនេះ សូមស្រុបសេចក្ដីថា ពុទ្ធសតវត្សទី ៧ មានខ្មែរនៅភាគខាងជើងដែលជាទីខ្ពស់ជាងរាជធានីហ្វូណន ខ្មែរជំនាន់នោះជាខ្មែរនៅ « ជាន់លើ » តមកកាលបើខ្មែរពួកខ្លះបែកទៅនៅភាគខាងក្រោម មានទីក្រុងភវបុរៈក្នុង ព.ស. ១០៩៣ ខ្មែរដែលជាខ្សែស្រឡាយនៃខ្មែរដែលមក « ជាន់ស្រុក » ក៏គង់បន្តការរស់នៅតទៅ ដោយតបករវាង ព.ស. ១០១១-១១៤៣

បានសាងទីក្រុងថ្មីមួយ ដែលហៅ « លើបុរី » ឬ « លះវ៉ូបុរី » ដល់ ព.ស. ១២០៩ ខ្មែរជាន់លើដែលបានទៅកសាងក្រុងថ្មីឈ្មោះភវបុរៈ ហើយនិងឥសានបុរៈ បានបែកជាពីរក្រុម គឺក្រុមលើហៅថា « ជាន់លើគោក » ឬ « ចេនលាគោក» មានទីក្រុងនៅសម្បូណ៌ពោធិសារ ឆ្មេរមេគង្គរវាងប្រទេសលាវ និង ថៃ។ មួយពួកទៀត ទៅនៅរវាងខេត្តតាកែវ និង កូសាំងស៊ីន បានទីក្រុងឈ្មោះថា អង្គរបូរី ។

ឯអត្ថាធិប្បាយអំពីពាក្យថា ក្រោម, ក្រម, ក្លម, អម, ខម នោះខ្ញុំបាទនឹងសូមជំរាបនៅពេលថ្ងៃក្រោយដែលឱកាសផ្ដល់ឲ្យ ។

សូមអរគុណ